

DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

Prop. 117 L

(2009–2010)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover (foretaksstyring og tiltak mot manipulering av finansiell informasjon)

7.4.3	Høringsinstansenes syn	61	11.3	Utvalgets forslag	85
7.4.4	Departementets vurdering	62	11.4	Høringsinstansenes merknader	85
7.5	Granskerens opplysningsplikt	62	11.5	Departementets vurdering	85
7.5.1	Gjeldende rett	62	12	Resultatbasert avlønning	86
7.5.2	Utvalgets forslag	62	12.1	Gjeldende rett	86
7.5.3	Høringsinstansenes syn	63	12.2	Utvalgets forslag	88
7.5.4	Departementets vurdering	64	12.3	Høringsinstansenes syn	88
8	Offentlig regnskapskontroll	65	12.4	Departementets vurdering	91
8.1	Gjeldende rett	65	13	Regler om godtgjøring i	
8.2	Utvalgets vurdering	65		finansieringsvirksomhetsloven,	
8.3	Kredittilsynets forslag	65		verdipapirfondloven og	
8.4	Høringsinstansenes merknader	66		verdipapirhandelloven	94
8.5	Departementets vurdering	67	13.1	Innledning	94
9	Opplysninger om transaksjoner		13.2	EU/EØS-rett	95
	med nærstående parter	69	13.3	Finanstilsynets forslag	99
9.1	Gjeldende rett	69	13.4	Departementets vurdering	100
9.1.1	Krav til opplysninger om		14	Økonomiske og administrative	
	transaksjoner med nærstående parter			konsekvenser	101
	etter gjeldende bestemmelser i		15	Merknader til de enkelte	
	regnskapsloven	69		bestemmelser	104
9.1.2	Ligningslovens regler om oppgave- og		15.1	Til lov 12. juni 1982 nr. 52 om	
	dokumentasjonsplikt for kontrollerte			verdipapirfond	104
	transaksjoner	70	15.2	Til endringer i lov 21. juni 1985 nr. 78	
9.2	EØS-rett	70		om registrering av foretak	
9.3	Dansk og svensk rett	71		(foretaksregisterloven)	104
9.3.1	Danmark	71	15.3	Til endringer i lov 10. juni 1988 nr. 40	
9.3.2	Sverige	72		om finansieringsvirksomhet og	
9.4	Utvalgets forslag	73		finansinstitusjoner	
9.5	Høringsinstansenes merknader	74		(finansieringsvirksomhetsloven)	104
9.6	Utredningen til Næringslivets		15.4	Til endringer i lov 13. juni 1997 nr. 44	
	Aksjemarkedsutvalg	76		om aksjeselskaper (aksjeloven)	105
9.7	Departementets vurdering	77	15.5	Til endringer i lov 13. juni 1997 nr. 45	
10	Aktiviteter som ikke er innregnet i			om allmennaksjeselskaper	
	balansen	79		(allmennaksjeloven)	107
10.1	Gjeldende rett	79	15.6	Til endringer i lov 17. juli 1998 nr. 56	
10.2	EØS-rett	79		om årsregnskap m.v.	
10.3	Dansk og svensk rett	80		(regnskapsloven)	107
10.3.1	Danmark	80	15.7	Til endringer lov 15. januar 1999 nr. 2	
10.3.2	Sverige	80		om revisjon og revisorer	
10.4	Utvalgets forslag	81		(revisorloven)	116
10.5	Høringsinstansenes merknader	82	15.8	Til endringer i lov 29. juni 2007 om	
10.6	Departementets vurdering	82		verdipapirhandel	
11	Grenser for små foretak	84		(verdipapirhandelloven)	118
11.1	Gjeldende rett	84		Forslag til lov om endringer i	
11.2	EØS-rett	84		regnskapsloven og enkelte andre lover	120

DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

Prop. 117 L

(2009–2010)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover (foretaksstyring og tiltak mot manipulering av finansiell informasjon)

*Tilråding fra Finansdepartementet av 30. april 2010,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Finansdepartementet fremmer i denne proposisjonen forslag til endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover. Forslagene bygger på utredningen til et lovutvalg i NOU 2008:16, som ble nedsatt blant annet på grunnlag av en henstilling fra Økokrim i brev til Finansdepartementet 8. Desember 2004 på bakgrunn av erfaringer fra en rekke selskapsskandaler tidlig på 2000-tallet, herunder «Finance Credit»-saken og «Sponsor Service»-saken. Utvalgets forslag gjennomfører, i samsvar med mandatet, også EØS-forpliktelser som svarer til direktiv (2006/46/EF).

I *kapittel 3* foreslås det at regnskapspliktige med verdipapirer notert på regulert marked, pålegges plikt til i årsberetningen å innta en redegjørelse for foretaksstyring. Utvalgets forslag gjennomfører minstekravene etter direktiv 2006/46/EF. Redegjørelsen skal omfatte opplysninger om eventuelle regler/anbefalinger foretaket er omfattet av eller frivillig velger å følge, opplysninger om internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosesser samt visse opplysninger som skal gi

eiere og kapitalmarkeder bedre grunnlag for å vurdere utøvelsen av eierrettigheter i foretaket.

I *kapittel 4* foreslås det et forbud mot at daglig leder sitter i styret i allmennaksjeselskaper. Et forbud som nevnt vil være i tråd med gjeldende rett for finansinstitusjoner, og blant andre FNH og Sparebankforeningen har i høringen pekt på at det kan oppstå uheldig rollesammenblanding når daglig leder er medlem av styret. Et tilsvarende forbud gjelder etter et «oppfyll eller forklar»-prinsipp i henhold til NUES anbefaling som børsnoterte foretak plikter å følge. NHO har i sin høringsuttalelse opplyst at det kun er 5 (av i alt 188) børsnoterte allmennaksjeselskaper der daglig leder er medlem av styret, slik at forbudet må antas å berøre et fåtall selskaper, samtidig som det vil kunne være av stor betydning for å forhindre uheldig rollesammenblanding i selskapene som berøres. Opptaksreglene gjelder dessuten bare for de noterte selskapene (jf. Oslo Børs' høringsuttalelse), mens departementets oppfatning er at forbudet bør omfatte alle allmennaksjeselskaper.

I *kapittel 5* foreslås det for foretak som ikke er små, et krav til et årlig møte mellom styre og revisor uten at representanter fra administrasjonen er tilstede. Økokrim har i høringen tatt til orde for at det bør oppstilles konkrete innholdsmessige og dokumentasjonsmessige krav til et slikt møte. Spørsmålet ble drøftet av utvalget, som viste til at det ut fra selskapslovgivningens system ikke vil være naturlig å oppstille særskilte krav til protokollering av slike møter i aksjelovene. Departementet er enig i utvalgets vurdering, og mener at flertallets forslag ikke bør følges opp nå. Departementet mener imidlertid at det vil være naturlig å vurdere nærmere innholdsmessige krav til et slikt møte når det er vunnet noe erfaring med hvordan slike møter fungerer i praksis, og det foreslås derfor at departementet gis hjemmel til å regulere innholdsmessige krav nærmere i forskrift.

I *kapittel 6* går departementet inn for å følge opp utvalgsflertallets forslag om at de av revisors nummererte brev som omhandler forhold som kan føre til ansvar for styret skal gå i kopi til samtlige av styrets medlemmer. Departementet mener imidlertid at samtlige nummererte brev bør sendes i kopi til samtlige styremedlemmer dersom styrets leder også er daglig leder, for å redusere risikoen som Økokrim har vist til for at nummererte brev i slike situasjoner underslås.

I *kapittel 7* foreslår departementet at utvalgets forslag til endringer i aksjelovens regler om gransking, herunder en presisering av vilkårene for å åpne gransking, og forslag som skal bidra til en styrking av granskerens mulighet til å innhente opplysninger, i hovedsak følges opp, men med enkelte tekniske justeringer. I samsvar med Justisdepartementets merknader, mener Finansdepartementet at det på det nåværende tidspunkt ikke er grunnlag for å følge opp utvalgets forslag om en særlig opplysningsplikt for granskere overfor selskapets eiere, utover plikten de har etter gjeldende rett til å avgi granskingsberetning.

I *kapittel 8* foreslås det at Finanstilsynets hjemler i den offentlige regnskapskontrollen styrkes i samsvar med et høringsnotat utarbeidet av Kredittilsynet på grunnlag av anbefaling fra utvalget i utredningens kapittel 8. Dette omfatter myndighet for Finanstilsynet til å pålegge børsnoterte foretak å innhente den informasjonen Finanstilsynet har behov for til gjennomføring av regnskapskontrollen, og vil blant annet åpne for at Finanstilsynet kan gjennomføre stedlige tilsyn dersom dette anses nødvendig for forsvarlig regnskapskontroll.

I *kapittel 9* foreslår departementet at utvalgets forslag til krav til opplysninger om transaksjoner med nærstående parter bør følges opp. Departementet viser dessuten til at mindretallsforslagene knyttet til opplysninger om transaksjoner mellom nærstående parter bør ses i sammenheng med utvalgets forslag til styrking av granskingsinstituttet som redegjort for ovenfor. Departementet mener at hensynet til å begrense de administrative byrdene for små foretak tilsier at mindretallets forslag om at kravet også skal gjelde små foretak, ikke bør følges opp. Når det gjelder flertallets forslag om et unntak for konserninterne transaksjoner mellom morselskap og heleide døtre, mener departementet at det bør gjøres en innstramning slik at det i årsregnskapet skal opplyses også om slike konserninterne transaksjoner dersom selskapet har dokumentasjonsplikt for denne typen transaksjoner etter ligningslovens regler.

I samsvar med utvalgets vurdering har departementet i *kapittel 10* lagt det til grunn at direktivets opplysningskrav om aktiviteter som ikke balanseføres, i hovedsak er dekket gjennom gjeldende regelverk. Det er imidlertid foreslått enkelte justeringer i regnskapsloven som gjennomfører krav etter direktivet om at det også skal opplyses om formål med arrangementene samt vesentlige fordeler og risikoelementer.

I *kapittel 11* går departementet inn for at terskelverdiene for små foretak etter regnskapsloven oppjusteres i samsvar med utvalgets forslag og endringene som følger av direktiv 2006/46/EF om justering av de øverste grensene, fra kr 60 til 70 mill i salgsinntekt og fra kr 30 til 35 mill. i balansesum. Det vil åpne for at flere foretak enn i dag får adgang til å benytte regnskapslovens forenklingsregler for små foretak.

Departementet går i *kapittel 12* inn for å følge opp utvalgets forslag i NOU 2008:16 til presiseringer i regnskapslovens opplysningskrav om aksjeverdibasert avlønning, slik at det vil måtte opplyses om bonuser knyttet til aksjeverdi også i tilfeller hvor det ikke direkte utdeles aksjer eller opsjoner.

Nye EØS-relevante regler om bonus mv i finanssektoren ventes vedtatt i EU i løpet av sommeren 2010. For å kunne oppfylle disse forventede nye EØS-forpliktelsene foreslår departementet i *kapittel 13* lovhemler for å fastsette regler i forskrift om godtgjøring i finansinstitusjoner (banker, forsikringsselskaper mv). Lovreglene er utformet slik at de gir noe fleksibilitet mht. utforming av nærmere regler om bonus og annen godtgjøring.

2 Bakgrunn for lovforslaget

2.1 Økokrims brev til Finansdepartementet 8. desember 2004

I brev til Finansdepartementet 8. desember 2004 viser Økokrim til at det foreligger avgjørelse mot hovedmannen i den såkalte Finance Credit-saken, jf. Oslo tingretts dom 19. oktober 2004. I den forbindelse gir Økokrim uttrykk for at Finance Credit-saken, andre saker Økokrim har hatt til behandling samt store internasjonale finansskandaler, har gitt Økokrim betydelig erfaring og grunnlag for å vurdere om det kan være behov for lovendringer. I Økokrims brev heter det videre:

«Noen sentrale kjennetegn gjentar seg i mange saker:

1. Kreativ bokføring med oppblåste resultat- og balanseposter.
 - a) Vage, ufullstendige eller misvisende noteopplysninger.
 - b) Anstrengte fortolkninger av ulike klassifikasjoner etter regnskapslovgivningen.
 - c) Mange og store «late adjustments» (periode 13)
 - d) Regnskapsfeilene benyttes til å gi regnskapsbrukerne uriktige eller ufullstendige opplysninger om selskapets stilling og drift, skjule utroskap og bounndragelser mv.
2. Uoversiktlige selskapsstrukturer, mange omdannelser og virksomheter i flere land; ofte med bruk av forskjellige revisorer.
3. Liten/ingen kontakt mellom revisorer i ikke-konsoliderte nærstående selskaper.
4. Mange og kompliserte transaksjoner mellom nærstående selskaper i eller utenfor konsolideringen – i inn- og utland.
 - a) Formue, inntekter og gjeld (faktiske eller fiktive) skapes og flyttes dit det måtte passe.
 - b) Utnyttelse av uklarhet om rekkevidden av nærståendebegrepet i aksjeloven og regnskapsloven.
5. Bruk av selskaper i skatteparadiser for å skape fiksjoner, eller skjule midler og reelle eier-/rådighetsforhold.
 - a) Flerleddstransaksjoner mellom nærstående eller kontrollerte selskaper, hvor

det er lite eller ingen forretningsmessig begrunnelse for bruk av ett eller flere av leddene.

- b) Bruk av gjennomstrømmingsselskaper eid av tredjemann, for å bryte kontakten mellom nærstående ledd.
6. Bruk av kreative rådgivere som tilrettelegger kompliserte strukturer som kan misbrukes, noe som bidrar til å pulverisere ansvaret
 - a) Bruk av flere rådgiver til separate oppdrag, der ingen har full oversikt, men bygger på opplysninger fra ledelsen.
 - b) Bruk av «bestillingsverk» ved verddivurderinger, hvor vesentlige forutsetninger bygger på opplysninger fra ledelsen
 7. Ledelsen forhindre eller motarbeide direkte kontakt mellom styret (med uavhengige styremedlemmer) og selskapets valgte revisor.
 8. Skjult tapping (fiktive avtaler, kostnader mv), samt belønningssystemer (bonus- og opsjonsordninger) knyttet til regnskapsresultatene.»

I brevet anføres at lovgiver vanligvis ikke har tanke for de som systematisk søker å finne smutthull, omgåelser eller tilforlætelige feiltolkninger. Økokrim mener derfor at regnskaps- og aksjelovgivningen lovteknisk muliggjør misbruk og lovbrudd knyttet til faktum og jus. Økokrim anbefaler på den bakgrunn at et lovutvalg bør nedsettes for å se nærmere på enkelte problemområder som erfaringsmessig innebærer vesentlig risiko for misligheter. I brevet gis det blant annet følgende fremstilling av regelverksmessige spørsmål som et utvalg bør se nærmere på:

«Lett kvantifiserbare størrelser bør tallfestes, og ikke tåkelegges gjennom kombinasjoner av tall og innholdløse formuleringer som rommer det meste. Omvendt er det ikke lett å tallfeste kompliserte vurderinger.

Det er vanskelig å unngå vurderinger, og det er ofte vanskelig å vurdere det usikre «riktig» – selv for lojale lovanvendere. Det er betydelig enklere å informere om underliggende forhold; hva som er usikkert og hvorfor. Lovteknisk bør informasjonsfremleggelsen kunne for-

bedres betydelig ved enkelte endringer og presiseringer av noteplikten i regnskapet.

Klarere informasjonsplikter, som supplerer vurderingsplikten, vil være lettere både å oppfylle og å håndheve. Regnskapsbrukere eller lesere av andre informasjonsdokumenter vil derved få bedre informasjon, og selv kunne ta standpunkt til klassifikasjonen, eller eventuelt be om ytterligere informasjon.

ØKOKRIM vil peke på at styret i norske aksjeselskaper har et omfattende og klart ansvar etter en rekke bestemmelser i aksjelovgivningen. Samtidig vet vi at en rekke styremedlemmer – sannsynligvis et betydelig flertall – ikke har nødvendige faglige forutsetning til å oppfylle styreansvaret.

Dette kan ordnes på flere måter, men en løsning er nærliggende. Styret (som er regnskapsansvarlig) bør ha obligatorisk og lovpålagt plikt til å gjennomgå regnskapet post for post med revisor (regnskapets kontrollør) før årsoppgjøret avlegges. Styret får derved tilgang til en uavhengig fagperson, som ut fra sin fagkunnskap og sitt oppdrag vet mye om selskapets stilling og drift. En gjennomgang som nevnt vil gi styret god innsikt i hva regnskapet egentlig sier, hvilke poster som er kritiske eller forbundet med usikkerhet, og hva denne består i, samt hvilket grunnlag revisor har å bygge på, eventuelt om det er behov for ytterligere revisjons-handlinger.

Styret får bedre grunnlag for å oppfylle sitt omfattende ansvar – herunder informasjonsplikten i regnskapet. Samtidig blir det gjort kjent med forhold som kan tilsi tiltak.

Revisor får mulighet til å informere om usikre poster direkte med de regnskapsansvarlige. I noen selskaper gjøres dette, men i langt flere anses direkte kontakt mellom revisor og styre som mistillitserklæring til daglig leder. En løsning som angitt pålegger heller ikke virksomheten tilleggsutgifter, i alle fall er utgiftene begrenset. Derimot kan det medføre betydelige besparelser både for selskapet og regnskapsbrukerne.»

2.2 Endringer i regnskaps- og konsernregnskapsdirektivene

Europaparlaments- og rådsdirektiv 2006/46/EF av 14. juni 2006 om endring av direktiv 78/660/EØF, 83/349/EØF, 86/635/EØF og 91/674/EØF om årsregnskaper og konsoliderte regnskaper for visse selskapsformer, banker og andre finansinstitusjoner og forsikringsselskaper ble innlemmet i EØS-avtalen ved EØS-komiteens vedtak nr. 20/2007.

Formålet med direktivet er å styrke tilliten til europeiske selskaper og gjøre det enklere å sammenligne årsrapporter og finansregnskaper på tvers av landegrensene i EØS-området, for på den måten å fremme grenseoverskridende investeringer.

Direktivet inneholder bestemmelser om kollektivt ansvar for styremedlemmer og selskapets administrative ledelse for å utarbeide og publisere årsregnskap og årsberetning. Slike ansvarsregler skal som et minimum gjelde overfor selskapet, men kan gjennom nasjonale regler også gjøres gjeldende overfor aksjonærer. Videre krever direktivet at foretak som ikke er små skal gi nærmere angitte opplysninger om transaksjoner med nærstående parter og om ikke-balanseførte arrangementer, blant annet ved bruk av såkalte «special purpose entities» (enheter for særskilte formål). Opplysninger om vesentlig risiko og/eller fordeler ved slike ikke-balanseførte arrangementer skal gis i notene til regnskapene. Direktivet inneholder også regler som krever at foretak med verdipapirer opptatt til handel på regulert marked, skal gi en redegjørelse for foretaksstyring («corporate governance») i en egen del av årsberetningen eller som et eget dokument som det er vist til i årsberetningen. Redegjørelsen skal som et minimum gi aksjonærene tilgang til sentrale opplysninger om de faktisk anvendte prinsipper for foretaksstyring i selskapet.

2.3 Lovutvalg

Ved kongelig resolusjon 10. november 2006 ble det oppnevnt et lovutvalg for vurdering av tiltak mot hvitvasking av penger og terrorfinansiering og tiltak mot manipulering av finansiell informasjon, ledet av advokat dr. juris Kristin Normann. Utvalgets mandat var todelt. Etter mandatets del I skulle utvalget avgi utredning om tiltak mot hvitvasking av penger og terrorfinansiering innen 1. juni 2007. Ved brev av 28. juni 2007 ga Finansdepartementet utsatt frist som anmodet fra lovutvalget, til 22. august 2007. Utredningens del I om tiltak mot hvitvasking av penger og terrorfinansiering, med forslag til ny hvitvaskingslov og ny hvitvaskingsforskrift ble overlevert Finansdepartementet 24. august 2007, og er publisert i serien Norges offentlige utredninger som NOU 2007: 10 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Utvalgets forslag i delutredning I er senere fulgt opp i Ot.prp. nr. 3 (2008-2009).

Etter mandatets del II skulle utvalget avgi utredning om tiltak for å forhindre manipulering av regnskaper og annen finansiell informasjon innen

1. mars 2008. Ved brev 28. mai 2008 ga Finansdepartementet utsatt frist som anmodet til 13. august 2008. Utredningens del II ble overlevert Finansdepartementet 19. september 2008, og er publisert i serien Norges offentlige utredninger som NOU 2008: 16 om foretaksstyring og tiltak mot manipulering av finansiell informasjon.

Mandatet for del II lyder:

«I de senere år har det vært flere tilfeller hvor selskaper har gitt uriktig eller ufullstendig finansiell informasjon, inkludert uriktig eller ufullstendig regnskapsinformasjon, som har vært egnet til å villedde investorer, kreditorer og andre. Dette har igjen påført selskaper og enkeltpersoner til dels store tap. Disse hendelsene har også svekket tilliten til regnskapsinformasjon. Slik tillit har betydning bl.a. for tilgangen og prisen på egenkapital og lånekapital til næringsvirksomhet.

Noen sentrale kjennetegn er felles for mange av disse sakene: Regnskapsinformasjonen er misvisende eller direkte uriktig (for eksempel i form av over- eller underrapporterte resultat- og balanseposter, og/eller at noteopplysningene i regnskapet er vage, ufullstendige eller misvisende), selskapsstrukturen er uoversiktlig og preget av hyppige omdannelser og med virksomheter i mange land – gjerne i kombinasjon med bruk av flere revisorer som har liten eller ingen kontakt med hverandre. Videre er det ofte gjennomført mange og kompliserte transaksjoner mellom nærstående selskaper i inn- og utland. Det er også eksempler på at ledelsen aktivt har forhindre eller motarbeidet direkte kontakt mellom styremedlemmene og selskapets valgte revisor.

I mange av disse sakene er det foretatt handlinger som er klart lovstridige. Samtidig kan det være god grunn til å utrede nærmere om og i hvilken grad gjeldende lovgivning muliggjør lovbrudd ved illojal utnyttelse av uklarehet og skjønnsmessige begreper i regelverket.

Flere tiltak er foreslått og gjennomført både internasjonalt og i Norge som svar på regnskapsskandalene og de antatte årsakene til at disse har fått utvikle seg. I USA fastsetter den såkalte Sarbanes-Oxley-loven bl.a. krav om godkjenning av revisorer, krav om dokumentasjon og revisjon av internkontrollsystemer, og krav om at ledelsen i børsnoterte foretak skal bekrefte riktigheten av regnskapene overfor børsmyndighetene. I EU er det fastsatt et nytt direktiv om revisjon og revisorer, hvor det blant annet er bestemt at «public-interest entities» skal ha en revisjonskomité som skal overvåke foretakets rutiner for finansiell rapportering. Revisor er pålagt å informere revisjonskomitéen om «key matters arising from the statutory audit». Dette direktivet forventes tatt inn i EØS-avtalen.

På bakgrunn særlig av innspill fra ØKO-KRIM, mener Finansdepartementet det er nødvendig med en gjennomgang av lovgivningen med sikte på å foreslå tiltak som kan motvirke manipulering av regnskaper og annen finansiell informasjon. Utvalget bør søke å kartlegge erfaringer og vurdere behovet for tiltak særlig innenfor selskaps-, regnskaps- og revisorlovgivningen som kan bidra til dette. Utvalget bør både vurdere tiltak som gjelder innhold og åpenhet om finansiell informasjon og tiltak som gjelder innretningen av rammene for foretaksstyring, slik at disse kan bidra til at det blir gitt korrekt og dekkende informasjon.

Utvalget skal herunder utrede følgende forhold:

- Mulige tiltak for å hindre uriktig regnskaps- eller annen finansiell informasjon som følge av uriktig internprising i konsern eller mellom andre nærstående
- Mulige tiltak som kan klargjøre og forsterke lederes, styremedlemmers og andre tillitspersoners ansvar for regnskaps- og annen finansiell informasjon, herunder om det kan være tjenelig å ansvarliggjøre en større krets av personer. Utvalget skal vurdere krav om at regnskapet før avleggelsen skal gjennomgås av styret sammen med revisor og regnskapsfører og krav til dokumentasjon av gjennomgangen. Utvalget må vurdere om det som et minimum alltid skal være visse forhold som skal gjennomgås, for eksempel vurdering av misligheter, transaksjoner med nærstående parter, bruk av regnskapsprinsipper eller usikre skjønnsmessige vurderinger. Utvalget må vurdere sammenhengen med krav til revisjonskomité for børsnoterte foretak mv. i direktiv 2006/46/EF. Videre må utvalget vurdere om styret bør pålegges å vurdere mislighetsrisikoen og iverksette tiltak for å redusere denne. Det må også vurderes om, og eventuelt rekkevidden av, styret skal ha ansvar for å iverksette granskning ved indikasjoner på misligheter.
- Om det i selskapet der eier, styre og eventuelt daglig ledere er en eller et fåtall nærstående personer, skal innføres eller presiseres særskilte krav som kan sikre notoritet over de plikter som er beskrevet i asl §§ 6-15 (daglig leders plikter overfor styret) og 6-19 (styrets saksbehandling).
- Om det bør oppstilles særskilte krav til saksbehandlingen i selskapsorganene med hensyn til behandling av saker som gjelder transaksjoner med nærstående.
- Behovet for å endre, utvide eller gjøre mer spesifikk opplysningspliktene om nærstående transaksjoner i årsregnskapet, eventuelt også i annen rapportering.

- Om enkelte av de opplysningsplikter som kreves om ytelser til ledende personer eller deres nærstående i store foretak (regnskapsloven § 7-31b) også bør gjelde for mindre foretak.
- Opplysningsplikter i årsregnskapet, ev. i annen rapportering, om transaksjoner som styremedlemmer, daglig leder og ev. andre ledende ansatte har med selskaper eller personer som er deres – ikke selskapets – nærstående.
- Krav til regnskapsmessig/finansiell ekspertise blant styremedlemmene, herunder vurdere om mangelfull regnskapsforståelse kan kompenseres ved tiltak. Eksempelvis at regnskapet – post for post – må gjennomgå av styret og revisor i fellesskap. Hovedfokus må rettes mot kritiske, vesentlig eller usikre poster, som revisor må redegjøre for. Det må redegjøres for om informasjonene som fremkommer er forenlig med styrets drøftinger og fokus de siste 12 måneder.
- Om det bør opplyses særskilt om selskapet – direkte eller indirekte – har hatt transaksjoner med skatteparadiser og om innholdet av disse transaksjonene, og om eiere eller noen i ledelsen har eierandeler i selskaper, er benefisiærer til truster, eller har bankkonti i skatteparadiser.
- Om minoritetsaksjonærer skal ha større mulighet til å kreve særlig innsyn, eventuelt til å få utført granskninger.

Bestemmelsene i direktiv 2006/46/EF om endringer i regnskapsdirektivene (som forventes tatt inn i EØS-avtalen) har særlig relevans for utredningen. Utvalget skal foreslå regler til gjennomføring av direktivet i norsk rett (med unntak av artikkel 1 nr. 5 som ikke er relevant her). Utvalget skal også ta hensyn til andre relevante EU/EØS-regler og anbefalinger¹ samt andre internasjonale forpliktelser.

Utvalget skal, der det er hensiktsmessig, foreta sammenligninger med relevant regulering i andre land. Utvalget kan også peke på behov for internasjonale tiltak som kan bidra til å motvirke manipulering av finansiell informasjon.

Utvalget skal både for del 1 og del 2 utrede økonomiske og administrative konsekvenser av de forslag som fremmes. Utvalget skal arbeide i tråd med retningslinjene i heftet Lovteknikk.»

¹ Jf. særlig kommisjonsrekommendasjon 2004/913/EF om ytelser til ledende personer, kommisjonsrekommendasjon 2005/162/EF om rollen til uavhengige medlemmer av styret og kontrollorganer, forordning 1606/2002/EF om anvendelse av internasjonale regnskapsstandarder (jf. særlig IAS 24 om opplysninger om nærstående parter), direktiv 78/660/EØF om årsregnskap med senere endringer, direktiv 83/349/EØF om konsernregnskap med senere endringer.

2.4 Høring

NOU 2008:16 ble sendt på høring 9. oktober 2008 med høringsfrist 9. januar 2009 til følgende instanser:

- Arbeids- og inkluderingsdepartementet
- Fornyings- og administrasjonsdepartementet
- Justis- og politidepartementet
- Kommunal- og regionaldepartementet
- Miljøverndepartementet
- Nærings- og handelsdepartementet
- Utenriksdepartementet
- Brønnøysundregistrene
- Datatilsynet
- Forbrukerombudet
- Forbrukerrådet
- Konkurransetilsynet
- Kredittilsynet
- Lotteri- og stiftelsestilsynet
- Norges Bank
- Regjeringsadvokaten
- Riksadvokaten
- Riksrevisjonen
- Skattedirektoratet (SKD)
- Statistisk sentralbyrå (SSB)
- ØKOKRIM
- Aksjonærforeningen i Norge
- Banklovkommisjonen
- Bedriftsforbundet
- Coop Norge
- Den Norske Advokatforening
- Den norske Revisorforening (DnR)
- Det Norske Travselskap
- Finansforbundet
- Finansieringsselskapenes forening
- Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH)
- Folketrygdfondet
- Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon
- Handelshøyskolen BI
- IKT-Norge
- KLP Kapitalforvaltning
- KS
- Landsorganisasjonen i Norge (LO)
- Nord Pool ASA
- Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening (NARF)
- Norges Fondsmeglerforbund
- Norges Kommunerevisorforbund (NKRF)
- Norsk Investorforum
- Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES)

- Norske Finansanalytikeres Forening (NFF)
- Norske Forsikringsmegleres Forening
- Norske Kredittopplysningsbyråers Forening
- Norske Pensjonskassers Forening (NPF)
- Norsk Øko-Forum (NØF)
- NOS Clearing ASA
- NTL Skatt
- Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)
- Oslo Børs
- Sparebankforeningen i Norge
- Verdipapirfondenes forening
- Verdipapirsentralen
- Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund
- Økonomiforbundet

Følgende instanser har gitt merknader til utredningen:

- Arbeids- og inkluderingsdepartementet
- Justis- og politidepartementet
- Nærings- og Handelsdepartementet

- Datatilsynet
- Kredittilsynet
- Statistisk sentralbyrå
- ØKOKRIM

- Coop NKL BA
- Den norske Revisorforening
- Finansieringsselskapenes Forening
- Finansnæringsens Hovedorganisasjon (felles med Sparebankforeningen)
- Folketrygdfondet
- IKT-Norge ved Standard Norge, ISACA Norway Chapter og Norges Interne Revisorers Forening
- KLP Kapitalforvaltning
- Landsorganisasjonen i Norge
- Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening
- Norges Bank
- Norges Kommunerevisorforbund
- Norsk Øko-Forum
- Norske Finansanalytikeres Forening
- Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse
- NTL Skatt
- Næringslivets Hovedorganisasjon
- Oslo Børs
- Sparebankforeningen i Norge (felles med FNH)
- Økonomiforbundet

I tillegg har det blitt avgitt merknader fra følgende instanser som ikke stod oppført som mottakere av høringsbrevet:

- Simonsen Advokatfirma DA
- Wikborg, Rein & Co

Følgende instanser har opplyst at de ikke har eller ønsker å avgi merknader til høringsforslaget:

- Fornyings- og administrasjonsdepartementet
- Utenriksdepartementet
- Konkurransetilsynet
- Riksadvokaten

I etterkant av høringen har Finansdepartementet, ved brev fra Næringslivets Aksjemarkedsutvalg 27. august 2009, fått tilsendt en utredning om minoritetsrettigheter i allmennaksjeselskaper notert på regulert marked i Norge («*Utredningen til Næringslivets Aksjemarkedsutvalg*» 28. april 2009), utarbeidet av Selskapsrettsgruppen i Wikborg Rein med bidrag fra kompetansegruppen for Børs-, Verdipapir- og Finansregulatorisk, på oppdrag fra og i dialog med Næringslivets Aksjemarkedsutvalg. I brevet er det vist til at flere av forslagene i utredningen, herunder forhold som etter Aksjemarkedsutvalgets syn bør reguleres i lovgivningen, kan bidra til en enda høyere kvalitet på det norske aksjemarkedet og dermed til å styrke beskyttelsen av minoritetens rettigheter.

Enkelte av forslagene og temaene som drøftes i utredningen til Næringslivets Aksjemarkedsutvalg har nær tilknytning til spørsmål som er tatt opp i NOU 2008:16, og Finansdepartementet har derfor funnet det hensiktsmessig å behandle disse temaene og forslagene i foreliggende proposisjon, i tilknytning til oppfølgingen av de aktuelle forslag fra NOU 2008:16.

2.5 Forslag til styrking av den offentlige regnskapskontrollen

I NOU 2008: 16 vises det til at utvalgets representant for Kredittilsynet har opplyst at det er reist spørsmål ved om hjemmelen i verdipapirhandelloven § 15-5, gir Kredittilsynet tilstrekkelig grunnlag for å foreta såkalte «stedlige tilsyn», dvs. besøke foretakene og få fremlagt dokumentasjon og forklaringer fra ansatte mv. i foretakets lokaler, i tilknytning til opplysningsplikten etter verdipapirhandelloven § 15-2. Utvalget gir ingen endelig vurdering av Kredittilsynets rolle og hjemler, men finner grunnlag for å anbefale at den offentlige regnskapskontrollen styrkes.

På bakgrunn av utvalgets forslag om en styrking av den offentlige regnskapskontrollen sendte Kredittilsynet brev til Finansdepartementet 4. februar 2009 med vedlagt utkast til høringsnotat om styrking av regnskapstilsynets virkemidler. Kredittilsynets høringsnotat ble sendt på høring 13. mai

2009 med høringsfrist 31. august 2009 til følgende instanser:

- Fornyings- og administrasjonsdepartementet
- Justis- og politidepartementet
- Nærings- og Handelsdepartementet

- Brønnøysundregistrene
- Datatilsynet
- Konkurransetilsynet
- Norges Bank
- Regjeringsadvokaten
- Skattedirektoratet
- Statistisk sentralbyrå
- ØKOKRIM

- Den Norske Advokatforening
- Den norske Revisorforening
- Finansnæringens Hovedorganisasjon
- Landsorganisasjonen i Norge
- Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening
- Norsk Øko-Forum
- Næringslivets Hovedorganisasjon
- Oslo Børs
- Sparebankforeningen i Norge

Følgende instanser har gitt merknader til Kredittilsynets forslag:

- Fornyings- og administrasjonsdepartementet
- Justis- og politidepartementet

- Brønnøysundregistrene
- Datatilsynet
- Norges Bank
- Skattedirektoratet
- Statistisk sentralbyrå

- Finansnæringens Hovedorganisasjon
- Landsorganisasjonen i Norge
- Sparebankforeningen

Følgende instanser har opplyst at de ikke har merknader:

- Konkurransetilsynet

- Den norske Revisorforening

2.6 Nærmere om utredningen i NOU 2008:16

2.6.1 Utvalgets tilnærming til mandatet

Utvalget peker i innledningen på at misligheter, bedrageri og finansskandaler har forekommet til alle tider som et nærmest uunngåelig innslag i den for-

retningsmessige virksomhet som er basis for verdiskapningen i samfunnet. Det vises til at tilbakeslagene enkelte ganger blir så store at det blir benyttet betegnelser som kriser og krakk, og at politiske myndigheter i slike situasjoner normalt vil iverksette tiltak for å redusere de samfunnsøkonomiske skadevirkninger, herunder ved å vedta lovreguleringer som sikter mot å forbedre økonomiens virkemåte og forhindre at nye, lignende kriser oppstår. Videre pekes det på at denne typen situasjoner også fører til at en del markedsaktører som står i fare for å lide betydelige tap, vil ty til uetiske og ulovlige metoder for å velte disse tapene over på andre. På s. 23-24 i utredningen heter det videre:

«Som nevnt i mandatet er det i mange av de «regnskapsskandalene» vi har sett de senere år, foretatt handlinger som er klart lovstridige. I tillegg til økt oppfølging fra skattemyndigheter og politi og påtalemyndighet, har dette aktualisert behovet for regler som kan være egnet til å forhindre slike overtredelser. Viktige elementer i et slikt regelverk er bestemmelser som bevisstgjør ledende ansatte, eiere mv. om enkeltpersoners og selskapsorganers muligheter for å begå misligheter, og krav knyttet til interne tiltak i foretakene som kan bidra til å motvirke misligheter.

Utvalget vil fremheve at det er foretatt betydelige endringer i gjeldende regelverk i perioden fra Økokrims brev 8. desember 2004 til Finansdepartementet og frem til oppnevningen av lovutvalget. Dette gjelder både regelverksendringer som kan ses som tiltak mot manipulering av finansiell informasjon, og generelle regler som vil kunne forhindre eller synliggjøre slik manipulering. For å kunne vurdere om de aktuelle endringene ut fra formålet har noen reell effekt, er det etter utvalgets syn viktig at reglene praktiseres en periode. Særlig når det gjelder foretakenes plikter til å gi informasjon til eiere og offentligheten, vil rapporteringspraksis over tid kunne tydeliggjøre om reglene har en reell effekt eller utvikler seg til å være mer av en «skrivebordsøvelse» for foretakene.

På denne bakgrunn har lovutvalget funnet det mest hensiktsmessig å utvise en viss tilbakeholdenhet med å foreslå regelverksendringer, utover de som er nødvendige for gjennomføring av direktiv 2006/46/EF om endringer i regnskapsdirektivene.

De senere års regelverksutvikling, hvorav mye er initiert fra EU, har påført næringslivet en rekke nye plikter. Det er usikkert om alle elementer i denne EU-lovgivningen ville bestått den «forholdsmessighetstesten» norsk lovgivning normalt legger vekt på, sett ut i fra norske forhold. I norske interne lovgivningsprosesser legges betydelig vekt på at det man søker å opp-

nå med et tiltak, skal stå i et rimelig forhold til de økonomiske og administrative byrder som tiltaket påfører offentlige og private aktører, sett i sammenheng med behovet for ny lovgivning som følge av samfunnsutviklingen. Utvalget har tatt utgangspunkt i en slik forholdsmessighetsvurdering, som også må skje på bakgrunn av eksisterende regelverk på området.»

Utvalget drøfter også sammenhengen mellom regnskapsmanipulasjon og mislighetsbegrepet, slik dette for eksempel anvendes i revisjonsstandarden RS 240. Utvalget peker på at den typen misligheter som begås av ledende ansatte har stått mest sentralt i utvalgets arbeid. Utvalget viser til at ledende ansatte/tillitsvalgte har det overordnede ansvaret for korrekt og fullstendig regnskapsrapportering, og at misligheter begått av slike ansatte vil være vanskeligere å oppdage og forhindre fordi disse ansatte typisk vil være plassert i posisjoner hvor de har myndighet til å overstyre foretakets interne kontrollrutiner. Utvalget peker videre på at eiernes mulighet for å begå finansielle misligheter typisk forutsetter at selskapets ledende ansatte og tillitsvalgte enten forholder seg passive eller medvirker mer aktivt, og at det derfor har vært en forutsetning at de tiltakene som tar sikte på å motvirke at ledende ansatte og tillitsvalgte begår finansielle misligheter (eller får sterkere oppfordring til å forhindre at misligheter begås av andre), også vil gjøre det vanskeligere for eiere å begå eller initiere slike misligheter. Utvalget drøfter videre om tiltak for å forhindre regnskapsmanipulasjon kan bidra til å oppfylle formålet med at det offentliggjøres regnskapsinformasjon. På s. 24-25 i utredningen heter det om dette blant annet følgende:

«Et årsregnskap har flere bestanddeler, og består blant annet av resultatregnskap, balanse, kontantstrømoppstilling og noter. Et årsregnskap kan sies å gi en tallmessig fremstilling av bedriftens økonomiske aktiviteter oppsummert gjennom året. Regnskapet skal ideelt sett gi et korrekt og fullstendig bilde av et selskaps økonomiske stilling slik at det kan danne grunnlag for utenforståendes vurdering av selskapet, og slik at foretaket skal kunne sammenlignes med andre virksomheter. Et regnskap kan sies å gi et slikt bilde hvis beslutninger som regnskapsbrukerne fatter på grunnlag av regnskapet ikke kan sies å være påvirket av misvisende eller ufullstendige opplysninger/vurderinger.

Utvalget har erfart at det knytter seg særlige utfordringer til å identifisere effektive tiltak for å forhindre regnskapsmanipulasjon. Dette skyldes i noen grad de særlige vanskelighetene forbundet med å fastslå om et regnskap faktisk kan anses for å gi et korrekt og fullstendig bil-

de. Utvalget viser til at offentliggjorte regnskaper ikke ubetinget kan sies å gi et entydig bilde av et selskaps økonomiske stilling. Det er flere grunner til dette. For det første vil et regnskap inneholde informasjon som isolert sett ikke gir et korrekt bilde av en virksomhet, og hvor det følgelig stilles krav til at regnskapsbrukere analyserer betydningen av og sammenhengene mellom presenterte tall. For det andre vil regnskapsbrukerens oppfatning av hva som er presentert bygge både på egne og på regnskapsprodusentens skjønnsmessige vurderinger. Således vil oppfatningen av hva som er presentert og skjønnutøvelsen kunne variere mellom regnskapsbrukere.

Samtidig vil det også være en varierende grad av (regnskapsprodusentens) skjønnsmessige estimater som ligger til grunn for de presenterte tallene. Forutsetningsvis vil det kunne være flytende overganger fra anvendelse av skjønnsmessige standarder som klart ligger innenfor god regnskapsskikk, til den mer tvilsomme anvendelse av slike regnskapsstandarder.

Etter utvalgets oppfatning kan det i prinsippet likevel trekkes en grense mellom regnskapsmessige tilpasninger («earnings management») basert på anvendelse av skjønnsmessige standarder innenfor god regnskapsskikk, og de regnskapsmessige tilpasninger («accounting fraud») som kan anses for å overskride grensen for tillatt skjønnutøvelse. I regnskapsteori er regnskapmessige tilpasninger blitt definert slik:

«Påvirkning av regnskap gjennom metoder for regnskapsføring som i utgangspunktet ligger innenfor rammen av god regnskapsskikk, men der det rapporterte resultatet er mindre i samsvar med beste estimat på «korrekt» regnskapsbasert resultat.»

Utvalget har lagt til grunn at regnskapsmanipulasjon, slik begrepet er brukt i mandatet, ikke primært tar sikte på den typen regnskapsmessige tilpasninger som gjelder tvilsom skjønnutøvelse innenfor god regnskapsskikk, men den typen som kan anses for å gå utover det lovlige skjønn. Det vises til at det i mandatet særlig pekes på tilfeller hvor:

«[r]egnskapsinformasjonen er misvisende eller direkte uriktig (for eksempel i form av over- eller underrapporterte resultat- og balanseposter, og/eller at noteopplysningene i regnskapet er vage, ufullstendige eller misvisende)».

Utvalget vil imidlertid understreke det prinsipielt betenkelige i å skulle trekke en klar grense mellom lovlige regnskapstilpasninger og ulovlig regnskapsmanipulasjon. Etter utvalgets oppfatning kan det ikke uten videre legges til grunn at alle lovlige regnskapstilpasninger som

man har hatt erfaringer med kan sies å representere en lojal skjønnsutøvelse. Utvalget viser til at det kan være lovtekniske og/eller bevismessige problemstillinger som kan gjøre det upraktisk å oppstille lovregler som legger tilstrekkelig klare og effektive føringer på regnskapsprodusentenes skjønnsutøvelse, og dette innebærer at det i praksis kan være vanskelig å skille mellom tilfellene hvor det er ulike (legitime) oppfatninger om innholdet av gjeldende rett, og tilfellene hvor enkelte (mer anstrengte) fortolkninger av reglene bygger på et ønske om å vildele regnskapsbrukerne.

...
Utvalget regner enhver som har blitt forledet til å foreta eller unnlate å foreta disposisjoner med økonomisk betydning som ofrene for regnskapsmanipulasjon. Blant de grupper som kan rammes på denne måten finner vi investorer i foretaket (eierne) og potensielle investorer, långivere og andre kreditorer, skatte- og tilsynsmyndigheter og de ansatte. I tillegg vil den allmenne interessen i tillit til at regnskapene gir et rettvise bilde av den økonomiske situasjonen i foretaket rammes av regnskapsmanipulasjon. Utvalget har i vurderingen av de enkelte tiltakene lagt vekt på hensynet til å beskytte disse interessene. I disse vurderingene er det ikke gitt forrang til enkelte grupper av ofre framfor andre, jf. likevel særmerknaden til medlemmet Berget i pkt. 2.2.2.»

I en særmerknad tar et mindretall i utvalget, medlemmet Berget, generelt forbehold mot utvalgets avgrensninger og tilnærming til problemstillingene, og mulighetene for at de foreslåtte tiltakene treffer behovene og løser de problemene som Økokrim har avdekket som ledd i sin saksbaserte erfaring. I særmerknaden heter det blant annet følgende:

«Etter dette utvalgsmedlems oppfatning bygger utredningen i stor grad på at det er eierne av selskaper som først og fremst rammes av misligheter og som tiltakene skal beskytte, og det er i liten grad tatt høyde for at misligheter kan være begått av personer som også er eiere i selskapet. Det er flere eksempler fra praksis på at eiere, som samtidig har vært styremedlemmer og/eller i ledende stillinger, har begått de straffbare forholdene knyttet til regnskapsmanipulasjon, hvor formålet har vært å presentere et uriktig bilde av virksomheten overfor långivere, investorer og andre utenforstående aktører.

Det er viktig at interessene til andre regnskapsbrukere enn eiernes ivaretas i tilstrekkelig grad, og fordi disse gruppene normalt har mer begrenset tilgang til informasjon om virksomheten, er det viktig med klare og treffende tiltak som også ivaretar deres behov. Etter dette

utvalgsmedlemmets oppfatning er tiltakene utvalget har foreslått ikke tilstrekkelige i så måte. Det vises særlig til at det i all hovedsak har vært fokusert på tiltak rettet mot større virksomheter hvor det er en viss avstand mellom eierne og virksomheten. Dette utvalgsmedlem er av den oppfatning at det forhold at det er kort avstand mellom eierne og virksomheten, ikke nødvendigvis avverger regnskapsmanipulasjon. Snare tvert i mot utgjør dette også en risikofaktor som det er viktig å møte med relevante tiltak.»

2.6.2 Høringsinstansenes merknader

Et overveiende flertall av høringsinstansene som har hatt merknader, har i hovedsak stilt seg positive til utvalgets forslag og avgrensninger. Høringsinstanser som gir sin generelle støtte til utvalgets arbeid omfatter blant andre: *Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID)*, *Kredittilsynet*, *Norges Bank*, *COOP NKL*, *Den norske Revisorforening (DnR)*, *Finansieringsselskapenes forening*, *Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH)*, *Folketrygdfondet*, *Landsorganisasjonen i Norge (LO)*, *Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening (NARF)*, *Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)* og *Sparebankforeningen*.

NHO mener at utvalget ser ut til å legge an et ganske dystert syn på næringsdrivendes evne og vilje til å overholde reglene om finansiell rapportering. NHO peker på at utvalget har vist til erfaringer fra «mange selskapsskandaler», men at Finance Credit- og Sponsor Service-sakene er de eneste som konkret er referert i utredningen. NHO gir derfor uttrykk for at det ikke er så enkelt å se hvilke «erfaringer» som utgjør grunnlaget for de enkelte vurderingene i utredningen.

NHO er enig med utvalget i at det er grunn til å vise en viss tilbakeholdenhet med å foreslå regelverksendringer utover det som følger av direktiv 2006/46/EF. NHO mener imidlertid at norske regler bør harmoniseres med regler eller lignende som er fastsatt overnasjonalt med mindre særnorske grunner tilsier noe annet. NHO mener dessuten at misligheter i offentlige virksomheter burde vært vurdert, og gir uttrykk for en forventning om at slike virksomheter blir underlagt de samme kravene som private. NHO viser til betydningen av at fellesskapets midler blir forvaltet og kontrollert på en tillitsvekkende måte.

NHO kommenterer også utvalgets vurdering av grensen mellom lovlige regnskapstilpasninger og ulovlig regnskapsmanipulasjon. NHO skriver blant annet:

«Utvalget mener det er «prinsipielt betenkkelige» i å trekke en klar grense mellom lovlige regnskapstilpasninger og ulovlig regnskapsmanipulasjon. For vår del vil vi peke på at en slik grense må trekkes all den tid det er hjemmel til å ilegge straff, jf. rskl. § 8-5.»

Norsk Øko-Forum mener at forslagene i utredningen ikke er tilstrekkelige til å kunne forebygge og motvirke manipulering av finansiell informasjon. Det vises i den forbindelse til mindretallets generelle særmerknad i utredningens pkt. 2.2.2. Norsk Øko-forum finner det videre svært uheldig at Økokrim ikke har fått støtte av flertallet for sine forslag, særlig på bakgrunn av at det var Økokrim som tok initiativ til denne utredningen, og viser i den forbindelse til brevet fra Økokrim til Finansdepartementet av 8. desember 2004. Norsk Øko-forum oppfordrer derfor departementet til å nøye gjennomgå Økokrims midretallsinnstillinger i utredningen og de forslag som måtte komme i Økokrims høringsuttalelse.

Norske Finansanalytikerens Forening (NFF) mener at utvalget ikke burde avgrenset sitt arbeid til primært å gjelde «regnskapsmanipulasjon», men at utvalget også burde ha vurdert flere typer finansiell informasjon. Det vises til at regnskapsinformasjon kun er en av mange kilder. NFF peker videre på at utvalget velger å avgrense sitt arbeid til ulovlige tilpasninger og ikke andre uheldige tilpasninger. NFF mener imidlertid at økt kvalitet på finansiell informasjon i seg selv vil være preventivt mot ulovlige tilpasninger. I NFFs høringsuttalelse heter det blant annet:

«NFF er opptatt av å bedre kapitalmarkedenes funksjonsmåte og sikre mest mulig riktig prising av verdipapirer og andre finansielle instrumenter. Målsetting bør derfor være at man også i lovverket bidrar til å sikre best mulig kvalitet på den samlede finansielle informasjonen og ikke bare forsøke å ramme de direkte ulovlige tilpasningene.»

Norsk Utvalg for Eierstyring og Selskapsledelse (NUES) drøfter hvilken rolle Norsk Anbefaling Eierstyring og Selskapsledelse (NUES' Anbefaling) kan og bør ha i reguleringen av foretaksstyring, og viser i den forbindelse også til Justisdepartementets vurdering i Ot.prp. nr. 55 (2006-2007). I NUES høringsuttalelse heter det blant annet:

«NUES er sammensatt av ni organisasjoner som til sammen representerer mange av de viktigste interessene i aksjemarkedet. Dette gjør at anbefalingen har en solid forankring blant aktører som har forventninger til atferden til eiere og selskaper. Ved vurdering av offentligrettslig regulering bør man derfor ta i betraktning at

markedets behov ofte allerede vil være ivaretatt gjennom NUES.

NUES vurderer årlig anbefalingen i forhold til nye behov og annen regulering, nasjonalt og internasjonalt. I tillegg til at de ni organisasjonene som står bak NUES selv sagt har anledning til å foreslå endringer, tilskrives samtlige noterte selskaper med spørsmål om de har syn på innholdet i anbefalingen. Tilsvarende henvendelse rettes til en rekke andre interessenter – herunder offentlige organer – og det informeres om høringen på NUES' hjemmeside. Videre har NUES opprettet kontakt med sine kolleger i de andre nordiske landene, og sekretariatet følger med i den overnasjonale utviklingen på relevante områder. NUES mener derfor at utvalget er i god stand til å dekke de endringsbehovene som viser seg.

Som det fremgår ovenfor, er NUES i stand til å endre anbefalingen raskere enn det som regelmessig er tilfelle for lovgivningen.

Overtredelse av lovgivning vil ofte være sanksjonert på en eller annen måte, enten offentligrettslig eller privatrettslig. Blant annet sanksjonsadgangen gjør at lovgivningen må være utformet på en slik måte at forpliktelsene er tilstrekkelig klare. I mange tilfeller er det også vanskelig å utforme gode regler som passer for alle i målgruppen; man risikerer da å innføre regler som er uegnet for noen, samtidig som man ikke får regulert alle de forholdene man ønsker.

Det er ikke overraskende at Justis- og politidepartementet mener at det ikke er tvil om at aksjelovgivningen overtres i mange tilfeller (selv om overtredelsene sjelden er uten reell betydning), uten at de blir sanksjonert. Dette viser at lovgivningen ikke alltid er godt tilpasset de forholdene den skal regulere. NUES' anbefaling er mer fleksibel i forhold til hva selskapene vurderer som sine og sine eieres behov, idet det er adgang til å fravike anbefalingene mot at man begrunner hvorfor. Mens lovgivningen ikke har unntak, er det altså legitimt å fravike anbefalingene. Denne muligheten til å fravike gjør igjen at anbefalingen som utgangspunkt kan stille strengere krav enn det lovgivningen kunne ha gjort. På denne måten vil treffsikkerheten øke, ved at store selskaper er regulert mer omfattende enn mindre selskaper.

Det finnes også eksempler på at NUES' anbefaling er relevant når Oslo Børs fastlegger innholdet i «god børsskikk» i børsforskriften § 14. Den praksisen i markedet som anbefalingen bidrar til, er etter NUES' oppfatning en hensiktsmessig måte å utvikle innholdet i denne rettslige standarden på.

Et samlet NUES peker således på at en rekke temaer innenfor eierstyring og selskapsledelse/foretaksstyring i det norske markedet er

mer egnet for regulering gjennom følg eller forklar-prinsippet enn gjennom tradisjonell lovgivning.»

Økokrim stiller seg positive til de tiltakene som utvalget har foreslått, men mener i tråd med medlemmet Bergets særmerknad at tiltakene ikke går langt nok. I *Økokrims* høringsuttalelse heter det blant annet:

«Manipulasjon av finansiell informasjon er et betydelig problem. Dersom man ønsker å forebygge, avdekke og reagere overfor slike forhold, er presise og tilstrekkelig omfattende regler om informasjons- og dokumentasjonsplikt i selskaps-, regnskaps- og bokføringslovgivningen av stor betydning. Dette samme gjelder kontrolloppgaver tillagt revisor.

Vi understreker samtidig lovutvalgets påpekning i utredningens pkt 2.1: Vel så viktig er det dessuten at aktuelle myndigheter sikres tilstrekkelige ressurser til å etterforske og eventuelt påtale flest mulig (presumptivt) lovstridige forhold på et tidligst mulig stadium. Etter vårt syn er det nå påtrengende å se nøye på ressurs-situasjonen i politiet generelt og *Økokrim* spesielt i forhold til denne typen saker.

Regnskapsmanipulasjon er en av de vanligste metoder for å føre investorer, kreditorer, det offentlige og øvrige brukere av regnskapet bak lyset. Regnskapsmanipulasjon er svært ofte et avgjørende element ved bedragerier (herunder investor- og lånebedragerier), skatte- og avgiftsunndragelser, forfordeling av kreditorer og annen økonomisk kriminalitet. Vi har også erfaring med at regnskapsmanipulasjon (i første rekke relatert til bokføringen) benyttes for å skjule korrupsjon og hvitvasking. Det er overveldende dokumentert nasjonalt og internasjonalt at omfanget av og dybden i problemene som knytter seg til regnskapsmanipulasjon er meget omfattende. Med økende globalisering, mange aktiviteter og transaksjoner over landegrensene, mange og kompliserte instrumenter innenfor handel og finans osv, blir betydningen av troverdig og tilstrekkelig regnskapsinformasjon ikke mindre viktig i fremtiden.

På denne bakgrunn er *Økokrim* positive til tiltak som kan motvirke regnskapsmanipulasjon og at utvalget har kommet med forslag til slike.

Men etter vår oppfatning er flere av de tiltak flertallet foreslår ikke tilstrekkelig omfattende. Det vises i denne forbindelse til mindretallets særmerknad under punkt 2.2.2 der det påpekes at de foreslåtte tiltak i for liten grad fanger opp risiko tilknyttet regnskapsmanipulasjon i små foretak. Vi er enige i dette og vi deler også oppfatningen av at andre interesser enn eierinteressene er ivaretatt i for liten grad.

[...]

Vi vil nok en gang påpeke viktigheten av presise og tilstrekkelig omfattende regler som tiltak for å redusere muligheten for økonomisk kriminalitet gjennom regnskapsmanipulasjon. Erfaring, blant annet fra våre saker, viser at regnskapsmanipulasjon utgjør et betydelig samfunnsproblem som det er viktig å iverksette tiltak mot.»

2.6.3 Departementets vurdering

Hovedhensynet som regnskapsloven bygger på, jf. Ot.prp. nr. 42 (1997-98), er at regnskapsreguleringen skal bidra til informative regnskaper som er tjenlige ut fra brukernes behov. Hvorvidt regnskapsregelverket er egnet til å gi informative regnskaper som oppfyller aktuelle brukerbehov kan blant annet vurderes ut fra om regnskaper utarbeidet etter regelverket tilfredsstillende de primære kvalitetskriteriene pålitelighet og relevans samt de sekundære kvalitetskriteriene sammenlignbarhet og forståelighet. Departementets utgangspunkt har vært, og er fortsatt, at informasjon som i størst mulig grad reflekterer foretakenes reelle finansielle stilling, isolert sett vil gi regnskapsbrukerne best beslutningsgrunnlag. Slik informasjon er med andre ord forutsatt å ha høyest *relevans*. Dette utgangspunktet ligger til grunn for, og er reflektert i, flere sentrale bestemmelser i regnskapsloven, blant annet kravet om at regnskapet skal gi et rettvise bilde etter regnskapsloven § 3-2 a, flere av de grunnleggende regnskapsprinsippene etter regnskapsloven § 4-1 og kravet om at det skal gis opplysninger som er nødvendig for å bedømme den regnskapspliktiges stilling og resultat etter regnskapsloven § 7-1. I viktige henseender kan regnskapsloven således sies å utgjøre et prinsippbasert regelverk.

I *Økokrims* betraktninger i brevet til Finansdepartementet 4. desember 2004, ligger det implisitt et grunnleggende spørsmål om hvorvidt det på alle områder er gjort en hensiktsmessig avveining mellom hensynet til relevans og hensynet til pålitelighet. I den forbindelse vises det til de tiltak som, etter *Økokrims* syn, vil kunne føre til mer pålitelige regnskaper, herunder forenklinger i prinsippene for innregning mv., og at det i større grad bør informeres om underliggende forhold istedenfor om regnskapsprodusentenes vurdering av disse forholdenes finansielle virkninger, og i større grad overlate til regnskapsbrukerne å ta standpunkt til klassifikasjonene, eventuelt til å be om ytterligere opplysninger.

Departementets er enig med *Økokrim* i at regnskapsreglene bør bidra til å sikre at regnskapene

oppfyller forsvarlige krav til pålitelighet. Upålitelige regnskaper vil åpenbart ikke være egnede som beslutningsgrunnlag for regnskapsbrukerne. Departementet legger derfor betydelig vekt på at regelverket ikke skal legge til rette for «omgåelser» og «tilforlatelige feiltolkninger».

Samtidig er det en forutsetning for et regelverk hvor de økonomiske aktørene selv skal informere om sin virksomhet, at aktørene lojalt bidrar med den informasjonen som kreves. Dette vil gjelde uavhengig av om det er etablert et prinsippbasert regelverk eller et regelverk som bygger på en mer kasuistisk tilnærning. Som utvalget har påpekt, vil det typisk være ledende ansatte/tillitsvalgte som har det overordnede ansvaret for korrekt og fullstendig regnskapsrapportering, og misligheter begått av slike ansatte vil være vanskeligere å oppdage og forhindre fordi disse ansatte typisk vil være plassert i posisjoner hvor de har myndighet til å overstyre foretakets interne kontrollrutiner. Ut fra dette mener departementet, som utvalget synes å ha lagt til grunn, at det ikke er praktisk mulig å utforme et «vanntett» regelverk som fullstendig kan forhindre at illojale lovanvendere forsettlig gir feilinformasjon i regnskapene. Departementet viser i den forbindelse til at også Økokrim, i brevet 4. desember 2004, peker på at loven inneholder pålegg om å foreta en rekke faktiske vurderinger som etter sin art er kompliserte og usikre, men at det for de som lojalt ønsker å følge loven, ikke er vanskelig å gi regnskapsbrukerne tilstrekkelige opplysninger, eventuelt gjennom tilleggsopplysninger i noter.

Departementet viser til at utviklingen på regnskapsområdet internasjonalt, i lengre tid har gått i retning av mer prinsippbaserte regelverk og standarder. Departementet ser dette i hovedsak som en positiv utvikling. Etter departementets oppfatning tilsier dette at hensynet til relevans fortsatt bør veie tungt ved avveiningen av hvilke regnskapsprinsipper som bør gjelde og hvordan opplysningskrav mer konkret bør utformes.

Utover de illojale lovanvenderne, peker Økokrim imidlertid også på vanskelige vurderinger som selv lojale lovanvendere står overfor, knyttet til å vurdere det usikre «riktig». Som utvalget har lagt til grunn, er dette ikke en problemstilling som ligger innenfor kjerneområdet av utvalgets mandat. Imidlertid er departementet enig med Økokrim i at denne problemstillingen i prinsippet kan tilsi at også behovet for klargjøring av vurderingskriterier, eventuelt nye utfyllende opplysningskrav, bør vurderes. Dette berøres for så vidt i tilknytning til spørsmålet om opplysningskravene som utvalget har foreslått knyttet til en redegjørelse for foretaks-

styring og om transaksjoner med nærstående parter, jf. omtale nedenfor.

Samtidig finner departementet grunn til å bemerke at hensynet til pålitelighet, naturligvis også innenfor et prinsippbasert regelverk, vil måtte vurderes ut fra om det relativt sett vil være mer vanskelig for kontrollfunksjoner, og for regnskapsbrukere mer generelt, å ta stilling til risikoen for at opplyste regnskapsmessige størrelser ligger i ytterkant av eller utenfor intervallet for det som kan anses for de mest sannsynlige verdimal, basert på akseptable beregningsmetoder. Standarder som i større utstrekninger åpner for at spørsmålet om gitte regnskapsopplysninger er korrekte, kan besvares med et klart ja eller nei, vil sånn sett kunne utfylle en viktig funksjon. Dette må imidlertid veies mot den økte risikoen slike regler vil medføre for at den mest beslutningsnyttige informasjonen i mange tilfeller da ikke vil bli gitt fordi den finansielle betydningen av konkrete regnskapsstørrelser ofte bygger på regnskapsprodusentens skjønn. Dessuten vil det med slike opplysningskrav være en økt risiko for at nødvendige opplysninger ikke blir gitt i det hele tatt fordi opplysningskravene da kan være for snevert utformet til å omfatte alle relevante omstendigheter som det er behov for opplysninger om. Generelt mener departementet imidlertid at det nærmere innholdet i vurderingskriteriene og presiseringer i det konkrete innholdet i regnskapslovens prinsippbaserte opplysningskrav, ofte vil fremkomme mest hensiktsmessig i regnskapsstandarder som skal anvendes etter god regnskapsskikk.

Departementet har også merket seg at både utvalget og Økokrim har pekt på behovet for at det finnes tilstrekkelige kontrollmekanismer, og behovet for at både de som avgir og de som kontrollerer regnskaper er underlagt tilstrekkelig ansvar og innehar nødvendig kompetanse. Behovet for slike kontrollmekanismer, herunder tilstrekkelig informasjonstilgang og tilstrekkelig klare kompetanse- og ansvarsregler vil naturligvis være særlig sterkt hvor det gjelder et utpreget prinsippbasert regelverk som forutsetter regnskapsbrukernes skjønnsmessige vurderinger. Utvalget har da også fulgt opp mandatet med en rekke konkrete forslag som kan bidra til styrket informasjonstilgang, økt bevisstgjøring og klarere kompetanse- og ansvarsforhold.

Ut fra betraktningene ovenfor mener departementet at utvalget i det vesentlige har valgt en hensiktsmessig tilnærning til mandatet, og at bevisstgjøring av ledende ansatte, eiere mv. om enkeltpersoners og selskapsorganers muligheter for å begå misligheter og krav knyttet til interne kontrollmekanismer i foretakene vil være viktige elementer i

et prinsippbasert regelverk som skal bidra til å sikre regnskaper av høy kvalitet. Samtidig vil det i en samlet vurdering av mulige tiltak som kan bidra til mer relevant og pålitelig finansiell informasjon, etter Finansdepartementets syn, være grunn til å legge atskillig vekt på de anbefalingene fra Økokrim som bygger på erfaring fra konkrete saker. Departementet har således, på grunnlag av synspunktene til utvalgets mindretall, medlemmet Berget, samt høringsuttalelsene til Økokrim m.fl., sett det som hensiktsmessig å foreslå regler som på noen områder går lenger enn det utvalget (flertallet) har foreslått. Dette gjelder blant annet forslaget om et forbud mot at daglig leder kan sitte i styret i allmenaksjeselskaper, forslaget om at revisor skal opplyse i revisjonsberetningen dersom det ikke er avholdt et årlig møte med styret uten at den daglige ledelsen er tilstede (kapittel 4), forslaget om at alle revisors nummererte brev skal sendes i kopi til hele styret dersom styrets leder også er daglig leder (kapittel 5), forslaget om at foretak som overskrider visse terskelverdier også skal opplyse om transaksjoner med heleide konsoliderte foretak (kapittel 10) samt forslaget om at det skal opplyses om aktiviteter som ikke er innregnet i balansen (kapittel 11).

I tillegg til at det på dette området er nødvendig at det oppstilles krav i lovgivningen, er det departementets oppfatning at det ofte vil være ønskelig at foretakene går lenger enn det lovgivningen oppstiller som minstekrav. Departementet viser til at de sanksjoner som lovgivningen medfører, i praksis vil innebære at lovgivningen må gi uttrykk for minstekrav som skal følges av alle, jf. også bemerkningen i høringsuttalelsen til NHO om at det må gjelde en klar grense mellom lovlige regnskapstilpasninger og ulovlig regnskapsmanipulasjon, og at det således vil være vesentlig at lovgivningen utfylles av «beste praksis»-normer.

Som NUES påpeker, vil det på enkelte områder kunne være vanskelig å utforme gode regler som

passer for alle i målgruppen. Nettopp muligheten til ved konkrete behov, til å kunne fravike en «beste praksis»-anbefaling, gjør at anbefalingen som utgangspunkt vil kunne stille strengere og mer utfyllende krav enn det lovgivningen kunne ha gjort. På enkelte områder vil eventuelle normskapende «beste praksis»-anbefalinger, slik som NUES' anbefaling innen foretaksstyring, kunne være mer egnet enn lovregulering. Finansdepartementet viser i den forbindelse også til Justisdepartementets vurdering på s. i Ot.prp. nr. 55 (2005-2006), som Finansdepartementet er enig i:

«Departementet vil til [...] bemerke at lovgivning og «beste praksis»-normer har ulike funksjoner som utfyller hverandre. Lovgivningens rolle er å sette opp visse minstekrav som skal følges av alle. «Beste praksis»-normer om eierstyring og selskapsledelse har til formål å etablere en spesiell norm, som utfyller eller går lenger enn lovens krav, for anvendelse gjennom en «oppfyll eller forklar»-modell i en mindre krets av selskaper (de børsnoterte). Departementet er enig i at lovgivningen verken kan eller bør erstatte utviklingen av «beste praksis»-normer for børsnoterte selskaper innenfor området eierstyring og selskapsledelse. På den annen side så kan «beste praksis»-normer heller ikke erstatte den rollen som lovgivningen har, når det gjelder å oppstille grunnleggende obligatoriske krav for en bredere krets av selskaper.

[...]

En detaljregulering i lovverket av hva som er «beste praksis» for selskapene, vil ikke være hensiktsmessig. Normer som er av en slik karakter at de bør gjelde på basis av en «oppfyll eller forklar»-modell, men ikke bør gjelde som obligatoriske krav, vil normalt ikke være egnet for lovgivning. Lovgivning bør beholdes normer som er av en slik karakter at de bør kreves fulgt generelt.»

3 Redegjørelse for foretaksstyring

3.1 Virkeområde mv.

3.1.1 Gjeldende rett

Etter gjeldende rett oppstilles ikke et direkte krav i lovgivningen om at det må gis en redegjørelse for foretaksstyring. Det følger imidlertid av Oslo Børs' «*Løpende forpliktelser for børsnoterte selskaper*» kapittel 7, og «*Løpende forpliktelser for selskaper notert på Oslo Axess*» kapittel 7, gitt med hjemmel i børsloven § 24, at selskaper med noterte aksjer eller egenkapitalbevis skal innrette seg etter NUES Anbefalingen Eierstyring og Selskapsledelse (etter et «oppfyll eller forklar»-prinsipp). I anbefalingens innledning er det angitt at den også kan være hensiktsmessig for «ikke-børsnoterte selskaper med spredt eierskap, og hvor aksjene er gjenstand for regelmessig omsetning.»

Enkelte krav i regnskapsloven, verdipapirhandelloven mv., medfører dessuten at enkelte rapporteringspliktige må gi opplysninger knyttet til foretaksstyring i årsberetningen eller på annen måte, jf. nærmere omtale av enkelte slike krav nedenfor.

3.1.2 EØS-rett

Direktiv 2006/46/EF artikkel 1 nr. 7 gjelder endringer i regnskapsdirektivet (78/660/EØF). Etter direktivet, artikkel 1 nr. 7 (som tilføyer ny artikkel 46 a i regnskapsdirektivet, heretter omtalt som artikkel 46 a), stilles det krav om at selskaper som har utstedt verdipapirer som omsettes på regulert marked, i årsberetningen må gi en redegjørelse for visse forhold knyttet til selskapets foretaksstyring.

3.1.3 Dansk og svensk rett

3.1.3.1 Dansk rett

I den danske direktivteksten er begrepet «virksomhedsledelse» benyttet om det som på engelsk kalles «corporate governance». Samme begrep er benyttet i lov nr. 448 af 7. juni 2001 om erhvervsdrivende virksomheders aflæggelse af årsregnskab m.v. (årsregnskabsloven) når det ved gjennomføringen av artikkel 46 a oppstilles krav til en «redegjørelse for virksomhedsledelse» i ledelsesberetningen i nye §§ 107 b og c.

Kravet er i Danmark gjort gjeldende for virksomheter som har verdipapirer opptatt til handel på et regulert marked i et EU-/EØS-land samt for unoterte statlige aksjeselskaper. Etter § 107 b stk. 2 oppstilles det unntak fra enkelte av de innholdsmessige krav til redegjørelsen for virksomhetsledelse for virksomheter som ikke er statlige og som kun har andre verdipapirer enn aksjer opptatt til handel på et regulert marked dersom virksomhetens aksjer heller ikke er opptatt til handel på en multilateral handelsfasilitet.

3.1.3.2 Svensk rett

I den svenske direktivteksten er begrepet «corporate governance» oversatt med «företagsstyrning». Direktivbestemmelsen er i Sverige gjennomført ved krav til bolagsstyringsrapport i ny 6 kap. 6–9 §§ i årsredovisningslagen (1995:1554) og henvisninger til disse bestemmelsene i lagen om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag (1995:1559) 6 kap. 1 § nytt tredje ledd og i lagen om årsredovisning i försäkringsföretag (1995:1560) 6 kap. 1 § nytt fjerde ledd. I Regeringens proposition 2008/09:71 er det vist til at man valgte å benytte begrepet «bolagsstyrning» istedenfor «företagsstyrning» med den begrunnelse at bestemmelsen bare omfatter «aktiebolag» og «motsvarande finansiella företag».

Kravet til en bolagsstyringsrapport i förvaltningsberättelsen er i Sverige gjort gjeldende for aksjeselskaper (aktiebolag) som har aksjer, tegningsopsjoner eller gjeldsbrev opptatt til handel på et regulert marked, samt for finans- og forsikringsinstitusjoner med tilsvarende noterte verdipapirer. Det gis i 6 kap. 7 § visse lettelse i de innholdsmessige krav til bolagsstyringsrapporten for aksjeselskaper som bare har tegningsopsjoner eller gjeldsbrev opptatt til handel på regulert marked. Lettelene gjelder imidlertid ikke for aksjeselskaper som bare har tegningsbrev eller gjeldsbrev notert på regulert marked dersom selskapets aksjer samtidig er opptatt til handel på en multilateral handelsfasilitet. Det er vist til at regnskapsbrukernes informasjonsbehov vil være det samme om aksjene omsettes på en

multilateral handelsfasilitet som om de omsettes på et regulert marked.

3.1.4 Utvalgets forslag

Utvalget har foreslått at det i ny § 3-3 b i regnskapsloven oppstilles krav om at regnskapspliktige som er utstedere med Norge som hjemstat i henhold til verdipapirhandelloven § 5-4, skal gi en redegjørelse for foretaksstyring i årsberetningen eller i dokument det er henvist til i årsberetningen. Angivelsen av virkeområdet går etter utvalgets forslag derfor i hovedsak ikke lengre enn EØS-forpliktelsene som følger av direktiv 2006/46/EF. Utvalget har imidlertid også foreslått at plikten til å avgi en redegjørelse skal gjelde tilsvarende for allmennaksjeselskaper hvis aksjer bare er notert på børs utenfor EØS, og for utenlandske selskaper som er notert på norsk regulert marked. For sistnevnte gruppe er det foreslått at norske regulerte markeder gis en adgang til å dispensere fra kravet om redegjørelse for foretaksstyring dersom utstederen, etter det regulerte markedets skjønnsmessige vurdering, er underlagt et likeverdig krav i henhold til hjemstatens lovgivning eller i henhold til noteringsvilkårene til en utenlandsk børs hvor de også er notert.

3.1.5 Høringsinstansenes merknader

Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Kredittilsynet, Norges Bank, COOP NKL, Finansieringsselskapenes forening, FNH, Folketrygdfondet, LO, Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening (NARF), NHO, NorSox, ISACA og NIRF og Sparebankforeningen har uttrykt generell støtte til utvalgets forslag om at det skal gis en redegjørelse for foretaksstyring i årsberetningen eller i et dokument det er henvist til der.

Enkelte høringsinstanser har kommentert at utvalget har valgt å benytte begrepet foretaksstyring for det som i direktivet betegnes som «corporate governance».

Den norske Revisorforening (DnR) mener begrepet «foretaksstyring» er et godt og dekkende begrep.

NHO mener loven bør bruke «eierstyring og selskapsledelse» i stedet for «foretaksstyring». *NHO* viser til at utvalget ikke synes å ha begrunnet hvorfor begrepet «foretaksstyring» bør brukes i stedet for «eierstyring og selskapsledelse». Det vises til at det ved etableringen av NUES ble vektlagt at temaet ikke bare dreier seg om hvordan selskapet ledes, men også om en del av de forventningene aksjemarkedet bør ha til eierne. Det vises videre til at det i NUES ble lagt til grunn at «eierstyring og

selskapsledelse» var mer dekkende for innholdet i begrepet *corporate governance* enn en direkte oversettelse, som kunne tilsagt «foretaksstyring».

Norsk Utvalg for Eierstyring og Selskapsledelse (NUES) har følgende kommentar til utvalgets bruk av begrepet «foretaksstyring»:

«Da NUES etter nøye overveielse valgte å bruke betegnelsen «eierstyring og selskapsledelse» var det mer med utgangspunkt i de temaer anbefalinger [sic] omhandler enn en direkte oversettelse av det engelske begrepet. Tematisk omhandler dette relasjoner i trekanten mellom aksjeeiere, styre og daglig ledelse. Forholdet mellom aksjeeiere og styre betegnes da gjerne som eierstyring, mens forholdet mellom styre og daglig ledelse betegnes som selskapsledelse. Den internasjonale corporate governance-aktivismen sprang ut av institusjonelle aksjeeieres reaksjoner mot administrasjonsstyrte selskaper. Også i Norge, hvor dette arbeidet er bragt videre av interesseorganisasjoner som representerer aksjeeiere, utstedere og andre interessenter, ønsket NUES derfor å vise denne relasjonen tydelig i anbefalingens navn. Dette videreførte også noen av de betegnelsene som var brukt før NUES ble etablert (Aksjonærpolitikk (Næringslivets aksjemarkedsutvalg 1997), godt eierskap (St meld nr 22 (2001-2002) mv.

NUES har som sådant ikke noen oppfatning av hvilket begrep man bør bruke i loven. Vi viser i denne sammenheng fra eventuelle høringsuttalelser fra de organisasjonene som deltar i NUES.»

De fleste høringsinstansene som har uttalt seg, støtter utvalgets vurdering av hvilke regnskapspliktige som bør omfattes av kravet til en redegjørelse for foretaksstyring.

Folketrygdfondet anser det som positivt at selskaper som har aksjer/egenkapitalbevis opptatt til handel på et regulert marked får en lovmessig plikt til å avgi en redegjørelse for sin foretaksstyring. *Folketrygdfondet* uttaler i den forbindelse blant annet til følgende:

«I lys av den utvikling som har funnet sted over de siste årene siden de første anbefalinger om prinsipper for god «corporate governance» for selskaper notert på Oslo Børs ble utarbeidet, vil en slik lovmessig plikt neppe innebære noen stor administrativ tilleggsbelastning for selskapene.»

NHO er enig i utvalgets forslag til virkeområde for opplysningskravet i regnskapsloven § 3-3 b. I høringsuttalelsen heter det i den forbindelse blant annet:

«Allmennaksjeselskaper som ikke er noterte,

har langt fra alltid en slikt spredt eierskap som etter vårt syn bør være et minstekrav for å pålegge utarbeidelse av en redegjørelse for eierstyring og selskapsledelse.»

Oslo Børs viser til at utvalget har foreslått at plikten til å avgi en årlig redegjørelse for foretaksstyring skal gjelde tilsvarende for allmennaksjeselskaper hvis aksjer bare er notert på en børs utenfor EØS. *Oslo Børs* bemerker at utvalgets forslag på dette punktet går lengre enn direktivets minstekrav.

Oslo Børs viser videre til utvalgets forslag om at et regulert marked skal kunne gi dispensasjon fra kravet til utstedere som er omfattet av et likeverdig krav etter hjemlandets lovgivning eller i henhold til noteringsvilkårene til en børs utenfor EØS hvor utsteders verdipapirer også er notert. *Oslo Børs* kan ikke uten videre se hvilke hensyn som skulle tilsi at plikten for utstedere registrert utenfor EØS til å redegjøre for sin foretaksstyring må reguleres i lov eller forskrift fremfor det regulerte markedets utstederregler. *Oslo Børs* mener derfor det vil være mer hensiktsmessig å overlate reguleringen av dette i sin helhet til det regulerte marked.

Oslo Børs har også enkelte merknader av mer teknisk karakter. *Oslo Børs* viser til at forslaget til dispensasjonshjemmel etter ordlyden ikke skiller mellom utstedere som har sine verdipapirer primær- eller sekundærnotert på regulert marked i Norge. *Oslo Børs* peker i den forbindelse på at det i merknadene til bestemmelsen synes forutsatt at hjemmelen kommer til anvendelse kun på utstedere med primærnotering på annen børs, samt utstedere som er underlagt likeverdige krav til redegjørelse i lovgivning. *Oslo Børs* viser til at mange børser ikke skiller mellom primær- og sekundærnotering, og at det dermed vil kunne virke tilfeldig at dispensasjonshjemmelen skal være avhengig av om de aktuelle verdipapirer er primær- eller sekundærnotert på *Oslo Børs/Oslo Axess*. *Oslo Børs* legger derfor til grunn at ordlyden i bestemmelsen må være avgjørende.

Oslo Børs peker dessuten på at dispensasjonshjemmelen ikke kommer til anvendelse for utstedere som verken ved lov eller noteringsvilkår er pålagt å gi en likeverdig redegjørelse for sin foretaksstyring. *Oslo Børs* anfører at det ikke vil spille noen rolle for investormarkedet om en redegjørelse er utarbeidet på pliktig eller frivillig basis, så lenge den oppfyller kravet til likeverdighet. *Oslo Børs* foreslår derfor at dispensasjonshjemmelen etter verdipapirforskriften § 5-7 nytt tredje ledd utvides til også å gjelde der utsteder på frivillig basis velger å følge sin hjemlands/registreringsstats anbefaling

for foretaksstyring, forutsatt at denne anses som likeverdig etter bestemmelsens ordlyd.

Simonsen advokatfirma viser til at utvalgets forslag er basert på relevante selskapskategorier i eksisterende lovgivning, herunder aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper, store foretak, små foreta og øvrige foretak etter regnskapslovgivningen, samt børsnoterte foretak. *Simonsen advokatfirma* bemerker imidlertid at denne kategoriseringen ikke alltid vil være helt treffende når det gjelder å utforme et «corporate governance» regelverk best tilpasset situasjoner hvor prinsipal-agent problematikken (herunder særlig forholdet mellom eiere og selskapsledelsen) kan være spesielt fremtredende, og dermed kunne begrunne regulering. I høringsuttalelsen til *Simonsen advokatfirma* heter det videre blant annet følgende:

«Vi er enig i at det må gjøres en hensiktsmessighetsvurdering ift hvilke foretak som bør omfattes. Utvalgte [sic] har valgt å ta utgangspunkt i direktivets minimumskrav ift hvilke foretak som skal omfattes, nemlig foretak hjemmehørende i Norge med verdipapirer notert på et regulert marked innen EØS-området, men utvidet til også å omfatte selskaper med Norge som vertsstat (med dispensasjonsmulighet) og selskaper med verdipapirer notert på regulert marked utenfor EØS.

Det kan spørres om informasjonspliktene er spesielt byrdefulle. I lys av at bestemmelsen kan ha en oppdragende effekt ved å tvinge foretak til å vurdere å forholde seg til corporate governance prinsipper. Derfor kan det spørres om ikke flere selskaper burde vært omfatte av reglene, eksempelvis allmennaksjeselskaper. En slik plikt bidrar også til å minke aksjonærenes overvåkingskostnader. Utvalget kan ha rett i at det for slike selskaper ofte vil være kortere avstand mellom ledelse og eiere, men det motsatte vil også kunne være tilfellet. I den grad det foreligger en bred eierkrets synes det å være gode grunner for at disse skal omfattes av de aktuelle lovkrav. Lovteknisk er det en utfordring å finne et egnet avgrensingskriterium for dette. En kunne naturligvis tenke seg en regel avgrenset ift antall aksjonærer, men et slikt kriterium er kanskje fremmed, og dermed uheldig, lovsystematisk.»

Simonsen advokatfirma peker særskilt på at utvalget ikke har underlagt det såkalte «OTC-markedet» noen spesiell vurdering. *Simonsen advokatfirma* mener en type selskaper som kanskje burde vært omfattet er selskaper som er såkalt OTC-listet. *Simonsen advokatfirma* viser til at selskapene som er OTC-listet vil kunne være både aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper, men at de vel har det til felles at de klarligvis synes å rette seg mot en bre-

dere krets aksjonærer, selv om likviditeten kan være liten. Simonsen advokatfirma viser dessuten til at det for mange av dem også kan være en forpost til børsnotering. Simonsen advokatfirma peker imidlertid på at det kan være en utfordring å finne et relevant avgrensningskriterium for slike selskaper da en OTC-liste ikke vil kunne knyttes opp mot en eksisterende legaldefinisjon.

NorSox, *ISACA* og *NIRF* stiller i sin felles høringsuttalelse spørsmål ved om utvalget er for snever i sin bruk av begrepet «foretak av allmenn interesse» i forhold til den tolkningen som er gitt i artikkel 2 pkt. 13 i direktiv 2006/43/EF. I høringsuttalelse heter det videre blant annet følgende:

- «Det er her 3 forhold vi vil peke på.
- Vi ser at flere (store og mindre) foretak som er store markedsaktører og/eller aksjeselskaper ikke vil bli omfattet fordi de ikke er børsnoterte; for eksempel Landbrukssamvirket, Nortura/Prior mfl.
 - Videre er det siste avsnittet interessant fordi det åpner for at det enkelte land (i vårt tilfelle Norge og norske lovgivere) kan inkludere foretak i offentlig sektor som for eksempel etater, direktorater, tilsyn, NSB, helseforetak og statlige/kommunale foretak etc dersom man ønsker det. Dette overlater EU til det enkelte land å tolke inn.
 - Som man kan lese ut av denne engelske beskrivelsen kan «Public Interest entities» også tolkes til å omfatte selskaper registrert i Brønnøysundsregisteret.

Ut fra dette kan lovutreder velge å legge til grunn en bredere tolkning om at alle virksomheter basert på aksjer eller omsettelige verdipapirer som kan selges/kjøpes, er omfattet. Dette vil også gjelde små, mellomstore og store virksomheter som ikke er notert på Oslo Børs, men som allikevel er aksjeselskap eller har tilsvarende eierstruktur hvor man ønsker å ansvarliggjøre av revisor og styret og beskytte eierne/investorene uansett børsnotering eller ikke.

NorSox, ISACA og NIRF har forståelse for at lovutreder velger å gjøre begrensninger ut fra dagens situasjon med hensyn til at det er et begrenset antall statsautoriserte revisorer som kan utføre kontroll i det omfang som er nødvendig. Imidlertid synes vi det er viktig å påpeke at direktivets tekst med vilje er utformet på en slik måte at det gir et potensiale for å omfatte mange flere områder av norsk næringsliv enn bank/finans og børsnoterte selskaper hvor man allerede i dag har relativt gode reguleringer og forskrifter på plass.

Vi håper at lovutreder med basis i andre avsnitt i den engelske teksten kan kommunisere offentlig at man ved senere behov kan utvide

omfanget og vi mener lovutreder burde uttrykke dette eksplisitt i lov og/eller forskrift i form av en veiledning om at de 3 EU direktivene også skal/bør/kan gjelde for offentlige forvaltningsvirksomheter som har betydelig interesse hos landets innbyggere og/eller andre unoterte markedsaktører. En slik utvidelse bør inn i de kommende lovtekstene og forskriftene.»

3.1.6 Departementets vurdering

Departementet er i hovedsak enig i utvalgets forslag til gjennomføring av artikkel 46 a i regnskapsdirektivet.

Departementet har merket seg bakgrunnen for at NUES valgte å oversette det engelske begrepet «corporate governance» med «eierstyring og selskapsledelse». Departementet er for så vidt også enig i med NHO at det er viktig å tydeliggjøre at aksjemarkedet bør ha forventninger til eierne. Departementet er imidlertid enig med DnR i at «foretaksstyring» er et godt og dekkende begrep. Departementet viser i den forbindelse til at det både nasjonalt og internasjonalt er en økende erkjennelse av at «corporate governance» er noe som vedrører en videre interessentkrets enn bare eiere og ledelse. Det engelske «corporate governance» begrepet er sånn sett nøytralt, og kan undertiden omfatte rollen til en slik utvidet interessentkrets, mens begrepet «eierstyring og selskapsledelse» i større grad enn «foretaksstyring» er egnet til å skape et inntrykk av at dette er noe som kun vedrører rollen til eiere og til selskapets styre/administrasjon. Etter departementets oppfatning har den svenske begrepsbruken heller ikke overføringsverdi til norske forhold. Selv om bestemmelsen også i Norge primært vil omfatte (allmenn-) aksjeselskaper, er begrepet innholdsmessig ment å dekke styring av alle virksomhetstyper uansett organisasjonsform. Således er ordet «foretak» foretrukket som generell betegnelse i regnskapslovgivningen fremfor «selskap». Hensynet til ensartet begrepsbruk i regnskapsloven taler også for at begrepet «foretaksstyring» benyttes. Departementet viser også til at begrepet foretaksstyring er benyttet i den uoffisielle direktivoversettelsen i St.prp. nr. 32 (2007-2008). Departementet slutter seg derfor etter en samlet vurdering til utvalgets forslag.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at plikten til å avgi en redegjørelse for foretaksstyring ikke generelt bør omfatte aksjeselskaper. Departementet kan også i det vesentlige slutte seg til begrunnelsen utvalget har gitt.

Når det gjelder de unoterte allmennaksjeselskapene og finansinstitusjonene har departementet

vært mer i tvil. På den ene siden er det departementets oppfatning at når foretak velger å organisere seg med en selskapsform som særlig er utformet med henblikk på å henvende seg til allmennheten for å innhente egenkapital, bør disse være forberedt på at aktuelle interessenter må gis innsyn i hvordan foretaket innretter sin foretaksstyring. Departementet viser i den forbindelse også til høringsuttalelsene til Simonsen advokatfirma og Folkestrygdfondet (heter nå Statens pensjonsfond Norge), hvor det reises spørsmål om hvor byrdefullt et krav om å måtte gi en redegjørelse for foretaksstyring faktisk vil være. Etter departementets syn er det dessuten et selvstendig poeng at man ved å omfatte allmennaksjeselskaper, kan bygge på inndelingen av regnskapspliktige etter regnskapslovens system, og sånn sett gjøre regelverket noe enklere å forholde seg til.

På den annen side er det etter departementets vurdering liten grunn til å pålegge regnskapspliktige nye opplysningskrav dersom det ikke kan påvises et klart behov, og det sånn sett kan forsvares ut fra en kost/nytte-betraktning. Departementet viser i den forbindelse til at det vil være mindre praktisk behov for at det avgis denne typen redegjørelse dersom det er færre eiere og mindre avstand mellom eierne og de som leder selskapet. På grunnlag av utvalgets utredning, og NHOs samt Simonsen advokatfirmas høringsuttalelse, finner departementet å kunne legge til grunn at det blant de unoterte allmennaksjeselskapene vil være selskaper hvor eierskapet er såpass lite spredt at et krav til en redegjørelse for foretaksstyring ikke vil oppfylle tilstrekkelig praktisk nytte, og at kravet for disse selskapene sånn sett kan fremstå som en uforholdsmessig tilleggsbyrde. I den forbindelse legger departementet særlig vekt på at det generelt sett er mindre likviditet i OTC-markedet for egenkapitalinstrumenter. Departementet er uansett enig med Simonsen advokatfirma i at det vil være vanskelig å oppstille et egnet avgrensingskriterium som treffer den gruppen foretak det eventuelt kunne være hensiktsmessig å la bli omfattet av et krav til en redegjørelse for foretaksstyring. Når det ses hen til at kravet for den aktuelle gruppen foretak fremstår som relativt nytt i norsk sammenheng, mener departementet at det vil være riktig at man i første omgang følger opp utvalgets forslag og unntar de aktuelle selskaper fra kravet i den utstrekning de heller ikke har verdipapirer notert på en multilateral handelsfasilitet, og for øvrig benytter de unntaksmuligheter direktivet åpner for, jf. også utvalgets forslag til tredje ledd i regnskapsloven § 3-3 b. Det vises i den forbindelse også til at direktivbestemmelsen er gitt et tilsvarende virkeområde i

Danmark og Sverige. Dersom det skulle vise seg å være et behov, vil departementet på et senere tidspunkt kunne vurdere om gruppen av regnskapspliktige som skal utarbeide en redegjørelse for foretaksstyring bør utvides.

Departementet er enig med utvalget i at hensynet til like rammebetingelser for foretak som driver virksomhet i Norge, tilsier at allmennaksjeselskaper som bare har verdipapirer som er notert på en børs utenfor EØS-området bør avgi en redegjørelse for foretaksstyring.

Etter departementets oppfatning er det ikke på det nåværende tidspunkt grunnlag for å følge opp forslaget fra NorSox, ISACA og NIRF om at offentlige forvaltningsvirksomheter bør omfattes av EUs regnskaps- og revisjonsdirektiver i større utstrekning enn det som utvalgets forslag vil innebære. Departementet er kjent med at slike krav i noe større utstrekning er pålagt danske offentlige virksomheter. Departementet mener imidlertid at den statlige eierstyringen i Norge så langt har vært velfungerende, og at man har erfaring i Norge med andre virkemidler som Staten kan ta i bruk for å ivareta sine eierinteresser enn de som følger av de nevnte direktiver.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag til dispensasjonshjemmel for utenlandske foretak med verdipapirer notert i Norge. Det er departementets vurdering at plikten bør følge av lov eller forskrift når det ikke er funnet grunnlag for å unnta et foretak fra kravet. Etter departementets vurdering vil et lovhjemlet krav gi bedre oppfølgingsmuligheter for myndighetene dersom det i fremtiden skulle vise seg å oppstå et behov for endringer i praksis på området. Departementet legger også vekt på at offentlige myndigheter bør kunne føre en overordnet kontroll med praktiseringen av kravet som klageinstans ved eventuelle avslag på dispensasjonssøknader. Departementet mener av denne grunn at det vil være mer hensiktsmessig at det regulerte markedets dispensasjonsadgang gis i børsforskriften i medhold av børsloven § 34, istedenfor i verdipapirforskriften i medhold av verdipapirhandelloven, som utvalget foreslo.

Oslo Børs har anført at det ikke bør skilles mellom primær- og sekundærnotering ved praktiseringen av dispensasjonshjemmelen. Departementet kan vanskelig se at dette vil utgjøre noen problem i praksis. Dersom foretaket ikke er børsnotert på tidspunktet hvor det noterer seg i Norge vil det uansett være omfattet av norsk hjemstatsregulering. Dersom det først noterer seg i en annen EØS-stat vil det være omfattet av denne statens hjemstatsregulering, som forutsetningsvis omfatter et likeverdig krav. Problemstillingen vil dermed først

være aktuell dersom foretaket primærnoterer seg i en stat utenfor EØS hvor det ikke gjelder noe likeverdig krav, deretter sekundærnoterer seg i en annen stat utenfor EØS hvor det gjelder et likeverdig krav, og etter dette blir notert på et norsk regulert marked.

På den annen side ser departementet ingen prinsipielle grunner til å skille mellom primær- og sekundærnotering i dette henseende dersom spørsmålet faktisk skulle komme på spissen. Departementet mener dessuten at det er uproblematisk å bygge på ordlyden i utvalgets forslag til bestemmelse, og ser det derfor som hensiktsmessig at utvalgets forslag til bestemmelse på dette punktet følges opp, og slik at det i spesialmerknadene til bestemmelsen presiseres at det ikke er grunnlag for å skille mellom primær- og sekundærnotering.

Etter departementets vurdering er det ikke grunnlag for å følge opp Oslo Børs forslag om at dispensasjonshjemmelen etter verdipapirforskriften § 5-7 nytt tredje ledd utvides til også å gjelde der utsteder på frivillig basis velger å følge sin hjemlands/registreringsstats anbefaling for foretaksstyring. Departementet viser til at kravet som utvalget har foreslått primært gjelder opplysninger om foretaksstyringsregulering som foretaket er underlagt eller frivillig velger å følge. Dispensasjonsvurderingen er ment å gjelde spørsmålet om et gitt regelverk pålegger foretaket en plikt til å utarbeide en likeverdig redegjørelse som ville medføre en dobbeltbyrde dersom også det norske kravet ble gjort gjeldende. Imidlertid vil dette, for foretak som frivillig velger å følge et regelverk, i hovedsak bare være aktuelt dersom den aktuelle reguleringen ikke inneholder konkrete opplysningskrav om internkontroll og risikostyring mv. hvor det ikke gjelder et «oppfyll eller forklar»-prinsipp. Departementet mener det ikke er grunnlag for å vurdere et utenlandsk krav som likeverdig dersom det ikke omfatter ubetingede opplysningskrav om slike forhold. Dersom foretaket ikke er underlagt slike krav, og frivillig ønsker å utarbeide en likeverdig redegjørelse for foretaksstyring, mener departementet at man uansett må kunne forvente at foretaket forholder seg til det norske regelverket, og at det ikke vil være urimelig byrdefullt for foretaket å sørge for at den frivillige redegjørelsen oppfyller det norske kravet i henhold til ordlyden utvalget har foreslått. Det er ingenting i veien for at slike foretak overoppfyller det norske opplysningskravet, og sånn sett sørger for at opplysningene også oppfyller forutsetningene etter den frivillig anbefalingen de ønsker å følge.

3.2 Redegjørelsens innhold

3.2.1 Gjeldende rett

Etter gjeldende rett er det ikke noe direkte krav i lovgivningen om at det må utarbeides en redegjørelse for foretaksstyring. Imidlertid er det enkelte opplysningskrav i regnskapsloven, verdipapirhandelloven mv. som omhandler forhold knyttet til spørsmål om foretaksstyring. Av regnskapsloven § 3-3 a om årsberetningens innhold for foretak som ikke er små, følger blant annet at det skal gis opplysninger om virksomhetens art, utvikling og resultat samt vesentlige risiko- og usikkerhetsfaktorer. Opplysningskravene er særlig knyttet til forhold av finansiell og regnskapsmessig karakter, men bestemmelsen omfatter også opplysningskrav knyttet til miljø- og personalforhold. Videre er det etter verdipapirhandelloven § 5-9 krav til at aksjeutstedere skal sørge for at fasiliteter og opplysninger som er nødvendig for at aksjeeierne skal kunne utøve sine rettigheter, er tilgjengelig i Norge.

Videre vil som nevnt selskaper med verdipapirer notert på Oslo Børs eller Oslo Axess være forpliktet til å innrette seg etter NUES-anbefalingen «Eierstyring og Selskapsledelse» (etter et «oppfyll eller forklar»-prinsipp) i henhold til opptakskrav fastsatt i medhold av børsloven § 24, jf. nærmere omtale nedenfor.

3.2.2 NUES' Anbefaling

I NUES-anbefalingen kapittel 1 oppstilles krav til at det må utarbeides en årlig redegjørelse for eierstyring og selskapsledelse i årsrapporten som tar for seg hvert enkelt punkt i anbefalingen. I kommentarene til anbefalingen vises det til at en samlet fremstilling vil gjøre det enkelt for aksjeeiere og omverdenen for øvrig å fastslå hvordan selskapet har innrettet sin eierstyring og selskapsledelse. Den samlede framstillingen kan imidlertid gi henvisninger til mer utførlige opplysninger andre steder i årsrapporten eller på selskapets internettsider. Ulike forhold knyttet til det enkelte selskap kan tilsi at enkelte elementer i anbefalingen ikke passer. I så fall åpnes det for at styret kan se bort fra anbefalingen for disse elementers del, men avvikene skal i tilfelle forklares.

Det følger av Anbefalingen Kapittel 10 «Risiko- styring og intern kontroll» at årsrapporten (etter et «oppfyll eller forklar»-prinsipp) skal omfatte en beskrivelse av hovedelementene i selskapets interne kontroll og risikostyringssystemer knyttet til dets finansielle rapportering. Det fremgår av kommentarene til anbefalingen at ledelsen forutsettes å gi sty-

ret en balansert fremstilling av alle risikofaktorer av betydning. Det fremgår videre at styrets omtale av internkontrollen i årsberetningen bør inneholde tilstrekkelig informasjon til at aksjeeierne kan forstå hvordan internkontrollsystemet er organisert. Det angis at beskrivelsen bør relateres til hovedområdene for den interne kontrollen knyttet til finansiell rapportering. Dette omfatter i henhold til anbefalingen kontrollmiljøet, risikovurderingen, kontrollaktiviteter, informasjon og kommunikasjon og oppfølging. Dersom selskapet anvender et etablert rammeverk for intern kontroll, bør dette i henhold til anbefalingen angis. Som eksempel er det vist til Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commissions (COSO) rammeverk for risikostyring og intern kontroll¹.

3.2.3 EØS-rett

Det følger av regnskapsdirektivet artikkel 46 a at redegjørelsen skal inneholde opplysninger om den eventuelle foretaksstyringskodeksen (anbefalinger og regelverk) selskapet er omfattet av eller frivillig velger å følge, eller alternativt, en begrunnelse for hvorfor kodeksen ikke følges, i henhold til et «oppfyll eller forklar»-prinsipp. «Oppfyll eller forklar»-prinsippet skal etter direktivet gjelde tilsvarende for de enkelte bestemmelser i kodeksen.

Redegjørelsen skal videre inneholde en beskrivelse av selskapets systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen, og den skal etter artikkel 46 a(1) bokstav d, også omfatte enkelte opplysninger som kreves etter artikkel 10 i overtakelsesdirektivet (2004/25/EF) – herunder blant annet opplysninger om betydelige aksjeinnehav i selskapet, opplysninger om aksjonærer med spesielle kontrollrettigheter i selskapet, stemmerettsbegrensninger, selskapets regler for valg og utnevning av ledende ansatte, og ledelsens rett til å beslutte gjenkjøp og/eller emisjoner.

Direktiv 2006/46/EF omfatter også endringer i direktiv 83/349/EØF (konsernregnskapsdirektivet). Etter direktivets artikkel 2(2) skal konsernregnskapsdirektivets artikkel 36 endres slik at redegjørelsen for foretaksstyring i morselskapets årsberetning må omfatte en beskrivelse av konsernets systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til prosessen med utarbeidelse av konsernregnskap.

3.2.4 Dansk og svensk rett

3.2.4.1 Danmark

Etter årsregnskapsloven § 107 b stk. 1 nr. 1 skal redegjørelsen for virksomhedsledelse omfatte opplysninger om hvorvidt virksomheten er omfattet av en kodeks for virksomhedsledelse, og i tilfelle en henvisning til den aktuelle kodeks. Virksomheten anses å være omfattet av en kodeks for virksomhedsledelse dersom det følger av lovkrav i et EU-/EØS-land hvor virksomheten har verdipapirer opptatt til handel, eller dersom anvendelse av kodeksen følger av regler fastsett av et aktuelt regulert marked. I spesialmerknaden til bestemmelsen i LF 100 07/08 angis at dersom et regulert marked ikke har fastsatt krav om en redegjørelse for virksomhedsledelse, vil det være tilstrekkelig å opplyse om dette.

Etter bestemmelsens nr. 2 skal det opplyses om hvor den aktuelle kodeks finnes offentlig tilgjengelig.

I henhold til bestemmelsens nr. 3 skal det angis hvilke deler av den nevnte kodeks virksomheten måtte fravike samt en begrunnelse for fravikelsen.

Etter bestemmelsens nr. 4 skal det også begrunnes dersom virksomheten har besluttet å ikke anvende en kodeks den er omfattet av.

Etter bestemmelsens nr. 5 skal det gis en henvisning til eventuelle andre kodekser for virksomhedsledelse som virksomheten har besluttet å anvende i tillegg til eller i stedet for en kodeks som nevnt i nr. 1, herunder eventuelt kodekser virksomheten anvender frivillig. Bestemmelsens nr 2 og 3 er angitt å skulle gjelde tilsvarende.

Bestemmelsens nr. 6 angir at virksomheten skal gi opplysninger om interne kontroll og risikostyringssystemer i forbindelse med regnskapsavleggelsesprosessen. I spesialmerknaden til bestemmelsen er det presisert at dette innebærer at virksomheten ikke plikter å gi opplysninger om intern kontroll og risikostyring som ikke er knyttet til regnskapsavleggelsesprosessen. Det vises samtidig til at lovbestemmelsen angir et overordnet krav til en beskrivelse, og at det ikke anses hensiktsmessig å fastsette mer detaljerte krav, da det innen kort tid forventes at det etableres en «beste praksis» på området. Det presiseres at beskrivelsen skal avspeile de faktiske forhold og være tilpasset den enkelte virksomhets karakteristika. Beskrivelsen bør i henhold til spesialmerknaden omfatte prosedyrer eller systemer som virksomheten har innført i forbindelse med risikostyringen, herunder hvordan ledelsen løpende identifiserer og styrer risiko for vesentlige feil, og interne kontrollsystemer som er innført i virksomheten for å sikre at vesentlige feil i

¹ Committee of Sponsoring organizations of the Treadway Commission – Enterprise Risk Management – Integrated Framework – AICPA, Jersey City (2004)

regnskapsavleggelsen blir imøtegått, oppdaget og korrigert.

I henhold til bestemmelsens nr. 7 skal det gis en beskrivelse av sammensetningen og funksjonene til virksomhetens ledelsesorganer og eventuelle utvalg under disse.

De opplysningskrav som følger av oppkjøpsdirektivet, og som i henhold til artikkel 46 a(1) bokstav d skal inngå i redegjørelsen for foretaksstyring, er ikke inntatt i årsregnskapsloven § 107 b. Det er vist til at disse ble inntatt i dansk lovgivning i forbindelse med gjennomføringen av oppkjøpsdirektivet, og at det anses hensiktsmessig å avvende den kommende revisjonen av dette direktivet før det foreslås endringer i disse bestemmelsene.

Tilsvarende krav gjelder for unoterte statlige aksjeselskaper som er omfattet av årsregnskapsloven § 107 c.

3.2.4.2 Sverige

Etter 6 kap. 6 § stk. 2 nr. 1 i årsredovisningslagen skal bolagsstyringsrapporten inneholde opplysninger om hvilke prinsipper for bolagsstyring foretaket følger utover det som følger av lov eller annet regelverk samt opplysninger om hvor disse prinsippene er offentlig tilgjengelige. I spesialmerknaden til bestemmelsen i prop. 2008/09:71 vises det til at det er forutsatt at selskapet skal opplyse om prinsippene for foretaksstyring som følges også der disse ikke følger en særskilt kodeks. Det angis at det i så fall kan være hensiktsmessig at selskapet fremlegger et særskilt dokument hvor disse prinsippene redegjøres for og forklares.

Etter bestemmelsens nr. 2 skal bolagsstyringsrapporten inneholde opplysninger om de viktigste elementene i selskapets systemer for intern kontroll og risikostyring knyttet til den finansielle rapporteringen. Dette innebærer at selskapet skal beskrive prosesser som er utviklet og fastsatt innen selskapet for å sikre pålitelig ekstern finansiell rapportering. I spesialmerknaden til bestemmelsen er det vist til at beskrivelsen kan ta sikte på eksempelvis kontrollaktiviteter som bidrar til å forebygge, oppdage og korrigere feil og avvik, samt til å oppnå rimelig sikkerhet for at den finansielle rapporteringen er i overensstemmelse med god regnskaps-skikk, lovkrav og andre krav som gjelder for noterte selskaper.

I bestemmelsens nr. 3 til 6 angis de opplysningsplikter i oppkjøpsdirektivet artikkel 10 som etter artikkel 46 a(1) bokstav d skal inngå i redegjørelsen. Etter bestemmelsens nr. 3 skal det opplyses om direkte eller indirekte aksjeinnehav i selskapet som representerer minst 10 % av samtlige stemmer-

etter. I spesialmerknaden til bestemmelsen er det angitt at dette representerer en innstramning sammenlignet med det som anses for betydelig innflytelse etter 1 kap. 5 § i årsredovisningslagen og etter internasjonal regnskapsstandard IAS 28. I henhold til nr. 4 skal det opplyses om eventuelle begrensninger i hvor mange stemmer den enkelte aksjeeier kan avgi på selskapets generalforsamling. Etter nr. 5 skal det opplyses om bestemmelser i selskapets vedtekter (bolagsordning) om tilsetning og avskjedigelse av styremedlemmer og om vedtektsendringer. Av nr. 6 følger at det skal opplyses om eventuell generalforsamlingsfullmakt for styret til å beslutte at det skal utstedes nye eller kjøpes tilbake egne aksjer.

I henhold til bestemmelsens nr. 7 skal det opplyses om hvordan generalforsamlingen fungerer, herunder en oversikt over generalforsamlingens beslutningsmyndighet samt aksjeeierrettigheter og hvordan disse rettighetene kan utøves dersom dette ikke fremgår av lov eller annet regelverk. I spesialmerknaden til bestemmelsen er det angitt at opplysningskravet kan omfatte særskilte vedtektsbestemmelser og aksjeeieravtaler i den grad selskapet har kjennskap til slike, eksempelvis bestemmelser om når og hvordan generalforsamling skal sammenkalles samt eventuelle særlige beslutningsregler.

Etter bestemmelsens nr. 8 skal det opplyses om hvordan styret, herunder eventuelt styrekomiteer som måtte være etablert, er sammensatt og fungerer i den grad dette ikke fremgår av lov eller annet regelverk.

3.2.5 Utvalgets forslag

Etter utvalgets forslag til § 3-3 b første ledd første punktum skal det i årsberetningen eller i dokument det er henvist til i årsberetningen gis en samlet redegjørelse for foretakets prinsipper og praksis for foretaksstyring. Etter bestemmelsens annet ledd er det fastsatt krav til visse opplysninger som redegjørelsen etter første ledd skal omfatte. Bestemmelsen som utvalget har foreslått lyder:

«Redegjørelsen for foretaksstyring skal inneholde følgende opplysninger:

1. en angivelse av anbefalinger og regelverk om foretaksstyring som foretaket er omfattet av eller som selskapet for øvrig velger å følge,
2. opplysninger om hvor anbefalinger og regelverk som nevnt i nr. 1, er offentlig tilgjengelige,
3. en begrunnelse for eventuelle avvik fra anbefalinger og regelverk som nevnt i nr. 1,

4. en beskrivelse av hovedelementene i foretakets systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen,
5. vedtektsbestemmelser som helt eller delvis utvider eller fraviker bestemmelser i allmennaksjeloven kapittel 5,
6. sammensetningen til styre, bedriftsforsamling, representantskap og kontrollkomite; eventuelle arbeidsutvalg for disse organene, og gjeldende instruksjer og retningslinjer for organenes og eventuelle utvalgs arbeid,
7. vedtektsbestemmelser som regulerer utskifting av styremedlemmer, og oppnevning av nye,
8. vedtektsbestemmelser og styrefullmakter som gir styret adgang til å beslutte at foretaket skal kjøpe tilbake eller utstede egne aksjer eller grunnfondsbevis.»

Det er dessuten foreslått at enkelte opplysningskrav etter oppkjøpsdirektivet artikkel 10(1) gjennomføres i tilknytning til eksisterende bestemmelser i regnskapsloven. Dette gjelder forslaget til nytt femte ledd i regnskapsloven § 7-26 om at regnskapspliktige som er utstedere med Norge som hjemstat skal opplyse om vesentlige indirekte aksjesjebestemmelser i selskapet. Det gjelder videre forslaget til nytt syvende ledd i regnskapsloven § 7-31 b om opplysningskrav knyttet til arten og omfanget av forpliktelser til å gi ledende ansatte, styremedlemmer mv. særskilt vederlag ved fratredelse, opphør eller endring av ansettelsesforholdet eller vervet.

Til gjennomføring av de resterende bestemmelser i artikkel 10(1) i oppkjøpsdirektivet er det foreslått ny § 5-3 b i verdipapirforskriften med følgende ordlyd:

«(1) Utstedere skal i årsberetningen gi følgende opplysninger om selskapets finansielle instrumenter og egenkapitalforhold:

1. en beskrivelse av vedtektsbestemmelser som begrenser retten til å omsette selskapets aksjer;
2. en beskrivelse av hvem som utøver rettighetene til aksjer i eventuelle ansatteaksjeordninger når myndigheten ikke utøves direkte av de ansatte som er omfattet av ordningen;
3. avtaler mellom aksjeeiere selskapet er kjent med som begrenser mulighetene til å omsette eller utøve stemmerett for aksjer
4. vesentlige avtaler selskapet er part i hvis vilkår trer i kraft, endres eller opphører som følge av et overtakelsestilbud, samt en redegjørelse for vilkårene. I den grad det vil medføre urimelig forretningsmessig ulempe at en avtale blir kjent kan foretaket la være å opplyse om avtalen. Unntaket kommer ikke

til anvendelse dersom selskapet er forpliktet til å offentliggjøre opplysninger om avtalen i henhold til annen lovgivning»

3.2.6 Høringsinstansenes merknader

I *Folketrygdfondets* høringsuttalelse er det gitt følgende merknader til utvalgets forslag til redegjørelsens innhold:

«Det forhold at det i denne redegjørelsen også skal gis opplysninger om hovedelementene i foretakets systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen, vil formodentlig bli noe mer krevende å forholde seg til enn «beste praksis-retningslinjene» i gjeldende Norsk anbefaling for Eierstyring og Selskapsledelse. Forslaget er imidlertid lite konkret, noe som kan medføre at praksis på dette området vil kunne variere mye, og tildels fremstå som lite informativt. Folketrygdfondet hadde derfor sett det som formålstjenelig om kravene hadde vært mer utdypende, for eksempel i form av en forskrift etter mal av «internkontrollforskriften».»

Norske Finansanalytikeres Forening (NFF) anfører at begrepet «regnskapsrapporteringsprosessen» av mange vil kunne oppfattes som kun de prosesser som er iverksatt for å produsere resultatregnskap og balanse for foretakene. Dette kan etter NFFs syn oppfattes som en utilsiktet innsnevring av de krav som finnes i direktiv 2006/46/EF. NFF anmoder derfor om at det benyttes en annen betegnelse enn «regnskapsrapporteringsprosessen», for eksempel «prosesser for å utarbeide finansiell informasjon» eller lignende. I høringsuttalelsen heter det i den forbindelse blant annet følgende:

«Det er ikke klarlagt hva som ligger i dette begrepet, som er en oversettelse fra engelsk av «financial reporting process». Gjennom innføring av IFRS som regnskapsstandard for børsnoterte foretak, var det et bevisst valg at nye regnskapsstandarder ble benevnt «International Financial Reporting Standards» – IFRS – sammenlignet med tidligere standarder som ble benevnt International Accounting Standards – IAS. Hensikten var å vise at finansiell rapportering er mer omfattende enn det som tradisjonelt ble oppfattet som foretakenes årsrapporter. Det er også ment å dekke at det ikke bare er ved publisering av foretakenes årsrapporter at finansiell informasjon blir presentert. Det omfatter derfor også eksempelvis kvartalsrapporter og annen finansiell informasjon som foretakene publiserer. Jamfør også punkt 1.»

NFF bemerker videre at det er bemerkelsesver-

dig lite konkret som foreslås for å dekke opp kravet om at det skal gis en beskrivelse av hovedelementene i selskapets interne kontroll og risikostyrings-systemer knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen. I tilknytning til dette savner NFF blant annet en drøftelse av rollen til foretakets økonomi-/finansdirektør.

NFF uttrykker tvil med hensyn til om forslaget til lovtekst, sammenstilt med utvalgets drøftelse, vil medføre forbedringer på dette området. På den annen side erkjenner NFF at det kan være vanskelig å foreslå detaljerte regler på dette området som skal dekke et mangfold av foretak med ulike virksomheter og størrelse. NFF viser imidlertid til at området for internkontroll gjennom flere år har blitt regulert av Kredittilsynet gjennom den såkalte «internkontrollforskriften». NFF mener denne forskriften bør kunne få en bredere anvendelse. NFF viser i den forbindelse særlig til internkontrollforskriften § 2, hvor det heter at foretakene er pålagt å tilpasse risikostyringen og internkontrollen etter arten, omfanget av og kompleksiteten i foretakets virksomhet. NFF ber derfor om at det utredes om Finansdepartementet bør gis anledning til å gi en tilsvarende utdypende forskrift til § 3-3 b annet ledd pkt. 4 i regnskapsloven.

NHO bemerker til innholdet i utvalgets forslag til krav til redegjørelse for foretaksstyring at det bør klargjøres at opplysningskravet om foretakets prinsipper og praksis for foretaksstyring etter første ledd ikke stiller mer omfattende krav til redegjørelsen enn de enkelte krav som følger av oppregningen i forslaget til annet ledd. NHO bemerker i den forbindelse at en del investorer uttrykker forventninger til hvordan selskapene skal styres. I den forbindelse peker NHO blant annet på at Regjeringen i St.meld. nr. 13 (2006-2007) pkt. 7.2.3 informerte Stortinget om noen hovedprinsipper «som retter seg mot alle statlige selskaper enten de er heleide eller deleide». NHO mener at det i forbindelse med implementeringen av artikkel 46 a er behov for at departementet klargjør hvordan et foretak skal forholde seg til denne type prinsipper i relasjon til den foreslåtte § 3-3 b annet ledd nr. 1 i regnskapsloven.

Når det gjelder forutsetningen om at opplysninger skal gis etter et «oppfyll eller forklar»-prinsipp, jf. forslag til bestemmelsens nr. 3, viser NHO til at NUES-anbefaling pkt. 1 pålegger en forklaringsplikt også for de punktene der anbefalingen faktisk er fulgt/oppfyllt. NHO legger til grunn at sistnevnte forklaringsplikt i henhold til utvalgets forslag kan fravikes, så lenge fraviket er begrunnet i henhold til regnskapsloven § 3-3 b annet ledd nr. 3. Videre legger NHO til grunn at det ikke er nødvendig med

fraviksbegrunnelse der anbefalingene er overoppfyllt.

NHO uttrykker generelt støtte til utvalgets forslag til konkrete opplysninger som redegjørelsen skal omfatte. NHO mener imidlertid at enkelte av utvalgets forslag går lenger enn det som kreves etter direktivet. NHO har dessuten enkelte merknader av mer teknisk karakter.

NHO mener valgkomiteen bør være inkludert i opplysningskravet i regnskapsloven § 3-3 b annet ledd nr. 6. NHO viser i den forbindelse til at selv om valgkomiteen ikke er et selskapsorgan etter allmennaksjeloven, er det i NUES anbefaling pkt. 7 anbefalt at foretaket etablerer en slik komité. Generelt mener NHO at instruksjer og retningslinjer for arbeidet til styrekomiteer vil være svært omfattende, og derfor uegnet til å ta inn i redegjørelsen for foretaksstyring.

NHO antar at opplysningskravet om vedtektsbestemmelser i § 3-3 b annet ledd nr. 8 er upraktisk siden det etter allmennaksjeloven er tale om fullmakter som gis av generalforsamlingen, og dessuten at bestemmelsen må gjelde styret og ikke ledelsen.

NHO støtter også generelt sett utvalgets forslag til gjennomføring av artikkel 10 i overtakelsesdirektivet. NHO mener imidlertid at enkelte av utvalgets forslag går lenger enn det som er nødvendig ut fra direktivets krav. NHO har også enkelte merknader av mer teknisk karakter.

NHO mener forslaget til ordlyd i nytt syvende ledd i regnskapsloven § 7-31 b går lengre enn det som er meningen med overtakelsesdirektivet, og som til dels fremgår i punkt 3.4.1, nemlig at en tilbyder kan gjøre seg kjent med ekstraordinære utbetalinger som følge av en overtakelse. NHO anfører derfor at regelen bør være begrenset til de tilfellene som fremgår av overtakelsesdirektivet, hvilket vil si hvor en overtakelse gir styremedlemmer eller ansatte rett til kompensasjon dersom de selv fratrer eller (for ansatte) blir sagt opp uten saklig grunn som følge av overtakelsen.

Når det gjelder opplysninger om aksjonæravtaler, er NHO enig med utvalget i at direktivet ikke krever at foretaket fremskaffer opplysninger om slike avtaler. NHO mener imidlertid at det er behov for en klargjøring av hvor omfattende opplysningsplikten er, blant annet hvor foretaket er kjent med at det foreligger en avtale men uten å kjenne avtalens fulle innhold eller hvor det foreligger opplysningskrav etter andre regler. NHO uttaler i den forbindelse blant annet følgende:

«Gjennom flaggeregler for noterte foretak vil markedet være kjent med større aksjeeiere som

samarbeider, jf. vphl. § 4-2, jf. § 2-5. Loven legger altså til grunn at nærstående aksjeeiere samarbeider, og denne forutsetningen legger antagelig også markedet til grunn. Det er da ikke gitt at utstederen selv bør ha en ytterligere informasjonsplikt.

Videre kan det tenkes at styremedlemmer som representerer aksjeeiere, er kjent med aksjeeieravtaler, uten at foretaket som sådant kjenner dem. Det bør derfor klargjøres i proposisjonen hva man sikter til med at selskapet «er kjent med» en avtale, jf. utkastet til verdipapirforskriften § 5-3b første ledd nr. 3.»

Når det gjelder utvalgets forslag til bestemmelser i overtakelsesdirektivet som skal gjennomføres i ny § 5-3 b i verdipapirforskriften, bemerker NHO at opplysningene hører bedre sammen med øvrige opplysninger om eierstyring og selskapsledelse. NHO mener at det separate dokumentet som det åpnes for at opplysninger om foretaksstyring kan gis i etter direktiv 2006/46/EF, tilfredsstillende kravet til at opplysningene skal inntas i «the annual report» i henhold til overtakelsesdirektivet artikkel 10(2). NHO viser til at det separate dokumentet i praksis vil være en del av årsberetningen som følger av forslaget til nytt tredje ledd i regnskapsloven § 3-5. NHO mener dette kan tilsi at artikkel 10(1) istedenfor bør gjennomføres i regnskapsloven § 3-3 b.

NorSox, *ISACA* og *NIRF* er enig i at redegjørelsen for foretaksstyring bør omfatte opplysninger om risiko knyttet til regnskapsprosessen, men anbefaler at lovutreder eksplisitt definerer at redegjørelsen skal omfatte styring av både finansiell og operasjonell risiko knyttet til selskapets virksomhet (daglige drift) og ikke bare selve regnskapsprosessen. Redegjørelsen bør heller ikke være begrenset til risiko forbundet med finansiell manipulasjon alene, men bør omfatte alle forhold som er egnet til å påvirke regnskapet. Organisasjonene mener således at begrepet «daglig drift» bør med i bestemmelsens ordlyd da det er i denne sammenheng at ledelsen i foretaket kan ha behov for «styringsverktøy» som også omfatter «operasjonell risiko».

Organisasjonene viser til at en slik utvidelse i risikovurdering er bygget opp rundt de direktivene som allerede gjelder for virksomheter underlagt Kredittilsynet, herunder krav til risikoprofilering som nevnt i Basel II. Organisasjonene anfører at børsnoterte virksomheter i dag ikke har tradisjon for å vurdere sin operasjonelle risiko og presentere dette i sine årsberetninger, mens et krav til styrene om at operasjonell risiko er under kontroll vil bidra til at virksomhetene drives forsvarlig. Organisasjo-

nene argumenterer således for at opplysningskravet i redegjørelsen for foretaksstyring bør lyde:

«[...] en *helhetlig* beskrivelse av hovedelementene i foretakets systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsprosessen, *inkludert operasjonell risiko knyttet til IKT-anvendelse og daglig drift* [utheving i høringsuttalelsen]»

Simonsen advokatfirma har følgende merknader til utvalgets forslag til bestemmelsens innhold:

«Direktivimplementeringen medfører at omfattede foretak pålegges å gi opplysninger om de faktiske prinsipper for foretaksstyring, hvor informasjon om disse finnes, en forklaringsplikt der prinsippene ikke følges, samt en beskrivelse av hovedelementene i foretakets eventuelle systemer for internkontroll. Bestemmelsene vil medføre at det gis informasjon til aksjonærene og således setter disse i stand til å overvåke og kontrollere selskapet i større utstrekning. Dette er positivt i et corporate governance perspektiv.

De omfattede selskapene har i prinsippet ikke en plikt til å gi informasjon dersom det foreligger brudd på bestemmelser i den kodeks de følger – det er kun en plikt til å forklare i den grad det er bestemmelser som man ikke har valgt å følge. Brudd på de bestemmelser man følger kan man være taus om. Det kan spørres om det ikke burde være en plikt til selvansakelse. Dette ville være med på å senke aksjonærenes overvåkingskostnader.»

3.2.7 Departementets vurdering

Departementet slutter seg i hovedsak til utvalgets forslag til innholdet i redegjørelsen for foretaksstyring. Departementet mener imidlertid at utvalgets forslag til gjennomføring av oppkjøpsdirektivet artikkel 10(1) i ny § 5-3 b i verdipapirforskriften istedenfor bør inntas som ny § 5-8 a i verdipapirhandelloven. I den forbindelse ser departementet det som hensiktsmessig at det innarbeides en henvisning til utstederes rapporteringsplikter etter verdipapirhandelloven § 5-8 a i nytt fjortende ledd i regnskapsloven § 3-3 a.

Departementet er ikke enig med NFF i at begrepet «regnskapsrapporteringsprosessen» representerer en utilsiktet innsnevring av direktivets krav. Departementet viser til at det i den danske loven og direktivteksten er benyttet begrepet «regnskabsaflæggelsesprosessen», som departementet antar har et sammenlignbart innhold. Departementet viser videre til at begrepet knytter seg til foretakets regnskapsrapportering generelt, og at det ikke spesifikt er knyttet til avleggelsen av årsregnska-

pet. Prosessene i forbindelse med kvartals- og halvårsrapportering mv. vil følgelig være omfattet. På den annen side vil et mer generelt begrep, som «finansiell rapportering» eller tilsvarende, etter departementets vurdering ikke være hensiktsmessig, og dessuten gå utover det som kreves etter direktivet. Opplysninger om prosessen med utarbeidelse av børsmeldinger, prospekter mv. er således etter departementets vurdering ikke ment omfattet av kravet, med mindre det etter en konkret vurdering kan legges til grunn at prosessen vedrører regnskapsrapportering, og da særlig fordi foretakets rapportering formodes å ha særlig betydning for regnskapsbrukernes mulighet til å vurdere foretakets stilling og resultat fra et finansielt perspektiv. Departementet ser det etter dette ikke som hensiktsmessig å følge opp NFFs anmodning om å benytte et annet begrep enn «regnskapsrapporteringsprosessen» i kravet til opplysninger om internkontroll og risikostyring, men mener at det vil være hensiktsmessig å presisere at kravet ikke utelukkende knytter seg til prosessen med å avlegge årsregnskap, og foreslår derfor at den ubestemte flertallsformen «regnskapsrapporteringsprosesser» benyttes i bestemmelsen.

Etter departementets vurdering er det ikke grunnlag for å følge opp forslaget fra NorSox, ISACA og NIRF om at opplysningskravet spesifikt bør omfatte operasjonell risiko knyttet til IKT-anvendelse og daglig drift. I den grad IKT-anvendelse og daglig drift utgjør hovedelementer i foretakets systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosesser, vil det uansett være omfattet av bestemmelsen utvalget har foreslått. Hvorvidt det også må gis opplysninger knyttet til styring av operasjonell risiko, vil etter departementets forslag være avhengig av hvorvidt slik risiko omfattes av internkontrollen og risikostyringen knyttet til regnskapsrapporteringsprosesser. Det er etter departementets oppfatning ikke grunnlag for å presisere at slike opplysninger alltid skal gis. Departementets oppfatning er at det ikke kan utelukkes at operasjonell risiko på grunnlag av en konkret vurdering av virksomhetens art, omfang og kompleksitet, er tilstrekkelig lav til at det ikke nødvendigvis vil være uforvarlig at systemene for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosesser ikke er innrettet særskilt med *hovedelementer* knyttet til operasjonell risiko. I den grad det foreligger vesentlig operasjonell risiko knyttet til andre forhold enn regnskapsrapporteringsprosesser viser departementet for øvrig til gjeldende opplysningskrav i regnskapsloven, herunder særlig § 3-3 a annet og sjette ledd.

Flere høringsinstanser har tatt til ordet for at

omtalen av enkelte krav, herunder særlig kravet til opplysninger om internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen, burde vært mer utdypende. Det er i den forbindelse reist spørsmål om internkontrollforskriften burde gjøres gjeldende for foretak som er omfattet av opplysningskravet.

Departementet viser til at fastsettelsen av forsvarelige prinsipper og rutiner for god foretaksstyring etter norsk selskapsrettslig tradisjon, i stor utstrekning er overlatt til næringslivets, eventuelt regulerte markeder, selvregulering. Reguleringen av foretaksstyring gjennom selskaps- og regnskapsrettslige krav har i denne tradisjonen hovedsaklig hatt som siktemål å angi hvem som har ansvaret for at det er etablert slike prinsipper og rutiner, og for at de fungerer på en tilfredsstillende måte. Departementet vil særlig peke på at regnskapsreglene er ment å skulle ivareta informasjonsbehovet til brukerne av finansiell informasjon. Materielle krav til foretaksstyringen er i dette henseendet hovedsaklig bare fastsatt hvor det har vært ansett å foreligge et særlig behov for kontrollmekanismer som kan bidra til å sikre at opplysningene som gis, gir et korrekt og fullstendig bilde av foretakets stilling og resultat. Etter departementets syn er det sånn sett ikke naturlig å fastsette materielle virksomhetsregler generelt i medhold av bestemmelser i regnskapsloven. Hvorvidt internkontrollforskriften bør gjøres gjeldende for en større gruppe foretak, vil således etter departementets syn måtte vurderes i forbindelse med eventuelle endringer i selskapslovgivningen, og er ikke naturlig å ta opp i forbindelse med gjennomføringen av artikkel 46 a i regnskapsdirektivet.

I forlengelsen av dette viser departementet videre til at det i tilknytning til et slikt overordnet opplysningskrav ikke vil være hensiktsmessig å fastsette detaljerte innholdsmessige krav. De konkrete behovene for internkontroll og risikostyring vil variere fra foretak til foretak, avhengig av virksomhetens art, kompleksitet og omfang. Opplysningskravet skal gi brukerne grunnlag for å vurdere om gitte prinsipper og rutiner kan anses for å være forsvarelige og hensiktsmessige, og grunnlag for eventuelt å følge opp sine interesser gjennom de kanaler som ellers er etablert gjennom avtaler, lovgivning mv. Det er ikke meningen med slike regler å innskrenke foretakenes muligheter til å etablere systemer som ut fra virksomhetens art, kompleksitet og omfang ellers kan anses for forsvarelige og hensiktsmessige. Departementet legger således til grunn at nærmere krav til det materielle innholdet i systemer for internkontroll og risikostyring mest hensiktsmessig følges opp gjennom «beste-prak-

sis»-normer, eksempelvis gjennom oppdateringer i NUES' anbefaling, men at det eventuelt på et senere tidspunkt kan vurderes utfyllende regler i medhold av selskapsrettslige bestemmelser eller i bokføringsreglene dersom det generelt eller på avgrensede områder viser seg å være et konkret behov. Det vises for øvrig til de tilsvarende vurderingene som er gjort i Danmark og Sverige.

Departementet legger ut fra utvalgets drøftelse til grunn at det ikke har vært hensikten med formuleringen i bestemmelsens første ledd å utvide omfanget av kravet til redegjørelsen utover det som følger av direktivet. Departementet ser det, i tråd med NHOs høringsuttalelse, som hensiktsmessig at bestemmelsens ordlyd presiseres slik at dette fremgår klarere.

Når det gjelder merknadene til NHO og Simonsen advokatfirma med hensyn til anvendelsen av «oppfyll eller forklar»-prinsippet, viser departementet til at det vil følge en forklaringsplikt på de punktene anbefalingen er fulgt/oppfylt dersom dette følger av anbefalingen selv. I motsatt fall må det i henhold til kravet i forslaget til nr. 3 i regnskapsloven § 3-3 b annet ledd, opplyses om at anbefalingen ikke er fulgt for dette punktets del og forklares hvorfor. Departementet ser det ikke som praktisk å oppstille en forklaringsplikt knyttet til punkter i anbefalingen som man følger. Departementet viser til at det gjennom direktivet er oppstilt visse ubetingede minstekrav om opplysninger hvor det ikke skal gjelde et «oppfyll eller forklar»-prinsipp, og at det utover dette bør overlates til næringslivets selvregulering å ta stilling til i hvilken grad det bør gis ytterligere opplysninger. Departementet antar at plikten etter gjeldende NUES-anbefaling til å gi en forklaring også hvor anbefalingen er fulgt vil oppfylle det behovet som Simonsen advokatfirma peker på. For øvrig finner departementet grunn til å bemerke at foretakene selvfølgelig må vurdere konkret om det enkelte opplysningskrav kan anses oppfylt, og at det naturligvis vil foreligge en forklaringsplikt knyttet til eventuelle uoppfylte deler dersom et opplysningskrav bare skulle være delvis oppfylt.

Departementet antar at det fra utvalgets side ikke har vært meningen å innføre en opplysningsplikt for selskapene om slike offentlig uttalte forventninger som NHO tar opp i sin høringsuttalelse. Departementet legger således til grunn at forventninger fra eiere til hvordan selskapet skal styres neppe vil kunne anses for anbefaling eller regelverk i bestemmelsens forstand. Det vil imidlertid etter gjeldende bestemmelser være krav til at det opplyses om aksjeinnehavet til slike eiere. Det vil også i henhold til de aktuelle bestemmelser i utvalgets forslag til § 3-3 b eller i verdipapirforskriften § 5-3 b (som

departementet foreslår lovfestet i ny § 5-8 a i verdipapirhandeloven), være krav til at det gis opplysninger dersom det, herunder som følge av slike eieres innflytelse, er vedtatt særskilte vedtektsbestemmelser eller er inngått aksjonæravtaler som foretaket er kjent med, hvor foretakets intensjoner om oppfølging av slike forventninger, formaliseres. Utvalget antar at ytterligere krav til opplysninger om prinsipper og praksis for foretaksstyring som følge av slike forventninger eventuelt også kan følge av «beste praksis»-anbefalinger. Departementet ser det ikke på det nåværende tidspunkt som hensiktsmessig å lovfeste ytterligere krav på dette området, men vil presisere at bestemmelsen åpner for at foretak på eget initiativ, frivillig kan gi opplysninger om slike forventninger som det har kjennskap til, og herunder eventuelle opplysninger om hvordan foretaket forholder seg til slike forventninger.

Departementet er enig med NHO i at det kunne være naturlig å vurdere om det burde åpnes for at de særskilte opplysningene som kreves etter oppkjøpsdirektivet artikkel 10(1), og som ikke er nevnt i direktiv 2006/46/EF, kan inntas i redegjørelsen for foretaksstyring. Departementet mener imidlertid at det har formodningen for seg at det i direktiv 2006/46/EF hadde blitt henvist til alle opplysningskravene etter oppkjøpsdirektivet artikkel 10 dersom det var meningen at disse skulle inngå i redegjørelsen for foretaksstyring. Siden det i direktiv 2006/46/EF særskilt er vist til bare enkelte av opplysningskravene etter overtakelsesdirektivet, er det departementets vurdering at de resterende opplysningene som hovedregel bør inntas i årsberetningen for øvrig, og at de uansett ikke kan gis i en separat redegjørelse for foretaksstyring som det måtte være vist til i årsberetningen.

Til NHOs merknader til de konkrete opplysningskrav, mener departementet at det ikke er hensiktsmessig å presisere i loven at det skal opplyses om en eventuell valgkomité. Etter departementets oppfatning er det mest hensiktsmessig at det angis i en «beste praksis»-anbefaling om det skal gis opplysninger om slike organer, når det ikke er et selskapsorgan og det heller ikke følger av direktivet at det skal gis slike opplysninger. Det presiseres at bestemmelsen ikke er til hinder for at foretaket på frivillig basis gir opplysninger om eventuelle valgkomiteer som inngår som element i foretakets prinsipper og praksis vedrørende foretaksstyring. Når det gjelder forslaget til nr. 8, er departementet enig med NHO i at overtakelsesdirektivet gjelder fullmakter gitt av generalforsamlingen til styret og ikke styrefullmakter. Departementet foreslår at dette presiseres.

Departementet er enig med NHO i at det kan reises spørsmål om utvalgets forslag til gjennomføring av artikkel 10(1) bokstav j i overtakelsesdirektivet hvis ansettelsesforholdet opphører som følge av et overtakelsestilbud, går lengre enn det som ut fra ordlyden kan antas å være formålet med bestemmelsen. Departementet viser imidlertid til at bestemmelsen utvalget har foreslått, er ment å skulle videreføre gjeldende § 7-31 annet ledd første punktum. Departementet ser det ikke som aktuelt med noen innsnevring i forhold til gjeldende bestemmelse når det gjelder kravet om at det skal opplyses om forpliktelser knyttet til såkalte «fall-skjermer». Når det gjelder utvidelsen til å omfatte spesifiserte opplysninger for alle styremedlemmer og alle ledende ansatte, viser departementet til at det er et krav etter direktivet at disse personene skal være omfattet på individnivå. Departementet viser videre til at det vil kunne undergrave formålet med et slikt opplysningskrav dersom det avgrenses til å gjelde avtaler som bare utløses i tilfelle av overtakelsestilbud, fordi det i så fall vil være svært enkelt å ikke innta et slikt vilkår, for eksempel ved å gjøre sluttpakken ubetinget. De avtalene som er ment omfattet vil i tilfelle falle fullstendig utenfor opplysningskravet, noe som etter departementets syn vil være uheldig. Departementet er for øvrig enig med utvalget i at det ikke er nødvendig å oppstille krav om at det skal gis opplysninger om forpliktelser til sluttvederlag for ansatte som ikke er «ledende».

Når det gjelder kravet om at det må opplyses om aksjonæravtaler som selskapet er kjent med, antar departementet at det som utgangspunktet må legges til grunn at disse er kjent av selskapet dersom daglig leder eller ett eller flere medlemmer av styret er kjent med avtalen. Departementet antar at det vil være lite praktisk å holde selskapet som sådant ansvarlig dersom en slik avtale er kjent av et enkelt styremedlem, og dette styremedlemmet holder tilbake opplysningene, men vil ikke utelukke at slikt ansvar etter omstendighetene i det konkrete tilfellet kan være aktuelt. Uansett vil slikt tilbakehold etter departementets vurdering kunne føre til individuelt ansvar for styremedlemmet i medhold av regnskapsloven § 3-5 når vedkommende underskriver på årsregnskapet med kunnskap om at lovbestemte opplysningskrav ikke er oppfylt. Departementet vil heller ikke utelukke at et slikt styremedlem etter omstendighetene også kan bli ansvarlig etter de generelle bestemmelser om styret i allmennaksjeloven, herunder § 6-28 første ledd, dersom tilbakehold av opplysninger om en aksjonæravtale er egnet til å gi visse aksjeeiere eller andre en uri-

melig fordel på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning.

3.3 Avgivelse og ansvar

3.3.1 Gjeldende rett

Etter allmennaksjeloven § 6-12 plikter styret å sørge for forsvarlig organisering av virksomheten, jf. første ledd. Styret plikter etter annet ledd å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling og plikter å påse at dets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll. Styret har plikt til å påse at selskapet har tilfredsstillende systemer for regnskapsrapportering. Styrets plikt til å være oppdatert om selskapets økonomiske situasjon, er en av styrets viktigste oppgaver. Styret har som hovedregel et overordnet ansvar; et overvåkingsansvar. Når det gjelder plikten til å påse at selskapet har etablert forsvarlige regnskapssystemer og økonomistyring, går plikten noe lenger enn et slikt overvåkingsansvar.

Daglig leder skal i henhold til allmennaksjeloven § 6-14 fjerde ledd sørge for at selskapets regnskap er i samsvar med lov og forskrifter, og at formuesforvaltningen er ordnet på betryggende måte. Daglig leder skal minst hver 4. måned i aksjeselskaper og minst hver måned i allmennaksjeselskaper, i møte eller skriftlig, gi styret underretning om selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling, jf. allmennaksjeloven § 6-15.

Styret avlegger årsregnskapet og årsberetning til selskapets generalforsamling som skal godkjenne dette, jf. allmennaksjeloven § 5-6.

Straff for overtredelse av bestemmelser i allmennaksjeloven er fastsatt i allmennaksjeloven kapittel 19. Etter § 19-1 kan stifter, medlem av styret eller bedriftsforsamling, daglig leder, firmategner, uavhengig sakkyndig og revisor straffes med bøter eller fengsel ved forsettlig eller uaktsomme overtredelser av bestemmelser gitt i eller i medhold av allmennaksjeloven. Medlem av styret, daglig leder, revisor og uavhengig sakkyndig kan dessuten straffes med bøter eller fengsel dersom det under utførelsen av verv for selskapet utvises grov uforstand.

Ved siden av de ovennevnte bestemmelser vil aktuelle personer i selskapet, herunder styremedlemmer og daglig leder etter omstendighetene kunne bli idømt bøter eller fengsel som straff for uaktsomme eller forsettlig brudd på bestemmelser i regnskapsloven i medhold av regnskapsloven § 8-5 første ledd. Medvirkning straffes på samme måte, jf. regnskapsloven § 8-5 annet ledd.

Ved siden av straff vil eventuelle skadelidte og-

så kunne kreve at daglig leder, styremedlem mv. erstatter skade som de forsettlig eller uaktsomt har voldt eller medvirket til i egenskap av stillingen/vervet, jf. allmennaksjeloven § 17-1. Erstatningsansvar kan dessuten følge av de alminnelige reglene i skadeserstatningsloven.

Styret er et kollegialt organ. Dette medfører at beslutninger i utgangspunktet fattes av et samlet styre. Selv om det ikke gjelder noe ubetinget krav om at samtlige styremedlemmer må ha tatt del i behandlingen av en bestemt sak, er det et krav etter regnskapsloven § 3-5 første ledd, at årsregnskapet og årsberetningen skal underskrives av samtlige styremedlemmer og daglig leder. Har en som skal underskrive regnskapet innvendinger mot årsregnskapet eller årsberetningen, skal vedkommende undertegne med påtegnet forbehold og gi nærmere redegjørelse i årsberetningen, jf. regnskapsloven § 3-5 annet ledd. Bestemmelsen understreker at hvert enkelt styremedlem har et selvstendig ansvar for at informasjonen i årsregnskapet og årsberetningen er korrekt. Eventuelt ansvar prøves på grunnlag av en individuell vurdering av om det er utvist subjektiv skyld og om krav til ansvarsgrunnlag og årsakssammenheng (eventuelt straffbarhetsvilkår) er oppfylt for det enkelte styremedlem. I vurderingen vil det kunne ha betydning om et styremedlem har inntatt et forbehold som nevnt.

Revisors plikter ved revisjon av årsregnskap fremgår av revisorloven kapittel 5. Revisorloven § 5-1 omhandler revisjonens innhold. Revisor skal blant annet vurdere om årsregnskapet er utarbeidet i samsvar med lov og forskrift.

3.3.2 EØS-rett

Av artikkel 46 a(1) følger at redegjørelsen for foretaksstyring i utgangspunktet skal inntas som et eget kapittel i årsberetningen. I henhold til artikkel 46 a(2) kan Medlemsstatene imidlertid tillate at redegjørelsen gis i et eget dokument som skal offentliggjøres sammen med årsberetningen, eventuelt ved at det henvises til i dette dokumentet i årsberetningen dersom det publiseres på selskapets hjemmeside på internett. Dersom opplysningene som kreves etter artikkel 10(1) i overtakelsesdirektivet gis i årsberetningen, er det tilstrekkelig at det i redegjørelsen inntas en henvisning til årsberetningen for de opplysningene som kreves etter artikkel 46 a(1) bokstav d. Det fastslås i artikkel 46 a(2) at kravet til revisjon av årsberetningen etter artikkel 51 (1) gjelder for opplysningene som kreves etter artikkel 46 a(1) bokstav c og d. For de øvrige opplysningskravene etter artikkel 46 a skal revisor bekrefte at opplysningene er gitt.

Artiklene 1(8) og 1(10) i direktiv 2006/46/EF (som gjelder nye artikler 50 b, 50 c og 60 a) i regnskapsdirektivet, og artiklene 2(3) og 2(5) (som gjelder nye artikler 36 a, 36 b og 48 i konsernregnskapsdirektivet) fastsetter ansvaret til selskapets administrasjon, styre og tilsynsorganer for avleggelse av årsregnskap, årsberetning, konsernregnskap samt redegjørelse for foretaksstyring dersom denne foreligger som separat dokument.

Etter direktivets ordlyd skal de nevnte organer være kollektivt forpliktet til å sikre at de nevnte dokumenter utarbeides og offentliggjøres i samsvar med kravene etter regnskapsdirektivet og konsernregnskapsdirektivet. Medlemsstatene er forpliktet til å sikre at lover og administrative bestemmelser om ansvar som nevnt, som minimum kan gjøres gjeldende overfor foretaket. Av artikkel 60 a, hhv. artikkel 48, følger videre at medlemsstatene skal fastsette sanksjoner for overtredelse av de nasjonale bestemmelser som er effektive, som står i et rimelig forhold til overtredelsen og som har en avskrekkende virkning.

3.3.3 Dansk og svensk rett

3.3.3.1 Danmark

Av årsregnskapsloven § 107 c stk. 3 følger at redegjørelsen for virksomhedsledelse som hovedregel skal gis i ledelsesberetningen. Etter bestemmelsens stk. 4 gis imidlertid Erhvervs- og Selskabsstyrelsen hjemmel til å bestemme at redegjørelsen ikke skal inntas i ledelsesberetningen dersom redegjørelsen er offentliggjort på virksomhetens internettside og ledelsesberetningen inneholder en henvisning til denne siden. Erhvervs- og Selskabsstyrelsen er gitt hjemmel til å fastsette nærmere regler om offentliggjøring på virksomhetens hjemmeside, herunder om når oppdatering av opplysningene der skal skje og om revisors plikter knyttet til opplysninger som er offentliggjort på internett.

Før lovendringene ved lov nr. 516 av 17. juni 2008 om endring av årsregnskapsloven var ledelsesberetningen en del av årsrapporten, og skulle dermed revideres på lik linje med årsregnskapet. Blant annet som ledd i arbeidet med å lette byrdene for næringslivet ble årsregnskapsloven § 135 endret slik at revisor skal avgi en uttalelse om hvorvidt ledelsesberetningen er i overensstemmelse med årsregnskapet, henholdsvis konsernregnskapet, for det aktuelle regnskapsår. Av forarbeidene² til

² LF 100 07/08 2. samling (som fremsat): Forslag til lov om endring af årsregnskapsloven. (Forhøjelse af beløbsgrænser for regnskabsklasser og ændring af revisors pligter i forbindelse med ledelsesberetningen m.v.)

lovedringen fremgår at det er forutsatt at revisor skal kontrollere om opplysninger i ledelsesberetningen er konsistente med opplysninger i årsregnskapet, men at det ikke er tale om full revisjonsplikt på linje med det tidligere kravet. I drøftelsen presiseres det at dette innebærer at revisor ikke kan se bort fra den kunnskap revisor har tilegnet seg om virksomheten i forbindelse med sin revisjon av årsregnskapet, henholdsvis konsernregnskapet, og at det skal tas hensyn til denne kunnskap når revisor avgir sin uttalelse.

Det er i forarbeidene³ presisert at det fortsatt vil være ledelsens ansvar å påse at hele årsrapporten oppfyller lovens krav, og at dette fortsatt skal fremgå ved ledespåtegningen. Det bemerkes i den forbindelse at endringene ikke medfører noen reell endring i ledelsens ansvar for ledelsesberetningen. Det er således fortsatt ledelsens ansvar at ledelsesberetningen gir et rettvise bilde. Dette innebærer i henhold til forarbeidene⁴ blant annet krav om at alle relevante forhold skal beskrives, og at de avgitte opplysninger skal være relevante, pålitelige og nøytrale. Dersom kvalitetskravene ikke er oppfylt, vil det potensielt kunne medføre straff- såvel som erstatningsansvar.

3.3.3.2 Sverige

I Sverige er det etter årsredovisningslagen 6 kap. 8 § åpnet for at bolagsstyringsrapporten kan avgis enten som et eget dokument eller som del av forvaltningsberättelsen. Årsregnskapet offentliggjøres ved innsending til Bolagsverket. Mislighold av plikten til å sende inn årsregnskapet sanksjoneres eventuelt ved forsinkelsesavgift, i tilfelle med personlig betalingsansvar for det enkelte styremedlem. Det er i bestemmelsen presisert at en bolagsstyringsrapport avgitt som eget dokument ikke skal anses som opprettet ved en handling adskilt fra opprettelsen av årsregnskapet. De særlige krav som gjelder til revisjon av årsregnskapet vil ikke omfatte en slik rapport som er opprettet som en adskilt handling. Imidlertid er det i årsredovisningslagen 6 kap. 9 § særskilt bestemt at de krav som etter direktivet gjelder for revisjon av forvaltningsberättelsen uansett skal omfatte enkelte av de opplysningene som rapporten skal inneholde, og for øvrig at rapporten finnes. Revisors uttalelse skal avgis til Bolagsstyringsverket innen samme frist som den ordinære revisjonsberetningen, og skal følge som vedlegg til bolagsstyringsrapporten.

³ *ibid*

⁴ *ibid*

Det er i prop. 2008/09:71 forutsatt at direktivets bestemmelser om ansvar og sanksjoner ikke krever ytterligere gjennomføringstiltak. I den forbindelse vises det blant annet til styrets forvaltningsansvar etter aktiebolagslagen 8 kap. 1 §, daglig leders plikt etter aktiebolagslagen 8 kap. 29 § til å sørge for at selskapet har en betryggende finansforvaltning og at selskapets bokføring oppfyller lovens krav og til det alminnelige erstatningsansvaret som gjelder for styremedlemmer, ansatte, revisor m.v. som ved utøvelsen av sine oppgaver uaktsomt påfører selskapet skade. De aktuelle sanksjoner er vurdert som formålstjenlige og effektive. I begrunnelsen i prop. 2008/09:71 er det videre vist til at styret er et kollegialt organ, og at beslutninger i utgangspunktet fattes av et samlet styre. Selv om det i og for seg ikke er krav om at samtlige styremedlemmer må ha tatt del i behandlingen av en bestemt sak, krever beslutninger om opprettelse av årsregnskap underskrift fra samtlige styremedlemmer og daglig leder. Dersom noen av disse har forbehold til årsregnskapet slik det fastsettes skal det gis en uttalelse om dette i årsregnskapet. Eventuelt ansvar vil bli vurdert individuelt for det enkelte styremedlem, og i så fall vil det kunne ha betydning om et slikt forbehold er inntatt. Det pekes på at både erstatningsansvar og straffansvar prøves individuelt for det enkelte styremedlem. Det er lagt til grunn at direktivets krav til styrets kollektive ansvar for den finansielle rapporteringen bare innebærer at medlemsstatene skal sikre at samtlige styremedlemmer har et ansvar for den finansielle rapporteringen, og at de skal sikre at dette ansvaret ikke kan delegeres eller overlates til andre.

3.3.4 Utvalgets forslag

Utvalget har lagt til grunn at de fleste av direktivets krav vedrørende avgivelse og ansvar er oppfylt gjennom eksisterende bestemmelser i regnskapsloven mv. Utvalget har imidlertid foreslått at adgangen til å gi redegjørelsen for foretaksstyring i et eget dokument benyttes. Når det gjelder kravet til revisjon, har utvalget lagt til grunn at bestemmelsen i revisorloven § 5-1 første ledd annet punktum, blant annet om at revisor skal vurdere om opplysningene i årsberetningen er konsistente med årsregnskapet, videreføres uendret. Dette medfører at dersom redegjørelsen for foretaksstyring gis som et kapittel i årsberetningen, vil revisor også måtte vurdere om opplysningene er konsistente med årsregnskapet. Utvalget har vist til at foretakets valg av avgivelsesform ikke bør være avgjørende for i hvilken grad redegjørelsen må underlegges revisors konsistenssjekk. Utvalget har på den bak-

grunn foreslått en presisering av kravet i revisorloven § 5-1 slik at en redegjørelse for foretaksstyring avgitt som separat dokument vil være underlagt et tilsvarende revisjonskrav.

Når det gjelder direktivets krav til at administrasjon, styre og tilsynsorganer «kollektivt» skal stå ansvarlige for regnskap, redegjørelse for foretaksstyring mv., har utvalget lagt til grunn at gjeldende ansvarsbestemmelser etter regnskaps- og selskapslovgivningen er tilstrekkelige. Utvalget viser til at selv om det enkelte styremedlem etter forslaget om et krav til en redegjørelse for foretaksstyring vil ha en plikt til å påse at det gis opplysninger i samsvar med kravet, og ansvaret for at det er overensstemmelse mellom det som beskrives i redegjørelsen og prinsippene for foretaksstyring som er etablert i foretaket, innebærer utvalgets forslag ikke et utvidet ansvar i forhold til styremedlemmenes ansvar etter gjeldende rett, for at foretaksstyringen som beskrives oppfyller visse minstekrav. Utvalget har dessuten presisert at det ikke er foreslått noe krav om at foretaket må innrette internkontrollen på en bestemt måte (eventuelt innføre nye kontrolltiltak), eller til at internkontrollen må dokumenteres mer inngående enn det som følger av dagens regelverk.

3.3.5 Høringsinstansenes merknader

Kredittilsynet mener det er behov for noen nærmere avklaringer knyttet til forslaget om at redegjørelsen for foretaksstyring skal underlegges revisors konsistenssjekk.

For at styrets ansvar ikke skal svekkes bør det etter *LOs* syn kreves at redegjørelsen skal nevnes i årsberetningen.

NHO støtter forslaget om at underskrift på årsberetningen anses som underskrift også på redegjørelsen. *NHO* er imidlertid ikke enig i utvalgets forståelse av artikkel 46 a nr. 2. I *NHOs* høringsuttalelse heter det om dette blant annet:

«Etter vår vurdering angir artikkel 46 a nr. 2 tredje og fjerde punktum omfanget av konsistenssjekken, uavhengig av om redegjørelsen gis som en del av årsberetningen eller i et eget dokument. Denne forståelsen er også lagt til grunn i det svenske lovforslaget om gjennomføring av artikkel 46a.

Forslaget fra Utvalget om konsistenssjekk av alle opplysninger om foretaksstyring går altså etter vår oppfatning lenger enn det direktivene krever. Revisorloven § 5-1 bør utformes etter mønster av artikkel 46 a nr. 2 tredje og fjerde punktum.»

Oslo Børs mener at kontroll med revisors konsistenssjekk, også når det er tale om revisors kon-

sistenssjekk av redegjørelsen til utenlandske selskaper etter forslaget til § 5-7 tredje ledd annet punktum i verdipapirforskriften, burde være omfattet av Kredittilsynets tilsyn i medhold av verdipapirhandeloven § 15-1 tredje ledd. *Oslo Børs* uttaler i den forbindelse blant annet:

«Kontrollen med at konsistenssjekken er foretatt fremstår etter det *børsen* kan se som en forlengelse av tilsynet med utarbeidelsen av årsregnskapet og revisors arbeid, og hører således mest naturlig under Kredittilsynet. Regulert marked kan heller ikke sees å ha de nødvendige hjemler overfor revisor i forbindelse med utførelse av en kontrolloppgave som nevnt.»

3.3.6 Departementets vurdering

Departementet oppfatter utvalget dit hen at kravet til at revisor skal sjekke om opplysninger i redegjørelsen er konsistente med opplysninger gitt i årsregnskapet både gjelder når redegjørelsen for foretaksstyring er gitt som kapittel i årsberetningen og når den er gitt som eget dokument. Dette svarer til kravet etter artikkel 51(1) bokstav b i direktiv 78/660/EØF. Ut fra ordlyden i gjeldende § 5-1 første ledd i revisorloven, sammenholdt med spesialmerkene til utvalgets forslag, ser departementet at det kan fremstå som uklart om det har vært utvalgets hensikt å utvide revisjonens innhold. Ut fra de alminnelige merknadene legger departementet imidlertid til grunn at det har vært utvalgets mening å videreføre gjeldende rett, men slik at opplysningene i redegjørelsen for foretaksstyring skal sjekkes på lik linje med opplysninger i årsberetningen, også når redegjørelsen er gitt som et eget dokument. Departementet foreslår etter dette at utvalgets forslag følges opp, og legger til grunn at bestemmelsen må forstås slik det er redegjort for ovenfor.

Departementet er enig med *NHO* i at utvalgets forslag til nytt tredje punktum i revisorloven § 5-1 første ledd går lengre enn direktivets minstekrav. Imidlertid viser departementet til at forslaget bare innebærer at det skal vurderes om det er opplysninger i redegjørelsen som ikke er konsistente med årsregnskapet. Siden de fleste opplysningene som kreves gitt i redegjørelsen for foretaksstyring i praksis bare i liten grad vil vedrøre enkeltposter i årsregnskapet, vil dette kravet etter departementets vurdering være lite byrdefullt å oppfylle. Samtidig vil det etter departementets oppfatning være lite hensiktsmessig om revisor ikke skulle bruke den kunnskapen han innehar fra årsregnskapsrevisjonen for øvrig dersom han ser at det faktisk er

gitt opplysninger i redegjørelsen for foretaksstyring som ikke er konsistente med opplysninger gitt i årsregnskapet. Det vises for øvrig til vurderingen i de danske lovforarbeidene. Departementet har etter dette kommet til at utvalgets forslag på dette punktet bør følges opp.

Departementet er enig med Oslo Børs i at det ikke fremstår som hensiktsmessig at det regulerte marked skal kontrollere om det er gjennomført konsistenssjekk med redegjørelser for foretaksstyring som er avgitt i henhold til utenlandske krav når det er gitt dispensasjon fra de norske kravene. Departementet mener i likhet med Oslo Børs at dette er noe som eventuelt vil være omfattet av Finanstilsynets kontroll med utsteders finansielle rapportering etter verdipapirhandelloven § 15-1 tredje ledd. Samtidig fremstår det for departementet som klart at et utenlandsk krav ved dispensasjonsvurderingen neppe kan anses for likverdig med det norske kravet dersom det ikke gjelder et revisjonskrav etter det utenlandske regelverket som utstederen forutsetningsvis er underlagt som

minst svarer til direktivets minstekrav. Dette vil det regulerte marked måtte kontrollere når det vurderes om dispensasjon skal gis.

Departementet legger som utvalget til grunn at de norske reglene om ansvar og sanksjoner for avleggelse av årsregnskap mv., i hovedsak allerede oppfyller direktivets krav. Det vises i den forbindelse også til vurderingen i den svenske proposisjonen, og til at de norske reglene om styrets ansvar for regnskapsavleggelsen i det vesentlige svarer til de svenske i dette henseendet. Departementet har merket seg at utvalget har lagt til grunn at de nye reglene ikke i seg selv innebærer at foretaket må innrette internkontrollen på en bestemt måte (eventuelt innføre nye kontrolltiltak), eller til at internkontrollen må dokumenteres mer inngående enn det som følger av dagens regelverk. Departementet mener imidlertid at utvalgets forslag om å klargjøre at underskriften etter regnskapsloven § 3-5 også skal anses å omfatte redegjørelsen for foretaksstyring, bør følges opp. Forslaget har blitt støttet i høringen av blant andre LO og NHO.

4 Styrets sammensetning

4.1 Gjeldende rett

Av allmennaksjeloven § 6-1 første ledd følger at allmennaksjeselskaper skal ha et styre med minst tre medlemmer, men minst fem medlemmer dersom selskapet har en bedriftsforsamling, jf. § 6-35. Etter gjeldende rett er det ikke noe forbud mot at daglig leder i allmennaksjeselskaper sitter i styret, men i henhold til allmennaksjeloven § 6-1 tredje ledd kan selskapets daglige leder ikke velges til styreleder.

Et forbud mot at daglig leder er medlem av styret ble innført for forretningsbanker og sparebanker ved lovendringer 16. mars 2007 i forretningsbankloven § 9 tredje ledd og sparebankloven § 14 fjerde ledd. I Ot.prp. nr 11 (2006-2007) er det gitt følgende omtale av bakgrunnen for lovendringen:

«Det gjeldende kravet i sparebankloven og forretningsbankloven om at banksjefen (daglig leder) skal være medlem av styret, bryter med det som nå anerkjennes som prinsipper for god foretaksstyring. Banklovkommisjonen har tidligere foreslått et forbud mot at banksjef er medlem av styret. Departementet foreslår lovendring i tråd med dette. Forslaget vil bidra til klarere kompetanse- og ansvarsforhold mellom styret og banksjef.»

Et forbud mot at daglig leder kan være medlem av styret er også gjort gjeldende for en rekke andre selskapsformer, eksempelvis for kommunale og fylkeskommunale foretak, jf. kommuneloven § 64, for helseforetak, jf. helseforetaksloven § 21, og for pensjonskasser, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 7-6.

Av opptakskravene og de løpende forpliktelsene til Oslo Børs og Oslo Axess, fastsatt med hjemmel i børsloven § 24, følger det at representanter for den daglige ledelse ikke kan være medlem av styret i noterte selskaper. Det oppstilles imidlertid unntak fra kravet dersom det foreligger særlige grunner. Dersom det foreligger slike særlige grunner kan representanter fra den daglige ledelsen utgjøre inntil en tredjedel av styrets aksjeeiervalgte medlemmer. Det vil være Oslo Børs som i den enkelte sak vurderer om unntaket kan komme til anvendelse, og som eventuelt sanksjonerer dersom selskaper i strid med kravet har representanter fra den daglige ledelsen representert i styret uten at

vilkåret om særlige grunner kan anses å være oppfylt.

Daglig leders rolle er behandlet i allmennaksjeloven §§ 6-14 og 6-15. I § 6-14 første ledd heter det at daglig leder står for den daglige ledelsen av selskapets virksomhet. Samtidig følger det av bestemmelsen at daglig leder plikter å følge de retningslinjer og pålegg som styret har gitt. I § 6-14 annet ledd er det oppstilt unntak for saker som etter selskapets forhold er av uvanlig art eller stor betydning. I henhold til § 6-14 fjerde ledd skal daglig leder sørge for at selskapets regnskap er i samsvar med lov og forskrifter og at formuesforvaltningen er ordnet på en betryggende måte.

Allmennaksjeloven § 6-15 første ledd pålegger daglig leder å underrette styret, enten i møte eller skriftlig, minst månedlig om selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling. Av bestemmelsens annet ledd følger dessuten at styret og det enkelte styremedlem til enhver tid kan kreve at daglig leder gir styret en nærmere redegjørelse om bestemte saker.

I henhold til allmennaksjeloven § 6-21 skal daglig leder sammen med styrets leder forberede saker som skal behandles av styret. Daglig leder har etter asal § 6-19 fjerde ledd rett og plikt til å delta i styrets behandling av saker og til å uttale seg, med mindre annet er bestemt av styret i den enkelte sak. Styret kan med hjemmel i allmennaksjeloven § 6-19 fjerde ledd bestemme at daglig leder ikke får delta i behandlingen av en konkret sak.

Styret har ansvaret for forvaltningen av selskapet, og skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten, jf. allmennaksjeloven § 6-12 første ledd. I henhold til allmennaksjeloven § 6-12 tredje ledd skal styret holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, og plikter å påse at regnskapet og formuesforvaltningen er gjenstand for betryggende kontroll. Styret skal i henhold til allmennaksjeloven § 6-13 første ledd føre tilsyn med den daglige ledelse og selskapets virksomhet for øvrig.

4.2 NUES' anbefaling

I NUES' anbefaling 21. oktober 2009 pkt. 8 fjerde avsnitt, heter det at ledende ansatte ikke bør være medlem av styret. Det angis at dersom ledende ansatte er medlem av styret på tross av anbefalingen, bør dette begrunnes og få konsekvenser for organiseringen av styrets arbeid, blant annet ved bruk av styreutvalg for å bidra til en mer uavhengig foreberedelse av styresaker. Selskaper notert på Oslo Børs og Oslo Axess plikter i henhold til de løpende forpliktelsene til noterte selskaper fastsatt i medhold av børsloven § 24, å innrette seg etter NUES' anbefaling etter et «oppfyll eller forklar»-prinsipp.

4.3 Utvalgets forslag

Utvalgets flertall mener det ikke bør innføres et forbud mot at daglig leder sitter som medlem i styret, Utvalgsflertallet viser til at det ikke synes å være kartlagt en tydelig nok sammenheng mellom det forhold at daglig leder sitter i styret og tilfeller av regnskapsmanipulasjon til at den anbefalte beste praksis på området bør erstattes av et lovfestet forbud. Utvalget viser til at det i noen tilfeller kan være legitime grunner til at daglig leder er styremedlem. Som eksempel viser utvalgsflertallet til at en prosess med å finne en ny daglig leder kan være langvarig, og medføre behov for at et styremedlem midlertidig trer inn i rollen som daglig leder. Vurderingen av om en slik lovbestemmelse er nødvendig bør dessuten etter utvalgsflertallets syn sees i sammenheng med flertallets forslag i kapittel 5 om å innføre en plikt for styret til å avholde et møte med revisor uten at noen fra den daglige ledelsen er til stede.

Utvalgets mindretall, medlemmene Berget og Knudsen, foreslår at det innføres forbud mot at daglig leder er medlem av styret i allmennaksjeselskaper. Etter mindretallets oppfatning er den rolleblanding som oppstår når daglig leder også er medlem av styret, så vidt uheldig at det bør innføres et slikt forbud for allmennaksjeselskapene.

Mindretallet viser for øvrig til at et slikt forbud i praksis kan være lite hensiktsmessig og vanskelig gjennomførbart i aksjeselskaper med begrenset størrelse, og foreslår derfor ikke at det skal gjelde noe forbud i aksjeselskapene.

4.4 Høringsinstansenes merknader

Nærings- og handelsdepartementet (NHD) er enig med utvalgets flertall i at det ikke bør innføres et

forbud mot at daglig leder kan være styremedlem. NHD savner imidlertid en vurdering av andre alternativer for å styrke styrets uavhengighet og kontrollfunksjon, og da særlig om det bør innføres et lovkrav om at flertallet av de aksjeeiervalgte styremedlemmene bør være uavhengige av selskapets daglige ledelse. I NHDs høringsuttalelse heter det i den forbindelse blant annet følgende:

«Et slikt krav kan bidra til at styret kan vurdere den daglige ledelse og den finansielle informasjonen fra selskapet på et uavhengig grunnlag, samtidig som det åpner for at daglig leder fortsatt kan være styremedlem når det er legitimt behov for det.»

Økokrim støtter forslaget om et lovfestet forbud mot at daglig leder sitter i styret, og at forbudet i første omgang gjøres gjeldende for allmennaksjeselskaper. Økokrim uttaler i den forbindelse blant annet:

«En av styrets viktigste oppgaver er å føre kontroll med administrasjonen, jf allmennaksjeloven § 6-12. Av den grunn bør ikke daglig leder være medlem av det styre som skal kontrollere ham/henne, jf også Norsk Anbefaling Eierstyring og Selskapsledelse kapittel 8 hvor det fremkommer at representanter fra den daglige ledelse ikke bør være medlem av styret. Nødvendig kommunikasjon mellom daglig leder og styre kan ivaretas gjennom styrets innkalling av daglig leder i forbindelse med styrets behandling av aktuelle forhold.»

FNH og Sparebankforeningen er enig med utvalgets flertall i at det ikke bør oppstilles et forbud mot at daglig leder er medlem av styret. Samtidig bemerker FNH og Sparebankforeningen at den rolleblanding som oppstår når daglig leder er medlem av styret i mange tilfeller er uheldig.

LO støtter mindretallets forslag om at daglig leder ikke kan være medlem av styret i allmennaksjeselskaper.

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening (NARF) peker på at styrket kontrollfunksjon overfor daglig leder kan tilsa en klarere rollefordeling mellom styre og administrasjon. NARF mener imidlertid at et eventuelt forbud mot at daglig leder er medlem av styret kun bør rette seg mot de større virksomhetene. NARF skriver i den forbindelse blant annet følgende:

«De aller fleste virksomhetene er mindre virksomheter der virksomhetsutøver og eier ofte er en og samme person. Disse virksomhetene er ikke pålagt å ha et styre med andre styremedlemmer enn eier, og for disse virksomhetene vil det medføre merkostnader og oppleves som byråkratisk dersom de også skulle være pålagt å

ha et styre som besettes av andre personer enn eier.

NARF har ingen sterke synspunkter på dette spørsmålet annet enn at vi mener at mindre virksomheter som ikke har oppnevnt et selvstendig styre utover at virksomhetseier bekler denne rollen, ikke kan pålegges denne form for merkostnader og merarbeid. Det vil også etter vår oppfatning ikke være praktisk mulig å nekte en eneaksjonær, som også er daglig leder, sitte i styret i sitt eget selskap.»

Norsk Øko-forum mener det bør innføres et forbud mot at daglig leder er medlem av styret i allmennaksjeselskaper.

Når det gjelder styrets sammensetning viser *NFF* til at det i all hovedsak drøftes om daglig leder bør være medlem av styret. *NFF* mener det bør lovfestes et krav om uavhengig styrerepresentasjon i børsnoterte foretak.

NHO støtter utvalgets flertall i at det ikke bør gjelde et generelt forbud mot at daglig leder er medlem av styret. I *NHO*s høringsuttalelse heter det således blant annet følgende:

«Utredningen nevner ikke at Oslo Børs/Axess» regler ikke tillater at noen fra den daglige ledelse er medlemmer av styret (dispensasjon kan gis) i noterte selskaper. For norske noterte allmennaksjeselskaper er det derfor neppe noe praktisk behov for å styrke kontrollfunksjonen på den måten Utvalget har vurdert. Selv om børsens regler ikke er offentligrettslige, er det ikke grunn til å tro at børsen vil gi dispensasjon med mindre det er forsvarlig. På grunn av børsens regler har også *NUES'* anbefaling liten relevans.

Så vidt vi kjenner til, er det for tiden fem noterte allmennaksjeselskaper (av i alt 188) der daglig leder er medlem av styret (ett av disse selskapene er under pliktig tilbud, slik at selskapet ventes å bli strøket fra notering).

For aksjeselskaper mener et enstemmig Utvalg at det ikke er aktuelt å innføre et forbud. I utgangspunktet mener vi at det er fornuftig å ha like regler for aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper. Imidlertid skal dette ikke være i veien for ulikheter når det er saklig og rimelig grunn til det. På grunnlag av børsens regler mener vi at det ikke er grunnlag for en regel som er spesiell for allmennaksjeselskapene.

Uenigheten i Utvalget gjelder derfor allmennaksjeselskaper som ikke er noterte. Etter vår vurdering er det høyst usikkert om et forbud vil ha noen reell effekt. Daglig leder har uansett ikke anledning til å lede arbeidet i styret og er underlagt de alminnelige reglene som inhabilitet. Videre er det fritt opp til aksjeeierne å ikke velge daglig leder som styremedlem. I en

rekke allmennaksjeselskaper er det få aksjeeiere, og det vil ofte være nærere forbindelser mellom aksjeeiere, styremedlemmer og daglig leder enn det som er vanlig i noterte selskaper. Et forbud vil føre til at allmennaksjeselskapsformen blir mindre fleksibel. Disse omstendigheter taler samlet for at det ikke innføres et forbud mot å la daglig leder ha styreverv i selskapet.»

Oslo Børs mener som utgangspunkt at verken daglig leder eller andre representanter fra den daglige ledelsen bør være medlem av styret i selskaper hjemmehørende i Norge notert på regulert marked her. *Oslo Børs* viser imidlertid til at det er fastsatt et slikt forbud i opptaksreglene for aksjer på *Oslo Børs* og *Oslo Axess*, og at det derfor ikke er påkrevd med et lovforbud.

Simonsen advokatfirma synes mindretallets standpunkt har en del for seg. *Simonsen* mener det også kan være grunn til å vurdere et formelt forbud mot at ledende ansatte/ansatte generelt sitter i styret. *Simonsen advokatfirma* uttaler i den forbindelse blant annet følgende:

«Styret bør være egnet som representanter for aksjonærene. I denne sammenheng bør egentlig utgangspunktet fra et corporate governance ståsted være at de som skal kontrolleres – daglig leder/ledende ansatte – ikke bør sitte i styret. Risikoen med daglig leder eller ledende ansattes deltakelse i styret er at kontrollfunksjonen svekkes. Dette vil kunne være tilfellet også der daglig leder kun er menig styremedlem. Det er naturligvis vanskelig å identifisere alle de typetilfeller hvor denne risiko materialiseres. Imidlertid er det ikke vanskelig å tenke at en daglig leder som styremedlem vil kunne sikre seg innflytelse ut over det den ene stemmen skulle tilsi, med svekkelse av kontrollfunksjonen som resultat. Vi nevner at det i dag heller ikke er noe forbud mot at øvrige ledere /ansatte sitter i styret. Det er derfor mulig for en daglig leder som ønsker det å få støtte i styret fra slike personer, selv om dette nok ikke er ofte forekommende. Selv om daglig leder ikke sitter i styret vil han som utgangspunkt ha møterett og plikt i møtene. Praktisk vil det imidlertid være noe enklere å kunne avholde styremøter uten daglig leder tilstede, ref aksjelovens § 6-19 siste ledd siste alternativ.

I forlengelsen av ovennevnte kan det også være grunn til å nevne at i de tilfeller hvor daglig leder i tillegg er større aksjonær vil det kunne være ytterligere uheldig at han er styrerepresentert. I slike tilfeller kan det argumenteres for at han bør velge rolle – enten styremedlem og kontroll funksjon eller daglig leder og utøvende funksjon. Problematikken med daglig leder som større aksjonær har også en side til minori-

tetsvernsbestemmelsene, ref aksjelovens §§5-21/6-28, og i disse reglene ligger det en viss beskyttelse.»

Wikborg Rein mener det er enkelte relevante argumenter som ikke kommer klart frem i utvalgets vurdering av om det bør gjelde et forbud mot at daglig leder er medlem av selskapets styre. *Wikborg Rein* peker blant annet på at det over tid har skjedd en utvikling i synet på hva som er beste praksis på området. Det vises i den forbindelse også til endringen i forretningsbankloven i Ot.prp. nr. 11 (2006-2007), hvor kravet om at daglig leder skulle være medlem av styret ble endret til et forbud. Videre heter det blant annet følgende i *Wikborg Reins* høringsuttalelse:

«Utvalgets flertall synes i begrenset utstrekning å drøfte de generelle selskapsrettslige innvendingene mot at daglig leder bør kunne være en del av styret. Det er eksempelvis på generelt grunnlag betenkelig å la den som det skal føres tilsyn med, selv delta i denne kontrollen. Et forbud vil således kunne medføre klarere kompetanse- og ansvarsforhold.

Styret bør videre være sammensatt slik at det kan vurdere den daglige ledelse og vesentlige avtaler som inngås av selskapet på uavhengig grunnlag. Dette er spesielt viktig sett i lys av minoritetsaksjeeieres interesse. Det anses derfor som et prinsipp for god eierstyring og selskapsledelse at ledelsen ikke bør kunne være medlem av styret.

De innvendinger som flertallet har kommet med i sin redegjørelse er vi ikke uten videre enige i. Vi er enige i at det kan oppstå situasjoner hvor et styremedlem i en kortere eller lengre periode vil måtte fungere som daglig leder. Innvendingene mot en dobbeltrolle blir imidlertid ikke mindre av den grunn. En alternativ løsning vil eksempelvis kunne være at vedkommende fratrer som styremedlem inntil ny daglig leder er ansatt.»

Økonomiforbundet støtter flertallet i at det ikke er hensiktsmessig å ha et lovforbud mot at daglig leder kan ha verv i styret i samme selskap. Etter *Økonomiforbundet*s oppfatning gjelder dette særlig de små selskapene, hvor daglig leder ofte har større eller mindre eierinteresser i selskapet. *Økonomiforbundet* viser til at det i de minste selskapene ofte er tilfellet at det er en eneaksjonær som både er daglig leder og styreleder.

4.5 Utredningen til Næringslivets Aksjemarkedsutvalg

I utredningen gis det uttrykk for at det erfaringsmessig er sjelden at daglig leder er styremedlem i allmennaksjeselskaper notert på regulert marked i Norge. Det vises imidlertid til at spørsmålet er prinsipielt, og til at det har skjedd en utvikling i synet på hva som er god eierstyring og selskapsledelse. Det pekes i den forbindelse på at det på generelt grunnlag er betenkelig å la den som det skal føres tilsyn med selv delta i kontrollen. I utredningen gis det uttrykk for at et forbud vil medføre klarere kompetanse- og ansvarsforhold. I utredningen heter det videre blant annet følgende:

«Ettersom daglig leder er styrets viktigste kilde til informasjon om selskapet bør styret ha reell mulighet for å diskutere hvorvidt den informasjonen de får er tilstrekkelig, om de føler seg komfortabel med måten arbeidsoppgavene utføres på, om den månedlige rapporteringen anses tilstrekkelig m.m. Dersom alle slike tema må diskuteres i nærvær av daglig leder eller andre ansatte fra den sentrale ledelsen som følge av at disse er styremedlemmer, innebærer dette en redusert mulighet for eierstyring og selskapsledelse fra styrets side. Styret bør videre være sammensatt slik at det kan vurdere den daglige ledelse og vesentlige avtaler som inngås av selskapet på uavhengig grunnlag. Dette er spesielt viktig sett i lys av minoritetsaksjeeiernes interesse.

De innvendinger som flertallet har kommet med i NOU 2008:16 er vi ikke uten videre enige i. Vi er enige i at det kan oppstå situasjoner hvor et styremedlem i en kortere eller lengre periode vil måtte fungere som daglig leder. Innvendingene mot en dobbeltrolle blir imidlertid ikke mindre av den grunn. Det vil da kunne være mer ryddig at vedkommende fratrer som styremedlem inntil ny daglig leder er ansatt. Vi kan ikke se at øvrige innvendinger er så tungtveidende at det veier opp for de fordeler som et forbud vil innebære for styrking av eierstyring og selskapsledelse.

Vi har på denne bakgrunn kommet til at det bør være et forbud mot at daglig leder er medlem av styret. Vi er noe mer usikre på om dette bør innføres i allmennaksjeloven som et generelt forbud, eller om dette bare bør opprettholdes i børsens regelverk.»

4.6 Departementets vurdering

Daglig leders rolle i styret har tidligere blitt vurdert av Justisdepartementet ved oppfølgingen av aksje-

lovutvalgets utredning i Ot.prp. nr. 23. (1996-97). I pkt. 6.4.1.3 blir det vist til at Finansdepartementet, Akademikernes Fellesorganisasjon og Norske Siviløkonomers Forening reiser spørsmål ved om daglig leder overhodet skal ha anledning til å sitte i styret. Justisdepartementet går ikke nærmere inn på dette spørsmålet i sin vurdering, men tar opp spørsmålet om i hvilken grad lovgiver skal akseptere at samme person på samme tid er daglig leder og leder av styret. Om dette heter det i pkt. 6.4.1.4 blant annet:

«... det [må] etter departementets syn være klart at denne rollekombinasjonen ikke kan aksepteres i de tilfeller hvor selskapet etter loven har plikt til å ha daglig leder. Dette har blant annet sammenheng med den tilsynsfunksjonen styret har overfor daglig leder.

[...]

Argumenter som kan tale for å innføre et forbud mot at samme person kan være styrets leder og daglig leder, er blant annet hensynet til en klar rollefordeling mellom ledelsesorganene.»

Etter vedtakelsen av gjeldende allmennaksjelov har det, som påpekt blant annet i utredningen til Næringslivets Aksjemarkedsutvalg, skjedd en utvikling i synet på hva som kan anses for å være god eierstyring og selskapsledelse. Selv om det etter allmennaksjeloven gjelder et forbud mot at daglig leder kan være styreleder, kan det etter departementets oppfatning reises spørsmål om dette i praksis alltid vil være tilstrekkelig til å sikre en betryggende kontrollfunksjon, samt tilstrekkelig klare kompetanse- og ansvarsforhold. Samtidig som styret skal føre tilsyn med den daglige ledelsen, jf. allmennaksjeloven § 6-13 første ledd, er det også styret som tilsetter daglig leder, jf. allmennaksjeloven § 6-2, og som i praksis typisk fastsetter daglig leders lønn og andre godtgjørelser. I tillegg vil daglig leder i praksis ofte kunne ha betydelig innflytelse på spørsmålet om hvem som skal velges som styremedlemmer. Departementet viser dessuten til at også når daglig leder er et ordinært styremedlem, vil vedkommende på grunn av sin kunnskap om selskapets forhold og sin nærhet til den daglige virksomhetsutøvelsen, i praksis kunne ha vesentlig større reell innflytelse på styrets arbeid enn den formelle posisjonen ellers skulle tilsi. Utviklingen i gjeldende rett, hvor det for et økende antall organisasjonsformer er vedtatt et forbud mot at daglig leder kan være medlem av styret, kan sies å være en erkjennelse av de betenkeligheter som slik rollesammenblanding medfører. Departementet viser i den forbindelse også til at de fleste høringsinstansene, også dem som i utgangspunktet stiller spør-

målstegn ved behovet for et lovfestet forbud, peker på at den rolleblanding som oppstår når daglig leder er medlem av styret, i mange tilfeller er uheldig. Etter departementets syn er det på denne bakgrunn naturlig å vurdere om det nå bør innføres et alminnelig forbud mot at daglig leder kan være styremedlem i allmennaksjeselskaper.

Når det gjelder de noterte allmennaksjeselskapene, har departementet merket seg de høringsinnspillene som peker på at det som følge av regelverket til Oslo Børs ikke synes å være behov for et forbud i lovgivningen. Departementet mener imidlertid at det kan reises spørsmål om det er behov for å åpne for unntak fra forbudet mot at daglig leder er styremedlem fordi det foreligger «særlige grunner», jf. opptakskravene og de løpende forpliktelsene til Oslo Børs og Oslo Axess. Det vises i den forbindelse til at NHO i høringen har pekt på at forbudet til Oslo Børs ikke i praksis følges opp i samtlige noterte selskaper. Selv om departementet ikke vil utelukke at det kanskje kan tenkes legitime grunner til at man har akseptert at daglig leder velges som styremedlem i enkelte tilfeller, er det etter departementets oppfatning grunn til å stille spørsmålstegn ved hvor reelt behovet for et unntak fra det prinsipielle utgangspunktet faktisk kan være, og hvor tyngende det sånn sett vil være for noterte selskaper å etterleve et lovfestet forbud. Uansett mener departementet at selskapsrettslige krav som et prinsipielt utgangspunkt, bør komme til uttrykk i selskapslovene som regulerer de enkelte selskapsformer, heller enn i børslovgivningen og i de avtalerettslige regler fastsatt av et regulert marked.

Når det gjelder allmennaksjeselskapene som ikke har verdipapirer notert på regulert marked, kan det argumenteres med at hensynene som taler for et forbud gjør seg gjeldende i mindre grad, og det kan på den bakgrunn reises spørsmål om det av hensyn til disse selskapene er tilstrekkelig grunn til å innføre et forbud i allmennaksjeloven. Departementet viser i den forbindelse til NHOs høringsuttalelse, hvor det blant annet er pekt på at det i en rekke allmennaksjeselskaper er få aksjeeiere hvor det ofte vil være nærere forbindelser mellom aksjeeiere, styremedlemmer og daglig leder enn det som er vanlig i noterte selskaper, og til at det i alminnelighet vil være fritt opp til aksjeeierne å ikke velge daglig leder som styremedlem.

Allmennaksjeloven er i utgangspunktet ment å skulle være et fleksibelt instrument som skal ivareta en rekke legitime interesser. I et slikt perspektiv vil eierne ha en interesse i at loven i tilstrekkelig grad åpner for at virksomhetsutøvelsen kan organiseres og styres på den måten som i det enkelte tilfellet anses mest hensiktsmessig. Samtidig er det

nå, som da loven ble vedtatt, grunn til å fremheve at forvaltningen av selskapet ikke bare er et spørsmål som berører eierinteresser, men også andre interesser som lovgivningen bør søke å ivareta, blant annet hensynet til ansatte, kreditorer og mer allmenne samfunnsinteresser. I den forbindelse mener departementet at det er viktig å understreke at det som i første rekke skiller et aksjeselskap fra andre virksomhetsformer, er at deltakerne har et begrenset ansvar for selskapets forpliktelser, og at det derfor, som det pekes på i Ot.prp. nr. 23 (1996-97), vil være et naturlig formål for aksjelovgivningen å søke å avbøte enkelte uheldige virkninger av denne ansvarsbegrensningen.

På denne bakgrunn må det ved vurderingen av daglig leders rolle i styret, ikke bare ses hen til om vedkommende vil være egnet som representant for eierens interesser, men også til om en dobbeltrolle som det åpnes for etter gjeldende regelverk, vil kunne svekke styrets kontrollfunksjon til skade for andre legitime interesser. Departementet finner i den forbindelse grunn å bemerke at utvalgets utredning i NOU 2008:16 blant annet hadde sin bakgrunn i Økokrims erfaringer fra en rekke svært alvorlige saker, herunder «Finance Credit» og «Sponsor Service», hvor denne typen rollesammenblanding var et fremtredende element. Slike saker viser at nettopp den typen nærhet som kjennetegner enkelte unoterte selskaper, og som NHO peker på i sin høringsuttalelse, kan føre til en alvorlig svekkelse av styrets lovpålagte kontrollfunksjon, til stor skade for kreditorer og samfunnet for øvrig.

På bakgrunn av slike saker kan det etter Finansdepartementets syn heller ikke legges til grunn at de alminnelige reglene om inhabilitet og forbudet mot at daglig leder er styreleder, alltid vil gi tilstrekkelig vern mot den typen uheldig rollesammenblanding som Økokrim har hatt erfaring med. Som skadeomfanget i de nevnte sakene illustrerer, er det åpenbart at også mange av de unoterte selskapene kan være forholdsvis store selskaper med en omfattende virksomhet, og det kan på den bakgrunn ikke anses urimelig at lovgiverne stiller krav som kan bidra til å sikre at styret på en bedre måte blir i stand til å ivareta sin kontrollfunksjon. I en lov som regulerer en selskapsform som er innrettet med henblikk på å innhente egenkapital fra allmennheten, mener departementet på prinsipielt grunnlag at lovgivningen særlig bør legge til rette for betryggende rammer for habil og uavhengig kontroll med den daglige drift og virksomhetsledelse. Det er derfor etter departementets syn grunnlag for, i tråd med synet på hva som anses for å være beste praksis for god foretaksstyring, å lovfeste et forbud som vil kunne bidra til en mer uavhengig

kontrollfunksjon og en klarere ansvars- og kompetansefordeling.

Departementet er heller ikke enig med utvalgets flertall i at situasjoner hvor styremedlemmer midlertidig må tre inn i rollen som daglig leder, for eksempel i forbindelse med at det skal rekrutteres ny daglig leder, legitimerer at dette prinsippet fraviktes. Etter departementets oppfatning vil det i slike situasjoner, slik blant annet utvalgets mindretall og Wikborg Rein påpeker, være en praktisk løsning at vedkommende styremedlem trer ut av styret inntil ny daglig leder er på plass.

Samtidig er departementet enig med utvalgets mindretall og de høringsinstansene som har pekt på at et ubetinget forbud mot at daglig leder er medlem av styret, i praksis kan være lite hensiktsmessig og vanskelig gjennomførbart i foretak som er organisert som aksjeselskap, og som oftere vil kunne ha begrenset størrelse. Departementet viser i den forbindelse også til at ingen høringsinstanser har tatt til orde for at det bør innføres et forbud mot at daglig leder er medlem av styret, og at flere høringsinstanser eksplisitt har gått imot en slik regel. Blant annet har NARF påpekt at virksomhetsutøver og eier ofte vil være en og samme person i slike virksomheter. Når disse virksomhetene, som NARF påpeker, ikke er pålagt å ha et styre med andre styremedlemmer enn eier, ser departementet at det for disse virksomhetene vil kunne medføre merkostnader og oppleves som byråkratisk dersom de også skulle være pålagt å ha et styre som medfører at styret må besettes med andre personer enn eier når eier også fungerer som daglig leder. Selv om departementet mener at det også i aksjeselskaper bør være et prinsipielt utgangspunkt at daglig leder ikke skal sitte i styret, mener departementet at det for aksjeselskapene fortsatt bør gjelde en valgdgang.

Departementet mener etter en samlet vurdering at det er grunnlag for å følge opp mindretallets forslag om et forbud i allmennaksjeloven mot at daglig leder sitter i styret, mens det fortsatt skal gjelde en valgdgang i aksjeselskapene.

Departementet mener at det er særlig viktig at det etableres klare ansvars- og kompetanseforhold i institusjoner som potensielt forvalter store kundeverdier, og herunder i særlig grad når institusjonens aksjer eller egenkapitalbevis omsettes på et regulert marked. Etter gjeldende rett eksisterer det som nevnt allerede et slikt forbud for en rekke typer institusjoner, herunder for forretningsbanker, sparebanker og pensjonskasser. Imidlertid gjelder et slikt forbud for eksempel ikke for gjensidige forsikringsselskaper etter forsikringsvirksomhetsloven og finansieringsvirksomheter etter finansie-

ringsvirksomhetsloven. Etter departementets oppfatning er det gode grunner som kan tale for at det bør gjelde et tilsvarende forbud for finansinstitusjoner, også når de er organisert på annen måte enn som allmennaksjeselskap. Det vises i den forbindelse til forbudet som Banklovkommissjonen foreslo for finansforetak generelt i NOU 1998:14, og som ble fulgt opp for forretningsbankenes og sparebankenes del i Ot.prp. nr 11 (2006-2007). Siden et for-

slag om å utvide forbudet til også å gjelde andre typer institusjoner ikke har vært på høring i forbindelse med oppfølgingen av NOU 2008:16, mener departementet imidlertid at det vil være mest hensiktsmessig å avvente Banklovkommissjonens arbeid med en samlet finanslov før et forbud eventuelt også gjøres gjeldende for andre typer finansinstitusjoner.

5 Møte mellom styre og revisor

5.1 Gjeldende rett

I gjeldende rett oppstilles det ikke krav om at det på regelmessig basis skal avholdes et møte mellom styret og revisor.

5.2 «Beste praksis»-anbefalinger og god revisjonsskikk

Norsk Anbefaling Eierstyring og Selskapsledelse (NUES-anbefaling) anbefaler at styret og revisor skal ha minst ett møte i året uten at daglig leder eller andre fra den daglige ledelsen er til stede. I anbefalingen pkt. 15 heter det om dette møtet blant annet:

«Revisor bør årlig fremlegge for styret hovedtrekkene i en plan for gjennomføring av revisjonsarbeidet.

Revisor bør delta i styremøter som behandler årsregnskapet. I møtene bør revisor gjennomgå eventuelle vesentlige endringer i selskapets regnskapsprinsipper, vurdering av vesentlige regnskapsestimer og alle vesentlige forhold hvor det har vært uenighet mellom revisor og administrasjonen.

Revisor bør minst en gang i året gjennomgå med styret selskapets interne kontroll, herunder identifiserte svakheter og forslag til forbedringer.»

Revisjonsstandard RS 260 omhandler kommunikasjon om revisjonsmessige forhold med dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll. I standarden presiseres blant annet revisors kommunikasjons- og informasjonsplikter overfor selskapets styre, herunder blant annet når det gjelder tilfeller av ikke-korrigert feilinformasjon som er samlet av revisjonen, men som selskapsledelsen har vurdert som uvesentlig, og dessuten visse dokumentasjonskrav knyttet til eventuell muntlig kommunikasjon til styret.

5.3 Utvalgets forslag

Utvalgets flertall foreslår at det lovfestes et krav om at styre og revisor har minst ett møte i året uten at daglig leder eller andre fra den daglige ledelsen er til stede. Utvalget begrunner forslaget om å innføre en slik plikt med at det vil kunne styrke styrets oppmerksomhet rundt regnskapsavleggelsen, og bidra til at styret og revisor avdekker mislighetstilfeller hvor rapporteringen fra daglig leder til styret er mangelfull eller misvisende.

Flertallet foreslår at det oppstilles unntak fra kravet for foretak som er definert som små foretak i regnskapsloven § 1-6, for datterselskaper når det avholdes slikt møte i morselskapet og for norskregistrerte filialer av utenlandske foretak (såkalte NUF-foretak) som ikke utelukkende driver virksomhet i Norge. For at myndighetene skal gis en viss oversikt over hvilke norskregistrerte utenlandske foretak det sistnevnte unntaket gjelder for, foreslår utvalget i tillegg et krav om at slike foretak skal registrere opplysninger i Foretaksregisteret om hvorvidt de driver virksomhet utenfor Norge.

Et mindretall, medlemmene Hasaas og Riise, mener at det ikke foreligger gode nok grunner for å innføre et lovfestet krav om møte mellom styret og revisor.

Et annet mindretall, medlemmet Berget, er av den oppfatning at et årlig møte mellom selskapets styre og revisor er et så viktig tiltak at dette bør gjelde for alle foretak uavhengig av størrelse.

5.4 Høringsinstansenes merknader

Nærings- og handelsdepartementet (NHD) er enig med utvalgets mindretall i at det ikke vil være hensiktsmessig å innføre et lovpålagt krav til møte mellom styre og revisor uten representanter fra administrasjonen til stede. NHD viser i den forbindelse til gjeldende krav etter NUES anbefaling, og peker på at den eksisterende ordningen gir en viss fleksibilitet som kan være hensiktsmessig. NHD finner det ikke sannsynliggjort at nytten knyttet til flertallets forslag overstiger de økte kostnadene som forslaget vil medføre.

Kredittilsynet støtter utvalgets flertall i at det minst årlig bør avholdes et møte mellom revisor og styret uten at foretakets daglige ledelse er til stede. Kredittilsynet viser i den forbindelse til at:

«det [vil] være en klar fordel at det samlede styret på denne måten må forholde seg til revisor og de synspunkter revisor gir uttrykk for. En slik direktekontakt vil bidra til å understreke at årsregnskapet er et ansvar for det samlede styret og ikke noe som kan «delegeres» til revisjonsutvalget.»

Kredittilsynet viser videre til at et slikt møte:

«[...] vil kunne gi en økt frihet i diskusjonene mellom styret og revisor. I tillegg vil Kredittilsynet vise til at den daglige ledelsen i praksis har stor påvirkning på foretakets finansielle rapportering, fordi ledelsen har en detaljkunnskap om virksomheten som verken revisor eller styret har eller kan forventes å ha. Fordelen med å ha den daglige ledelsen tilstede er at spørsmål som måtte dukke opp underveis i et møte mellom styret og revisor lett kan bli besvart. Ulempen er imidlertid at et enkelt og greit svar fra foretakets ledelse kan bidra til å hindre en diskusjon i styret som kan føre til at styret og/eller revisor finner at det er forhold som bør vurderes nærmere.»

Kredittilsynet har ikke innsigelser mot utvalgets forslag til størrelsesavgrensning. Kredittilsynet mener at dersom utvalgets forslag om et unntak for datterselskap følges opp, må det presiseres at dette ikke innebærer noen endring i det selvstendige ansvaret datterselskapets styre har for datterselskapets finansielle rapportering eller for revisors ansvar for en selvstendig revisjon av datterselskapet.

Økokrim er enig med mindretallet i at det bør innføres krav om et årlig møte mellom styret og revisor, og at det bør gjelde for alle foretak uavhengig av størrelse. I høringsuttalelsen til *Økokrim* heter det således blant annet følgende:

«Etter vårt syn er et slikt møte et viktig tiltak for å ansvarliggjøre styret, revisor og ledelsen i selskapet, og for å forhindre finansiell feilinformasjon. De ressurser som vil medgå til et slikt møte vil være begrenset i forhold til nytteverdien for regnskapsbrukere som i hovedsak bare har den offisielle regnskapsinformasjonen å holde seg til. Regnskapsmanipulasjon forekommer etter vår erfaring like ofte i små foretak som i større virksomheter. Det antas at en av grunnene til dette er den nærhet som ofte foreligger mellom eiere, styre og daglig leder. Interne kontrollrutiner er gjerne få eller fraværende og selskapets medkontrahenter er særlig sårbare for feilinformasjon i regnskapet.»

Økokrim er videre enig med mindretallet i at det bør gjelde et dokumentasjonskrav for møtet mellom styre og revisor. *Økokrim* anfører at dette er nødvendig for å sikre tilstrekkelig notoritet om hvilke forhold som er behandlet på møtet. Etter *Økokrims* oppfatning vil dokumentasjon ha en klar forebyggende effekt, samtidig som ansvarsplasseeringen vil være enklere dersom det skulle oppstå skadelige følger på grunn av regnskapsfeil. *Økokrim* er også enig med mindretallet i at det bør fremgå av revisjonsberetningen dersom det ikke er avholdt møte mellom styre og revisor. Etter *Økokrims* oppfatning bør det iallfall ikke være en så vid mulighet til å gjennomføre møtet som utvalgets flertall synes å legge til grunn når det uttales «på den annen side kan det, uten at det er alvorlige forhold som skulle vært diskutert, oppstå sykdom og liknende forhold som gjør at møtet i et enkelt år ikke kan gjennomføres».

Økokrim er enig med utvalgets mindretall i at det bør lovfestes krav til møtets innhold. I høringsuttalelsen til *Økokrim* heter det blant annet følgende om møtets innhold:

«[...] som minimum bør foretas en gjennomgang og vurdering av vesentlige poster i regnskapet som er kritiske, usikre eller skjønnsmessige, regnskapsprinsipene som anvendes og eventuelle endringer i disse, forhold hvor det har vært uenighet mellom revisor og den daglige ledelse, misligheter, nærstående parter og internkontrollen i virksomheten.»

Den norske Revisorforening (DnR) støtter forslaget om et krav til årlig møte mellom styre og revisor for foretak som ikke er små og som ikke er datterselskap av morselskap som avholder slikt møte. DnR mener et slikt krav vil styrke styrets oppmerksomhet rundt regnskapsavleggelsen, og at det vil kunne bidra til avdekkelse av mislighetstilfeller.

Finansieringsselskapenes forening er positiv til forslag som legger til rette for en bedre dialog mellom revisor og styre uten administrasjonens tilstedeværelse.

FNH og Sparebankforeningen støtter flertallets oppfatning om at det bør lovfestes et krav om at styret og revisor har minst ett møte i året uten at daglig leder eller andre fra den daglige ledelsen er til stede. Samtidig påpeker FNH og Sparebankforeningen at det vil være hensiktsmessig at datterselskaper som har samme revisor som morselskapet, unntas fra kravet dersom morselskapet avholder et slikt møte. Organisasjonene viser til at det i slike tilfeller bør overlates til styret (og revisor) å vurdere behovet for separate møter. FNH og Sparebankforeningen er enig i at NUF-foretak som driver virksomhet også utenfor Norge, bør unntas fra kravet.

Folketrygdfondet viser til at et krav om et årlig møte mellom styre og revisor uten administrasjonens tilstedeværelse vil bidra til at styrene vil bli seg sin kontrollfunksjon mer bevisst og at faren for at det kan forekomme finansiell manipulasjon eller mangelfull regnskapsførsel blir redusert.

Når det gjelder forslag til endringer i revisorloven støtter LO at det blir lovfestet å avholde et møte i året mellom styret og revisor uten at daglig leder eller noen fra daglig ledelse er tilstede (revisorlovens ny § 2-3). LO mener også det vil være hensiktsmessig og klargjørende at det stilles konkrete krav til hva et slikt møte skal inneholde, slik det er foreslått i mindretallsforslaget.

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening (NARF) mener et årlig møte mellom revisor og styre uten administrasjonens tilstedeværelse ikke bør være lovpålagt. NARF viser til at forslaget har som hensikt å sikre at vesentlige opplysninger om virksomhetens økonomi bringes til styrets kunnskap, og at møte primært vil være av betydning i et fåtall tilfeller hvor daglig leder opptrer illojalt. NARF skriver videre blant annet følgende:

«det vil være tilstrekkelig dersom det i aksjeloven åpnes for at det står fritt til å innkalle revisor og regnskapsfører til et møte, uten at daglig leder er til stede. På denne måten får styret en påminnelse – i lovs form – om at det er anledning til å innkalle revisor og/eller regnskapsfører.»

Norsk Øko-Forum støtter mindretallets forslag om at krav til et årlig møte mellom styre og revisor bør gjelde for alle foretak uavhengig av størrelse. Norsk Øko-Forum er videre enig med mindretallet i at det bør oppstilles krav til styrets dokumentasjon av gjennomgangen med revisor, ved krav til protokolleringen utover de minimumskrav som følger av aksjelovene § 6-29. Om innholdet i møtet mellom styre og revisor skriver Norsk Øko-Forum blant annet følgende:

«Utvalget har også vurdert nærmere krav til innholdet i møtet mellom styret og revisor og foreslår å lovfeste formålet med møtet til å være at styret og revisor drøfter regnskapsmessige forhold der revisor ser vesentlige svakheter og mangler ved de vurderingene den daglige ledelsen har gjort, samt andre forhold som revisor mener styret bør informeres om i et slikt møte. Utvalgets flertall finner det ikke hensiktsmessig å angi en uttømmende liste over hva gjennomgangen skal omfatte eller oppstille krav til hva den som minimum skal omfatte. Det bør i stedet utvikles en beste praksis gjennom revisjonsstandarder el. Vi er også her enig med mindretallet som foreslår at det stilles krav til hva gjen-

nomgangen med revisor minimum skal omfatte, en gjennomgang og vurdering av vesentlige poster i regnskapet som er kritiske, usikre eller skjønnsmessige, regnskapsprinsippene som anvendes og eventuelle endringer i disse, forhold hvor det har vært uenighet mellom revisor og daglig ledelse, misligheter, nærstående parter og internkontrollen i virksomheten.»

NHO støtter ikke forslaget til utvalgets flertall om å lovfeste årlige møter mellom styre og revisor. NHO mener utvalgets gjennomgåelse av gjeldende rett viser at allerede gjeldende regler gir god anledning for revisor til å orientere styret om de forholdene som foreslås regulert nærmere. I høringsuttalelsen til NHO heter det videre blant annet følgende:

«Etter vår vurdering er det ikke nødvendig å lovfeste et ubetinget krav om et slikt møte. De omstendighetene revisor etter forslaget skal ta opp i møtet, bør revisor i første omgang pålegges å orientere om i nummerert brev, som bør sendes styremedlemmene. På denne måten får styret et grunnlag for å vurdere omstendighetene. I neste omgang bør revisor ha rett og plikt til å pålegge styre å holde møte med revisor, med eller uten daglig ledelse til stede. Vi antar for øvrig at styrer allerede i dag ikke vil nekte å holde et slikt møte, men det er ikke noe i veien for at en slik form for plikt blir lovfestet. Utvalget er inne på noe slikt sist i punkt 5.2.2.

Vi oppfatter at utkastet [sic] til grunn at det må holdes et fysisk møte, som etter asal. § 6-19. Det er ganske åpenbart at møtene etter § 6-19 og etter utkastet ikke holdes samtidig. Etter utkastet blir de revisjonspliktige derfor pålagt å holde ytterligere ett fysisk møte årlig. Vi mener at de administrative byrdene som dermed påføres, kan begrenses med den løsningen vi skisserer nedenfor.

Det er etter vår mening ikke noe i veien for at revisor møter hele styret, men for foretak som har revisjonsutvalg – og det vil ventelig være mange av de noterte – mener vi at obligatoriske møter bidrar til å komplisere styrets organisering av sitt interne arbeid. For øvrig legger vi til grunn at etableringen av revisjonsutvalg vil føre til at kontakten mot revisor uansett styrkes.

Vi viser også til begrunnelsen fra mindretallet i Utvalget.

En alternativ ordning er at revisor gis rett og plikt til å kreve et slikt møte avholdt når det foreligger slike omstendigheter som er angitt i flertallets forslag til revisorloven § 2-3 annet ledd. En slik ordning vil føre til at møter holdes der det er et reelt behov for det. De foreslåtte unntakene bør opprettholdes også med denne ordningen.

For noterte selskaper anbefaler allerede NUES' anbefaling ut på at et møte med revisor bør holdes, uavhengig av om det foreligger slike omstendigheter som er nevnt i forslaget til revisorloven § 2-3 [sic]. Blir dette et lovkrav, vil anbefalingen ikke lenger omhandle dette møtet, og investorene får dermed ikke den informasjonen som vil følge av lovkravet til å rapportere om foretaksstyring og av NUES' anbefaling punkt 1. Vi tror derfor at markedet er bedre tjent med reguleringen i NUES' anbefaling, kombinert med den løsningen vi foreslår ovenfor.»

Oslo Børs støtter forslaget om å lovfeste et krav om årlig møte mellom styre og revisor uten at representanter fra administrasjonen er tilstede. Oslo Børs mener kravet vil kunne bidra til å styrke kvaliteten på regnskaper og internkontroll for de selskaper som omfattes av kravet.

Simonsen advokatfirma er enig i flertallets standpunkt om at det bør lovfestes et krav om at styret og revisor har minst ett møte i året uten at daglig leder eller andre fra den daglige ledelsen er tilstede. Simonsen advokatfirma er enig i at et slikt møte vil styrke kontrollfunksjonen til styret. Simonsen advokatfirma mener imidlertid at det kan være et selvstendig poeng at det opplyses om møtet er avholdt eller ikke. Simonsen advokatfirma mener det som et minimum bør avstedkomme en begrunnelse dersom møtet ikke er avholdt.

Wikborg Rein viser til at de bestemmelsene mindretallet mener taler mot kravet om et årlig møte mellom styre og revisor har et snevrere anvendelsesområde enn forslaget til ny § 2-3 i revisorloven. Wikborg Rein mener dette bør hensyntas i departementets vurdering av spørsmålet.

Økonomiforbundet mener det ikke bør lovfestes krav til et årlig møte mellom selskapets styre og revisor, verken for store eller små selskaper.

5.5 Utredningen til Næringslivets Aksjemarkedsutvalg

I utredningen til Næringslivets Aksjemarkedsutvalg drøftes det om det bør innføres klarere regler for gjennomføring av styrets tilsynsfunksjon med daglig leder. I den forbindelse pekes det på at styremøter uten daglig leders tilstedeværelse ofte vil være en nødvendig forutsetning for reell diskusjon knyttet til daglig leders utføring av sine plikter. I utredningen heter det videre blant annet:

«Vår erfaring er at saker som gjelder godtgjørelse til daglig leder og egevaluering av styret ofte blir de eneste sakene som behandles uten

at daglig leder er til stede. Vi er oppmerksomme på at det i NOU 2008:16 er foreslått endringer i revisorloven § 2-3 om at det minst en gang per år skal avholdes et møte mellom styret og revisor uten at daglig leder er til stede. Vi synes dette er en god regel. For å sikre en god eierstyring og selskapsledelse vil vi i tillegg anbefale at det med faste intervaller innføres «styrets time» eller lignende, hvor det er meningen at styret skal kunne diskutere forholdet til daglig leder og den daglige ledelse, uforstyrret av daglig leder.»

5.6 Departementets vurdering

Departementet er enig med utvalget i at det i utgangspunktet er naturlig at daglig leder eller andre fra den daglige ledelse er til stede i møter mellom styret og revisor for å kunne belyse diskusjonen sett fra administrasjonens side. I den forbindelse vises det også til høringsuttalelsen til Kredittilsynet, hvor det pekes på at den daglige ledelsen i praksis har stor påvirkning på foretakets finansielle rapportering fordi ledelsen har en detaljkunnskap om virksomheten som verken styre eller revisor kan forventes å ha. Som Kredittilsynet påpeker, vil det ofte kunne medføre en fordel om det i møter mellom styre og revisor er en representant fra den daglige ledelsen tilstede til å besvare spørsmål som måtte dukke opp.

Samtidig er departementet enig med Kredittilsynet i at det vil være betenkelig dersom et enkelt og greit svar fra foretakets ledelse bidrar til å hindre en diskusjon i styret om forhold som bør vurderes nærmere. Forslaget til utvalgets flertall om at det bør innføres krav til et årlig møte mellom styre og revisor uten at selskapets daglige ledelse er tilstede, vil kunne bidra til å etablere et forum for mer åpne diskusjoner mellom styret og revisor. At det etableres et slikt forum vil være særlig viktig for å sikre åpenhet også i tilfeller hvor det foreligger mistanke om at det har skjedd lovbrudd eller er identifisert svakheter i selskapets interne kontroll eller risikostyringssystemer. På bakgrunn av de synspunktene som har fremkommet fra flere høringsinstanser om viktigheten av et slikt møte for å bidra til ansvarliggjøring av styret og for å forhindre finansiell feilinformasjon, mener departementet at det ikke er tilstrekkelig at krav til et slikt møte utelukkende følger av en «beste praksis»-anbefaling. Departementet viser i den forbindelse også til at de bestemmelsene utvalgets mindretall mener taler mot kravet om et slikt møte, herunder kravet om at det i foretak av allmenn interesse skal etab-

leres et revisjonsutvalg, har et snevrere anvendelsesområde enn utvalgsflertallets forslag til ny § 2-3 i revisorloven, slik blant annet Wikborg Rein påpeker i sin høringsuttalelse. Departementet mener på den bakgrunn at forslaget til utvalgets flertall på dette punktet bør følges opp.

Departementet har merket seg de synspunkter som fremkommer i Økokrims høringsuttalelse om at kravet bør gjøres gjeldende for alle foretak, uavhengig av størrelse. Departementet mener imidlertid at krav om et slikt møte relativt sett vil være mer byrdefullt for de minste foretakene. Departementet viser dessuten til at tall som utvalget har innhentet vedrørende forholdet mellom antall revisorer og antall revisjonspliktige foretak, uansett kan tyde på at det på det nåværende tidspunkt vil være upraktisk å gjøre kravet til et slikt møte gjeldende for alle revisjonspliktige foretak. Departementet støtter derfor forslaget til utvalgsflertallet om at kravet til et slikt møte i første omgang bare bør gjøres gjeldende for selskaper som ikke er små i henhold til regnskapsloven § 1-6. Departementet vil imidlertid ikke utelukke at avgrensningen bør vurderes på nytt etter at man har vunnet noe erfaring med kravet.

Departementet er enig med utvalget i at det bør oppstilles et unntak fra kravet til møte mellom styret og revisor for datterselskaper i konsern, forutsatt at datterselskapet benytter samme revisor som morselskapet. Departementet viser til utvalgets begrunnelse, som departementet i det vesentlige finner å kunne slutte seg til. Departementet finner på bakgrunn av Kredittilsynets høringsuttalelse, grunn til å presisere at unntaket ikke innebærer noen endring i det selvstendige ansvaret datterselskapets styre har for datterselskapets finansielle rapportering eller for revisors ansvar for en selvstendig revisjon av datterselskapet.

Departementet mener i utgangspunktet at kravet om et møte mellom styre og revisor uten deltakelse fra den daglige ledelsen, bør gjøres gjeldende for alle foretak av en viss størrelse som driver virksomhet i Norge. Utvalget har imidlertid foreslått at såkalte NUF-foretak som også driver virksomhet utenfor Norge, bør unntas fra kravet. Utvalget viser til at man bør være tilbakeholden med å pålegge selskapsorganer som er regulert av fremmed rett, og som opererer utenfor Norge, plikter av denne typen. Utvalget peker på at slik regulering lett kan bli oppfattet som utidig innblanding i andre lands regulering av hvilke oppgaver styret skal ha. Dessuten viser utvalget til at det vil innebære relativt større praktiske vanskeligheter og kostnader for styret i det utenlandske hovedselskapet å avholde et slikt møte med revisor, enn for styret i et norsk

selskap. Departementet er enig i utvalgets betraktninger, og foreslår at utvalgets forslag om unntak fra kravet for NUF-foretak som driver virksomhet utenfor Norge, følges opp. Departementet slutter seg til at kravet bør gjøres gjeldende for NUF-foretak som utelukkende driver virksomhet i Norge. Departementet er enig med utvalget i at selskapets tilknytning til Norge i slike tilfeller har en slik karakter at et slikt krav neppe kan ses på som utidig innblanding. I slike tilfeller vil styret dessuten i de fleste tilfeller befinne seg i Norge, slik at det heller ikke vil være de samme praktiske argumenter mot å oppfylle en slik plikt. Departementet er enig med utvalget i at det som følge av det foreslåtte unntaket, er nødvendig at NUF-foretakene opplyser om hvorvidt det drives virksomhet utenfor Norge. Departementet ser det, i tråd med utvalgets forslag, som hensiktsmessig at en slik opplysningsplikt gjennomføres ved et krav om at NUF-foretak må sende inn opplysninger til Foretaksregisteret om hvorvidt de driver virksomhet utenfor Norge.

Departementet er enig med utvalget i at det bør lovfestes at formålet med møtet skal være at styret og revisor drøfter regnskapsmessige forhold der revisor ser vesentlige svakheter og mangler ved de vurderinger den daglige ledelsen har gjort, samt andre forhold som revisor mener styret bør informeres om i et slikt møte. Som utvalget mener departementet at det må være et siktemål med gjennomgangen å avdekke eventuell mangelfull eller misvisende kommunikasjon fra administrasjonen til styret om forhold av interesse for styring og kontroll.

Utvalgets mindretall har foreslått at det stilles krav til hva gjennomgangen med revisor som minimum skal omfatte, og at det bør lovfestes at enkelte forhold alltid skal behandles på møtet mellom styret og revisor. LO, Norsk Øko-forum og Økokrim har i høringen gitt sin støtte til mindretallets forslag. Utvalgets flertall har vurdert at det ikke vil være hensiktsmessig å angi en uttømmende liste eller oppstille krav til hva gjennomgangen som minimum skal omfatte. Etter utvalgsflertallets syn bør det istedenfor utvikles en beste praksis for eksempel gjennom revisjonsstandarder eller annen veiledning utviklet av revisjonsbransjen, og gjennom anbefalinger om foretaksstyring.

Departementet antar at angivelsen i mindretallets forslag av hva møtet som minimum skal omfatte, bør kunne være retningsgivende for styret og revisor ved gjennomføringen av slike møter. Departementet mener imidlertid at det ikke er hensiktsmessig å regulere møtets innhold nærmere før det er vunnet noe erfaring med hvordan det nye lovkravet virker i praksis, både ved at det kan være andre

punkter som bør gjennomgås, eller ved at enkelte av de punkter mindretallets forslag omfatter etter en konkret vurdering i det enkelte tilfellet kan utgå. Departementet er således enig med utvalgets flertall i at det kan være ønskelig at krav til innholdet i møtet fremkommer gjennom «beste praksis»-anbefalinger. På den annen side viser departementet til at det som følge av bestemmelser i revisjonsdirektivet (2006/43/EF) pågår en prosess med å vedta revisjonsstandarder for bruk i EU, og at det vil være begrenset adgang for medlemsstatene til å vedta revisjonsstandarder som avviker fra dem som eventuelt måtte bli vedtatt av EU-kommisjonen. Departementet mener det bør åpnes for å vurdere minstekrav til møtets innhold på nytt når det er vunnet noe erfaring med kravet, og man også har kjennskap til utfallet av prosessen med å vedta revisjonsstandarder for bruk innen EØS-området. Departementet ser det derfor som hensiktsmessig at det fastsettes en hjemmel til å oppstille nærmere krav til møtets innhold i forskrift.

Flere høringsinstanser, herunder NHO, Simonsen advokatfirma og Økokrim har pekt på at det vil være av interesse for eksterne interessenter å få informasjon om innholdet i møtet mellom styret og revisor, eventuelt opplysninger om at møtet ikke er avholdt. Departementet legger til grunn at gjeldende regler om krav til protokollering av styrets møter også vil gjelde styrets møte med revisor i henhold til forslaget til ny § 2-3 i revisorloven. Departementet er imidlertid enig med utvalget i at det ikke vil være naturlig å oppstille særskilte innholdsmessige krav til protokolleringen utover det som følger av gjeldende rett. Derimot mener departementet at revisor bør opplyse i revisjonsberetningen dersom møtet ikke er avholdt. Departementet viser til at NHO i sin høringsuttalelse har pekt på at det gjelder et opplysningskrav om hvorvidt det er avholdt et slikt møte i henhold til NUES-anbefaling, og departementet ser det som hensiktsmessig at opplysningskravet videreføres i lovs form når kravet til et slikt møte lovfestes, men mener at det er mer naturlig at revisor opplyser om forholdet enn at foretaket gjør det. Departementet finner for øvrig grunn til å bemerke at styre og revisor i fellesskap vil ha ansvar for å sørge for at møtet avholdes i henhold til lovens krav. Dette innebærer naturlig nok at møtet må planlegges slik at det lar seg gjennomføre, og det må kunne forventes at styre og revisor ikke setter seg i en situasjon hvor uforutsette omstendigheter, som sykdom e.l., gjør det umulig å oppfylle kravet. Dersom det likevel ikke lar seg gjøre å gjennomføre et møte i henhold til lovens krav, skal det etter departementets forslag opplyses om dette i revisjonsberetningen, jf. omtalen ovenfor. Departementet er dessuten enig med utvalget i at revisor må vurdere om manglende avholdelse av møte også må få eventuelle andre konsekvenser for revisjonsberetningen.

6 Mottaker av revisors nummererte brev

6.1 Gjeldende rett

Av revisorloven § 5-2 fjerde ledd, jf. § 5-4, følger at brev med påpekninger til den revisjonspliktiges ledelse av visse nærmere angitte feil og mangler knyttet til regnskapsføringen og formuesforvaltningen skal nummereres fortløpende. I merknadene til § 5-4 i Ot.prp. nr. 75 (1997-98) s. 39 uttaler departementet at i selskap som har styre «legges det til grunn at styret normalt vil være rette vedkommende for slike brev».

6.2 Utvalgets forslag

Utvalgets flertall har foreslått at nummererte brev som knytter seg til forhold som kan føre til ansvar for styremedlemmene, jf. revisorloven § 5-2 fjerde ledd nr. 4, skal sendes til styrets leder med kopi til de øvrige styremedlemmene. Bakgrunnen for forslaget er eksempler på at brev fra revisor ikke er kommet til alle styremedlemmenes kunnskap innen rimelig tid. Utvalget viser også til at det har forekommet at brev fra revisor med opplysninger om viktige mangler og feil, aktivt er holdt tilbake av daglig leder og/eller styrets leder.

Utvalgets mindretall har foreslått at alle nummererte brev fra revisor skal sendes til samtlige av styrets medlemmer.

6.3 Høringsinstansenes merknader

Kredittilsynet støtter mindretallets forslag om at det bør lovfestes at alle nummererte brev fra revisor som inneholder påpekninger som omfattes av revisorloven § 5-2 fjerde ledd skal sendes samtlige styremedlemmer. *Kredittilsynet* viser i den forbindelse blant annet til at:

«Slik informasjon er helt avgjørende for styrets medlemmer. Det vil ellers kunne være uklart om hvordan og hvem som skal avgjøre om et nummerert brev knytter seg til forhold som kan føre til ansvar for styremedlemmene.»

Økokrim mener den avgrensningen for hvilke nummererte brev som etter flertallets forslag skal

sendes i kopi til hele styret er unødvendig og uklar. Etter *Økokrims* syn bør det derfor lovfestes at alle nummererte brev skal sendes i kopi til samtlige styremedlemmer. I *Økokrims* høringsuttalelse heter det videre blant annet:

«Styret har det overordnede kontrollansvar, herunder et ansvar for at selskapets formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll. Når revisor først tar opp forhold gjennom nummererte brev, er det viktig at denne informasjonen tilflyter alle styremedlemmer og ikke bare styreformannen. Ikke minst gjelder dette i tilfeller hvor daglig leder også er selskapets styreformann.»

Den norske Revisorforening (DnR) støtter forslaget om lovfesting av at nummererte brev skal sendes styreleder dersom den revisjonspliktige har styre. *DnR* støtter videre forslaget om at kopi av brevet skal sendes til samtlige styremedlemmer dersom det gjelder forhold som kan føre til ansvar for styret.

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening (NARF) mener gjeldende rett på dette området bør videreføres.

Norsk Øko-Forum er enig med utvalgets mindretall i at alle nummererte brev fra revisor som inneholder påpekninger som omfattes av revisorloven § 5-2 fjerde ledd bør sendes til samtlige av styrets medlemmer. I høringsuttalelsen til *Norsk Øko-Forum* skrives det ellers blant annet følgende:

«Når revisor påpeker feil og mangler i nummererte brev, er det viktig å sikre at denne kunnskapen kommer frem til samtlige styremedlemmer og ikke bare til daglig leder og/eller styrets leder.»

NHO mener at det som følge av aksjelovene § 6-21 fortsatt bør være slik at styrets leder og daglig leder skal forberede styremøtene, og at dette må omfatte utsendelse av eventuelle nummererte brev. *NHO* vurderer at det kan presiseres at medlemmene i styret skal få brevene tilsendt uavkortet, men at selskapet selv bør få organisere utsendelsen, og herunder ha mulighet til å kommentere eller oppsummere brevene, eventuelt etter forutgående behandling i revisjonsutvalget. *NHO* peker på at en

slik ordning dessuten vil gi de noterte selskapene bedre anledning til å håndtere informasjons- og taushetspliktene etter verdipapirhandelloven. NHO mener det kan sikres at brevene faktisk sendes styremedlemmene ved at revisor pålegges å skaffe seg bekreftelse på at dette er gjennomført.

Simonsen advokatfirma er enig med utvalgets flertall i at nummererte brev – som presumptivt vil relatere seg til regnskapsførselen – kan inneholde kurssensitiv informasjon, og at det dermed kan være behov for at administrasjonen, i samråd med styrets leder, kanalisere informasjonen til styret i tråd med selskapets etablerte praksis. Simonsen peker i den forbindelse på at det kan være bedre å pålegge styrets leder å viderefremme revisorbrev til styret senest når det eventuelt angjeldende regnskap skal behandles av styret. Simonsen advokatfirma mener dessuten at det kan synes uhensiktsmessig å pålegge revisor en plikt til å vurdere om det aktuelle forhold kan avstedkomme ansvar for styrets medlemmer.

6.4 Departementets vurdering

Etter departementets oppfatning er det uheldig dersom revisor avdekker forhold ved den finansielle rapporteringen som kan føre til ansvar for det enkelte styremedlem, og brev om dette fra revisor ikke kommer til alle styremedlemmenes kunnskap innen rimelig tid. Særlig alvorlig vil det være dersom slike brev fra revisor aktivt underslås av daglig leder og/eller styrets leder. Utvalgsflertallets forslag om at slike nummererte brev skal sendes i kopi til samtlige av styrets medlemmer fremstår etter departementets vurdering som et tiltak som kan bidra til å forhindre dette. Departementet foreslår derfor at forslaget følges opp, slik at nummererte brev som omtaler forhold som kan føre til ansvar for styret, skal sendes til styrets leder med kopi til samtlige av styrets medlemmer. Departementet ser at et slikt krav vil innebære at revisor vil måtte vurdere om et gitt forhold kan medføre ansvar for styrets medlemmer. Departementet viser imidlertid til at dette er noe som revisor uansett vil måtte vurdere i forbindelse med avgivelse av revisjonsberetning

gen, jf. revisorloven § 5-6 syvende ledd. Departementet mener uansett at forhold som kan foranledige et nummerert brev etter denne bestemmelsen, er noe som revisor uansett bør ha et bevisst forhold til, og at revisor på grunn av sin fagkunnskap ofte vil være nærmest til å vurdere skadepotensialet til forhold som er avdekket gjennom revisjonen. Departementet viser for øvrig til at DnR støtter flertallets forslag i sin høringsuttalelse. Departementet legger for øvrig til grunn at nærmere føringer for hvilke nummererte brev som skal anses omfattet av bestemmelsen, vil kunne tas opp i revisjonsbransjens veiledning til revisorene, og eventuelt også av Finanstilsynet i rundskriv eller løpende i sin tilsynsvirksomhet.

Departementet ser at det er hensyn som kan tilsi at samtlige nummererte brev bør sendes til alle styrets medlemmer, slik utvalgets mindretall har foreslått. Departementet mener imidlertid at det må vektlegges at slike brev etter omstendighetene vil kunne inneholde sensitive opplysninger, for eksempel innsideopplysninger, og at styrets leder og styresekretærene derfor har en viktig funksjon i å sørge for håndteringen av disse brevene i tråd med selskapets rutiner for håndtering av slik informasjon. Departementet mener dessuten at en slik regel kan medføre at det i praksis vil bli sendt færre nummererte brev. Departementet viser i den forbindelse til at revisorer etter dagens praksis ofte sender nummererte brev om forhold utover det som kreves etter loven. Departementet antar at revisorer kan bli mer tilbakeholdne med å sende nummererte brev utover lovens minstekrav dersom mindretallets forslag følges opp, og mener at dagens praksis bidrar til å sikre bedre dokumentasjon og notoritet om revisors arbeid, hvilket blant annet er ønskelig sett fra et tilsynsperspektiv. Departementet er imidlertid enig med Økokrim i at det er særlig viktig å sikre at forhold som tas opp gjennom nummererte brev kommer til alle styremedlemmenes kunnskap innen rimelig tid i tilfeller hvor daglig leder også er leder av styret. Departementet foreslår på den bakgrunn at alle nummererte brev skal sendes til samtlige av styrets medlemmer i tilfeller hvor daglig leder også er styreleder.

7 Aksjelovgivningens granskingsregler

7.1 Vilkåret om «rimelig grunn» for å åpne gransking

7.1.1 Gjeldende rett

Etter aksjelovene § 5-25 første ledd kan en aksjeeier fremsette forslag om gransking av selskapets stiftelse eller nærmere angitte forhold ved forvaltningen eller regnskapene på ordinær generalforsamling eller på en ekstraordinær generalforsamling hvor det fremgår av innkallingen at sak om slik gransking skal behandles. Av bestemmelsens annet ledd følger at enhver aksjeeier innen en måned etter generalforsamlingen kan kreve at tingretten beslutter gransking dersom forslaget fikk tilslutning fra aksjeeiere som har minst ti prosent av aksjekapitalen som var representert på generalforsamlingen. I henhold til aksjelovene § 5-26 første ledd, skal tingretten ta kravet om gransking til følge om den finner at kravet har rimelig grunn. Før en eventuell gransking besluttet har selskapet og eventuelle andre som granskingen vil omfatte rett til å uttale seg, jf. aksjelovene § 5-26 annet ledd. I NOU 2008: 16 er det på s. 60-61 gitt følgende omtale av det nærmere innholdet etter gjeldende rett i vilkåret om «rimelig grunn»:

«Etter aksjeloven 1957 § 101 annet ledd første punktum skulle skifteretten beslutte gransking om en minoritet på minst en tiendedel, ved felles fullmektig, fremsatte begjæring dersom retten fant at den hadde rimelig grunn. Etter § 101 annet ledd annet punktum var det imidlertid et ubetinget krav om at skifteretten alltid skulle beslutte gransking dersom forslaget hadde tilslutning fra minst en tredjedel av aksjeeierne. Kravet om at det alltid skal åpnes gransking ved minst en tredjedels tilslutning ble ikke videreført i aksjeloven 1976. I Ot.prp. nr. 19 (1974-75) uttales i merknaden til § 10-14 om vilkåret om rimelig grunn ganske kort at Den norske advokatforening er enig i forslaget om at skifteretten alltid bør prøve om en begjæring om gransking har rimelig grunn.

Av merknadene til § 10-13 (den tidligere § 10-14) i aksjeloven 1976 i Ot.prp. nr. 45 (1983-84) fremgår om bakgrunnen for vilkåret om rimelig grunn, at adgangen til å pålegge grans-

kingsrekvirenten å dekke hele eller deler av kostnadene ved en gransking ble opphevet med den begrunnelse at rettens rimelighetsprøving vil være tilstrekkelig til å avskjære sjikanøse og uoverveide granskingsbegjæringer.

Utvalget har gjennomgått rettspraksis med sikte på å undersøke nærmere hvordan rimelighetskravet praktiseres i dag.

Utvalget er kun kjent med én høyesterettsavgjørelse som gjelder beslutning om å åpne gransking, jf. Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse jf. Rt. 2006 s. 664. Saken gjaldt et krav fra et flertall av aksjonærene i Opticom ASA om å åpne gransking. Granskingsbegjæringen ble på vegne av det styret som var valgt på siste generalforsamling, fremsatt for Oslo skifterett og byskriverembete av styrets advokat. Granskingsbegjæringen ble tatt til følge av skifteretten og stadfestet av lagmannsretten. Lagmannsrettens avgjørelse ble påkjært til høyesteretts kjæremålsutvalg med påstand om saksbehandlingsfeil, feil lovanvendelse ved rimelighets-skjønn, og manglende kompetanse til å innsette begjæring om gransking.

Kjæremålsutvalget stadfestet lagmannsrettens avgjørelse, og uttalte blant annet om rimelighetsskjønnet:

«Lagmannsretten har kommet til at «det var, og er, rimelig grunn til å granske de forholdene som begjæringen gjelder», jf. allmennaksjeloven § 5-26 første ledd. Standpunktet bygger på en vurdering av blant annet arten av de forhold granskningen gjelder, herunder de involverte verdier, hvorvidt den kritikk som begrunner granskningen er forankret i tilstrekkelig konkrete forhold, kostnadene ved granskningen, hvorvidt den tilfredsstillende kunne utføres internt og hvor stor andel av aksjekapitalen som sto bak kravet. Kjæremålsutvalget kan ikke se at det hefter feil ved den lovforståelse lagmannsretten her legger til grunn.»

I en relativt omfattende underrettspraksis er det lagt til grunn at kravet til rimelig grunn innebærer et krav om at en gransking må være egnet til å bringe klarhet i faktiske forhold knyttet til selskapets virksomhet. Dette avgjøres på grunnlag av en skjønnsmessig og sammensatt vurdering, hvor utgangspunktet er at rekvirenten må kunne sannsynliggjøre at granskningen

kan antas å ville avdekke rettstridige eller iallfall kritikkverdige forhold av faktisk art. Ut fra de avgjørelsene utvalget har undersøkt fremstår det som uklart hvordan et slikt krav til sannsynliggjøring praktiseres.

Kravet til sannsynliggjøring ble ikke nevnt eksplisitt i ovennevnte avgjørelse i Høyesteretts kjæremålsutvalg. Derimot følger av det ovenfor siterte avsnittet at det i rimelighetsvurderingen skal legges vekt på om den kritikk som begrunner granskningen er forankret i tilstrekkelig konkrete forhold. Det konkrete forholdet i den aktuelle saken var at det hadde blitt gjennomført en emisjon hvor aksjene skulle ha blitt solgt til langt under markedspris, og til kjøpere som var opptatt av å sikre de daværende styremedlemmers maktposisjon i Opticom. Dette hadde visstnok skjedd ved brudd på styrets fullmakter, og i strid med loven. På bakgrunn av det spesielle saksforholdet, kan det ut fra Kjæremålsutvalgets uttalelse vanskelig sluttet eksplisitt hvor den nedre grensen går for hvilken konkretisering som må foreligge før retten kan beslutte granskning.

At granskningen skal være egnet til å avdekke forhold av faktisk art vil, jf. for eksempel Borgarting lagmannsretts kjennelse 3. september 2003¹, i utgangspunktet si at det ikke kan besluttes granskning dersom formålet i hovedsak er å besørge juridiske eller utenrettslige vurderinger av forhold som i relevante faktiske henseender allerede er kjent for rekvirenten (og ubestridt av selskapet). I nevnte kjennelse heter det dessuten at begjæring om granskning:

«[...] som fremstår som motivert av ønsket om å innhente bedømmelser på selskapets bekostning av bestemte disposisjoner, vil normalt ikke være grunn til å beslutte iverksatt. Men en granskning kan imidlertid utvides til også å omfatte vurderinger som nevnt.»

I rettspraksis er videre lagt til grunn at det ved vurderingen av om det foreligger rimelig grunn til å beslutte granskning må tas hensyn til at selskapet vil måtte bære omkostningene ved granskningen. Det skal dessuten legges vekt på selskapets og flertallets interesse i at granskning ikke blir foretatt. I premissene til lagmannsrettens avgjørelse i Opticom-saken uttales om dette blant annet at: «[...] det bør utvises forsiktighet med å utsette selskapet for [det ekstraordinære tiltaket granskning] etter begjæring fra et mindretall av aksjonærene.» Av premissene fremgår at det ble lagt vekt på at ca. 86 % (alternativt 75 %) av aksjeeierne hadde gitt sin tilslutning til granskningen på selskapets generalforsamling.»

7.1.2 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at kravet til «rimelig grunn» for å åpne granskning, erstattes med et krav til «saklig grunn». Av NOU 2008: 16 fremgår at formålet med endringen skal være å markere at bestemmelsen ikke skal innebære noe krav om at det må sannsynliggjøres at granskningen vil føre til at bestemte forhold avdekkes, og at minoritetens behov for innsyn i, og eventuelt behovet for en uavhengig vurdering av, selskapets forhold, kan være tilstrekkelig for å åpne granskning. I NOU 2008: 16 gir utvalget følgende vurdering av om kravet til rimelig grunn bør endres til et krav om saklig grunn:

«Vilkårene for granskning må på den ene siden legges til rette for at en minoritet som har et reelt behov for innsyn i selskapets forhold får tilgang til granskning. Samtidig bør vilkårene være slik at selskapene beskyttes mot at en minoritet som har mindre legitime interesser i at det åpnes granskning, lett kan misbruke granskingsinstituttet, i strid med selskapets interesser.

Utvalget viser særlig til forutsetningen, jf. omtalen ovenfor av Ot.prp. nr (1983-1984), om at det er de sjikanøse og uoverveide granskingsbegjæringene rimelighetsvilkåret i utgangspunktet er ment å skulle avskjære. Foreliggende rettspraksis kan etter utvalgets vurdering tyde på at det ikke bare er de uoverveide eller sjikanøse granskingsbegjæringene som risikerer å bli avvist. Utvalget viser til at det i flere publiserte avgjørelser er lagt til grunn at det skal legges vekt på hensynet til at selskapet må bære kostnadene, og til selskapets og flertallets interesse i at granskning ikke blir foretatt. At selskapet må bære kostnadene, og at flertallet har en interesse i at granskning ikke åpnes, tilsier etter utvalgets syn ikke uten videre at en begjæring om granskning dermed kan sies å være sjikanøs eller uoverveid.

Etter utvalgets syn bør hensynet til flertallets interesse i at granskning ikke blir foretatt, ikke tillegges selvstendig betydning i vurderingen av om det bør åpnes granskning. Utvalget viser her til at granskingsinstituttet nettopp er begrunnet i hensynet til minoritetens informasjonsbehov. Dersom majoriteten ønsker en granskning, kan den vedta dette på generalforsamlingen, og det er da ikke behov for noen ytterligere lovhjemmel. Dersom en granskning er begrunnet i et formål om å avdekke forhold som minoriteten har en beskyttelsesverdig interesse i å bli kjent med, bør det etter utvalgets syn i prinsippet være irrelevant hvor stort flertall som ikke ønsker at disse forhold skal bli avdekket.

Videre mener utvalget at vilkårene for å åpne granskning ikke bør innebære at rekvirenten

¹ 99 LB-2003-1443

allerede må være i besittelse av en betydelig mengde informasjon. Utvalget viser til at det kan være behov for gransking for eksempel i saker hvor selskapets handlemåte fremstår som uforståelig og/eller hvor selskapet nekter å besvare rimelige spørsmål eller gi opplysninger om bestemte forhold det bør gjelde åpenhet om. I slike tilfeller kan det være vanskelig for minoriteten å sannsynliggjøre eller konkretisere nærmere at en eventuell gransking vil avdekke bestemte forhold, for eksempel bestemte kritikkverdige og/eller lovstridige forhold i selskapet.

...

Utvalget vil også vise til at en troverdig gransking utført av en uavhengig tredjepart, ved siden av å avkrefte eventuelle (mer eller mindre velbegrunnede) mistanker, også vil kunne virke konfliktdependende og bidra til at minoriteten får økt tillit til selskapets forvaltning, selv om den ikke faktisk avdekker kritikkverdige eller lovstridige forhold.

Utvalget vil på denne bakgrunn foreslå en endring av ordlyden i aksjelovene § 5-26 første ledd. Formålet med endringen er å markere at bestemmelsen ikke skal innebære noe krav om at det må sannsynliggjøres at granskingen vil føre til at bestemte forhold avdekkes, og at minoritetens behov for innsyn i, og eventuelt behovet for en uavhengig vurdering av, selskapets forhold, kan være tilstrekkelig for å åpne gransking. For å markere disse prinsippene foreslår utvalget at uttrykket «rimelig grunn» i § 5-26 første ledd endres til «saklig grunn». Utvalget tar med dette sikte på at bestemmelsen fortsatt skal beskytte mot uoverveide eller sjikanøse begjæringer om gransking, men at den nedre grensen for hva som kreves, likevel senkes i forhold til den rettspraksis som etter utvalgets undersøkelser, synes å ha utviklet seg. Etter utvalgets syn ville det føre for langt å fjerne vilkåret til «rimelig grunn» fullstendig, tilsvarende regelen i Sverige. Etter utvalgets vurdering kan det for eksempel ikke utelukkes at minoriteten i enkelte saker kan ha tydd til gransking som kampmiddel i et generelt motsetningsforhold mellom aksjeeiergrupper, uten at det egentlige foreligger noe reelt behov for innsyn i eller en uavhengig vurdering av selskapets forhold. Utvalget viser dessuten til den danske vurderingen i betenkning 1251/1993, jf. omtale ovenfor.»

7.1.3 Høringsinstansenes syn

Flere høringsinstanser, herunder *Justisdepartementet*, *Kredittilsynet*, *Norges Bank*, *COOP nkl*, *Den norske Revisorforening (DnR)*, *Folketrygdfondet*, *LO*, *Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening*

(*NARF*), *Oslo Børs og Wikborg Rein*, støtter utvalgets forslag om å endre vilkåret for å åpne gransking fra «rimelig grunn» til «saklig grunn».

NARF mener at et saklighetskriterium i større grad ivaretar minoritetsaksjonærenes interesser.

Enkelte høringsinstanser, herunder *Justisdepartementet*, *Norske Finansanalytikers Forening* og *Wikborg Rein* peker imidlertid på at man ikke bør senke terskelen for å åpne gransking for mye, og at kriteriene som er oppstilt i avgjørelsen til Høyesteretts Kjæremålsutvalg i hovedsak synes å gi en balansert og hensiktsmessig tilnærming til granskingsinstituttet. I Wikborg Reins høringsuttalelse heter det således blant annet:

«Utvalget har foreslått en endring i aksjelovens § 5-26 (1) slik at uttrykket «rimelig grunn» endres til «saklig grunn», se utredningen side 72. Hensikten med den nye lovteksten er å endre den nåværende praksis hvoretter tingretten, etter utvalgets vurdering, avviser granskingsbegjæringer ut over de som fremstår som uoverveide eller sjikanøse. Den nye ordlyden vil altså medføre en lavere terskel for tingrettens åpning av gransking.

I denne forbindelse ønsker vi å påpeke viktigheten av at den nye lovteksten ikke går for langt i sine endringer. Vi er enige i at det i noen tilfeller kan fremstå som uheldig om tingretten skal foreta en realitetsprøving av saken for å vurdere om det er grunnlag for åpning av gransking. Som påpekt av utvalget, vil tilfellet kunne være at nettopp gransking er nødvendig for å få klarhet i sakens faktum. At gransking da blir avvist åpnet på grunnlag av at saksøker ikke tilstrekkelig kan godtgjøre at det foreligger «rimelig grunn» vil være uheldig.

På den annen side vil vilkåret «saklig grunn» ikke gi retten særlig mulighet til å avvise begjæringen, foruten i de tilfeller hvor det anførte påstandsgrunnlaget for granskingen ikke er saklig. Det påpekes at en slik endring i stor grad vil kunne åpne for gransking i de tilfeller hvor gransking er urimelig inngripende for selskapet og de involverte personer.

I Rt 2006 side 664 slutter Høyesteretts kjæremålsutvalg seg til lagmannsrettens lovforståelse hvoretter vilkåret «rimelig grunn» vurderes i forhold til «arten av de forhold granskningen gjelder, herunder de involverte verdier, hvorvidt den kritikk som begrunner granskningen er forankret i tilstrekkelig konkrete forhold, kostnadene ved granskningen, hvorvidt den tilfredsstillende kunne utføres internt og hvor stor andel av aksjekapitalen som sto bak kravet».

Med forbehold for opplysninger som saksøker ikke har tilgang til uten åpning av gransking, som nevnt over, er vi av den oppfatning

at lagmannsretten og Høyesteretts vurdering i denne saken gir en balansert og hensiktsmessig tilnærming til granskingsinstituttet. Departementet bør etter vår oppfatning vurdere å presisere at formålet ikke er å fjerne seg fra den balansen som Kjæremålsutvalgets avgjørelse gir uttrykk for, men kun å forsøke å rette de ulemper som dagens rettstilstand kan medføre og som utvalget har påpekt.»

Enkelte høringsinstanser, herunder *Finansieringsselskapenes forening, FNH, NHO, Sparebankforeningen*, går imot utvalgets forslag om å endre vilkåret for å åpne gransking fra «rimelig grunn» til «saklig grunn» slik utvalget har foreslått. De fleste av høringsinstansene som er skeptiske til at vilkåret for å åpne gransking endres slik som utvalget har foreslått, peker på at gransking er et inngripende virkemiddel som kan påføre selskapene betydelige kostnader og mener at det ikke er tilstrekkelig dokumentert at det er et behov for en liberalisering av dagens praksis.

Finansieringsselskapenes forening mener at det ikke er påvist noe behov for å liberalisere dagens praksis, og anfører at gransking er et kostbart og inngripende virkemiddel.

FNH og Sparebankforeningen peker på at krav om gransking er en alvorlig affære, og mener at et slikt krav kan oppfattes som mistillit til bedriftens ledelse. I høringsuttalelsen heter det blant annet:

«Fremsetting av krav om gransking er en alvorlig affære. Når kravet settes frem av et mindretall av aksjonærene, vil dette oppfattes (med rette?) som mistillit til bedriftens ledelse. Gransking kan også påføre bedriften vesentlige kostnader, både økonomiske og omdømmemessige. Det er derfor viktig at listen ligger høyt for at rettsvesenet skal godta at det gjennomføres gransking.

Rekvirenten må etter dagens lovpraksis «kunne sannsynliggjøre at granskingen kan antas å ville avdekke rettsstridige eller i alle fall kritikkverdige forhold av faktisk art». Etter vår oppfatning gir dette minoritetseierne tilstrekkelig beskyttelse. Vi kan heller ikke se at det er dokumentert tilstrekkelig behov for en liberalisering av dagens praksis.»

NHO viser til at det ikke synes å foreligge tallmateriale som viser at lovens vilkår praktiseres uriktig av domstolene, og at formålet om å avskjære de sjikanøse og uoverveide begjæringene gir en snever beskrivelse av meningen med rimelighetskriteriet. I høringsuttalelsen heter det blant annet:

«Vi merker oss at det ikke ser ut til å finnes noe tallmateriale som viser at lovens vilkår forstås på noen uriktig måte av domstolene.

I Utredningen punkt 7.4.1 er det angitt at det med rimelighetskriteriet i utgangspunktet var meningen å avskjære de sjikanøse og uoverveide begjæringene. Etter vår forståelse av forarbeidene til granskingsreglene er dette en for snever beskrivelse. Det ser for oss ut til at den rettspraksis det er referert til i Utredningen, ikke tyder på at reglene er forstått på en uriktig måte.

I Rt. 2006 side 664 mente Høyesteretts kjæremålsutvalg at lagmannsretten hadde forstått loven riktig da den hadde lagt vekt blant annet på hvor stor andel av aksjekapitalen som stod bak kravet om gransking. Etter vår mening bør dette opprettholdes som et av flere momenter i en rimelighetsvurdering. Minoritetens rett til gransking bør kunne baseres blant annet på hvor mange og hvor stor del av aksjekapitalen som står bak kravet. En slik ordning er kjent fra asal. § 17-4.

Som et tredje moment for å senke terskelen for gransking, nevner Utvalget at gjeldende rett ser ut til å gå ut på at rekvirenten i praksis må ha tilstrekkelig informasjon til å kunne sannsynliggjøre at granskingen vil avdekke relevante forhold. På den annen side sier Utvalget at det er uklart hvordan dette vilkåret praktiseres av domstolene. Etter vår oppfatning vil selskapets handlemåte kunne inngå i rimelighetsvurderingen. Hvis selskapet ikke har bidratt til å bringe klarhet i de faktiske forhold rekvirenten har etterlyst, for eksempel ved å besvare spørsmål etter asal. § 5-15, vil dette i seg selv være i rekvirentens favør ved rimelighetsvurderingen.

Vi er etter dette sterkt i tvil om det er grunn til å endre reglene om gransking på den måten Utvalget foreslår i punkt 7.4.1.»

7.1.4 Departementets vurdering

Departementet er enig med utvalget i at vilkårene for å åpne gransking må legge til rette for at en minoritet som har et reelt behov for innsyn i selskapets forhold får tilgang til gransking. Departementet er også enig med utvalget i at vilkårene for å åpne gransking må utformes slik at selskapene i tilstrekkelig grad beskyttes mot at en minoritet som ikke har legitime interesser i at det åpnes gransking, misbruker granskingsinstituttet, i strid med selskapets interesser.

Utvalgets gjennomgang av rettspraksis viser etter departementets oppfatning at det ikke foreligger noen tilstrekkelig entydig avklaring av det nærmere innholdet i vilkåret om «rimelig grunn». Departementet ser det som uheldig dersom det, i strid med andre vesentlige hensyn, for eksempel legges uforholdsmessig stor vekt på hensynet til at selska-

pet må bære kostnadene, og til selskapets og flertallets interesse i at gransking ikke blir gjennomført. Departementet mener som utvalget at dersom en gransking er begrunnet i et formål om å avdekke forhold som minoriteten har en beskyttelsesverdige interesse i å bli kjent med, bør det i prinsippet være irrelevant hvor stort flertall som ikke ønsker at disse forholdene skal bli avdekket. Videre peker departementet på at det i tilfeller hvor selskapets handlemåte fremstår som uforståelig og/eller hvor selskapet nekter å besvare rimelige spørsmål eller gi opplysninger om bestemte forhold det bør gjelde åpenhet om, kan være et særlig behov for at det gjennomføres gransking.

For å markere at formålet med granskingsinstituttet skal være minoritetens behov for innsyn i, og eventuelt en uavhengig vurdering av, selskapets forhold, mener departementet at det vil være hensiktsmessig å følge opp utvalgets forslag om at vilkåret om «rimelig grunn» erstattes med et vilkår om «saklig grunn» for å åpne gransking. Endringen medfører blant annet at det ikke skal stilles strenge krav til en sannsynliggjøring av at granskingen vil føre til at bestemte kritikkverdige eller lovstridige forhold avdekkes. Imidlertid forutsetter departementet at også kravet til «saklig grunn» medfører at gransking må være egnet til å bringe klarhet i faktiske forhold knyttet til selskapets virksomhet. Departementet antar videre, i motsetning til det Wikborg Rein og enkelte andre høringsinstanser synes å forutsette, at vilkåret om «saklig grunn» ikke vil innebære noen betydelig senking av terskelen for åpning av gransking, sammenlignet med det som følger av den norm som er oppstilt i avgjørelsen til Høyesteretts kjæremålsutvalg i Rt. 2006 s. 664.

Departementet viser til at de kriteriene som er oppstilt av Høyesteretts kjæremålsutvalg i denne avgjørelsen, og da særlig forutsetningen om at det skal legges vekt på arten av de forhold granskningen gjelder, herunder de involverte verdier og hvorvidt den kritikk som begrunner granskningen er forankret i tilstrekkelig konkrete forhold, også som et utgangspunkt vil representere en hensiktsmessig rettslig tilnærming til saklighetsvurderingen etter vilkåret om «saklig grunn».

7.2 Granskerens rett til opplysninger og bistand

7.2.1 Gjeldende rett

Etter aksjelovene § 5-26 tredje ledd gjelder revisorloven § 5-2 tredje ledd tilsvarende for gransking. Etter revisorloven § 5-2 tredje ledd plikter «den revisjonspliktige» å gi granskerne adgang til å foreta de undersøkelser granskerne anser for nødvendige, og å gi adgang til de opplysninger granskerne krever for utførelse av granskingsoppdraget. Utvalget legger til grunn at uttrykket «den revisjonspliktige» i utgangspunktet omfatter alle personer som inngår i de ledende administrative organene i selskapet, det vil si daglig leder, styret og bedriftsforsamlingen. Videre vil det etter utvalgets syn påhvile disse organene å påse at det legges til rette for at også andre personer i selskapet gir granskerne adgang til opplysninger.

I NOU 2008: 16 gir utvalget på s. 61-62 følgende beskrivelse av hvilke opplysninger og hvilken bistand anvendelsen av revisorloven § 5-2 tredje ledd vil kunne gi granskere:

«Revisorloven § 5-2 tredje ledd setter ikke begrensninger for den informasjonen granskeren har rett til. Granskerens vurdering er etter bestemmelsen avgjørende for hvilke undersøkelser som skal foretas og hvilke opplysninger som skal gis. Det er i teorien, jf. for eksempel Gulden (2006), lagt til grunn at foretakets ledelse som utgangspunkt ikke kan overprøve granskerens vurdering; selv om ledelsen mener at opplysninger granskeren ber om, er irrelevante for granskingen, må opplysningene likevel gis. På den annen side er det i rettspraksis, jf. dom i Oslo tingrett omtalt nedenfor, lagt til grunn at det gjelder et minstekrav til saklig sammenheng mellom de opplysninger som kreves utlevert og granskingstemaet. (Regnskapsmaterialet som var krevd utlevert i den aktuelle saken ble forutsetningsvis ansett å oppfylle kravet til saklig sammenheng.)

...

Et særlig spørsmål kan være hvor spesifikke granskernes anmodninger til selskapet om å fremlegge opplysninger må være, for at selskapet plikter å gi adgang til de aktuelle opplysningene etter revisorloven § 5-2 tredje ledd, jf. aksjelovene § 5-26 tredje ledd. Utvalget drøfter ikke dette nærmere her, men vil vise til at kravet til spesifisering åpenbart ikke kan være særlig strengt, dersom granskingen skal fylle sin funksjon. Granskerne vet i utgangspunktet ikke hvilke dokumenter og annen informasjon som finnes, og er avhengig av at selskapet lojalt følger opp ved å hente frem dokumenter og annen informasjon som omfattes av granskernes anmodning, selv om denne anmodningen er temmelig generell.

I tillegg til å innebære et krav til å utlevere dokumenter og liknende, innebærer antakelig revisorloven § 5-2 tredje ledd også en plikt til å gi muntlige opplysninger, det vil si en plikt til å avgi forklaring. Et spørsmål som i den forbindelse kan være aktuelt, særlig i saker der bak-

grunnen fra granskingsrekvirentenes side er at man ønsker å avdekke eventuelle straffbare forhold, er om det gjelder noen begrensninger i plikten til å forklare seg om egne straffbare forhold. Noen begrensning i så måte følger ikke av revisorloven § 5-2 tredje ledd. Det følger imidlertid av lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) at blant annet retten til å beskyttes mot selvinkriminering, som følger av konvensjonene nevnt i menneskerettsloven § 2, gjelder som norsk lov. Forbudet mot selvinkriminering etter De forente nasjoners internasjonale konvensjon 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter artikkel 14 nr. 3 bokstav g, vil etter omstendighetene kunne være til hinder for at en forklaring som er avgitt av en person som har forklaringsplikt etter loven, benyttes som bevis mot den som har avgitt forklaringen, i en straffesak mot vedkommende senere. Et slikt forbud mot selvinkriminering er etter utvalgets syn ikke til hinder for at granskerne innhenter de aktuelle opplysningene, selv om det etter omstendighetene kan være til hinder for at forklaringen kan benyttes som bevis i en senere straffesak mot vedkommende.»

7.2.2 Utvalgets forslag

Utvalget viser til at det gjelder en plikt for personer som er omfattet av revisorloven § 5-2 tredje ledd til å forklare seg for granskere. Utvalget har foreslått at granskere gis hjemmel til å innhente forklaring også fra enkelte personer som ikke har noen bistandsplikt etter revisorloven § 5-2 tredje ledd. På s. 75-76 i NOU 2008:16 heter det om dette blant annet:

«Etter utvalgets oppfatning bør spørsmålet om hvilke personer utenfor selskapet som eventuelt bør pålegges en forklaringsplikt overfor granskere, vurderes ut i fra hvor nært tilkynningsforhold vedkommende har til selskapet. Dersom tilknytningen utelukkende bygger på et kunde- eller leverandørforhold vil det i mange tilfeller være urimelig å kreve at den eksterne parten skal måtte forklare seg overfor granskere i selskapet. Utvalgets oppfatning er at det ikke generelt vil være rimelig å kreve at eksterne parter skal tvinges til å involvere seg i et forhold som i utgangspunktet må anses å være et anliggende mellom selskapets eiere. Utvalget viser til at det ut fra et rettssikkerhetsperspektiv vil være betenkelig å lovfeste en forklaringsplikt for tredjeparter som utelukkende er begrunnet i hensynet til selskapseierne, når en slik plikt ikke er en avtalt forpliktelse for tredjeparten. Utvalget viser videre til at den eksterne parten kan ha en berettiget interesse i å holde tilbake opplysninger om egne forretningsmessige for-

hold. Selv om granskerne i utgangspunktet har krav på opplysninger fra selskapet om avtaler som selskapet har inngått med eksterne parter, følger ikke at de bør ha en tilsvarende rett til opplysninger om avtalemotpartens vurderinger og forhold også hvor slike opplysninger ikke følger av avtalevilkår. Utvalget viser dessuten til at en granskings situasjon i utgangspunktet ikke vil være noe en ekstern kontraktspart har grunnlag for å forutse på tidspunktet for avtaleinngåelsen. En eventuell forklaringsplikt vil dermed kunne ramme ganske tilfeldig, og uten noen reell mulighet for den eksterne parten til å forutberegne sin rettsposisjon, eventuelt ta forholdregler eller oppstille vilkår ved avtaleinngåelsen.

Imidlertid vil enkelte avtaler være av en karakter som innebærer en så nær tilknytning mellom selskapet og kontraktspart at det likevel vil kunne være rimelig å kreve at de forklarer seg overfor granskere. Utvalget har særlig i tankene avtaler selskapet inngår for å få utført funksjoner som inngår i utførelsen av oppgavene til personer som har slike posisjoner i selskapet, at de er omfattet av revisorloven § 5-2 tredje ledd. Dette vil typisk omfatte avtaler om innleie av arbeidskraft, enten det gjelder vikarer, konsulenter, rådgivere eller såkalte «management-avtaler», hvor ledelsesfunksjoner settes ut til et såkalt «managementselskap». Etter utvalgets syn vil det ikke være rimelig å innskrenke granskeres adgang til informasjon utelukkende fordi funksjonene utføres av eksterne parter. Av tilsvarende karakter er også avtaler hvor selskapet istedenfor å leie inn arbeidskraften, kjøper tjenester. Denne typen avtaler vil omfatte konkrete konsulentoppdrag, avtaler om ekstern regnskapsføring mv. Utvalget foreslår på denne bakgrunn at opplysningsplikten skal gjelde tilsvarende for personer som utfører oppgaver som inngår i funksjonene til de ledende ansatte og tillitsvalgte, jf. forslaget til aksjelovene § 5-28 første ledd tredje punktum. Utvalget forutsetter imidlertid at opplysningsplikten for slike personer ikke skal gå foran eventuell lovpålagt taushetsplikt (eksempelvis advokater, leger mv.) Derimot kan det etter utvalgets forslag ikke inngås avtale om at slike personer skal ha taushetsplikt, med den følge at opplysningsplikten derved omgås.

Vurderingen ovenfor gjør seg gjeldende tilsvarende for selskapets tidligere ansatte og tillitsvalgte. For det første kan tidligere ansatte mv. inneha informasjon av vesentlig betydning for granskingen. For det andre bør ikke granskerens mulighet til å få denne informasjonen enkelt kunne avskjæres ved at ansatte mv. fratrer eller blir avskjediget. Utvalget foreslår at opplysningsplikten gjøres gjeldende for forhen-

værende ansatte mv. i den typen stillinger eller verv som ville hatt forklaringsplikt om de fortsatt var i stillingen, jf. forslaget til aksjelovene § 5-28 første ledd fjerde punktum.

Banktjenester står etter utvalgets syn i en særstilling. Utvalget viser til at selskapet i prinsippet kunne ha forvaltet sine egne finanser, men at dette neppe foregår i noen særlig utstrekning i praksis. Samtidig mener utvalget at tilgang til opplysninger fra banker om selskapets finanser og kontobevegelser vil kunne være av vesentlig betydning for enkelte granskinger, og at det derfor bør oppstilles en adgang til at granskere i hvert fall kan kreve å få visse typer opplysninger fra selskapets bankforbindelse(r). For å gjennomføre en slik forklaringsplikt er det etter utvalgets vurdering behov for samtidig å oppstille et unntak fra bankenes taushetsplikt. Utvalget foreslår på denne bakgrunn at banker skal ha opplysningsplikt overfor granskere om selskapets kundeforhold i banken, og at denne opplysningsplikten skal gå foran bankens taushetsplikt, jf. forslaget til aksjelovene §§ 5-28 annet ledd.»

7.2.3 Høringsinstansenes syn

Justisdepartementet har følgende merknader til utvalgets forslag til regler om granskerens rett til opplysninger og bistand:

«Etter første ledd annet punktum vil opplysningsplikten etter første punktum også gjelde andre selskaper i samme konsern som det selskapet som granskes. Om bakgrunnen for denne bestemmelsen er det særlig pekt på behovet for å få opplysninger om selskapets datterselskap, se utredningen punkt 7.1.2 side 62. Vi er i tvil om det er tilstrekkelig grunn til å la opplysningsplikten omfatte også morselskap og søsterselskaper. Vi viser videre til at i en del konserner kan ansatte eller styremedlemmer ha roller i flere av selskapene samtidig. Avgrensningen av hva slike personer har opplysningsplikt om, kan bli vanskelig.

I første ledd tredje punktum foreslås det at opplysningsplikten etter bestemmelsen også skal gjelde for «personer utenfor selskapet som på oppdrag for selskapet, utfører arbeid som inngår i utførelsen av oppgavene til de ledende ansatte eller selskapsorganene». Hvilke personer som omfattes av dette alternativet, er meget uklart, og vi mener at denne delen av tredje punktum bør sløyfes. Det fremgår av punkt 7.4.3.2 i utredningen at alternativet typisk omfatter innleie av vikarer, konsulenter, rådgivere eller såkalte «managementselskaper», uten at vi kan se at det klargjør hvor grensen skal trekkes. Det vil være en glidende overgang mellom

oppdrag som gjelder utførelse av rene ledelsesfunksjoner, og oppdrag som bare har en viss tilknytning til utøvelsen av ledelsesfunksjonen. Vi er for eksempel i tvil om det etter ordlyden er meningen at innleid kontorpersonele omfattes av bestemmelsen hvis kontortjenestene utøves for en ledende ansatt. Videre vil vi anta at det vil være vanskelig å avgjøre i praksis i hvilken grad en konsulent eller rådgiver skal anses å utføre arbeid som inngår i utførelsen av oppgavene til en ledende ansatt slik at opplysningsplikten gjelder. Hvordan bestemmelsen skal forstås i relasjon til selskapsorganer, har vi også vanskelig for å forstå.

Hvilke personer utenfor selskapet som er pålagt opplysningsplikt etter loven, bør kunne avgjøres etter nokså klare kriterier. Vi mener av den grunn at dette alternativet som nevnt bør sløyfes.»

Wikborg Rein har videre reist spørsmål om hvorvidt det er behov for en klargjøring av om informasjonsplikten overfor granskere, som utvalget har foreslått, også omfatter informasjon vedkommende har fått på annen måte enn via det verv eller den stilling som resulterer i informasjonsplikten, og som kan være underlagt avtalefestet taushetsplikt.

7.2.4 Departementets vurdering

Finansdepartementet er i hovedsak enig i utvalgets forslag til bestemmelser om opplysnings- og bistandsplikt overfor granskere, og foreslår at forslaget til § 5-27 første ledd første punktum følges opp.

Når det gjelder forslaget til første ledd annet punktum, er Finansdepartementet enig med Justisdepartementet i at det er tvilsomt om det foreligger tilstrekkelige grunner til å oppstille en generell opplysningsplikt for selskapets ledende ansatte og tillitsvalgte om forhold i morselskapet og i søsterselskaper. Finansdepartementet viser til at granskingsinstituttet primært er etablert av hensyn til minoritetsseiers behov for innsyn i forhold som vedrører deres eierskap, og at interne forhold i morselskap og søsterselskaper bare i begrenset utstrekning kan anses for å ha direkte betydning for eierskapet. Departementet er også noe i tvil om i hvilken utstrekning ledende ansatte og tillitsvalgte i praksis i de enkelte tilfeller kan forutsettes å ha relevant kunnskap om forhold i morselskapet og i søsterselskaper, uten at dette nødvendigvis behøver å være en avgjørende innvending mot et opplysningskrav som utvalget har foreslått.

På den annen side antar Finansdepartementet at utvalget har bygget på en forutsetning om at opplysninger om selskaper i samme konsern, avhengig

av granskingsmandatet, «kan være av betydning for de temaene som granskes», og at utvalgets forslag er forutsatt å skulle presisere at det ikke skal gjelde noen begrensning i plikten til å gi opplysninger etter første punktum utelukkende fordi opplysningene (hovedsaklig) gjelder andre konsernselskaper. Finansdepartementet viser til at minoritetseierne vil kunne ha et særlig behov for innsyn i forhold som gjelder transaksjoner og mellomværender med andre konsernselskaper, også søsterselskaper og morselskaper, for eksempel når en gransking gjelder spørsmålet om slike transaksjoner og mellomværender er inngått på markedsmessige vilkår. Opplysningsplikten bør etter Finansdepartementets syn gjelde alle forhold som kan være av betydning for den aktuelle granskingen som ledende ansatte og medlemmer av styre og bedriftsforsamling måtte ha kjennskap til. Selv om opplysninger om interne forhold i morselskapet og i søsterselskaper ofte ikke vil være av direkte betydning for en gitt gransking, mener Finansdepartementet at det ikke er grunnlag for å avskjære granskerens rett til slike opplysninger, dersom ledende ansatte eller medlemmer av styre eller bedriftsforsamling faktisk har kjennskap til dem og de kan være av betydning for granskingen. Finansdepartementet vurderer det imidlertid slik at opplysningsplikten etter første punktum uansett vil omfatte slike forhold dersom opplysningene «kan være av betydning for temaene som granskes», og at presiseringen i utvalgets forslag til annet punktum derfor er unødvendig. Finansdepartementet foreslår på denne bakgrunn at utvalgets forslag til annet punktum om en presisering av at opplysningsplikten omfatter forhold knyttet til andre konsernselskaper, ikke følges opp. Hvilke opplysninger som kan være av betydning for granskingen vil etter dette måtte vurderes konkret ut fra temaet for granskingen, og det vil således etter Finansdepartementets forslag ikke gjelde noen begrensning i opplysningsplikten for opplysninger som ledende ansatte eller medlemmer av styre og bedriftsforsamling måtte ha kjennskap til dersom slike opplysninger kan være av betydning for granskingen.

Finansdepartementet deler Justisdepartementets oppfatning av at rekkevidden av utvalgets forslag til andre halvdel av tredje punktum fremstår som uklar, og er på den bakgrunn enig i at forslaget ikke bør følges opp. Finansdepartementet mener imidlertid at selskapets eventuelle eksterne autoriserte regnskapsfører står i en særstilling ved sin kjennskap til selskapets finansielle forhold, og bør ha opplysningsplikt overfor eventuelle granskere på lik linje med selskapets revisor. Det foreslås at dette presiseres i oppstillingen av hvilke personer

som har opplysningsplikt etter bestemmelsens første punktum. Finansdepartementet finner dessuten grunn til å bemerke at eventuelle personer som har en faktisk ledende stilling i selskapet på grunnlag av en såkalt «management-avtale» vil kunne være omfattet av begrepet «ledende ansatt» etter en konkret vurdering av vedkommendes arbeidsoppgaver og tilknytningsforholdets art, herunder avtalens innhold og selskapets forutsetninger. Finansdepartementet legger til grunn at vedkommende i tilfelle vil være omfattet av opplysningsplikten på grunnlag av utvalgets forslag til utforming av bestemmelsens første punktum, jf. også definisjonen av begrepet «ledende ansatt» slik det drøftes av utvalget på s. 80 i NOU 2008:16.

Departementet er enig med utvalget i at granskere bør ha mulighet til å få opplysninger fra selskapets bankforbindelser, og foreslår at utvalgets forslag på dette punktet følges opp. Departementet viser til at ingen høringsinstanser har hatt innvendinger mot forslaget.

7.3 Tvangsgrunnlag for granskerens krav på godtgjørelse

7.3.1 Gjeldende rett:

Etter gjeldende rett er det ikke oppstilt særlige tvangsgrunnlag for granskerens krav på godtgjørelse eller rettens beslutning om deponering.

7.3.2 Utvalgets vurdering

Utvalget har vist til at trenering og motarbeiding fra selskapets side undertiden også kan forekomme ved at selskapet nekter å deponere et beløp som eventuelt er pålagt som sikkerhet for granskingskostnadene i medhold av aksjelovene § 5-26 fjerde ledd. I NOU 2008:16 kapittel 7.4.4 uttaler utvalget blant annet:

«Etter gjeldende rett er det uklart om det kan anvendes tvangsmidler for å fremtvinge deponering av dette beløpet. Det er ikke åpenbart at granskerne kan sies å ha et krav før retten (etter at granskingen er fullført) har fastsatt et granskingssalær. I så fall kan det reises spørsmål om vilkåret om rettslig interesse vil være oppfylt. Uansett vil en ordinær prosess for å få utlegg for dette kravet kunne føre til vesentlige forsinkelser i igangsettingen av granskingen. Det kan ikke forventes at granskerne skal gå i gang med oppgaven dersom de stilles i utsikt å ikke få betalt for oppdraget. Utvalget foreslår på denne bakgrunn at granskeren kan begjære

kravet fullbyrdet etter tvangsfullbyrdslovens regler, og at rettens beslutning om deponering skal gjelde som særlig tvangsgrunnlag for utlegg etter tvangsfullbyrdsloven kapittel 7, jf. forslagene til §§ 5-26 fjerde ledd nye fjerde punktum i aksjelovene.»

7.3.3 Høringsinstansenes syn

Justisdepartementet har følgende merknader til utvalgets forslag om at rettens beslutning om deponering skal gi særlig tvangsgrunnlag for utlegg etter tvangsfullbyrdsloven kapittel 7:

«I forslaget til § 5-26 fjerde ledd er det lagt opp til at rettens beslutning om deponering skal være et særlig tvangsgrunnlag. Det kan imidlertid være fornuftig at også en beslutning om fastsettelse av godtgjørelse kan være et særlig tvangsgrunnlag. Det vil ha betydning i de sakene der det ikke besluttet deponering før granskingen starter. Det kan muligens hevdes at det ikke er så stort behov for at en slik beslutning skal være særlig tvangsgrunnlag. På den annen side er det etter vårt syn heller ikke avgjørende innvendinger mot at også beslutningen om godtgjørelse kan være særlig tvangsgrunnlag for utlegg.

Et alternativ til å la beslutningen om deponering (og eventuelt fastsettelsen av godtgjørelsen) være særlig tvangsgrunnlag kan være å bestemme at retten skal treffe beslutningen ved kjennelse. Kjennelsen vil dermed være et alminnelig tvangsgrunnlag etter tvangsfullbyrdsloven § 4-1 annet ledd bokstav a. Det vil begrense selskapets adgang til å fremsette innvendinger mot tvangsgrunnlaget og kravet under tvangsfullbyrdsloven, se tvangsfullbyrdsloven § 4-2. Det følger av § 4-2 tredje ledd at saksøkte mot et særlig tvangsgrunnlag eller mot et krav fastsatt i et særlig tvangsgrunnlag kan fremsette enhver innvending som kunne ha vært satt frem under et søksmål. Det kan reises spørsmål om det er behov for en så vid adgang til å fremsette innvendinger under fullbyrdsloven mot et krav som er fastsatt av en domstol. Til forskjell fra beslutninger må kjennelser begrunnes, jf. tvisteloven § 19-6 fjerde ledd, slik at det vil bli noe mer arbeidskrevende for tingretten om kjennelsesformen velges.»

7.3.4 Departementets vurdering

Departementet er enig med utvalget i at det er behov for en klargjøring som gir granskere anledning til eventuelt å få fullbyrdet krav på godtgjørelse. Finansdepartementet antar at det i praksis i hovedsak blir besluttet deponering i tilfeller hvor det kan være

re tvil om selskapets evne og vilje til å gjøre opp granskerens krav på godtgjørelse. Problemstillingen som utvalget har adressert, er at slik deponering forutsettes å gi sikkerhet for godtgjørelse granskeren har rett til når granskingen er gjennomført. Utvalget har vist til at det i praksis har blitt reist spørsmål om dette også innebærer at granskeren har et krav på beløpet som eventuelt skal deponeres før godtgjørelseskravet har forfalt etter fullført oppdrag. Utvalget har pekt på at det på denne bakgrunn i praksis har vært uklart hvem (hvis noen) som eventuelt kan begjære et krav om deponering tvangsfullbyrdet, siden slik begjæring i henhold til tvangsfullbyrdsloven § 4-6 bare kan fremsettes av en som i tvangsgrunnlaget er nevnt som berettiget. For å fjerne denne uklarheten har utvalget foreslått at det oppstilles et særlig tvangsgrunnlag etter tvangsfullbyrdsloven kapittel 7, og at det i merknadene til bestemmelsen klart presiseres at granskeren skal ha mulighet til å begjære kravet tvangsfullbyrdet.

Departementet er enig med utvalget i at det vil være hensiktsmessig å gjøre en presisering som klargjør hvem som kan kreve en eventuell beslutning om deponering tvangsfullbyrdet. Samtidig kan det som Justisdepartementet påpeker, reises spørsmål om rettens beslutning om fastsettelse av godtgjørelse i seg selv burde gjelde som tvangsgrunnlag. I likhet med Justisdepartementet mener Finansdepartementet at det ikke er noen vektige grunner som taler imot å oppstille et slikt tvangsgrunnlag. Som Justisdepartementet påpeker kan det være behov for å ha mulighet til å få fullbyrdet godtgjørelseskravet også i tilfeller hvor det ikke er besluttet deponering. Finansdepartementet foreslår derfor at Justisdepartementets forslag følges opp. Samtidig antar Finansdepartementet at det i praksis ofte fastsettes time- eller akkordbasert godtgjørelse til granskere. Den endelige størrelsen på godtgjørelse som er fastsatt slik vil typisk ikke foreligge før granskingen er fullført. I slike tilfeller vil det uansett ikke foreligge et krav som kan kreves fullbyrdet før granskingen er fullført, og det vil derfor måtte fastsettes et beløp til deponering dersom granskeren skal ha sikkerhet for godtgjørelseskravet.

Finansdepartementet ser at et alminnelig tvangsgrunnlag vil gi mindre muligheter for selskapet til å fremsette innvendinger mot kravet under fullbyrdsloven. Som Justisdepartementet påpeker vil det foreligge alminnelig tvangsgrunnlag dersom retten, forutsatt at granskeren angis som berettiget, fatter sin beslutning ved kjennelse. Finansdepartementet er enig med Justisdepartementet i at det kan reises spørsmål om det er behov for en så vid

adgang som et særlig tvangsgrunnlag gir mulighet for, til å fremsette innvendinger under fullbyrdelsen, mot et krav som er fastsatt av en domstol. Finansdepartementet ser det derfor som hensiktsmessig at granskerens krav på godtgjørelse fastsettes ved kjennelse som vil gi alminnelig tvangsgrunnlag for granskeren etter tvangsfullbyrdsloven § 4-1 annet ledd bokstav a, og at retten ved kjennelse kan bestemme at granskeren kan kreve at selskapet skal deponere et beløp til sikkerhet for granskingskostnadene.

7.4 Tvangsgrunnlag for granskerens krav om utlevering av dokumentasjon

7.4.1 Gjeldende rett

Etter gjeldende rett er det ikke oppstilt særlige tvangsgrunnlag for granskerens krav på utlevering av dokumentasjon.

7.4.2 Utvalgets forslag

Utvalget har vurdert om det bør gis et lovhjemlet særlig tvangsgrunnlag for granskeres krav om utlevering av opplysninger. På s. 74 i utredningen heter det blant annet:

«Utvalget legger til grunn at det ville kunne effektivisere granskingsinstituttet dersom granskerne ble gitt en adgang til å fremsette begjæring til namsmannen, tilsvarende forvaltningsorganers adgang etter forvaltningsloven § 20 annet ledd annet punktum. Etter utvalgets vurdering er det imidlertid vesentlige forskjeller mellom en situasjon som gjelder tilbakelevering av utlånte dokumenter, og granskerens krav om utlevering av opplysninger. Mens forvaltningsorganet kan forutsettes å ha presis kunnskap om hvilke dokumenter kravet gjelder, vil det for granskeren i praksis ofte være vanskelig å angi tilstrekkelig presist hvilke dokumenter som omfattes av et fremsatt krav. Det vil kunne representere et betydelig rettssikkerhetsproblem for selskapet dersom det fremsettes krav om utlevering av dokumenter som faktisk ikke finnes. Utvalget viser til at det etter tvangsfullbyrdsloven § 13-8 fjerde ledd vil være opp til saksøkte å sannsynliggjøre at det er umulig å oppfylle kravet. Utvalget ser det ikke som rimelig at en bevisbyrde knyttet til ikke-eksistens av upresist angitte dokumenter utelukkende eller i hovedsak skal påhvile saksøkte.

På den annen side antar utvalget at enkelte typer dokumenter kan angis med en tilstrekke-

lig grad av presisjon. Dersom det i tillegg følger av lovgivning at slike dokumenter skal utarbeides, mener utvalget det i større grad bør kunne presumeres at de eksisterer. Dersom saksøkte hevder at dokumenter som selskapet ved lov er pålagt å utarbeide ikke finnes fordi de aldri har vært utarbeidet, vil det i seg selv kunne medføre et straffansvar. Dersom saksøkte imidlertid hevder at dokumentene har gått tapt etter utarbeidelse, er dette prinsipielt sett noe annet enn generelt å måtte sannsynliggjøre ikke-eksistens. Utvalget legger til grunn at selskapet normalt må forutsettes å kunne sannsynliggjøre hva som har skjedd med oppbevaringspliktige dokumenter som påstås å ha gått tapt, og det vil da være mindre betenkelig å åpne for beføyelsene etter tvangsfullbyrdsloven § 13-8 på grunnlag av særlig tvangsgrunnlag.»

7.4.3 Høringsinstansenes syn:

Justisdepartementet har enkelte merknader til utvalgets forslag til bestemmelse om at granskerens krav om utlevering av opplysninger under visse omstendigheter skal gi særlig tvangsgrunnlag. I Justisdepartementets høringsuttalelse heter det blant annet følgende:

«I lovforslaget § 5-27 tredje ledd foreslås det at granskerens krav om opplysninger skal være særlig tvangsgrunnlag for tvangsfullbyrdelse etter tvangsfullbyrdsloven kapittel 13. Bestemmelsen bør etter vårt syn endres på enkelte punkter. Vi viser for det første til at det kan være usikkert om et krav på «opplysninger» vil kunne tvangsfullbyrdes etter tvangsfullbyrdsloven kapittel 13. Det vil være adgang til å fullbyrde et krav på utlevering av dokumenter, eller elektronisk lagret materiale, mens en ikke gjennom tvangsfullbyrdelse vil kunne fremtvinge at en muntlig opplysningsplikt blir etterlevet. Det er heller ikke naturlig – slik det er gjort i forslaget til § 5-27 tredje ledd – å si at selskapet har plikt til å utarbeide eller oppbevare «opplysninger». I utredningen ellers har utvalget ikke vært konsekvent i omtalen av om det er dokumenter eller opplysninger som skal kunne tvangsfullbyrdes. I hovedsak antar vi at det for granskerne vil være mest aktuelt å kreve utlevert dokumenter, enten i papirform eller i elektronisk form. Tvistelovens bestemmelse om realbevis kan muligens tjene som mønster for reguleringen her. Tvisteloven § 26-1 omhandler blant annet «dokumenter» og «elektronisk lagret materiale». Alternativt kan «dokumenter eller annen skriftlig informasjon» vurderes. Velges det sistnevnte alternativet, bør det i så fall fremgå av motivene at elektroniske dokumenter eller elektronisk materiale er omfattet.

Videre antar vi at tredje ledd skal forstås slik at fristen på én uke etter annet ledd må være utløpt før kravet om utlevering av dokumenter kan anses å utgjøre et særlig tvangsgrunnlag. Dette bør komme tydeligere frem i lovteksten. Vi gjør for øvrig oppmerksom på at også tvangsfullbyrdsloven § 4-18 (jf. også § 4-19) har regler om varsling, som innebærer at det som hovedregel må gis et nytt varsel med en ytterligere frist på 14 dager før selve tvangsfullbyrdsen kan settes i gang.»

7.4.4 Departementets vurdering

Finansdepartementet er enig med utvalget i at det vil være hensiktsmessig å gi granskeren mulighet til å begjære tvangsfullbyrdelse av krav om utlevering av visse dokumenter mv. som det kan forutsettes at selskapet må være i besittelse av. Finansdepartementet har imidlertid merket seg at Justisdepartementet mener at det er usikkert om opplysninger i seg selv kan anses for omfattet av reglene i tvangsfullbyrdsloven kapittel 13. Finansdepartementet mener på den bakgrunn at de endringene som Justisdepartementet har foreslått i utvalgets forslag i hovedsak bør følges opp. Finansdepartementet antar således at angivelsen av hva som kan kreves utlevert, i tråd med Justisdepartementets høringsuttalelse, bør kunne bygge på bestemmelsen om realbevis i tvisteloven § 26-1. Finansdepartementet mener det er hensiktsmessig at regelen gjelder dokumenter og andre medier egnet for lagring som kan inneholde informasjon, og viser til at dette særlig vil kunne være aktuelt for eksempel for pliktige lydopptak etter verdipapirhandelloven. Slike lydopptak vil være oppbevaringspliktige for forskjellige ytere av investeringstjenester, og vil etter omstendighetene kunne være av betydning for en gransking, jf. særlig verdipapirhandelloven § 10-17 og kapittel VIII i forskrift 29. juni 2007 nr. 876 til verdipapirhandelloven. Finansdepartementet mener at regelverket bør åpne for at granskere kan kreve innsyn i slike opptak og andre gjenstander med informasjonsverdi dersom temaet for en gitt gransking tilsier at slik dokumentasjon kan inneholde relevant informasjon. Finansdepartementet foreslår derfor etter mønster av tvisteloven § 26 at «dokumenter og andre gjenstander som kan inneholde informasjon av betydning for granskingen» skal gi særlig tvangsgrunnlag der selskapet ved lov har plikt til å utarbeide eller oppbevare slike gjenstander.

Som Justisdepartementet antar Finansdepartementet at utvalgets forslag til § 5-27 tredje ledd skal forstås slik at fristen på én uke etter annet ledd må

være utløpt før kravet om utlevering av dokumenter kan anses å utgjøre et særlig tvangsgrunnlag. I tråd med Justisdepartementets høringsmerknader foreslås det at dette presiseres.

7.5 Granskerens opplysningsplikt

7.5.1 Gjeldende rett

Aksjelovene inneholder ingen eksplisitte bestemmelser om granskeres opplysningsplikt, bortsett fra bestemmelsen i aksjelovene § 5-27 første ledd om at granskerens beretning skal avgis til tingretten, og at denne skal behandles på selskapets generalforsamling, jf. annet ledd.

Imidlertid følger det av aksjelovene § 5-26 tredje ledd at granskere har taushetsplikt etter samme regler som revisor. Av revisorloven § 6-1 første ledd følger at revisor i utgangspunktet har taushetsplikt om alt de under sin virksomhet får kjennskap til, med mindre annet følger av lov (eller samtykke fra den opplysningene gjelder). Utvalget har på den bakgrunn vist til at det i en artikkel av Brandt og Jensen (2006), reises spørsmål om aksjelovens henvisning til revisors taushetsplikt må forstås i vid forstand, slik at også reglene om revisors opplysningsplikt etter revisorloven § 6-2 første ledd skal anses å gjelde tilsvarende for granskere. Utvalget viser til at forfatterne peker på den nære sammenhengen mellom de to regelsettene, og herunder særlig til at bestemmelser som pålegger revisor å gi opplysninger innebærer en tilsvarende faktisk innsnevring i området for taushetsplikten. Utvalget finner det imidlertid tvilsomt om det kan anses å gjelde noen slik opplysningsplikt etter gjeldende rett.

7.5.2 Utvalgets forslag

Utvalget har foreslått en ny § 5-28 i aksjelovene, som innfører en opplysningsplikt for granskeren overfor selskapets aksjeeiere, knyttet til behandlingen av saker på selskapets generalforsamling. Utvalget viser til at en særlig opplysningsplikt for granskere særlig kan være aktuell i situasjoner, for eksempel ved behandlingen av årsregnskapet, hvor aksjeeierne har behov for at granskeren gir opplysninger før det foreligger en avsluttende beretning. Utvalget viser til at dette særlig vil kunne være tilfellet hvor granskingen, for eksempel på grunn av trenering fra selskapets side, trekker ut i tid. Utvalget peker imidlertid på at det også kan tenkes andre situasjoner hvor aksjeeierne har et berettiget behov for at granskerne gir opplysninger.

På s. 72-73 i NOU 2008:16 heter det videre:

«Utvalgets utgangspunkt er at resultatene av en gransking normalt skal fremkomme gjennom granskingsberetningen. Etter utvalgets vurdering bør det derfor bare gjelde en særskilt opplysningsplikt dersom opplysninger fra granskerne kan være av betydning for aksjeeierens vurdering av særlige spørsmål som har nær tilknytning til granskingsmandatet. Etter utvalgets oppfatning vil dette som nevnt først og fremst være aktuelt dersom bestemte saker (for eksempel godkjenning av regnskapet eller beslutning om fusjon) skal tas opp til behandling på generalforsamling. Etter utvalgets vurdering vil det være uheldig å innføre en opplysningsplikt som medfører at det kan kalles inn til ekstraordinær generalforsamling utelukkende for at granskerne skal besvare spørsmål. Utvalget foreslår derfor at spørsmål til granskere skal besvares på den generalforsamlingen hvor en aktuell sak skal behandles.

Etter utvalgets oppfatning tilsier hensynet til at granskeren skal få mulighet til å forberede svarene, at spørsmålene bør meldes til granskeren på forhånd. Av hensyn til at alle aksjeeierne bør få mulighet til å vurdere sin tilstedeværelse, bør det dessuten fremkomme i innkallingen til generalforsamlingen hvilke spørsmål granskeren skal besvare. Granskeren bør etter utvalgets oppfatning ikke ha adgang til å gi opplysninger om vesentlige forretningsmessige forhold dersom det ville skade selskapet om de ble kjent. Granskeren bør videre kunne reservere seg mot å gi opplysninger dersom de kan være egnet til å gi et misvisende bilde av selskapet, for eksempel fordi granskeren er usikker på om opplysningene bygger på et tilstrekkelig grunnlag, eller dersom det etter granskerens vurdering, på tidspunktet for generalforsamlingen, er behov for ytterligere kvalitetssikring.»

7.5.3 Høringsinstansenes syn

Justisdepartementet har følgende merknader til utvalgets forslag til regler om opplysningsplikt for granskere:

«§ 5-28 pålegger granskeren å besvare spørsmål på generalforsamlingen som har tilknytning til saker som skal behandles på generalforsamlingen om forhold som er avdekket under granskingen. Etter vårt syn bør bestemmelsen ikke følges opp.

For det første antar vi det er nokså sjelden man vil stå overfor tilfeller der det, før granskingen er avsluttet, er innkalt til generalforsamling for å treffe beslutning nettopp om den saken granskingen gjelder. Og dersom det skulle bli innkalt til generalforsamling, og det er flertall

på generalforsamlingen for å treffe vedtak i en sak til tross for at det pågår en gransking om spørsmålet, er vi i tvil om granskerens opplysninger vil være nok til å avholde flertallet fra å treffe en slik beslutning.

Vi viser videre til at granskerens opplysningsplikt ikke skal gjelde dersom opplysningene ikke kan gis uten uforholdmessig skade for selskapet, eller dersom de er egnet til å gi et misvisende bilde av saken eller spørsmål som granskes. Vi er enig i at det må gjelde en slik begrensning for granskerens opplysningsplikt. Vi antar imidlertid at vurderingene som skal foretas etter denne bestemmelsen, kan bli vanskelige å håndtere for granskeren. For det første vil det vel først være når granskingen er avsluttet, at granskeren kan vite med tilstrekkelig sikkerhet om opplysningene han eller hun sitter inne med, gir et riktig bilde av saken. Videre antar vi at i et tilfelle der selskapet granskes for påståtte kritikkverdige forhold, kan det sette granskeren i en ytterst vanskelig situasjon når han må ta stiling til om han skal gi generalforsamlingen opplysninger om slike forhold, eller om dette skal anses å skade «selskapet». Hvilke interesser i selskapet han skal ta hensyn til i denne vurderingen, fremstår ikke som opplagt.

Her må man også ta i betraktning at bestemmelsen i § 5-28 antakelig først og fremst vil være aktuell når konfliktnivået i selskapet er høyt (i og med at den forutsetter at det er innkalt til generalforsamling for å treffe vedtak om en sak til tross for at det pågår gransking av spørsmålet).

En tilsvarende begrensning gjelder riktignok for revisors opplysningsplikt etter revisorloven § 6-2 første ledd annet punktum. Revisor har imidlertid en annen rolle enn en gransker, og vi antar at granskerens spesielle oppdrag gjør at spørsmålet om opplysningen vil skade selskapet, oftere kan bli problematisk for en gransker enn for revisor. Når det gjelder revisorloven § 6-2, forstår vi det slik at begrensningen etter denne bestemmelsen særlig tar sikte på forretningshemmeligheter.

At granskeren kan komme til å stå overfor vanskelige vurderinger, er kanskje i seg selv ikke et avgjørende argument mot den foreslåtte bestemmelsen i § 5-28. Her må man imidlertid ta i betraktning at granskeren har taushetsplikt dersom begrensningen etter bestemmelsen gjelder, og opplysningsplikt dersom den ikke gjelder. Etter vårt syn bør man ikke ha lovregler som setter granskeren i et slikt dilemma som er beskrevet ovenfor. Når vi samtidig antar at bestemmelsen i utgangspunktet vil ha begrenset praktisk betydning, mener vi etter en helhetsvurdering at de beste grunner taler for å sløyfe bestemmelsen.»

7.5.4 Departementets vurdering

Finansdepartementet ser at det kan tenkes situasjoner hvor aksjeeiere har behov for at granskere gir opplysninger før det er avgitt avsluttende beretning, jf. aksjelovene § 5-27. Særlig vil dette kunne være tilfellet for eksempel dersom granskeren har avdekket at poster i årsregnskapet er feil før det skal fastsettes av generalforsamlingen, eller hvor generalforsamlingen skal ta stilling til en større egenkapitaltransaksjon, og granskeren har avdekket at beslutningsgrunnlaget bygger på uriktige opplysninger. Finansdepartementet antar imidlertid at grunnlaget for å få avdekket slike forhold gjennom spørsmål aksjeeiere stiller til granskere vil være lite praktisk fordi de opplysningene aksjeeierne i forkant har mottatt antagelig bare unntaksvise vil gi grunnlag for konkrete spørsmål til granskere som kan føre til at spørsmålet blir besvart med relevante opplysninger. Mer praktisk ville det således etter Finansdepartementets syn kunne være om det ble oppstilt en rett og/eller en plikt for granskeren til på eget initiativ å gi opplysninger dersom generalforsamlingen skal fatte en beslutning, og granskeren gjennom sitt arbeid har avdekket at beslutningsgrunnlaget bygger på uriktige forutsetninger, eller hvor det er forhold granskeren mener bør presiseres.

På den annen side er Finansdepartementet enig med utvalget i at det må gjelde en begrensning i granskerens opplysningsplikt dersom opplysningene ikke kan gis uten uforholdsmessig skade for selskapet. Finansdepartementet mener som Justisdepartementet at en slik begrensning kan være vanskelig å håndtere for granskeren. Som Justisdepartementet påpeker, vil det kunne sette granskeren i en ytterst vanskelig situasjon dersom han må ta stilling til om han skal gi opplysninger om slike for-

hold, eller om dette skal anses å «skade» selskapet. Det vil være svært uheldig å sette granskeren i en situasjon hvor han på den ene siden risikerer å gi opplysninger i strid med lovbestemt taushetsplikt, og på den annen side risikerer å ikke gi opplysninger i strid med en lovbestemt opplysningsplikt.

Etter en samlet vurdering har Finansdepartementet kommet til at bestemmelsen ikke bør følges opp nå. Finansdepartementet har særlig lagt vekt på de praktiske utfordringene som en slik bestemmelse kan medføre for granskere. Finansdepartementet viser også til at det ikke fra utvalgets side er opplyst om konkrete saker hvor en slik opplysningsplikt kunne ha vært av betydning. Finansdepartementet har imidlertid merket seg argumentene som kan tale for at granskere under visse omstendigheter bør kunne gi opplysninger til aksjeeiere også før det er avgitt endelig beretning. Særlig synes det for Finansdepartementet å være lite grunnlag for fullstendig å avskjære granskere fra å kunne gi opplysninger som han måtte sitte inne med, dersom han må forstå at disse kan være av vesentlig betydning for en konkret sak som skal behandles på generalforsamling, for eksempel fordi han har kunnskap om at årsregnskapet inneholder vesentlige feil, eller at beslutningsgrunnlaget for en vesentlig transaksjon er uriktig. Finansdepartementet antar at det på et senere tidspunkt kan være hensiktsmessig å vurdere om det bør gis en utvidet opplysningsrett eller -plikt for granskere, eller om det bør gis en rett for granskere til å være tilstede og til å uttale seg om nærmere angitte forhold på selskapets generalforsamling, eventuelt i kombinasjon med visse konkrete innskrenkninger i granskeres taushetsplikt. Finansdepartementet legger til grunn at dette eventuelt vil følges opp av Justisdepartementet dersom det skulle vise seg å foreligge et tilstrekkelig behov.

8 Offentlig regnskapskontroll

8.1 Gjeldende rett

Det følger av verdipapirhandelloven § 15-1 tredje ledd at Finanstilsynet skal føre kontroll med at årsregnskap, årsberetning, halvårsrapportering og annen finansiell rapportering fra utstedere av omsettelige verdipapirer som er eller søkes notert på regulert marked i EØS-området, er i samsvar med lov og forskrifter.

Av verdipapirhandelloven § 15-2 syvende ledd første punktum følger at utstederforetakene, samt deres tillitsvalgte, ansatte og revisor har plikt til å gi Finanstilsynet de opplysninger om utsteders forhold som Finanstilsynet krever til gjennomføring av kontroll som nevnt i verdipapirhandelloven § 15-1 tredje ledd. I verdipapirforskriften § 13-6 er det presisert at Finanstilsynet kan kreve opplysninger som nevnt i verdipapirhandelloven § 15-2 syvende ledd muntlig eller skriftlig innen en fastsatt frist, og kan kreve dokumenter fremlagt, herunder teknisk lagret informasjon og utskrift fra lagringsmedium.

Etter verdipapirhandelloven § 15-2 syvende ledd annet punktum har utstederforetakene, deres tillitsvalgte, ledende ansatte og revisor plikt til å gi melding til Finanstilsynet dersom de anser at utstederens finansielle rapportering ikke gir et rettvise bilde i overensstemmelse med det relevante regelverket for finansiell rapportering. Opplysnings- og meldeplikten etter verdipapirhandelloven § 15-2 syvende ledd gjelder uten hinder av eventuell taushetsplikt. Det kan gis pålegg om utlevering av opplysninger som Finanstilsynet anser nødvendig for å avgjøre om det har skjedd overtredelse av bestemmelser vedrørende utstederens finansielle instrumenter, jf. verdipapirhandelloven § 15-7 femte ledd. Finanstilsynsloven § 10 annet ledd om dagmulkt er i henhold til verdipapirhandelloven § 15-7 femte ledd angitt å gjelde tilsvarende. Unnlattelse av å etterkomme slike pålegg er dessuten straffesanksjonert, jf. verdipapirhandelloven § 17-3 annet ledd nr. 5.

Dersom Finanstilsynet har mistanke om overtredelse av bestemmelser i kapittel 5 eller forskrifter fastsatt i medhold av disse bestemmelsene, kan enhver pålegges å gi de opplysninger Finanstilsy-

net krever, herunder fremlegge dokumenter, teknisk lagret informasjon og utskrift fra lagringsmedium, jf. verdipapirhandelloven § 15-3 første ledd. Opplysningsplikten etter bestemmelsen gjelder ikke hvis den som avkreves forklaring eller dokumentasjon vil kunne utsette seg for straff eller straffelignende sanksjon, jf. bestemmelsens femte ledd. Det følger av § 15-3 tredje ledd at opplysninger innhentet i medhold av bestemmelsens første ledd bare kan brukes i den sak de er innhentet for. Bestemmelsen er straffesanksjonert, jf. verdipapirhandelloven § 17-3 annet ledd nr. 1.

8.2 Utvalgets vurdering

Utvalget viser til at utvalgsmedlemmet utpekt av Kredittilsynet har opplyst at det er reist spørsmål ved om opplysningsplikten etter verdipapirhandelloven § 15-2 gir Finanstilsynet tilstrekkelig grunnlag for å foreta såkalte «stedlige tilsyn», dvs. besøke foretakene og få fremlagt dokumentasjon og forklaringer fra ansatte mv. i foretakets lokaler. Utvalget gir ikke uttrykk for noen endelig vurdering av Finanstilsynets rolle og hjemler i regnskapskontrollen, men anbefaler på generelt grunnlag at den offentlige regnskapskontrollen burde styrkes.

8.3 Kredittilsynets forslag

Kredittilsynet har forelått at det inntas et nytt åttende ledd i verdipapirhandelloven § 15-7 som gir Finanstilsynet (Kredittilsynet) myndighet til å gjennomføre stedlige tilsyn ved at det gis hjemmel for Finanstilsynet til å pålegge foretak som er utstedere med Norge som hjemstat å stille til disposisjon, eventuelt innhente, den dokumentasjon Finanstilsynet har behov for ved gjennomføring av regnskapskontrollen.

I høringsnotatet er det vist til at gjeldende regelverk ikke gir hjemmel til å få innhentet tilleggsdokumentasjon. Det er heller ikke hjemmel for å pålegge foretaket å foreta ekstra undersøkelser for å få verifisert målingen og eksistensen til en eiendel. Kredittilsynet viser til at tilleggsinformasjon typisk

kan være nødvendig når opplysningene som foreligger ikke gir tilstrekkelig grunnlag til å avgjøre om den finansielle rapporteringen er i samsvar med regelverket. Det pekes på at Finanstilsynet ikke har noen mulighet til å få kontrollert regnskapsopplysningene uten at foretaket samarbeider og innhenter nødvendig dokumentasjon.

I høringsnotatet er det særskilt vist til at grunnlaget for å etterspørre mer informasjon ofte vil være at saken ikke er tilstrekkelig opplyst, og at Finanstilsynet derfor ikke kan vurdere saken på en forsvarlig måte. Det anføres at hensynet til å få saken best mulig opplyst derfor tilsier at Finanstilsynet bør kunne kreve utfyllende informasjon når dette vurderes som hensiktsmessig. I høringsnotatet anføres av den grunn at det ikke bør gjelde noe ubetinget krav om kvalifisert mistanke om regelverksbrudd som grunnlag for adgangen til å etterspørre ytterligere opplysninger.

I høringsnotatet angis også at det bør være opp til Finanstilsynets skjønn å avgjøre hvilken dokumentasjon som kreves. I henhold til høringsnotatet vil det således være Finanstilsynet som må vurdere forholdet mellom hva det koster å innhente dokumentasjon og nytten av den informasjonen som innhentes. Kredittilsynet mener imidlertid at kostnad ikke i seg selv kan være tilstrekkelig grunnlag for å unnlate å innhente dokumentasjon når det ikke finnes noen alternativ måte å opplyse saken.

I høringsnotatet er det videre foreslått at hjemmelen for Finanstilsynet til å pålegge utstederforetak å avlegge nytt årsregnskap eller årsberetning, suppleres med en hjemme til også å pålegge utstederforetakene å avlegge nye delårsregnskaper.

Utgangspunktet for forslaget er at investorene bør ha et korrekt beslutningsgrunnlag. Kredittilsynet viser til at delårsrapporter gjør det lettere for regnskapsbrukerne å forstå et foretaks evne til å skape fortjeneste og generere kontantstrømmer, samt dets finansielle stilling og likviditet gjennom året. Delårsregnskaper kommer ut hyppigere og kan derfor etter Kredittilsynets vurdering ha større praktisk verdi for investorer og analytikere enn årsregnskapet og årsberetningen. Kredittilsynet peker også på at delårsregnskapene også inneholder sammenligningstall som danner grunnlag for en sammenligning mellom de enkelte kvartalene og årsregnskapet. En endring av fremtidig finansiell rapportering vil ikke nødvendigvis omfatte endring av sammenligningstall og viktig informasjon kan således gå tapt.

Kredittilsynet viser til at hjemmelen er tenkt benyttet dersom feil eller mangler er så omfattende, at det er nødvendig med nytt delårsregnskap for å sikre at investorene har riktig beslutningsgrunnlag.

Bestemmelsen er forbeholdt tilfeller der rapporteringen avviker vesentlig fra lov eller forskrift, og Finanstilsynet forutsettes å velge den reaksjon som er minst inngripende overfor virksomheten og som samtidig sikrer hensynet til investorene. I tilfeller med mindre alvorlige feil er det forutsatt at Finanstilsynet fortsatt skal benytte hjemmelen etter verdipapirforskriften § 13-8 til å pålegge utstederforetak å endre sin fremtidige regnskapspraksis, korrigere feil i neste rapportering, herunder gi noteopplysninger om forholdet og gi offentlig tilleggsinformasjon dersom den finansielle rapporteringen ikke er samsvar med lov eller forskrift.

8.4 Høringsinstansenes merknader

Brønnøysundregistrene, Norges Bank, Statistisk sentralbyrå, LO og Oslo Børs er generelt positive til forslagene i Kredittilsynets høringsnotat.

Oslo Børs viser til at regnskapsrapporteringen er sentral for verdipapirenes verdsettelse av selskapene, og for utligning av innsideinformasjon. Oslo Børs peker derfor på at det er viktig at kontrollfunksjonene har effektive hjemler og tilstrekkelige ressurser.

Fornyings- og administrasjonsdepartementet (FAD) mener det bør presiseres at Finanstilsynet må ta i betraktning at dokumentasjon kan inneholde personopplysninger. FAD viser til at det etter personopplysningsloven kun er anledning til å behandle personopplysninger når dette er nødvendig ut fra formålet med behandlingen. *Datatilsynet* gir imidlertid uttrykk for at forslagene ikke synes å medføre noen konsekvens for den enkeltes personvern, og har derfor ingen merknader til høringsnotatet.

FNH og Sparebankforeningen er enige i at den offentlige regnskapskontrollen bør styrkes. Imidlertid bemerker de at Finanstilsynet bør være varsom med å overprøve foretakenes skjønnsutøvelse med mindre den åpenbart er feil. Etter FNHs og Sparebankforeningens syn er det primært revisor som skal vurdere forsvarligheten i foretakenes skjønnsutøvelse.

FNH og Sparebankforeningen støtter ikke forslaget om at Finanstilsynet skal kunne kreve at utstedere må innhente dokumentasjon for å verifisere den enkelte regnskapspost.

Etter FNHs syn bør plikten til å gi opplysninger etter gjeldende regelverk være tilstrekkelig til å dekke Finanstilsynets informasjonsbehov i de fleste tilfeller. FNH mener dessuten at forslaget innebærer at Finanstilsynet beveger seg inn på revisors ansvarsområde. FNH stiller spørsmål ved om nyt-

ten ved den informasjon som etter forslaget vil måtte innhentes, overstiger kostnaden ved å innhente slik informasjon. FNH mener at dersom forslaget gjennomføres, bør det kreves at Finanstilsynet har kvalifisert mistanke om at den finansielle rapporteringen ikke er i samsvar med regelverket før pålegg om å gi ytterligere dokumentasjon gis.

Sparebankforeningen reiser spørsmål ved om Finanstilsynets forslag reelt sett innebærer utvidede fullmakter i relasjon til institusjoner underlagt tilsyn etter tilsynsloven. Ellers gir *Sparebankforeningen* uttrykk for at kravet for å benytte hjemmelen som forslaget innebærer bør ligge høyt. Etter *Sparebankforeningens* syn bør hjemmelen kun benyttes der det foreligger en kvalifisert mistanke om vesentlig regnskapsmanipulasjon, og som medfører vesentlig feil i informasjon og beslutningsgrunnlag for investorer. *Sparebankforeningen* mener hjemmelen ikke må praktiseres som en offentlig revisjon ut over den lovpålagte revisjonen.

NHO kan ikke se at det skulle være behov for å gi tilsynet adgang til å utføre regnskapskontroll ved stedlige tilsyn. *NHO* påpeker i den forbindelse at regnskapskontrollen avviker betydelig fra tilsynets virksomhet som tilsyn i forhold til øvrige tilsynsobjekter. I *NHOs* høringsuttalelse heter det videre blant annet følgende:

«Det er regnskapene, ikke virksomhetene, som er underlagt kontroll i regi av regnskapskontrollen, ulikt tilsynets øvrige tilsynsobjekter. At man har adgang til stedlig tilsyn andre steder har derfor ikke overføringsverdi til regnskapskontrollen. I tillegg kommer at vi ikke kan se at man har erfaringer som skulle tilsi et slikt behov heller. Argumentene fra tilsynets side baserer seg på hypoteser.»

8.5 Departementets vurdering

Departementet støtter Kredittilsynets forslag til nytt åttende ledd i § 15-7 i verdipapirhandelloven. Departementet kan i det vesentlige også slutte seg til de begrunnelser og vurderinger Kredittilsynet gir uttrykk for i høringsnotatet. Det vises i den forbindelse til at regnskapsrapporteringen er sentral for verdipapirenes verdsettelse av selskapene, og for utligning av innsideinformasjon. Departementet er enig med Oslo Børs i at det er viktig at kontrollfunksjonene har effektive hjemler og tilstrekkelige ressurser.

Departementet er ikke enig med de høringsinstansene som har anført at Finanstilsynet ved benyttelse av den foreslåtte hjemmelen, beveger seg inn på revisors ansvarsområde. Det vises i den for-

bindelse til Finanstilsynets plikt etter verdipapirhandelloven § 15-1 tredje ledd til å føre kontroll med at årsregnskap, årsberetning, halvårsrapportering og annen finansiell rapportering fra utstedere av omsettelige verdipapirer som er ellers søkes notert på regulert marked i EØS-området er i samsvar med lov og forskrifter, forutsetter tilgang til tilstrekkelige opplysninger. Departementet bemerker at verdipapirhandelloven § 15-1 tredje ledd forutsetter at Finanstilsynet har plikt til å overprøve foretakenes skjønnsutøvelse dersom den må anses for å være i strid med lov eller forskrift. I vurderingen vil Finanstilsynet måtte ta stilling til om det foreligger sannsynlighetsovervekt for at det foreligger lov- eller forskriftsstridig skjønnsutøvelse.

Departementet er heller ikke enig med FNH og *Sparebankforeningen* i at det må foreligge kvalifisert mistanke for at Finanstilsynet skal kunne utstede pålegg om å fremskaffe opplysninger. Selv om det etter departementets oppfatning er en forutsetning at det må foreligge forhold som gir Finanstilsynet grunn til å anta at det kan ha skjedd rapportering i strid med lov eller forskrift, er departementet enig med Kredittilsynet i at årsaken til å etterspørre informasjon nettopp kan være at saken ikke er tilstrekkelig opplyst til at Finanstilsynet kan gjøre en forsvarlig vurdering av den. Departementet mener således at det må være tilstrekkelig for benyttelse av hjemmelen at det foreligger konkret mistanke om lov- eller forskriftsstridig rapportering, men at det ikke kan være grunnlag for å kreve at Finanstilsynets mistanke bygger på omfattende dokumentasjon. Departementet er således langt på vei enig i at det bør være opp til Finanstilsynets skjønn å avgjøre hvilken dokumentasjon som kreves, og at Finanstilsynet i den forbindelse vil måtte vurdere forholdet mellom hva det koster å innhente dokumentasjon og nytten av den informasjonen som innhentes. Departementet er enig i at kostnaden ikke i seg selv vil være tilstrekkelig grunnlag for å avstå fra å gi pålegg om at det skal innhentes dokumentasjon dersom det ikke finnes noe reelt alternativ, men departementet legger til grunn at en kost-/nyttevurdering må inngå i Finanstilsynets vurdering.

Departementet støtter også Kredittilsynets forslag om at Finanstilsynet skal kunne pålegge utstederforetak å avlegge nye delårsregnskaper. Departementet er enig med Kredittilsynet i at delårsregnskaper har vesentlig betydning for regnskapsbrukernes muligheter til å vurdere foretakets evne til å skape fortjeneste og å generere kontantstrømmer. Departementet ser det som viktig at utstederforetakene offentliggjør nye delårsregnskap dersom tidligere avlagte delårsregnskap inneholder feil eller

mangler som er så omfattende at det vesentlig svekker regnskapsbrukernes beslutningsgrunnlag, og dette ikke i tide eller i tilstrekkelig grad kan repareres ved endringer i fremtidige regnskaper.

Departementet forutsetter at Finanstilsynet ved vurderingen av om et utstederforetak skal avlegge

nytt delårsregnskap, velger den reaksjonen som er minst inngripende sett hen til formålet om å sikre hensynet til at regnskapsbrukerne innen rimelig tid skal ha tilgang til et mest mulig korrekt og fullstendig beslutningsgrunnlag.

9 Opplysninger om transaksjoner med nærstående parter

9.1 Gjeldende rett

9.1.1 Krav til opplysninger om transaksjoner med nærstående parter etter gjeldende bestemmelser i regnskapsloven

I regnskapsloven er det oppstilt visse noteopplysningskrav knyttet til transaksjoner med enkelte typer av nærstående parter. Etter § 7-15 skal det opplyses om datterselskap, tilknyttet selskap og felles kontrollert virksomhet, herunder regnskapstall for virksomhet som ikke er konsolidert eller regnskapsført etter egenkapitalmetoden. Regnskapspliktige som er datterselskap, skal opplyse om morselskap. Små foretak skal gi tilsvarende opplysninger etter § 7-36. Små foretak som er morselskap og benytter seg av unntaket fra å utarbeide konsernregnskap skal i tillegg opplyse om transaksjoner med og mellom datterselskaper og interngevinst på disse, jf. § 7-36 syvende ledd.

Etter § 7-22 første ledd skal det for hver post under fordringer, annen langsiktig gjeld og kortsiktig gjeld angis det samlede beløp som gjelder foretak i samme konsern, tilknyttet selskap og felles kontrollert virksomhet. For foretak i samme konsern skal det opplyses om samlet forpliktelse i form av pantstillelse, annen sikkerhetsstillelse og garantier. Små foretak har tilsvarende krav i § 7-36, bortsett fra at opplysningene om fordringer, annen langsiktig gjeld og kortsiktig gjeld kan gis samlet.

Regnskapsloven § 7-26 inneholder opplysningskrav om eiere i aksjeselskap og allmennaksjeselskap. Etter annet ledd skal det opplyses om selskapets 20 største aksjeeiere. Det skal opplyses om aksjer og aksjeretter som eies av henholdsvis daglig leder og medlemmer av styret og bedriftsforsamlingen. For store foretak gjelder sistnevnte opplysningsplikt de enkelte medlemmer av styret og deres personlig nærstående samt de enkelte ledende ansatte og deres personlig nærstående. Små foretak skal gi tilsvarende opplysninger etter § 7-42, men begrenset til selskapets 10 største aksjeeiere. Som personlig nærstående regnes i denne sammenheng ektefelle m.v., egne og ektefelles mindreårige barn og foretak som vedkommende eller no-

en av de forutnevnte kontrollører (jf. regnskapsloven § 1-3 annet ledd).

Regnskapsloven § 7-31 gjelder ytelser til ledende personer m.v. Det skal opplyses om de samlede utgifter til henholdsvis lønn, pensjonsforpliktelser og annen godtgjørelse til daglig leder og medlemmer av styret og bedriftsforsamlingen. Videre skal det opplyses om avtale om særskilt vederlag ved opphør eller endring av ansettelsesforhold eller verv for daglig leder eller leder av styret. Tilsvarende gjelder avtaler om bonuser, overskuddsdelinger, opsjoner og lignende til fordel for daglig leder eller leder av styret. Når en eller flere av de nevnte opplysningene ikke gis fordi den regnskapspliktige ikke har hatt utgifter til lønn, pensjonsforpliktelser eller annen godtgjørelse til de nevnte personer, skal det opplyses særskilt om dette, ved at det gis en såkalt «negativ bekreftelse». Det skal også gis opplysninger om den regnskapspliktiges forpliktelser knyttet til tegningsretter, opsjoner og tilsvarende rettigheter som gir ansatte eller tillitsvalgte rett til tegning, kjøp eller salg av aksjer eller egenkapitalbevis. Store foretak har ytterligere krav til opplysninger om ytelser til ledende personer i regnskapsloven § 7-31 b.

Regnskapsloven § 7-32 omhandler lån og sikkerhetsstillelse til ledende personer, aksjeeiere m.v. Lån til eller sikkerhetsstillelse til fordel for daglig leder og leder av styret skal spesifiseres, med angivelse av vilkår. Store foretak skal gi slike opplysninger spesifisert på de enkelte medlemmer av styret og de enkelte ledende ansatte. Det skal videre opplyses om samlede lån og sikkerhetsstillelse for ansatte, aksjeeiere og medlemmer av styret og bedriftsforsamlingen. I aksjeselskap og allmennaksjeselskap skal opplysningene også omfatte lån og sikkerhetsstillelse for nærstående til aksjeeiere og medlemmer av styret og bedriftsforsamlingen. Hvem som er nærstående i denne sammenheng, er nærmere presisert i bestemmelsen.

Små foretak har opplysningskrav om ytelser til ledende personer m.v. og lån og sikkerhetsstillelse til ledende personer, aksjeeiere m.v. i §§ 7-44 og 7-45. For de små foretakene gjelder enkelte forenklinger sammenlignet med kravene i §§ 7-31 og 7-32.

Norsk RegnskapsStiftelse har utgitt en regn-

skapsstandard om nærstående parter, NRS(F) *Opplysninger om nærstående parter*. Tilleggskravene i standarden ut over det som følger av loven, er angitt å skulle gjelde for foretak som er store, jf. regnskapsloven § 1–5.

9.1.2 Ligningslovens regler om oppgave- og dokumentasjonsplikt for kontrollerte transaksjoner

I henhold til ligningsloven § 4-12 første ledd plikter selskap eller innretning som har plikt til å levere selvangivelse eller selskapsoppgave, jf. ligningsloven §§ 4-2 nr. 1 og 4-9 nr. 1, å levere oppgave over art og omfang av transaksjoner og mellomværender med nærstående selskaper eller innretninger. Med mellomværender forstås alle typer fordringer og gjeld samt garantier, jf. forskrift 7. desember 2007 nr. 1368 om oppgaveplikt for kontrollerte transaksjoner og mellomværender § 1 tredje ledd. I oppgaven skal det blant annet gis opplysninger om graden av kontroll, hvem som er foretaksgruppens ultimate morselskap og i hvilket land dette er hjemmehørende. Det skal også opplyses om i hvilke geografiske områder transaksjonsmotparten er hjemmehørende. Videre skal det ved å sette kryss i beløpsintervall, angis typer av transaksjoner foretaket har med nærstående og hvor vesentlig disse er for foretaket. Det skal angis særskilt dersom det har vært gjennomført transaksjoner uten vederlag. Det skal også opplyses om hva slags virksomhet som drives og om det er skjedd endringer i juridisk struktur eller den operasjonelle struktur i løpet av inntektsåret

I forskrift om oppgaveplikt for kontrollerte transaksjoner og mellomværender § 1, er det fastsatt unntak fra oppgaveplikten etter ligningsloven § 4-12 nr. 1 for selskap som i inntektsåret har hatt kontrollerte transaksjoner med en samlet virkelig verdi i løpet av inntektsåret på mindre enn 10 millioner kroner og som ved utgangen av inntektsåret heller ikke har mindre enn 25 millioner kroner i mellomværender med nærstående selskaper eller innretninger. Kravet til virkelig verdi gjenspeiler armlengdeprinsippet og skal forhindre at man ikke anser seg oppgavepliktig ved å avtale en lavere pris.

I henhold til ligningsloven § 4-12 annet ledd skal selskaper som nevnt i bestemmelsens første ledd utarbeide skriftlig dokumentasjon som gir grunnlag for å vurdere om priser og vilkår i transaksjonene og mellomværendene med nærstående parter er i samsvar med priser og vilkår som ville vært fastsatt i tilsvarende transaksjoner inngått mellom uavhengige parter. Dokumentasjonen skal utleveres innen 45 dager etter krav fra lignings-

myndighetene. Selskap og nærstående som til sammen hadde færre enn 250 ansatte i regnskapsåret, og som enten har en salgsinntekt som ikke overstiger 400 millioner kroner eller har en balansesum som ikke overstiger 350 millioner kroner er unntatt fra dokumentasjonsplikten, jf. ligningsloven § 4-12 tredje ledd første punktum. Det er fastsatt visse unntak fra unntaket i annet punktum.

I forskrift 7. desember 2007 nr. 1369 om dokumentasjon av prisfastsettelsen ved kontrollerte transaksjoner og overføringer, er det fastsatt visse generelle prinsipper for utarbeidelse av dokumentasjon etter ligningsloven § 4-12 annet ledd, samt enkelte nærmere krav til dokumentasjonens innhold, herunder:

- opplysninger om foretaket, konsernet og virksomheten, jf. § 4,
- opplysninger om finansielle forhold, jf. § 5,
- opplysninger om art og omfang av kontrollerte transaksjoner, jf. § 6,
- funksjonsanalyse, jf. § 7,
- særlige opplysninger om sentralisert tjenesteyting, jf. § 8,
- særlige opplysninger om immaterielle verdier, jf. § 9,
- opplysninger om valgt prissettingsmetode, jf. § 10,
- opplysninger om avtaler mv., jf. § 12,
- opptegning over uvesentlige transaksjoner, jf. § 13.

I tillegg er det forutsatt at dokumentasjonen bør inneholde en sammenlignbarhetsanalyse, jf. § 11

Skattedirektoratet har i forbindelse med innføringen av dette regelverket utarbeidet retningslinjer for dokumentasjon av prisfastsettelsen ved kontrollerte transaksjoner og overføringer. Disse retningslinjene er ment å veilede skattyterne i hvilket materiale som skal fremlegges og hvilken informasjon som bør fremgå av dette. Det er vist til at OECDs retningslinjer om internprising for flernasjonale foretak og skattemyndigheter fra 1995, den nyere anbefaling i EUs adferdskodeks for internprisingdokumentasjon og andre lands regler om dokumentasjon av internpriser bygger på de samme hovedelementene.

9.2 EØS-rett

Etter nytt punkt 7 b i artikkel 43(1) i regnskapsdirektivet, jf. direktiv 2006/46/EF artikkel 1(6), skal det opplyses om vesentlige transaksjoner med nærstående parter som ikke er inngått på normale markedsvilkår. Opplysningene skal inkludere transak-

sjonenes beløp, karakteren av forholdet til den nærstående parten og andre opplysninger om transaksjonene som er nødvendige for å forstå foretakets økonomiske stilling. Opplysningene kan gis på aggregert nivå, gruppert etter transaksjonenes karakter, med mindre særskilte opplysninger er nødvendige for å forstå virkningene av transaksjoner med nærstående parter for foretakets økonomiske stilling.

Begrepet «nærstående part» er forutsatt å skulle ha samme innhold som i de internasjonale regnskapsstandardene som er vedtatt i overensstemmelse med forordning (EF) nr. 1606/2002.

Medlemsstatene kan gi unntak fra opplysningskravet for mellomstore foretak (som definert i regnskapsdirektivet artikkel 27) som ikke er aksjeselskaper/allmennaksjeselskaper (foretak som definert i artikkel 1(1) i direktiv 77/81/EF). For mellomstore foretak som er aksjeselskaper/allmennaksjeselskaper kan medlemsstatene begrense opplysningskravet til transaksjoner som, direkte eller indirekte, er inngått:

- mellom foretaket og foretakets hovedaksjeeier
- mellom foretaket og medlemmene av foretakets ledelses-, styre- og kontrollorganer

Små foretak (som definert i regnskapsdirektivet artikkel 11¹, herunder også aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper, kan gis unntak fra hele opplysningskravet.

Medlemsstatene kan gi unntak fra opplysningskravet for transaksjoner mellom heleide datterselskaper og for transaksjoner mellom morselskap og heleide datterselskaper.

Etter nytt punkt 7 b i artikkel 34 i konsernregnskapsdirektivet skal det i konsernregnskapet tilsvarende opplyses om vesentlige transaksjoner med nærstående parter, som ikke er inngått på normale markedsvilkår. Det er transaksjoner inngått av morselskapet eller andre konsoliderte foretak (datterselskaper) som omfattes av kravet til opplysninger i konsernregnskapet. Hvilke opplysninger som skal gis om transaksjonene med nærstående er de samme etter kravet i konsernregnskapsdirektivet som etter kravet i regnskapsdirektivet. Konserninterne transaksjoner (transaksjoner mellom de konsoliderte foretakene) er unntatt fra kravet. Forskjellen fra unntaket for konserninterne transaksjoner i regnskapsdirektivet er at unntaket som gjelder for konsernregnskapet også omfatter transaksjoner som deleide datterselskaper er part i.

Medlemsstatene kan unnta små og mellomstore foretak (henholdsvis som definert i regnskapsdirektivet artikkel 11 og artikkel 27) fra kravet til konsernregnskap i sin helhet. I Norge er bare små foretak gitt unntak fra konsernregnskapsplikten.

I fortalen til direktiv 2006/46/EF fremgår det at foretak som avlegger et IFRS-regnskap i henhold til IFRS-forordningen, ikke skal omfattes av det nye direktivkravet vedrørende nærstående parter.

9.3 Dansk og svensk rett

9.3.1 Danmark

I Danmark er artikkel 43(1) i regnskapsdirektivet gjennomført i § 98 c i årsregnskabsloven. Bestemmelsen gjelder foretak i regnskapsklasse C og D (mellomstore og store foretak). Av bestemmelsens stk. 1 første pkt. følger at foretaket skal opplyse om vesentlige transaksjoner med nærstående parter dersom transaksjonene ikke er inngått på normale markedsvilkår. I de alminnelige merknadene til bestemmelsen² er det forutsatt at man ved vurderingen av om en transaksjon er inngått på normale markedsvilkår kan se hen til SKATs (de danske skattemyndighetenes) retningslinjer for internprising («transfer pricing»)³. Disse retningslinjene har mye til felles med den norske skatteetatens retningslinjer til ligningsloven § 4-12 mv., som er omtalt ovenfor.

Av bestemmelsens stk. 2 annet pkt. følger at opplysningene skal omfatte beløp, en beskrivelse av forholdet til den nærstående parten og andre opplysninger om transaksjonene som er nødvendig for å forstå foretakets finansielle stilling. I bestemmelsens stk. 2 er det henvist til IAS 24 for en nærmere definisjon av innholdet i begrepet «nærstående parter». I stk. 3 er det gitt unntak fra opplysningskravet etter stk. 1 for transaksjoner som er inngått mellom foretaket og heleide datterforetak. I spesialmerknaden til bestemmelsen i LF 100 07/08 er det vist til at dette innebærer at det er transaksjoner nedover i konsernet som er unntatt fra opplysningskravet. I henhold til stk. 4 kan opplysninger om individuelle transaksjoner grupperes etter art med mindre særskilte opplysninger er nødvendig for å forstå virkningene av transaksjonene for foretakets finansielle stilling.

¹ Små foretak er definert i direktivet artikkel 11 med størrelsesgrenser (2 av 3): 50 ansatte, 8,8 millioner i salgsinntekt og 4,4 millioner i balansesum. Se nærmere omtale i kapittel 11.

² LF 100 07/08 2. samling (som fremsat): Forhøjelse af beløpsgrenser for regnskabsklasser og ændring af revisors pligter i forbindelse med ledelsesberetningen m.v.

³ Ligningsvejledning; Selskaber og aktionærer 2010-1 – S.I.2 Transfer Pricing

Gjennomføringen av direktivkravet representerer med visse endringer en videreføring av det som tidligere var dansk gjeldende rett. Da någjeldende årsregnskapslov ble vedtatt i 2001 ble det i § 70 innført krav om at foretak i regnskapsklasse B, C og D skulle opplyse om transaksjoner med nærstående parter. Det var forutsatt at opplysningskravet normalt ville være oppfylt dersom det ble gitt opplysninger om omfanget av den aktuelle transaksjonstypen, enten i beløp eller som prosentdel av poster i årsregnskapet for øvrig (for eksempel som andel av balansen eller resultatet).

Begrepet «nærstående parter» ble i bilag 1 A nr. 4 til dagjeldende bestemmelse i årsregnskapsloven definert som:

«1) Personer eller virksomheder, hvoraf den ene direkte eller indirekte har bestemmende eller betydelig indflydelse på den andens eller de andres driftsmæssige og finansielle ledelse, eller

2) flere personer eller virksomheder, hvis driftsmæssige og finansielle ledelse er underlagt bestemmende indflydelse af den samme person eller virksomhed.»

I forarbeidene⁴ er det vist til at nevnte definisjon bygger på en tidligere utgave av IAS 24. Det ble også stilt visse krav til hvilke opplysninger som skulle gis om nærstående relasjonen og om den nærstående parten, herunder grunnlaget for partens bestemmende innflytelse samt vedkommendes navn og bopæl (dersom det er tale om en person).

Dagjeldende § 70 gjaldt som nevnt også små foretak (foretak i regnskapsklasse B). Ved lov nr. 245 af 27/03/2006 ble det bestemt at små foretak skulle unntas fra kravet, og bestemmelsen ble i den forbindelse flyttet til § 98 c. I forarbeidene⁵ til lovendringen ble det vist til at regnskapsbrukerne til små foretak vanligvis kjenner virksomheten, og at årsrapporten for mange av disse regnskapsbrukerne ikke utgjør eneste kilde til kunnskap om virksomheten. Informasjonsverdien av opplysninger om nærstående parter ble vurdert til å være svært beskjeden for de regnskapsbrukerne som leser små foretaks regnskaper sammenlignet med den byrden opplysningskravet medfører for foretakene. Det ble anslått at endringen vil medføre en samfunnsmessig besparelse i administrative byrder på ca. DKK 10 millioner pr. år.

⁴ LF 100 07/08 2. samling (som fremsat): Forhøjelse af beløbsgrenser for regnskapsklasser og ændring af revisors pligter i forbindelse med ledelsesberetningen m.v.

⁵ LF 50 (som fremsat): Forslag til lov om ændring af lov om erhvervsdrivende virksomheders aflæggelse af årsregnskab m.v. (årsregnskapsloven), bogføringslov samt lov om statsautoriserede og registrerede revisorer.

Endringene i § 98 c som følge av direktivgjennomføringen ved lov nr. 516 af 17/06/2008 var ment å skulle medføre en ytterligere lettelse i forhold til kravet om opplysninger om transaksjoner med nærstående parter som tidligere var i kraft. I forarbeidene⁶ til endringen er det særlig vist til at kravet til opplysninger om transaksjoner med nærstående parter ikke lenger vil omfatte transaksjoner som er inngått på normale markedsvilkår.

9.3.2 Sverige

I Sverige er artikkel 43(1) pkt. 7 b i regnskapsdirektivet gjennomført ved nye 5. kap 12 a og b §§ i årsredovisningslagen (1995:1554), og ved henvisninger til at nevnte bestemmelser gjelder tilsvarende i lag om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag (1995:1559) 5 kap. 1 § og lag om årsredovisning i försäkringsföretag (1995:1560) 5 kap. 1 §.

I 5. kap 12 a § første avsnitt i årsredovisningslagen oppstilles plikt til å gi opplysninger om vesentlige transaksjoner som er inngått på ikke-markedsmessige vilkår når de er inngått med parter som nevnt i bestemmelsens nr. 1 til 12. Partsangivelsen svarer til definisjonen av nærstående parter etter IAS 24. Ved vurderingen av hva som skal anses som ikke-markedsmessige vilkår angis i spesialmerknaden til bestemmelsen at de prinsipper som gjelder ved vurderingen av om det har skjedd en skjult (ulovlig) utdeling («förtäckt vinstutdelning») etter 17 kap. 1 § i aksjebolagslagen, vil kunne gi en viss veiledning. I spesialmerknaden til 17 kap. 1 § i aktiebolagslagen i Regeringens proposition 2004/05:85 vises det til at skjult utdeling blant annet omfatter selskapshendelser («affärshändelser») som medfører at selskapets verdi reduseres, når hendelsene ikke har rent forretningsmessig karakter for selskapet. I henhold til proposisjonen innebærer dette at transaksjoner som ikke medfører verdireduksjon for selskapet, faller utenfor bestemmelsen. Det presiseres at det er den reelle verdien som vil være avgjørende, og at den regnskapsmessige verdivurderingen ikke vil ha selvstendig betydning for om transaksjonen kan sies å ha medført en verdireduksjon. Ved vurderingen av om en hendelse kan sies å være av rent forretningsmessig karakter, skal det i henhold til proposisjonen legges vekt på en objektiv vurdering av verdien av partenes respektive ytelser, og på om transaksjonen fremstår som forenlig med den virksomheten selskapet vanligvis

⁶ LF 100 07/08 2. samling (som fremsat): Forhøjelse af beløbsgrenser for regnskapsklasser og ændring af revisors pligter i forbindelse med ledelsesberetningen m.v.

driver. Det presiseres i proposisjonen at en dårlig forretning ikke i seg selv rammes av bestemmelsen, og at normen for hvilke transaksjoner som kan anses for å være av rent forretningsmessig karakter kan være strengere dersom de er inngått med nærstående parter (selskapets eier).

I Regeringens proposition 2008/09:71 drøftes det om allmennaksjeselskaper («publika aktiebolag») som er små, bør unntas fullstendig fra kravet til opplysninger om transaksjoner med nærstående parter. I proposisjonen gis det imidlertid uttrykk for at direktivet etter regjeringens vurdering ikke åpner for et så vidtgående unntak. På den bakgrunn er det i 5. kap 12 a § annet avsnitt gjennomført unntak fra opplysningskravet i bestemmelsens første avsnitt for allmennaksjeselskaper som er små kun når transaksjonen ikke er inngått med aksjeeiere med betydelig aksjeinnhav eller med styremedlem i selskapet. I 5. kap 12 a § tredje avsnitt oppstilles dessuten unntak for transaksjoner mellom morselskaper og heleide døtre i konsernet samt for transaksjoner mellom 2 eller flere datterselskaper når de fullt ut eies av andre konsernselskaper.

I prop. 2008/09:71 drøftes det om opplysningskravet er ment å skulle gjelde løpende eller om det kun omfatter transaksjoner i det året de ble gjennomført. I den forbindelse vises det til at det etter den svenske regjeringens oppfatning er nærliggende å tolke endringsdirektivet slik at opplysninger om transaksjonen skal gis også når den har blitt gjennomført i et tidligere regnskapsår, forutsatt at informasjonen er nødvendig for å bedømme foretakets finansielle stilling. En grunnleggende forutsetning for at opplysningsplikten skal inntreffe, er imidlertid at avtalen ikke var å betrakte som markedsmessig på tidspunktet da den ble inngått.

I 5. kap 12 b § første avsnitt angis at opplysninger etter 5. kap 12 a § skal omfatte informasjon om transaksjonenes art og transaksjonenes totale beløp, informasjon om nærstående relasjonen samt annen informasjon som er nødvendig for å bedømme foretakets stilling. I bestemmelsens annet avsnitt angis at opplysninger om flere transaksjoner av samme type kan gis i samlet (aggregert) form, dersom opplysninger om den enkelte transaksjon ikke er nødvendig for å bedømme hvilken innvirkning den har hatt på foretakets stilling.

9.4 Utvalgets forslag

Utvalget har foreslått et krav om at det skal opplyses om vesentlige transaksjoner med nærstående parter. Opplysningene skal omfatte transaksjonenes beløp og karakteren av forholdet til den nærstå-

ende parten. Utvalget viser til at formålet med opplysningskravet er at det skal skapes åpenhet om at det foreligger transaksjoner med nærstående, hvor omfattende de er, hva de består i, hvem de er inngått med mv., slik at omverdenen selv kan vurdere om det er forhold som kan påvirke deres beslutninger. Utvalget har foreslått at opplysninger om individuelle transaksjoner kan grupperes etter sin karakter med mindre opplysninger om enkelte transaksjoner er nødvendig for å forstå virkningen av transaksjonen for den regnskapspliktiges og konsernets stilling.

Utvalget foreslår at det nye opplysningskravet innføres uten noen avgrensning til med hensyn til hvorvidt transaksjonen er inngått på normale markedsvilkår eller ikke. Utvalget viser til at reglene i ligningsloven og veiledningen som gis i retningslinjene fra OECD bare i begrenset grad synes å kunne benyttes i vurderingen av om en transaksjon er inngått på normale markedsvilkår. Utvalget viser videre til at bestemmelser i aksje- og skattelovgivningen medfører at foretakene vil ha klare insentiver for å konkludere med at en avtale med en nærstående part er inngått på normale markedsvilkår. Utvalget peker på at begrensningen til «transaksjoner som ikke er inngått på normale markedsvilkår» derfor i praksis kan medføre at få transaksjoner vil bli opplyst, og at den åpenhet om nærstående transaksjoner som er forutsatt dermed ikke vil bli oppnådd. I utvalgets vurdering heter det videre:

«I mange tilfeller vil det ikke finnes observerbare markedspriser for sammenlignbare transaksjoner. Hvor det ikke finnes slike observerbare markedspriser, må vurderingen ofte bygge på skjønn. Vurderingen kan derfor være krevende å gjennomføre, og utfallet er i større grad avhengig av hvilke forutsetninger fastsettelsen av transaksjonens virkelige verdi bygger på. For skjønnsmessige vurderinger vil det være vanskeligere for en kontrollør å overprøve virksomhetens konklusjon om at transaksjonen er inngått på normale markedsvilkår og derfor ikke trenger å opplyses om. Eventuelt kan det oppstilles krav om at en uavhengig part vurderer hva som er virkelig verdi av transaksjonen. Et slikt krav kan imidlertid medføre betydelige merkostnader for foretakene, og i praksis kan det være vanskelig å finne uavhengige rådgivere. Normalt er det involvert skjønn ved verdifastsettelsen. Selv om uavhengige og kompetente rådgivere benyttes, kan utfallet derfor bli at disse konkluderer med ulike verdifastsettelser, for eksempel ved taksering av fast eiendom.

Formålet med opplysningskravet er åpenhet om forekomsten av og innholdet i nærstående

transaksjoner, og da i særdeleshet transaksjoner som det kan reises tvil om uavhengige parter ville inngått på de samme vilkårene og transaksjoner som er gjennomført som ledd i illojale og/eller lovstridige tilpasninger. Utvalget er ut fra argumentene ovenfor skeptisk til at dette formålet vil oppnås ved en avgrensning av opplysningskravet til transaksjoner som ikke er inngått på normale markedsvilkår. Avgrensningen synes heller ikke å innebære en forenkling for foretakene som skal anvende reglene, eller for de kontrollører (revisorer mv.) som skal etterprøve anvendelsen av reglene, snarere det motsatte.»

Utvalget har foreslått et unntak slik at opplysninger om transaksjoner mellom konsoliderte foretak ikke må gis i konsernregnskapet. Utvalget viser til at formålet med konsernregnskapet er å vise konsoliderte selskaper som en økonomisk enhet, og at transaksjoner mellom konsoliderte selskaper uansett vil bli eliminert. Utvalget har vist til at tilsvarende er lagt til grunn i de internasjonale regnskapsstandardene (IAS 24) og i den norske regnskapsstandard NRS(F) *Opplysninger om nærstående parter*.

Utvalgets flertall har i tillegg foreslått et unntak for transaksjoner mellom heleide konsoliderte foretak i de konsoliderte foretakenes selskapsregnskaper. Utvalget viser til at det ofte vil være en rekke ordinære forretningstransaksjoner innenfor et konsern som det i liten grad er behov for opplysninger om. Videre inneholder allerede eksisterende regelverk dokumentasjons-/opplysningsplikter for denne typen transaksjoner. Blant annet viser utvalget til de nye reglene i ligningslovgivningen om oppgave- og dokumentasjonsplikt for transaksjoner med nærstående til ligningsmyndighetene. Utvalget peker på at det som følge av de nye kravene i ligningsloven og de eksisterende (nylig endrede) kravene i aksjelovene §§ 3-8 og 3-9 allerede er etablert tiltak som kan bidra til å hindre økonomisk kriminalitet og tapping av foretak, både til skade for minoritets-eiere og kreditorer. Behovet for ytterligere tiltak for denne typen nærstående transaksjoner er dermed etter utvalgets syn redusert.

Utvalgets mindretall mener at det ikke bør gis unntak for transaksjoner mellom heleide konsoliderte foretak i de konsoliderte foretakenes selskapsregnskaper. Mindretallet viser til at de nye reglene i ligningslovgivningen om oppgave- og dokumentasjonsplikt for transaksjoner med nærstående, inneholder omfattende unntak og begrensninger. Mindretallet viser dessuten til at de opplysningene som gis, kun er tilgjengelig for ligningsmyndighetene og til at de således ikke ivaretar informa-

sjonsbehovet til andre eksterne brukere av regnskapet på samme måte som opplysninger i noter til årsregnskapet gjør.

Utvalgets flertall har foreslått at regnskapspliktige som er små unntas fra kravet. Utvalgets flertall mener at forenklingssynet veier tyngst for de små foretakene. Flertallet peker på at selv om kostnadene forbundet med å fremskaffe og utarbeide noteinformasjonen ikke nødvendigvis vil være så store for det enkelte selskap, kan beløpet samlet sett bli betydelig. Flertallet viser dessuten til at selv om forholdene i små foretak normalt vil være mer oversiktlige enn i store foretak, vil også ressursene til utarbeidelse av regnskaper normalt være mindre.

Utvalgets mindretall mener at opplysningskravet om nærstående transaksjoner bør gjelde alle foretak uavhengig av størrelse. Mindretallet anfører at nærståendeproblematikk er minst like sentralt i mindre virksomheter, og er en risikofaktor som brukerne av regnskapet bør få informasjon om. Mindretallet anfører videre at virksomheter av mindre omfang normalt vil ha relativt små og oversiktlige forhold, og at det derfor ikke kan anses som særlig byrdefullt med et slikt krav.

Utvalget har foreslått at nærmere regler om hvilke parter som skal anses som nærstående gis i forskrift i samsvar med IAS 24. På grunnlag av forslaget har utvalget drøftet om den nye definisjonen av nærstående også burde omfatte nærstående etter regnskapsloven §§ 7-32 og 7-45. Utvalget viser imidlertid til at regnskapsloven §§ 7-32 og 7-45 definerer aksjeeiers nærstående (lån eller sikkerhetsstillelse til aksjeeiers nærstående), i motsetning til i IAS 24 som definerer selskapets nærstående. Bestemmelsenes ulike formål tilsier derfor etter utvalgets oppfatning at definisjonen i §§ 7-32 og 7-45 ikke endres for å samsvare med definisjonen av nærstående i det nye noteopplysningskravet.

9.5 Høringsinstansenes merknader

Datatilsynet savner en vurdering av de personvern-messige konsekvensene av krav til opplysninger om transaksjoner med nærstående parter. Datatilsynet ser den foreslåtte utvidelsen av personkretsen som omfattes av nærståendebegrepet som noe problematisk i henhold til personopplysningslovens bestemmelser, og mener det i den forbindelse må avklares i hvilke transaksjonstilfeller det vil være aktuelt å registrere personopplysninger.

Økokrim gir uttrykk for at opplysninger om nærstående parter er et av de viktigste temaene i utredningen. I henhold til *Økokrim* er nærstående-

transaksjoner erfaringsmessig svært ofte kilde til feilinformasjon i regnskapet og inngår som ledd i misbruk av selskapets midler, skattesvik mv. – både når det gjelder små og større foretak.

Økokrim ser positivt på at utvalget foreslår å innføre opplysningskrav om transaksjoner med nærstående parter, men mener det ikke bør gjøres slike unntak som flertallet har foreslått, blant annet når det gjelder små foretak og for transaksjoner mellom heleide konsoliderte foretak. I Økokrims høringsuttalelse heter det videre:

«En svært stor del av verdenshandelen forgår innenfor konsern og det er et kjent problem at internprising benyttes til å plassere inntekter og kostnader der det måtte passe. Internprisingen er viktig for bedriftene og er derfor undergitt betydelig oppmerksomhet. Det er avgjørende for regnskapsbrukerne at internprisingen er troverdig. Etter vår oppfatning er spørsmålene som knytter seg til nærstående transaksjoner så viktige at det bør vurderes utarbeidet forskriftsbestemmelser om hvordan det skal informeres i regnskapet. Dette vil gi større fleksibilitet til å tilpasse informasjonsplikten til raske endringer i tiden. Hovedpliktene og grunnprinsippene bør fremgå av loven selv. Som eksempler på forhold det bør kreves informasjon om nevnes usikkerhet om skjønsmessige vurderinger og hvor stor andel av inntektene som skriver seg fra interninntekter – i forhold til ordinære inntekter.

For øvrig bemerkes at selv om det er innført bestemmelser om at det skal gis opplysninger til ligningsmyndighetene om transaksjoner med nærstående, vil disse opplysningene ikke være tilgjengelig for andre regnskapsbrukere. Det er av denne grunn viktig at det innføres krav om slike opplysninger i regnskapet; offentliggjøring bidrar til mindre risiko for regnskapsmanipulasjon. Videre omfatter opplysningsreglene overfor ligningsmyndighetene kun enkelte typer transaksjoner.»

Folketrygdforbundet ser positivt på at utvalget har gått noe lenger enn direktivets minstekrav når det gjelder kravet til opplysninger om transaksjoner med nærstående parter. Folketrygdforbundet reiser imidlertid spørsmål om det burde vært vurdert om man bør innføre et krav til verdivurdering av en uavhengig part ved slike transaksjoner, og uttaler i den forbindelse blant annet følgende:

«Folketrygdforbundet har merket seg særmerkningen fra utvalgets medlem fra Økokrim (Mona Berget) vedrørende forbehold knyttet til utvalgets avgrensninger og tilnærming til de problemstillinger som behandles i utredningen. I særmerkningen (kapitel 2.2.2) uttales at «det er i liten grad tatt høyde for at misligheter kan være begått av personer som også er eiere i selska-

pet. Det er flere eksempler fra praksis på at eiere, som samtidig har vært styremedlemmer og/eller i ledende stillinger, har begått de straffbare forholdene knyttet til regnskapsmanipulasjon, hvor formålet har vært å presentere et uriktig bilde av virksomheten overfor långivere, investorer og andre utenforstående aktører.»

Folketrygdforbundet er i denne sammenheng enig med utvalget når det uttaler at «eiernes muligheter til å begå finansielle misligheter forutsetter at selskapets ledende ansatte og tillitsvalgte enten forholder seg passive eller medvirker mer aktivt». Samtidig må imidlertid bemerkes at Økokrims representant i sin særmerkning tar opp et vesentlig problem.

I selskaper der en enkelt eller noen få eiere spiller en toneangivende rolle som medlem av styret og/eller ved utvelgelse av styremedlemmer (og evt ansettelse av adm direktør) vil en kunne få styret som vil kunne ha lettere for å være lydhøre for vedkommende eiers/eieres interesser/forslag enn selskapets og aksjonærfellesskapets interesser. I praksis vil problemet kunne bli særlig aktuelt i forbindelse med fusjoner/fisjoner som innebærer nærstående transaksjoner og verdifastsettelse hvor påberopt skjønnsutøvelse kan gi grunnlag for de facto finansiell manipulasjon.»

LO mener at alle foretak skal opplyse om vesentlige transaksjoner med nærstående parter i note til selskapsregnskapet, jfr. forslag til endring av § 7-30 b og ny § 7-42 a, samt endring i forskrift til regnskapsloven § 7-30 b. *LO* uttaler i den forbindelse blant annet følgende:

«Begrunnelsen er risikoen for at nærstående transaksjoner brukes for å flytte midler mellom konsernselskaper. Slike opplysninger er i dag tilgjengelig for ligningsmyndighetene, men bør være tilgjengelig for alle regnskapsbrukere.»

Norsk Øko-forum er enig med utvalgets mindretall i at også konserninterne transaksjoner bør omfattes av kravet til opplysninger om transaksjoner mellom nærstående parter. I den forbindelse skriver *Norsk Øko-forum* blant annet følgende:

«Erfaringsmessig er transaksjoner mellom nærstående et av de mest problematiske og risikable områdene i mindre foretak, der det ofte er nære forbindelser mellom eiere og ledelse. I bl.a. skattesaker er slike transaksjoner regelmessig en stor feilkilde og et problematisk område for skattemyndighetene. I tillegg til rene skatteunndragelser er slike transaksjoner ofte også ulovlige uttak av selskaper som kan medføre tap for både skattekreditorer og andre kreditorer. Reglene i ligningslovgivningen om oppgave- og dokumentasjonsplikt for transaksjoner

med nærstående inneholder omfattende unntak og begrensninger, og er kun tilgjengelige for ligningsmyndighetene og ivaretar ikke informasjonsbehovet til andre eksterne brukere av regnskapet. Vi er derfor enig i at det innføres et nytt krav til noteopplysninger om transaksjoner med nærstående parter i alle foretak uavhengig av størrelse, og at også konserninterne transaksjoner bør omfattes av opplysningskravet når det gjelder selskapsregnskapet.»

Videre mener Norsk Øko-forum at det er behov for at det oppstilles generelle krav til dokumentasjon av transaksjoner mellom nærstående. Norsk Øko-forum viser i den forbindelse til sine høringsuttalelser til NOU 2002:20 Ny bokføringslov og til ligningsloven. Norsk Økoforum mener det er minst like stort behov for slike dokumentasjonsregler idag som i 2002, og trolig større etter innføringen av «uttaksmodellen/aksjonærmodellen» for personlige aksjonærer. I høringsuttalelsen heter det videre blant annet følgende:

«Underprising av transaksjoner fra selskap til aksjonær og overprising av transaksjoner fra aksjonær til selskap vil være metoder for å unngå utbyttebeskatning ved overføringer mellom selskaper og aksjonærer, samtidig som dette kan medføre ulovlig tapping av foretak med den konsekvens at kreditorene lider tap.»

Til utvalgets forslag om opplysningskrav om transaksjoner mellom nærstående parter bemerker *Norske Finansanalytikers Forening (NFF)* blant annet følgende:

«Historien har vist at det er mange eksempler på dominerende aksjonærer som har inngått, for dem, svært gunstige avtaler. NFF ber derfor utvalget vurdere om det bør innføres særskilte krav om at det skal utarbeides «fairness opinions» ved transaksjoner med dominerende aksjonærer, eksempelvis med mer enn 10 % aksjeie [sic], og over ett visst beløp. Dette kravet bør vurderes innført for alle foretak som ikke er "små", og i det minste for "store" foretak – eventuelt begrenset til foretak av allmenn interesse slik det er definert av Kredittilsynet i deres høringsnotat av 1. juni 2007 om gjennomføring av revisjonsdirektivet 2006/43/EF.»

NFF bemerker til utvalgets drøftelse av om det bør oppstilles krav om uavhengig verdivurdering av transaksjoner mellom nærstående parter, at det ikke kan medføre riktighet at det er vanskelig å finne kompetente, uavhengige aktører i Norge som er i stand til å gjennomføre verdivurdering av eiendeler.

NFF ser at det kan være behov for en klargjøring av begrepet nærstående part, og mener det er

viktig at det utarbeides utfyllende forskrift som siste ledd i forslaget til ny § 7-30 b åpner for.

NTL Skatt støtter mindretallets oppfatning når det gjelder opplysninger om konserninterne transaksjoner. *NTL Skatt* viser til utvalgets omtale av risiko for at det gjennom nærståendetransaksjoner flyttes midler mellom konsernselskaper, og til at siden de nye reglene i ligningsloven bare gir opplysninger til ligningsmyndighetene, ikke vil ivareta behovet til eksterne brukere av regnskapet på samme måte som noter til årsregnskapet vil. Etter *NTL Skatts* oppfatning vil årsregnskapet med noter dessuten gi en kontrollverdi i forhold til selvangivelsen med vedlegg.

Når det gjelder unntaket for små foretak, støtter *NTL Skatt* mindretallet i at nærståendeproblematikk er minst like sentralt i mindre foretak. *NTL Skatt* uttaler i den forbindelse blant annet følgende:

«Erfaring fra kontrollarbeid i Skatteetaten viser at det ofte er de små foretakene som har størst mangler ved nærstående transaksjoner, som lån til aksjonær, mellomregningskonto, overdragelse av aksjer, uttak av utbytte og lignende. Noe som igjen gir små foretak ekstra byrder pga tillegg i inntekt, tilleggsskatt osv. Noe av dette kunne vært unngått dersom opplysningsplikten hadde vært bedre.»

NHO viser til at både aksjelovene og ligningsloven har bestemmelser om behandling på generalforsamling og oppgaveplikt for avtaler som vurderes å være inngått på ikke-markedsmessige vilkår. *NHO* mener det fra et etterlevelsessynspunkt vil være hensiktsmessig at det er størst mulig sammenfall mellom bestemmelser som omhandler samme forhold med mindre det foreligger andre tungtveiende hensyn. *NHO* viser i den forbindelse til at utvalget ikke har anført slike tungtveiende hensyn, og går derfor imot at direktivets krav implementeres utvidende.

9.6 Utredningen til Næringslivets Aksjemarkedsutvalg

I utredningen til Næringslivets Aksjemarkedsutvalg er det vist til den økte risiko for at avtaler mellom selskapet og nærstående parter ikke inngås på markedsvilkår sammenlignet med avtaler som inngås mellom helt uavhengige parter. I utredningen vises det videre til at man har søkt å motvirke at transaksjoner med nærstående gjennomføres på selskapets eller aksjeeiernes bekostning blant annet gjennom regler i allmennaksjeloven om habilitet samt gjennom særlige krav til saksbehandlingen ved inngåelse av enkelte typer av avtale med

nærstående. I utredningen vurderes disse reglene slik:

«Disse reglene har i praksis ofte liten betydning for noterte selskaper, men kan i enkelte tilfeller tenkes å ha betydning, se til illustrasjon Aker ASA – Aker Solutions AS transaksjonene nevnt i punkt 7.1 i Vedlegg 1. Noterte selskaper plikter imidlertid iht Løpende forpliktelser punkt 3.3 å straks offentliggjøre «ikke uvesentlige transaksjoner mellom selskapet og aksjeeier, styremedlem, ledende ansatt eller nærstående av disse eller med annet selskap i samme konsern». NUES-anbefalingen anbefaler i tillegg at styret bør sørge for at det foreligger en verddivurdering fra en uavhengig tredjepart ved ikke uvesentlige transaksjoner mellom selskapet og aksjeeier, styremedlem, ledende ansatte eller nærstående av disse. Selskapet har også en opplysningsplikt knyttet til transaksjoner med nærstående i forbindelse med avleggelse av regnskap.

Transaksjoner med nærstående kan innebære en betydelig forfordeling på selskapets, aksjeeieres og kreditorenes bekostning. At det foreligger betryggende regler for behandling av slike transaksjoner er derfor viktig i et minoritetsvern, især hva gjelder transaksjoner på aksjeeiernes bekostning. Samtidig vil avtaler med nærstående kunne være viktige og til det beste for selskapet. Transparens skapt gjennom informasjonsplikt til markedet er med på å sikre at noterte selskaper opptrer ryddig når det inngås avtaler med nærstående. Ytterligere krav til saksbehandlingen eller verddivurderinger kan være tidkrevende og økonomisk krevende og således sette selskapets interesse til side. Vi har derfor ikke foreslått endringer i disse. Vi har imidlertid vurdert endringer i habilitetsreglene. Dersom disse gjennomføres vil de kunne få betydning også for saksbehandlingen av avtaler med nærstående.»

9.7 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om et krav om at det skal gis opplysninger om vesentlige transaksjoner med nærstående parter. Departementet viser til at slike opplysninger vil kunne bidra til å ivareta informasjonsbehovet til eksterne regnskapsbrukere. Herunder legger departementet til grunn at eiere særlig vil kunne ha behov for opplysninger om konserninterne transaksjoner når det er ulik eiersammensetning i forskjellige konsernselskaper som deltar i transaksjonene, for eksempel hvor det er minoritetsinteresser i konserndøtre, eller hvor eierstrukturen i forskjellige datter-

selskaper er ulik. Det vises for øvrig til at forslaget har fått bred støtte fra høringsinstansene.

Departementet er enig med utvalget i at transaksjoner med nærstående parter som er inngått på normale markedsvilkår ikke bør unntas fra opplysningskravet. Departementet kan i det vesentlige slutte seg til utvalgets begrunnelse for ikke å oppstille et slikt kriterium for unntak, og viser i den forbindelse særlig til at foretakene vil ha sterke insentiver til å fortolke et slikt kriterium på en slik måte at det ikke fremstår som om det kan ha vært gjennomført transaksjoner i strid med bestemmelser i selskaps- eller skattelovgivningen. Kriteriet vil dessuten kunne være gjenstand for tolkning og skjønnsutøvelse. Som påpekt av utvalget, viser departementet dessuten til at det uansett kan reises spørsmål om en avgrensning til ikke-markedsmessige transaksjoner i praksis vil medføre noen forenkling for foretakene. Departementet viser i den forbindelse også til Deloitte's høringsuttalelse 9. januar 2008 til Erhvervs- og Selskabsstyrelsens høringsutkast 19. september 2007 til det danske lovforslaget, hvor det blant annet heter:

«På overfladen fremstår endringsforslaget som en lempelse, men vores vurdering er, at virksomhederne risikerer at skulle anvende flere ressourcer fremover. De skal fx fremover vurdere og dokumentere, i) om transaksjonen er indgået på normale markedsvilkår, og ii) hvis den ikke er indgået på normale markedsvilkår, om den så er væsentlig.»

Etter gjeldende NUES' anbefaling, gjelder det et krav om at det bør innhentes en uavhengig verddivurdering av visse transaksjoner med nærstående parter. Departementet er i prinsippet enig med utvalget og de høringsinstansene som har bemerket at det kan være grunn til å lovfeste kravet til at en uavhengig part vurderer transaksjonens virkelige verdi. Departementet viser imidlertid til at utvalget ikke har foreslått noe slikt krav. Departementet har merket seg at utvalget i sin begrunnelse for ikke å foreslå et slikt krav har lagt vekt på at det i praksis kan medføre betydelige merkostnader for foretakene, og departementet viser dessuten til at Næringslivets Aksjemarkedsutvalg har pekt på at ytterligere krav til saksbehandlingen eller verddivurderinger kan være tidkrevende og økonomisk krevende og således sette selskapets interesse til side. Departementet mener derfor etter en samlet vurdering at gjeldende «beste praksis «-anbefaling foreløpig ikke bør erstattes med et lovkrav.

Dersom det skulle oppstå behov for å fremtvinge innhenting av en uavhengig verddivurdering i et konkret tilfelle, mener departementet at det vil være mest hensiktsmessig at dette skjer som ledd i

at det er konstatert et grunnlag for å gjøre nærmere undersøkelser, for eksempel som ledd i at det gjennomføres en gransking etter allmennaksjelovens regler. Departementet peker i den forbindelse på utvalgets forslag til styrking av granskingsinstituttet som departementet i det vesentlige foreslår fulgt opp, jf. kapittel 7. Departementet bemerker at opplysningskravet som her foreslås, ved å sikre åpenhet om denne typen transaksjoner, kan gi minoritetseiere et bedre grunnlag for å vurdere om det i konkrete tilfeller er behov for å fremsette begjæring om gransking.

Departementet er enig med utvalget i at opplysninger om transaksjoner mellom konsoliderte foretak ikke bør kreves i konsernregnskapet. Departementet viser til at formålet med konsernregnskapet er å vise konsoliderte selskaper som en enhet, og at transaksjoner mellom konsernselskaper i prinsippet forutsetningsvis ikke vil berøre den finansielle stillingen til konsernet samlet sett.

Når det gjelder spørsmålet om et unntak fra opplysningskravet for transaksjoner mellom heleide konsoliderte foretak i de konsoliderte foretakenes selskapsregnskaper har departementet vært mer i tvil. Utgangspunktet for et krav til opplysninger om transaksjoner mellom konsernforetak er at det vil gi regnskapsbrukerne bedre grunnlag for å vurdere om transaksjoner er gjennomført på arm-lengdes avstand. For aksjeeiere i konsern hvor det inngås transaksjoner med heleide døtre, vil det i utgangspunktet være konsernets stilling som har størst betydning som beslutningsgrunnlag, og dette vil i hovedsak fremkomme av konsernregnskapet. Imidlertid vil transaksjoner også mellom heleide konsoliderte foretak eksempelvis kunne ha betydning for skattemyndigheter og for sikkerheten til selskapskreditorer når det ikke er stilt garantier eller pant fra andre konsernselskapers side.

Departementet legger til grunn at skattemyndighetenes interesser i utgangspunktet best ivaretas gjennom bestemmelser i bokførings- og ligningslovgivningen, herunder eksempelvis de særlige opplysnings- og dokumentasjonskravene i ligningsloven § 4-12. Opplysninger og dokumentasjon som kan kreves etter ligningslovens regler vil imid-

lertid ikke være tilgjengelige for andre regnskapsbrukere. Departementet legger vekt på at nærstående transaksjoner, ut fra Økokrims erfaring, svært ofte inngår der det registreres feilinformasjon i regnskapene. Departementet viser samtidig til at det innad i konsern typisk vil være en rekke legitime forretningstransaksjoner som det i liten grad er behov for opplysninger om. Betydningen av at det gis denne typen opplysninger må veies mot de administrative byrdene det vil påføre foretakene å fremskaffe disse opplysningene. Departementet mener etter en samlet vurdering at det ikke vil være uforholdsmessig byrdefullt for foretakene å opplyse om slike transaksjoner i selskapsregnskapet dersom foretaket uansett vil ha dokumentasjonsplikt knyttet til de samme transaksjonene overfor ligningsmyndighetene. Departementet foreslår derfor at det skal gis opplysninger også om transaksjoner mellom heleide konsoliderte foretak i selskapsregnskapet, men at det gis et unntak fra kravet til slike opplysninger når den regnskapspliktige ikke har gjennomført kontrollerte transaksjoner eller har mellomværender med nærstående parter som overstiger terskelverdiene (jf. omtalen av gjeldende rett i pkt. 9.1.2 ovenfor) etter § 1 annet ledd i forskrift 12. juli 2007 nr. 1369 om dokumentasjon av prisfastsettelsen ved kontrollerte transaksjoner og overføringer. Kravet vil etter departementets forslag i utgangspunktet heller ikke omfatte foretak som ikke overstiger terskelverdiene som nevnt i ligningsloven § 4-12 tredje ledd første punktum, med mindre de omfattes av bestemmelsens annet eller tredje punktum.

Departementet er enig med utvalgets flertall i at regnskapspliktige som er små foretak bør unntas fra opplysningskravet. Som utvalgsflertallet mener departementet at forenklingshensynet bør veie tyngst for disse foretakene.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at det oppstilles hjemmel til å definere begrepet «nærstående part» i forskrift. Departementet er enig med utvalget i at det ikke er hensiktsmessig å harmonisere nærståendebegrepet i regnskapsloven §§ 7-32 og 7-45 med den nye definisjonen.

10 Aktiviteter som ikke er innregnet i balansen

10.1 Gjeldende rett

Flere bestemmelser i regnskapsloven oppstiller krav om noteopplysninger om aktiviteter som ikke er innregnet i balansen. For andre enn små foretak skal det etter § 7-13 opplyses om årlig leie for leie av varige driftsmidler som ikke er balanseført. I henhold til § 7-28, jf. § 7-40 tredje ledd for små foretak, skal det opplyses om garantiforpliktelser som ikke er balanseført. Etter § 7-29 skal det opplyses om andre forpliktelser enn garantiforpliktelser som ikke er balanseført, og etter § 7-33 skal det opplyses om forhold ved regnskapsårets slutt med betinget utfall. Det gjelder ikke tilsvarende opplysningskrav som etter de to sistnevnte bestemmelsene for små foretak.

Etter regnskapsloven § 7-22 annet ledd, jf. § 7-36 siste ledd for små foretak, er det krav om at det skal opplyses om et foretaks samlede forpliktelser i form av pantstillelse, annen sikkerhetsstillelse og garantier til fordel for foretak i samme konsern.

I noen tilfeller vil finansielle derivater ikke være oppført i balansen (i praksis fordi de er innregnet i balansen til kostpris lik null). Av regnskapsloven § 7-5 følger imidlertid at det skal gis nærmere opplysninger om egenskaper ved og omfang av finansielle derivater fordelt på klasser av derivater. Opplysningene skal omfatte vesentlige betingelser og forhold som kan påvirke beløpsstørrelse, tidfesting og usikkerhet ved fremtidige kontantstrømmer. Opplysningskravet gjelder både balanseførte og ikke-balanseførte derivater.

Plikten til å gi noteopplysninger om aktiviteter som ikke er oppført i balansen, vil også kunne følge av faneparagrafen i regnskapslovens kapittel om noteopplysninger. Av § 7-1 annet ledd følger at det skal «gis opplysninger som er nødvendige for å bedømme den regnskapspliktiges eller konsernets stilling og resultat og som ikke fremgår av årsregnskapet for øvrig». I § 7-1 fjerde ledd fremgår at hvis anvendelse av de øvrige bestemmelsene i loven ikke er tilstrekkelig til at årsregnskapet gir et rettvise bilde av den regnskapspliktiges og konsernets eiendeler og gjeld, finansielle stilling og resultat, skal det gis tilleggsopplysninger.

Dessuten inkluderer regnskapsloven § 3-3 a

krav om at årsberetningen blant annet skal inneholde en beskrivelse av de mest sentrale risikoer og usikkerhetsfaktorer den regnskapspliktige står overfor. Bestemmelsen gjennomfører krav i regnskapsdirektivet artikkel 46 nr. 1 a.

10.2 EØS-rett

Av nytt pkt. 7 a i regnskapsdirektivet artikkel 43(1) første avsnitt følger at det, i den utstrekning det er nødvendig for å bedømme foretakets stilling, skal opplyses om karakteren av og det forretningsmessige formålet med foretakets aktiviteter («arrangements») som ikke er oppført i balansen, samt deres virkning på foretakets finansielle stilling, dersom risikoelementer og fordeler som aktivitetene medfører er vesentlige.

I henhold til bestemmelsens annet avsnitt, kan medlemsstatene tillate at mellomstore foretak (som definert i regnskapsdirektivet artikkel 27) ikke gir opplysninger om virkningen av aktiviteter som nevnt på foretakets finansielle stilling. Slike foretak vil således bare måtte gi opplysninger om karakteren av og det forretningsmessige formålet med disse aktivitetene. Små foretak (som definert i regnskapsdirektivet artikkel 11) kan unntas fra hele opplysningskravet.

Etter nytt pkt. 7 a i konsernregnskapsdirektivet artikkel 34 skal det tilsvarende gis opplysninger om karakteren av og det forretningsmessige formålet med konsernets aktiviteter som ikke er oppført i konsernets balanse, og disse aktivitetenes finansielle virkning. Tilsvarende som etter kravet i regnskapsdirektivet, gjelder opplysningene kun når de risikoelementer og fordeler som oppstår i forbindelse med slike arrangementer er vesentlige, og bare i den utstrekning informasjon om aktivitetene er nødvendig for å bedømme den finansielle stillingen til konsernet som helhet.

10.3 Dansk og svensk rett

10.3.1 Danmark

Regnskapsdirektivet artikkel 43(1) pkt. 7 a er i Danmark gjennomført i § 94 a i årsregnskapsloven. Bestemmelsens ordlyd svarer i det vesentlige til ordlyden i direktivbestemmelsen. Av bestemmelsens stk. 1 følger at foretak skal opplyse om arrangementer som ikke er innregnet i balansen, herunder anvendelse av virksomhet eller aktiviteter med spesielt økonomisk, juridisk, skatte- eller regnskapsmessig formål i den grad opplysninger er nødvendig for å bedømme foretakets finansielle stilling. I henhold til bestemmelsens stk. 2 skal opplysningene omfatte karakteren av og det forretningsmessige formålet med aktivitetene. Store foretak skal dessuten opplyse om risiko og fordeler med aktivitetene samt deres finansielle virkning.

Av LF 100 07/08 fremgår at bestemmelsen er prinsippbasert, og at den har som formål å sikre at foretak ikke kan unnlate å opplyse om risiko og fordeler ved å konstruere arrangementer med vesentlige aktiviteter og forpliktelser som ikke innregnes i balansen. I begrunnelsen for bestemmelsen i LF 100 07/08 vises videre til drøftelsen av enheter med særskilt formål, og til at enheter hvor foretaket har bestemmende innflytelse men ingen eierandel, ikke vil defineres som datterforetak etter årsregnskapslovens regler. Det pekes på at det er behov for at regnskapsbrukerne har kjennskap til foretakets bruk også av slike enheter samt de risikoelementer og fordeler dette innebærer. Det er lagt til grunn at et utgangspunkt for bestemmelsens anvendelsesområde vil være definisjonen av enheter med særskilt formål i SIC (Standing Interpretation Committees¹) 12. Opplysningsplikten vil imidlertid også kunne omfatte andre typer arrangementer. Det pekes på at flere av betraktningene i direktivets fortale ikke vil være relevante i Danmark, fordi arrangementene som der drøftes i vesentlig utstrekning kreves innregnet i balansen eller vil være omfattet av andre opplysningskrav i årsregnskapsloven. Det presiseres særskilt at det er klart at en rekke sedvanlige forretningsmessige avtaler som hovedregel ikke vil berøres av opplysningskravet, selv om arrangementene ikke er innregnet i balansen. Kriteriet vil være hvorvidt slike opplysninger om

slike avtaler er nødvendig for å vurdere foretakets finansielle stilling.

I spesialmerknoten til bestemmelsen i LF 100 07/08 vises det til at bestemmelsen er en oppsamlingsbestemmelse som skal supplere årsregnskapslovens øvrige regler, og det pekes på at de eksempler på opplysninger som må gis, antagelig kreves etter andre bestemmelser i årsregnskapsloven, slik at det nye opplysningskravet ikke bør medføre vesentlig nye opplysninger i årsrapportene. Videre heter det i spesialmerknoten blant annet følgende:

«Betydningen af dette direktivbetingede ændringsforslag er ikke ganske klar, og det synes også at have været en udfordring for Erhvervs- og Selskabsstyrelsen at forklare omfanget tydeligt i lovbemærkningerne. Her var det ønskeligt, om man bad EU-Kommissionen om yderligere vejledning til direktivteksten. Selvom vi umiddelbart tilslutter os vurderingen i bemærkningerne om, at den praktiske konsekvens må formodes at være beskeden, havde det efter vores opfattelse været ønskeligt, at EU-Kommissionen i stedet for et uklart formuleret opplysningskrav havde tilpasset direktivernes koncerndefinition til IFRS, hvorved SPE'er ville bli omfattet af konsolideringsplikten.»

10.3.2 Sverige

I Sverige er regnskapsdirektivet artikkel 43(1) pkt. 7 a gjennomført ved ny 5 kap. 11 a § i årsredovisningslagen (1995:1554) og likelydende bestemmelser i lag om årsredovisning i kreditinstitutt och värdepappersbolag (1995:1559) og lag om årsredovisning i försäkringsföretag (1995:1560). Bestemmelsens ordlyd svarer i det vesentlige til ordlyden i direktivbestemmelsen. Etter bestemmelsen skal foretak gi opplysninger om økonomiske arrangementer med vesentlig risiko eller fordeler som ikke innregnes i balansen, og gi opplysninger om det kommersielle formålet med arrangementet og den økonomiske virkningen arrangementet har på foretaket dersom dette er nødvendig for å bedømme foretakets stilling.

Av drøftelsen i spesialmerknoten til bestemmelsen i Regeringens proposition 2008/09:71 fremgår at vesentlighetskriteriet skal bygge på aktivitetenes økonomiske verdi sett i forhold til verdien av foretakets aktiviteter for øvrig, sett hen til at opplysninger som gis skal ha betydning for regnskapsbrukernes beslutningsgrunnlag. Videre pekes det på at bestemmelsen primært tar sikte på andre aktiviteter («förhållanden») enn dem det kreves opplysninger om i årsberetningen («förvaltningsberättelsen»), men at det uansett ikke vil være krav om yt-

¹ Standing Interpretation Committee (SIC) utga tolkninger for standardene fra International Accounting Standards Committee (IASC). Da IASC ble erstattet av International Accounting Standards Board (IASB), ble tolkningsorganet SIC erstattet av International Financial Reporting Interpretations Committee (IFRIC).

terligere opplysninger i årsberetninger for opplysninger som allerede er gitt i henhold til 11 a §.

Virkeområdet for hvilke aktiviteter som omfattes av opplysningskravet er i prop. 2008/09:71 eksemplifisert ved lån som foretak tar opp i en nærstående juridisk person for å finansiere sin virksomhet, som kan gjennomføres ved at fordringer overdras til såkalte «enheter med særskilt formål» («special purpose entities») som utsteder fordringer og yter lån til foretaket av provenyet fra emisjonen. I proposisjonen pekes det på at slike lån i henhold til svenske regnskapsregler bare vil fremkomme i konsernets balanse dersom enheten med særskilt formål oppfyller regnskapsdirektivets definisjon av datterforetak eller interesseforetak. Det legges imidlertid til grunn at det kan oppnås kontroll i enheter med særskilt formål også på andre måter enn gjennom eierskap, og at de da ikke vil være omfattet av de aktuelle definisjoner. I spesialmerkadene til 11 a § i proposisjonen er det ellers vist til at pkt. 8 og 9 i direktivets fortale kan tjene som ytterligere veiledning til hva slags aktiviteter det siktes til i opplysningskravet.

I prop. 2008/09:71 drøftes det også om direktivkravet allerede kunne sies å være helt eller delvis gjennomført i svensk lovgivning gjennom kravet til årsberetning i 6 kap. 1 § første ledd i årsredovisningslagen. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

«Förvaltningsberättelsen skall innehålla en rättvisande översikt över utvecklingen av företagens verksamhet, ställning och resultat. När det behövs för förståelsen av årsredovisningen skall översikten innehålla hänvisningar till och ytterligare upplysningar om de belopp som tas upp i andra delar av årsredovisningen.»

I proposisjonen s. 48 gis det blant annet følgende vurdering av dette spørsmålet:

«Enligt regeringens mening bör det uppmärksammas att 6 kap. 1 § första stycket sedan tidigare har sin motsvarighet i det fjärde bolagsrättsliga direktivet (artikel 46.1 a och c). Det är därför rimligt att anta att avsikten med det nya upplysningskravet har varit att tillföra något ytterligare. Det kan därvid noteras att det nya upplysningskravet är mer precist utformat. Ett uttalat syfte har, som redan nämnts, varit att fånga upp s.k. «off balance sheet financing», något som i vart fall inte uppenbart omfattas av hittillsvarande bestämmelser.

(...)

Sammantaget gör regeringen bedömningen att det krävs lagändringar för att Sverige ska leva upp till denna del av ändringsdirektivet.»

I proposisjonen drøftes det videre om 5 kap. 11 a § vil medføre krav til tilleggsopplysninger for fo-

retak som rapporterer i henhold til IFRS. Om dette uttales blant annet følgende på s. 50-51:

«Den nuvarande svenska regleringen bygger på tanken att företag som är skyldiga att lämna viss information enligt IAS/IFRS inte bör omfattas av bestämmelser i årsredovisningslagen som innefattar samma upplysningskrav (se prop. 2004/05:24 s. 69). Vid sådana sammanfallande upplysningskrav har det ansetts att ett företag som omfattas av IAS-förordningen bör vara skyldigt att tillämpa kraven såsom de kommer till uttryck i IAS/IFRS (se a. prop. s. 74). Endast sådana nationella krav på tilläggsupplysningar som ligger utanför de ämnesområden som IASB reglerar har således gjorts tillämpliga på företag som omfattas av IAS-förordningen (a. prop. s. 74 f.)

Det kan då konstateras at de nya bestämmelser som här föreslås ska tas in i årsredovisningslagen hänför sig till ett område som också behandlas i de redovisningsstandarder som de företag som omfattas av IAS-förordningen är skyldiga att tillämpa (se främst IAS 27 Koncernredovisning och separata finansiella rapporter jämförd med SIC 12 När skall ett företag för särskilt ändamål, ett SPE, omfattas av koncernredovisningen?), låt vara att dessa standarder inte innehåller några exakta motsvarigheter till de bestämmelser som nu föreslås. I enlighet med de principiella utgångspunkter som ligger bakom den svenska regleringen anser regeringen därför inte att dessa nya bestämmelser i årsredovisningslagen bör göras tillämpliga på företag som opprättar koncernredovisningen enligt IAS/IFRS.»

10.4 Utvalgets forslag

Utvalget viser til at begrepet «arrangementer» ikke ble definert eller operasjonalisert ved innføring av det nye direktivkravet. Utvalget gir uttrykk for at kravet har en så vidt uklar rekkevidde at det er vanskelig å se hva det konkret tilfører ut over de eksisterende regler, herunder fanebestemmelsene i regnskapsloven § 7-1 og de spesifikke opplysningskravene i regnskapsloven kapittel 7. I NOU 2008: 16 heter det videre blant annet følgende:

«Som nevnt inneholder direktivet ingen klar avgrensning av begrepet arrangementer. Selv om fortalen til direktivet nevner eksempler på ikke-balansførte arrangementer, bidrar eksemplene i liten grad til klargjøring. Som nevnt antar utvalget at opplysningskravet ikke er ment å dekke ordinære forretningsavtaler. Likevel er operasjonelle leieavtaler og avtaler om utkontraktering (outsourcing) nevnt som eksempler i forta-

len uten nærmere forklaring. Dette skaper tvil om bestemmelsens rekkevidde. Dessuten er flere av eksemplene mindre relevante for norske forhold. Det finnes ingen operasjonalisering av kravet som klargjør innholdet i kravet ut over de nevnte eksemplene i fortalen til direktivet. Utvalgets gjennomgang av tilgjengelige dokumenter knyttet til utviklingen av direktivet og dokumenter knyttet til innføringen av direktivet i andre land, har heller ikke bidratt til en klargjøring.»

Utvalget finner det videre uheldig at det overlates til den enkelte medlemsstat å vurdere om kravet er ment å inneholde opplysningsplikter ut over det som følger av IFRS. I NOU 2008: 16 heter det om dette blant annet følgende:

«I spørsmål og svar-dokumentet utgitt 28. april 2004, gir EU-kommisjonen uttrykk for at det nye direktivkravet om arrangementer også kan tenkes å være aktuelt for foretak som avlegger IFRS-regnskap: «Listed EU companies applying IAS would have to comply with these additional disclosure requirements, to the extent that they go beyond what is currently required under international accounting standards.» Utvalget er usikker på betydningen av EU-kommisjonens konklusjon på dette punktet ut fra EU-kommisjonens tidligere konklusjoner på hvilke typer tilleggskrav IFRS-foretakene kan pålegges ut over det som fremgår av IFRS. Det er etter det utvalget kjenner til ulike oppfatninger blant medlemsstatene om dette spørsmålet. Uttalelsen kan gi inntrykk av at opplysningskravet kan tenkes å gå lenger enn opplysningskravene etter IFRS. Utvalget finner det uheldig at det overlates til den enkelte medlemsstat og/eller regnskapspliktige å vurdere om kravet er ment å inneholde opplysningsplikter ut over det som følger av IFRS.»

Utvalget skriver videre:

«I andre land, blant annet i Danmark og England, er det innført en lovbestemmelse som i hovedsak er i tråd med ordlyden i direktivet, uten særskilt klargjøring av innholdet i kravet. Etter utvalgets syn er en slik fremgangsmåte uheldig. Lovkrav med et så uklart innhold bør ikke innføres uten en operasjonalisering. Det er på den annen side problematisk å utforme mer konkrete lovbestemmelser som vil virke etter sin hensikt. Opplysningskravet er blant annet ment å ramme fremtidige, hittil ukjente, konstruksjoner. Konkrete lovkrav vil antakelig bli for statiske til at formålet med opplysningskravet oppnås.

I Norge har vi et prinsippbasert regnskapsregelverk. Regnskapsloven har blant annet krav

om at utarbeidelsen av årsregnskapet skal foretas i samsvar med god regnskapsskikk, jf. regnskapsloven § 4-6, og at årsregnskapet skal gi et rettviseende bilde av den regnskapspliktiges og konsernets eiendeler og gjeld, finansielle stilling og resultat. Kravene tolkes til blant annet å innebære at økonomisk realitet skal være avgjørende fremfor formell form. Juridiske definisjoner av eiendeler og forpliktelser avgjør ikke om eiendelene og forpliktelsene føres opp i balansen eller ikke, men de økonomiske realitetene. Etter den norske regnskapsloven er det dermed vanskeligere å skjule forpliktelser og risikoer ved å overføre dem til en SPE, både på grunnlag av den spesifikke bestemmelsen som regulerer konserndefinisjonen og regnskapslovens grunnleggende prinsipper og faneparagrafer om opplysningsplikter.

Den norske regnskapsstandarden NRS(F) Konsernregnskap nevner eksempler på faktisk kontroll, herunder foretak med et avgrenset formål (Special Purpose Entities). SPE-er som oppfyller definisjonen av et datterforetak gjennom faktisk kontroll, omfattes således også av konsolideringsplikten, og foretakets eiendeler og forpliktelser skal konsolideres inn i konsernets balanse.

Faneparagrafene i regnskapsloven § 7-1 annet ledd om opplysninger som er nødvendige for å bedømme stilling og resultat og fjerde ledd om opplysninger som er nødvendig for å gi et rettviseende bilde er oppsamlingsbestemmelser som ivaretar behovet for opplysninger som ikke er ivaretatt i de spesifikke bestemmelsene. På grunn av at innholdet i det nye direktivkravet har en så vidt uklar rekkevidde, er det etter utvalgets oppfatning vanskelig å se hva direktivkravet konkret tilfører ut over de eksisterende regler.»

Utvalget konkluderer at opplysningskravet er forsvarlig dekket innenfor gjeldende regler, og foreslår derfor at det ikke inntas et nytt opplysningskrav på dette punktet. Utvalget gir uttrykk for at det vil være mer naturlig at opplysningskravene eventuelt utvikles gjennom innholdet i de internasjonale og norske regnskapsstandardene.

10.5 Høringsinstansenes merknader

Det har ikke kommet inn høringsmerknader til denne delen av utvalgets forslag.

10.6 Departementets vurdering

Utvalget har ikke foreslått at det inntas krav i regnskapsloven som svarer til artikkel 43(1) pkt. 7 a i

regnskapsdirektivet og artikkel 34 pkt. 7 a i konsernregnskapsdirektivet. Utvalget konkluderte med at direktivkravet er forsvarlig dekket gjennom andre bestemmelser i regnskapsloven, selv om det fra utvalgets side også ble konstatert at deler av direktivkravet ikke synes å være dekket av gjeldende bestemmelser. Blant annet ble det pekt på at gjeldende bestemmelser begrenser seg til forpliktelser som ikke er oppført i balansen, mens det etter ordlyden i direktivet også skal opplyses om eiendeler som ikke er oppført i balansen. Det ble dessuten pekt på at det ikke er noe krav etter gjeldende bestemmelser om at det skal opplyses om forretningsmessig formål og vesentlig risiko og fordeler med ikke-balanseførte forpliktelser.

Etter departementets syn kan det ikke legges til grunn at gjeldende regelverk oppfyller EØS-forpliktelsene som følger av direktivet på dette området. Departementet mener det har formodningen for seg at EU, med forslaget fra kommisjonen og vedtakelsen i Rådet og Europaparlamentet, har ment å innføre en utvidet opplysningsplikt ved fastsettelsen av et nytt direktivkrav. De bestemmelser utvalget har pekt på som anses å oppfylle direktivkravet, svarer i all hovedsak til andre direktivkrav. Departementet viser i den forbindelse også til vurderingen som er gjort i Sverige, og til at bestemmelsen er forutsatt å skulle sikre at regnskapspliktige ikke kan unnlate å opplyse om risiko og fordeler ved å etablere ordninger som ikke omfattes av andre opplysningskrav, men med vesentlige aktiviteter eller forpliktelser som ikke innregnes i balansen.

Utvalget har vurdert om de delene av direktivkravet som ikke synes dekket i gjeldende bestemmelser, burde gjennomføres ved at det inntas krav om at det skal gis opplysninger om forretningsmessig formål og vesentlig risiko og fordeler i regnskapsloven § 7-29. Utvalget viser imidlertid til at bestemmelsen i så fall ville ramme videre enn det som er meningen med direktivbestemmelsen, og konkluderer derfor med at bestemmelsen ikke bør endres. Departementet er enig med utvalget i at det ikke vil være hensiktsmessig å endre bestemmelsen på en slik måte at det kreves opplysninger på dette området som vesentlig går utover direktivets krav. Det vises i den forbindelse til at det ikke har blitt reist innsigelser mot utvalgets vurderinger på dette punktet i høringen.

Samtidig mener departementet at de EØS-forpliktelsene som følger av direktivet krever gjennomføringstiltak i Norge. Departementet mener etter en samlet vurdering at det vil være hensiktsmessig med visse tilpasninger i den prinsippbaserte regelen i regnskapsloven § 7-1, slik at det gjøres klart at det vil være plikt til å gi opplysninger om eventuelle aktiviteter som foretaket måtte være involvert i når disse medfører vesentlig risiko eller vesentlige fordeler, også når disse ikke direkte faller inn under ordlyden til andre opplysningskrav i regnskapsloven, og når de ikke innregnes i balansen. Departementet ser det i den forbindelse som hensiktsmessig at det presiseres krav til hvilke opplysninger som skal gis om slike aktiviteter som svarer til direktivets krav.

Departementet finner i denne forbindelse grunn til å bemerke at det i Norge, som i Danmark og i Sverige, vil kunne tenkes enkelte typer selskapslignende konstruksjoner som ikke nødvendigvis vil være dekket av gjeldende bestemmelser om konsern og tilknyttet selskap, jf. regnskapsloven §§ 1-3 og 1-4. Selv om det fra utvalgets side er pekt på at den foreløpige norske regnskapsstandarden NRS(F) Konsernregnskap etablerer *faktisk kontroll* som kriterium for når det foreligger konsolideringsplikt, er det departementets oppfatning at EØS-forpliktelser som følger av direktivkrav krever gjennomføring i lovgivning, og at det derfor må etableres en opplysningsplikt som svarer til direktivets krav som sikrer at det må gis opplysninger også i tilfeller hvor det ellers ville foreligge grunnlag for å fravike krav etter den foreløpige standarden.

Departementet er enig med utvalget i at det er mindre heldig at EU synes å ha overlatt til den enkelte medlemsstat og/eller regnskapspliktige å vurdere om kravet er ment å inneholde opplysningsplikter ut over det som følger av IFRS. Departementet viser imidlertid til at kravet som foreslås ikke vil berøre foretak som rapporterer i henhold til internasjonale regnskapsstandarder i medhold av regnskapsloven § 3-9, jf. § 3-1 tredje ledd. Departementet viser til omtalen ovenfor av vurderingen i Sverige i prop. 2008/09:71, som må antas å ha tilsvarende relevans i Norge.

11 Grenser for små foretak

11.1 Gjeldende rett

Terskelverdier for foretak som skal anses for små, er gitt i regnskapsloven § 1-6, og bygger på maksimalverdiene i regnskapsdirektivet artikkel 11 før endringene som ble vedtatt gjennom direktiv 2006/46/EF. Regnskapspliktige som ikke overskrider grensene for minst to av følgende tre kriterier, anses etter § 1-6 for små foretak:

- salgsinntekt: 60 millioner kroner,
- balansesum: 30 millioner kroner,
- gjennomsnittlig antall ansatte i regnskapsåret: 50 årsverk.

Av regnskapsloven § 1-6 annet og tredje ledd følger at det ved vurdering av om et foretak er i gruppen små foretak, skal tas utgangspunkt i størrelsen på terskelverdiene, målt på balansedagen for det aktuelle år, og for foregående år/balansedag.

Morselskaper regnes som små bare dersom vilkårene er oppfylt for konsernet som en enhet.

Det er bare små foretak, jf. artikkel 11 i direktivet, som differensieres i henhold til størrelsesmessige terskelverdier. De høyere terskelverdiene (for mellomstore foretak) fastsatt i regnskapsdirektivet artikkel 27, er ikke gjennomført i norsk lovgivning.

Regnskapsloven benytter ikke begrepet store foretak for å skille ut de største foretakene, men for å skille ut foretakene med børsnoterte verdipapirer, andre allmennaksjeselskaper og visse foretak som skal anses for å være store i henhold til særlige regler. Store foretak jf. regnskapsloven § 1-5, skal således ikke anses for små foretak selv om kriteriene etter regnskapsloven § 1-6 isolert sett er oppfylt. Etter regnskapsloven § 1-5 omfatter gruppen store foretak:

- Allmennaksjeselskaper
- Regnskapspliktige hvis aksjer, andeler, egenkapitalbevis eller obligasjoner noteres på børs (foretak med børsnoterte verdipapirer)
- Andre regnskapspliktige dersom det er fastsatt i forskrift gitt av departementet. Slike regler er blant annet fastsatt for banker og pensjonskasser i årsregnskapsforskriften for banker mv. og årsregnskapsforskriften for pensjonskasser.

Gruppen foretak som ikke er små foretak, jf. regnskapsloven § 1-6, eller store foretak, jf. regnskapsloven § 1-5, er ikke definert som egen gruppe i regnskapsloven.

11.2 EØS-rett

EØS-regler som svarer til direktiv 78/660/EØF (regnskapsdirektivet) og direktiv 83/349/EØF (konsernregnskapsdirektivet), åpner for at medlemsstatene kan tillate nærmere angitte forenklinger for selskaper som ikke overskrider et av sette- ne med terskelverdier angitt i regnskapsdirektivet. Den enkelte medlemsstat kan også benytte lavere sett med terskelverdier enn de som er angitt i direktivet dersom de forenklinger som direktivet åpner for ønskes benyttet.

For selskaper under terskelverdiene i regnskapsdirektivet artikkel 27 kan medlemsstatene tillate en forenklet oppstillingsplan for resultatregnskapet, gjøre modifikasjoner i plikten til å offentliggjøre regnskapene og gjøre unntak fra morselskapers plikt til å utarbeide konsernregnskap (morselskap som har et børsnotert datterselskap kan ikke fritas fra konsernregnskapsplikten). For selskaper under terskelverdiene i regnskapsdirektivet artikkel 11, kan medlemsstatene i tillegg tillate en forenklet oppstillingsplan for balansen, unnlate å kreve enkelte noteopplysninger og gjøre unntak fra kravet til årsberetning.

I direktiv 2006/46/EF er det vedtatt endringer i regnskapsdirektivet artikkel 11 og artikkel 27.

Regnskapsdirektivet artikkel 27 omfatter etter endringen selskaper som på balansedagen ikke overskrider grensene for to av de tre følgende kriterier:

- balansesum: 17,5 millioner euro – 156 millioner NOK
- salgsinntekt: 35,0 millioner euro – 312 millioner NOK
- gjennomsnittlig antall ansatte: 250

Regnskapsdirektivet artikkel 11 omfatter etter endringen selskaper som på balansedagen ikke overskrider grensene for to av de tre følgende kriterier:

- balansesum: 4,4 millioner euro – 39 millioner NOK
- salgsinntekt: 8,8 millioner euro – 78 millioner NOK
- gjennomsnittlig antall ansatte: 50

Beløpene angitt i norske kroner ovenfor er beregnet i henhold til regnskapsdirektivet artikkel 11 og 12. For EØS-stater som ikke har euro som sin nasjonale valuta, skal terskelverdiene beregnes på grunnlag av vekslingskursen som er publisert i Official Journal of the European Union på den dato da direktivet som fastsetter terskelverdiene trådte i kraft, jf. artikkel 11 tredje ledd. Ved omregning kan beløpene økes med inntil 10 %, jf. artikkel 12(2).

11.3 Utvalgets forslag

Utvalget har foreslått at terskelverdiene for små foretak, i samsvar med det direktivet åpner for, økes fra 60 til 70 mill. kroner i salgsinntekt, fra 30 til 35 mill. kroner i balansesum. Direktivendringen åpner ikke for noen økning i terskelverdien for gjennomsnittlig antall ansatte.

11.4 Høringsinstansenes merknader

Nærings- og handelsdepartementet støtter utvalgets forslag om å øke terskelverdiene for små foretak i regnskapsloven.

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening støtter forslaget om at regnskapslovens terskelverdier bør økes til nivået i regnskapsdirektivene.

NHO mener at tersklene for små foretak bør lig-

ge nærmere maksimalgrensen etter direktivet enn det utvalget har foreslått. *NHO* mener man også bør innføre en kategori mellomstore foretak i henhold til artikkel 27 i regnskapsdirektivet, og at man i den forbindelse bør åpne for forenklinger som regnskapsdirektivet åpner for for slike foretak.

11.5 Departementets vurdering

Departementet viser til at ingen høringsinstanser har hatt innsigelser mot utvalgets forslag om at terskelverdiene for små foretak økes i samsvar med direktivets nye maksimumsgrenser. Departementet foreslår derfor at forslaget følges opp, slik at terskelverdiene for balansesum og salgsinntekt økes til henholdsvis 35 millioner kroner og 70 millioner kroner.

Spørsmålet om hvorvidt det burde etableres en kategori mellomstore foretak ble vurdert av Regnskapslovutvalget i NOU 1995:30 pkt. 3.6.3, hvor det særlig ble lagt vekt på lovtekniske ulemper ved å operere med flere sett med størrelsesmessige terskelverdier i regnskapsloven. Regnskapslovutvalget gikk på den bakgrunn inn for at det bare burde gjelde én grense, og at denne ikke burde settes høyere enn det laveste settet med terskelverdier i regnskapsdirektivet. Utvalgets forslag ble fulgt opp av departementet i Ot.prp. nr. 42 (1997-98). Departementet mener det ikke er grunnlag for å ta dette spørsmålet opp til ny vurdering på det nåværende tidspunkt. En fornyet vurdering av dette spørsmålet bør eventuelt gjennomføres som ledd i et mer generelt arbeid med å utrede om hensynet til næringslivets rammebetingelser tilsier endringer i regnskapsreglene.

12 Resultatbasert avlønning

12.1 Gjeldende rett

Krav til opplysninger om ledende personer gis i regnskapsloven § 7-31. Det oppstilles tilleggskrav for store foretak i regnskapsloven § 7-31 b. Etter regnskapsloven § 7-31 skal det opplyses om følgende:

«Det skal opplyses om de samlede utgifter til henholdsvis lønn, pensjonsforpliktelser og annen godtgjørelse til daglig leder og medlemmer av styret og bedriftsforsamlingen.

Det skal opplyses om arten og omfanget av forpliktelser til å gi daglig leder eller leder av styret særskilt vederlag ved opphør eller endring av ansettelsesforholdet eller vervet. Tilsvarende gjelder avtaler om bonuser, overskuddsdelinger, opsjoner og lignende til fordel for daglig leder eller leder av styret.

Det skal gis opplysninger om den regnskapspliktiges forpliktelser knyttet til tegningsretter, opsjoner og tilsvarende rettigheter som gir ansatte eller tillitsvalgte rett til tegning, kjøp eller salg av aksjer eller grunnfondsbevis.

Når en eller flere opplysninger som nevnt i første eller annet ledd ikke gis fordi den regnskapspliktige ikke har hatt utgifter til lønn, pensjonsforpliktelser eller annen godtgjørelse til daglig leder, medlem av styret eller bedriftsforsamlingen, skal det opplyses særskilt om dette.»

Etter regnskapsloven § 7-31 b skal store foretak gi følgende tilleggsopplysninger:

«Store foretak skal opplyse om samlet godtgjørelse og andre fordeler som er gitt til de enkelte ledende ansatte og de enkelte medlemmene av henholdsvis styret, kontrollkomiteen og andre valgte selskapsorganer med unntak av bedriftsforsamlingen.

Det skal videre gis opplysninger for hver person omfattet av første ledd som har hatt ansettelsesforhold eller verv for selskapet i løpet av regnskapsåret spesifisert i samsvar med tredje til sjette ledd.

Opplysninger om godtgjørelse eller honorarer skal minst omfatte:

1. den totale lønn vedkommende har mottatt eller opptjent for tjenester ytt i løpet av regn-

- skapsåret, herunder eventuelle møtehonorarer vedtatt av generalforsamlingen,
2. godtgjørelse og fordeler vedkommende har mottatt fra foretak i samme konsern,
3. godtgjørelse i form av overskuddsdeling eller bonusutbetalinger og grunnen til at slike ytelser er gitt,
4. betydelig eller vesentlig tilleggsgodtgjørelse for spesielle tjenester utenfor de normale funksjoner for en leder,
5. betalt eller skyldig vederlag til hver tidligere administrerende direktør og styreleder i regnskapsåret i forbindelse med avslutning av vedkommendes ansettelsesforhold eller verv, og
6. beregnet verdi av totale fordeler i annet enn kontanter som anses som godtgjørelse.

Opplysninger om aksjer, opsjonsrettigheter og opsjonsprogrammer skal minst omfatte:

1. antall aksjeopsjoner som er tildelt eller aksjer som er gitt av foretaket i løpet av regnskapsåret, og vilkårene for å benytte disse,
2. antall aksjeopsjoner som er innløst i løpet av regnskapsåret. For hver av disse skal det opplyses om antall aksjer som er innløst og om innløsningskursen eller verdien av rettighetene i aksjeincentivordningen ved regnskapsårets slutt,
3. antall aksjeopsjoner som ikke er innløst ved regnskapsårets slutt, innløsningskursen, forfallstidspunktet og hovedbetingelsene for å utøve rettighetene,
4. betingelser for eksisterende aksjeopsjoner i løpet av regnskapsåret.

For ytelsesbaserte pensjonsordninger skal det minst opplyses om endringer i den enkeltes opptjente rettigheter etter ordningen i løpet av regnskapsåret. For innskuddsbaserte pensjonsordninger skal det minst gis opplysninger om innskudd i ordningen som foretaket i løpet av regnskapsåret har betalt eller er blitt skyldig for hver person som er omfattet av første ledd.

Det skal opplyses om lån, forskuddsbetalinger og sikkerhetsstillelser selskapet eller andre selskap i konsernet har gitt til personer som omfattet av første ledd, herunder hvilke vilkår som gjelder, avdragsplan, utestående beløp og rentesatsen.

Allmennaksjeselskaper skal opplyse om innholdet i erklæringen om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte, jf. allmennaksjeloven § 6-16 a.

Opplysningene etter paragrafen her og i tilfelle også opplysningene etter § 7-31 og § 7-32 første ledd, kan i stedet for i noter gis i en rapport om godtgjørelse til ledende personer. Rapporten skal inngå i årsberetningen.»

I tillegg til nevnte bestemmelser har regnskapsloven også bestemmelser om krav til opplysninger om aksjer eller andeler i selskapet, samt rettigheter til slike som eies av daglig leder, ledende ansatte (for store foretak), og medlemmer av styret og bedriftsforsamlingen, jf. regnskapsloven § 7-42 tredje ledd for små foretak og § 7-26 tredje ledd for øvrige foretak. For store foretak skal det i tillegg gis opplysninger om aksjer eller andeler i selskapet samt rettigheter til slike som eies av nevnte personers nærstående, jf. regnskapsloven § 7-26 fjerde ledd.

Ytterligere krav til regnskapsføring av aksjebasert betaling følger av regnskapsloven § 5-9 a. Krav til noteopplysninger om aksjebasert betaling følger av regnskapsloven § 7-11 a. Bestemmelsene trådte i kraft 1. januar 2005, med virkning for regnskapsår påbegynt 1. januar 2005 eller senere. Det følger av Ot.prp. nr. 89 (2003-2004) punkt 6.6 at begrepet er en oversettelse av begrepet «share-based payment» i IFRS 2. Begrepet «share-based payment» omfatter ved siden av betaling i aksjer, opsjoner mv., også betaling som beregnes helt eller delvis på grunnlag av verdien til selskapets aksjer.

Kravene etter regnskapsloven §§ 5-9 a og 7-11 a er i utgangspunktet ikke rettet spesielt mot avlønningen til ledende ansatte i foretaket, men hvis foretaket har særskilte programmer for gruppen av ledende ansatte, vil kravet i praksis samtidig være et krav knyttet til lederlønninger. Kravene i regnskapsloven er utfyllt i regnskapsstandarden NRS 15A utgitt av Norsk Regnskapsstiftelse, som i hovedsak svarer til den internasjonale regnskapsstandarden IFRS 2, utgitt av International Accounting Standards Board (IASB).

Av regnskapsloven § 7-1 annet ledd følger dessuten at det skal gis opplysninger som er nødvendige for å bedømme den regnskapspliktiges eller konsernets stilling og resultat, og som ikke fremgår av årsregnskapet for øvrig. Dette medfører at det i noen tilfeller må gis opplysninger om lederlønninger uten at dette følger direkte av regnskapsloven § 7-31 eller § 7-31 b.

Allmennaksjeselskaper skal i henhold til regnskapsloven § 7-31 b syvende ledd opplyse om innholdet i erklæringen om fastsettelse av lønn og an-

nen godtgjørelse til ledende ansatte, jf. allmennaksjeloven § 6-16 a, som har følgende ordlyd:

«(1) Styret skal utarbeide en erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til daglig leder og andre ledende ansatte. I vedtektene kan det fastsettes at erklæringen skal utarbeides av et annet organ. Erklæringen skal omfatte lønn og i tillegg godtgjørelse i form av:

1. naturalytelser,
2. bonuser,
3. tildeling av aksjer, tegningsretter, opsjoner og andre former for godtgjørelse som er knyttet til aksjer eller utviklingen av aksjekursen i selskapet eller i andre selskaper innenfor det samme konsernet,
4. pensjonsordninger,
5. etterlønsordninger,
6. alle former for variable elementer i godtgjørelsen, eller særskilte ytelser som kommer i tillegg til basislønnen.

(2) Erklæringen skal inneholde retningslinjer for fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse som nevnt i første ledd for det kommende regnskapsåret. Retningslinjene bør angi hovedprinsippene for selskapets lederlønspolitikk. Retningslinjene skal angi om det skal kunne gis godtgjørelse i tillegg til basislønn, om det skal settes vilkår eller rammer for slik godtgjørelse, og hva disse i så fall går ut på, samt eventuelle ytelseskriterier eller andre tildelingskriterier. Retningslinjene for ordninger som nevnt i første ledd tredje punktum nr 3 er bindende for styret, hvis ikke noe annet er fastsatt i vedtektene. For øvrig er retningslinjene veiledende, men det kan fastsettes i vedtektene at de skal være bindende. Dersom styret i en avtale fraviker retningslinjene, skal begrunnelsen for dette angis i styreprotokollen.

(3) Erklæringen skal også inneholde en redegjørelse for den lederlønspolitikken som har vært ført det foregående regnskapsåret, herunder hvordan retningslinjene for lederlønsfastsettelsen er blitt gjennomført.

(4) Erklæringen skal dessuten gi en redegjørelse for virkningene for selskapet og aksjeeierne av avtaler om godtgjørelse som nevnt i første ledd tredje punktum nr 1 til 6 som er inngått eller endret det foregående regnskapsåret.»

I tillegg gjelder det etter allmennaksjeloven § 5-6 tredje ledd krav om at generalforsamlingen skal behandle styrets erklæring om fastsettelse av lønn mv. i henhold til allmennaksjeloven § 6-16 a. Allmennaksjeloven § 5-6 tredje ledd har følgende ordlyd:

«(3) Den ordinære generalforsamlingen skal

også behandle styrets erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte etter § 6-16 a. Det skal holdes en rådgivende avstemning over styrets retningslinjer for lederlønnfastsettelsen. Retningslinjer om ytelser som nevnt i § 6-16 a første ledd tredje punktum nr 3 skal godkjennes av generalforsamlingen.»

12.2 Utvalgets forslag

Utvalget har gått gjennom forskning om sammenhengen mellom finansielle misligheter og resultatbaserte lederlønninger, som etter utvalgets vurdering kan tas til inntekt for at det kan være uheldige insentivvirkninger knyttet til visse former for resultatbaserte lederlønnordninger. Utvalget legger til grunn at dette særlig gjelder for aksjeverdibaserte insentivordninger.

Utvalget har på den bakgrunn foreslått at det presiseres at dagens opplysningskrav i regnskapsloven § 7-31 b fjerde ledd (som foreslås å bli nytt femte ledd) skal omfatte alle aksjeverdibaserte godtgjørelser. Utvalget peker videre på at bestemmelsens ordlyd, når det gjelder de nærmere opplysningskravene etter bestemmelsens nr. 1 til 4, ikke passer helt godt for ordninger som bygger på utviklingen i aksjenes verdi, men hvor det ikke direkte deles ut aksjer eller opsjoner. Utvalget har derfor foreslått tilleggskrav som er bedre tilpasset ordningene som ikke gjelder utdeling av aksjer eller opsjoner. Utvalget viser til at disse tilleggskravene er ment å oppfylle samme behov som opplysningskravene som etter sin ordlyd i dag gjelder aksjeopsjoner, aksjeinsentivordninger mv.

Utvalget har videre vurdert om opplysningskrav knyttet til aksjeverdibaserte godtgjørelser bør gjøres gjeldende for mindre foretak. Utvalget mener at kravet ikke bør gjelde for de foretakene som er små i regnskapslovens forstand. Utvalget viser til at kostnadene forbundet med en slik utvidet opplysningsplikt, vil kunne medføre en uforholdsmessig ulempe for små foretak, samtidig som slike foretak isolert sett ikke er av en samfunnsmessig betydning som tilsier at nye kostnadskrevende opplysningsplikter kan forsvares. Utvalget viser dessuten til at kompliserte resultatbaserte avlønningsordninger er mindre utbredt i de små foretakene, og at eierstrukturen i slike foretak tilsier at det ofte er større transparens om forhold av betydning for eierne.

Utvalget vurderer videre om opplysningskravene bør gjøres gjeldende for gruppen av foretak som verken er små eller store i regnskapslovens forstand. Utvalget viser i sin vurdering blant annet til at det kan være et problem at selskapets ledelse og

styre (innsidere) har vesentlig bedre forutsetninger for å vurdere selskapets verdi enn utenforstående aksjeeiere. Dette tilsier at man for prisingen av slike selskaper, ofte vil være mer avhengig av offentliggjorte regnskapsopplysninger enn tilfellet vil være for de store (børsnoterte) foretakene. Utvalget har derfor, ut fra formålet om å legge til rette for mer aktiv eierstyring og å motvirke finansielle misligheter, foreslått at opplysningskravet gjøres gjeldende for denne gruppen av foretak. Utvalget har imidlertid foreslått et unntak for heleide datterselskaper som ikke er store.

Utvalget har også foreslått at allmennaksjeloven § 5-6 tredje ledd og § 6-16 a gjøres gjeldende tilsvarende for egenkapitalbevisinstitusjoner. Utvalget viser til at begrensinger i mulighetene for effektiv eierkontroll tilsier at notoriteten om lederlønninger bør være særlig betryggende.

Utvalget har vurdert om enkelte resultatbaserte avlønningsformer (og da særlig opsjoner og/eller opsjonslignende ordninger) burde forbys fullstendig. Utvalget viser imidlertid til at eksisterende forskning på sammenhengen mellom resultatbaserte lederlønninger og finansielle misligheter ikke er tilstrekkelig entydige til i seg selv å kunne begrunne et forbud, og at det dessuten må undersøkes nærmere i hvilken grad internasjonale forskningsresultater kan tas til inntekt for norske forhold. Utvalget mener på den bakgrunn at hensynet til selskapenes rett til selv å vurdere om behovet for å etablere et opsjonsprogram bør veie tyngre enn risikoen for eventuelle uheldige (lovlige) konsekvenser, og at det derfor ikke er grunnlag for å forby visse typer avlønningsordninger. Utvalget presiserer særskilt at spørsmålet om et forbud bare er vurdert ut fra formålet om å motvirke finansielle misligheter.

12.3 Høringsinstansenes syn

Høringsinstansene som har uttalt seg har i hovedsak gitt sin støtte til de fleste av utvalgets vurderinger og konklusjoner når det gjelder resultatbasert avlønning. Blant høringsinstansene som har gitt sin generelle støtte til utvalgets forslag på dette området er: *Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Kredittilsynet, Norges Bank, COOP, Den norske Revisorforening (DnR), Finansieringsselskapenes forening, Folkestrygdofondet, FNH, Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening (NARF), NHO og Sparebankforeningen.*

FNH og Sparebankforeningen deler utvalgets oppfatning om at det ikke er grunnlag for å forby

opsjoner eller opsjonslignende ordninger. I høringsuttalelsen til FNH og Sparebankforeningen heter det videre blant annet:

«For øvrig vil vi peke på at Kredittilsynet nylig har gjennomført en kartlegging av bonusordninger for styremedlemmer og ledende ansatte i norske finansinstitusjoner. Bonusordninger er i undersøkelsen definert som: «... etablerte ordninger som vil kunne innebære fremtidige utbetalinger utover basislønn i form av naturalytelse, bonuser og tildeling av aksjer, tegningsretter, opsjoner og andre former for kompensasjon knyttet til utviklingen i selskapets aksjekurs eller andre avkastnings- eller resultatmål.»

Undersøkelsen viser at bonusordningene i norske finansinstitusjoner fortsatt ligger på et moderat nivå. Det er en viss økning i utbetalinger fra 2003, men i lys av at 2007 var et meget godt år for norsk finansnæring, kan ikke økningen sies å være urimelig. Finansinstitusjonene har i undersøkelsen og på andre måter signalisert at bonusutbetalingene for 2008 vil bli klart lavere enn for 2007.

Dette underbygger at det ikke er behov for å forby opsjoner eller opsjonslignende ordninger i norske finansinstitusjoner.»

FNH og Sparebankforeningen støtter at allmennaksjeloven §§ 5-6 tredje ledd og 6-16 a gjøres gjeldende også for institusjoner med grunnfondsbevis (egenkapitalbevis) notert på regulert marked. I høringsuttalelsen vises det til at problemstillingen tidligere er tatt opp av Sparebankforeningen.

Folketrygdfondet er i hovedsak enig i utvalgets vurderinger og konklusjoner. I høringsuttalelsen til folketrygdfondet heter det blant annet:

«Folketrygdfondet er enig med utvalget i at aksjeverdibaserte avlønningsformer kan by på store svakheter og i verste fall kan anspore til finansiell manipulasjon og/eller føre til at selskaper kan komme i store problemer som medfører tap for aksjonærene og kreditorer fordi lederne i økonomisk egeninteresse har tatt beslutninger som er blitt til økonomisk skade for selskapene. Til tross for de svakheter som er knyttet til denne type incentivordninger, er en enig i at det vil være å gå for langt i inngripen overfor selskapenes rett til og ansvar for å fastsette hvordan ledere skal avlønnes, å nedlegge forbud mot bruk av aksjeverdibaserte incentivordninger. De mange eksempler som en i løpet av de siste 10-15 år har fått på at slike incentivordninger kan ha meget uheldige konsekvenser, og den betydning som disse ordningene synes å ha hatt som bidragende faktor i den nåværende finanskrisen, tilsier imidlertid – som utvalget uttaler – «at slik avlønning ikke bør fremstå som en «lettvin» løsning som ukritisk be-

nyttes uten at bruken bygger på forsvarlige vurderinger». En vil også gi full tilslutning til utvalget når det uttaler at «Slik utvalget ser det, bør ikke styret benytte denne type ordninger dersom man ikke fullt ut forstår konsekvensene.»

Norske Finansanalytikers Forening (NFF) stiller spørsmålsteget ved om det er nødvendig å fjerne alternativet etter regnskapsloven § 7-31 b om at det kan opplyses om verdien av rettighetene i en aksjeinsentivordning ved regnskapsårets slutt. I høringsuttalelsen til NFF heter det blant annet:

«Både etter IFRS og norsk god regnskapsskikk, jamfør NRS 15A som omhandler aksjebasert betaling, er det krav om å regnskapsføre aksjebasert betaling (unntak for «små foretak»). Etter NFFs oppfatning må da regnskapsprodusenten beregne en verdi av opsjonene. NFF har derfor vanskelig for å se begrunnelsen for å fjerne opplysningskravet for store foretak som det legges opp til i NOUen.»

I høringsuttalelsen til NFF anføres det videre at utvalgets drøftelse av empirisk forskning på sammenhengen mellom lederlønninger og finansielle misligheter, er unyansert. Det vises til at utvalget drøfter «restatements» slik dette praktiseres av Securities and Exchange Commission (SEC) i USA. Videre heter det i høringsuttalelsen:

«Det er riktig som utvalget sier at «restatements», eller korrigeringer av regnskapene, ikke nødvendigvis er regnskapsmanipulasjon, men vi oppfatter klart at «restatements» ofte representerer ulovlige regnskapsmessige tilpasninger som har medført vesentlige feil i den finansielle informasjonen. NFF er ikke bare oppatt av regnskapsmessige tilpasninger som kan medføre erstatning- og straffeansvar. Etter NFFs oppfatning burde utvalget i det minste ha vurdert tiltak mot alle ulovlige regnskapsmessige tilpasninger, enten de er begått med ledelsens forsett eller med uaktsomhet. Vi må forvente at feilaktig finansiell informasjon i mange tilfeller vil ha sammenheng med uaktsomhet fra selskapenes side og for eksempel i form av et for lite fokus på nødvendige rutiner og kontroller i den finansielle rapportering. NFF tror det er mulig å heve kvaliteten på selskapenes finansielle rapportering uten å gå så langt som reglene som har hjemmel i den amerikanske Sarbanes-Oxley loven.

I punkt 9.6.6 «*Utvalgets vurdering av behov for andre tiltak*», heter det på side 98 første avsnitt: «*Etter utvalgets vurdering kan det på denne bakgrunn ikke anses tvilsomt at opsjoner isolert sett kan ha uheldige insentivvirkninger. Utvalget har imidlertid forstått det slik at mange av disse*

sakene ikke gjelder klare ulovligheter, men regnskapsmessige tilpasninger som er i en gråson, som likevel kan sies å representere et ex ante lovlig skjønn innenfor US GAAP (i den forstand at det kan sies å representere et «forsvarlig» regnskapsestimert inntil det senere viser seg ikke slå til).» NFF er enig i vurderingen om at opsjoner og lignende kan ha uheldige insentivvirkninger for kvaliteten i den finansielle informasjonen. Vi oppfatter derimot at de amerikanske «restate-ments» representerer ulovlige tilpasninger, altså brudd på amerikansk regnskapslovgivning (US GAAP), selv om det ikke leder frem til erstatningssøksmål eller strafferettslig forfølgelse. Vi er også enig i utvalgets konklusjon om at man ikke skal forby opsjoner eller opsjonslignende ordninger. På bakgrunn av utvalgets drøftelse er vi likevel overrasket over at man ikke har drøftet andre løsninger enn et totalforbud – utover det som er omhandlet under opplysningsplikten jmfør drøftelsen av regnskapslovens § 7-31 b.»

NHO viser til at det er lange tradisjoner for at avlønning i næringslivet er basert på både innsats og resultater, og at resultatbaserte lønninger er meget utbredt som tillegg til fast lønn. NHO mener man derfor må kunne gå ut fra at partene har funnet ut at dette er hensiktsmessige ordninger for å «insentivere» medarbeidere til å arbeide mot de målene som arbeidsgiver ønsker. NHO peker på at det for arbeidsgiver fremstår som rimelig at gode resultater for eierne gjenspeiles i god avlønning til de som har bidratt til disse resultatene. I høringsuttalelsen til NHO heter det videre:

«[...] Selv om slike ordninger kan ha uheldige virkninger om de ikke utformes med omhu, vil vi understreke at de er helt legitime virkemidler i et selskaps virksomhet.

Det er fullt mulig å etablere ordninger som ikke gir insentiver til finansielle misligheter, selv når ordningene er aksjeverdibaserte. Winter-rapporten konkluderer da også med dette, slik den er sitert i punkt 9.4:

«Within an appropriate regulatory regime, remuneration in shares and rights to acquire shares can still make a useful contribution to the alignment of the interests of executive directors with the interests of the shareholders.»

Innføringen av lederlønnserklæring og generalforsamlingsbehandling av denne, har ført til en viss overføring av myndighet fra styret til generalforsamlingen. Det er for tidlig å vurdere virkningen av denne. Det er ikke gitt at mange aksjeeiere har tilstrekkelig engasjement i dette spørsmålet til at selskapets interesse blir ivare tatt på den måten man ønsket. Når reglene har

virket noe tid, bør departementet vurdere om de har hatt positiv effekt. Utvalgets vurderinger i punkt 9.6 understøtter etter vårt syn at det ikke er opplagt at aksjeeiere generelt faktisk er så interessert i lederlønnssordningene som de gjeldende reglene forutsetningsvis er basert på.»

NHO viser videre til konklusjonene i Kredittilsynets undersøkelser av bonusordningene til styremedlemmer og ledende ansatte i finansinstitusjoner i 2004 og 2008. Etter NHOs oppfatning tilsier Kredittilsynets undersøkelser at det neppe er noe omfattende behov for å regulere bruk av insentivordninger.

NHO er enig med utvalget i at det kan være uklart om regnskapsloven § 7-31 b fjerde ledd omfatter alle former for aksjeverdibaserte betalinger, og mener som utvalget at uklarheten bør fjernes. NHO er også enig i at begrepet «aksjeverdibaserte» er mer dekkende enn «aksjebaserte», og at regnskapsloven §§ 5-9 a og 7-11 a kan endres slik utvalget foreslår.

NHO mener at det er enklere å endre nr. 2 og 3, slik at disse omfatter hhv. utbetalt og utestående godtgjørelse som er aksjeverdibasert, uavhengig av om det er snakk om opsjoner, aksjer eller kontantbetalinger, enn å innføre nye nr. 4 til 6 slik utvalget har foreslått. NHO mener dessuten at de kravene som utvalget har foreslått i nr. 4 og 5 synes ganske strenge sammenlignet med opplysningskravet knyttet til opsjoner. Etter NHOs mening bør det ikke være mer omfattende opplysningskrav til andre aksjeverdibaserte godtgjørelser. NHO synes for øvrig at uttrykket «aksjeverdibaserte godtgjørelser som ikke er knyttet til aksjer...» er selvmotsigende, og mener at det bør unngås.

NHO er enig med utvalget i at små foretak ikke bør omfattes av kravet til opplysninger om aksjeverdibaserte godtgjørelser.

Når det gjelder utvalgets forslag om å utvide opplysningskravet til å gjelde for de enkelte ledende ansatte og tillitsvalgte, heter det i høringsuttalelsen til NHO:

«Vi er [...] enig i Utvalgets vurderinger av ulempe ved å utvide opplysningskravet for «øvrige foretak» til å gjelde ledende ansatte og hele styret, og vi er enig i konklusjonen. I noen selskaper kan insentivstrukturen i seg selv være en forretningshemmelighet. For eksempel kan strukturen si mye om hvilken verdi eierne forventer ved et salg av selskapet, noe man selv sagt har behov for å beholde konfidensielt.

Utvalget foreslår et nytt fjerde ledd i rskl. § 7-31, om aksjeverdibaserte ordninger. Vi støtter ikke dette forslaget. Etter vår vurdering er gjeldende tredje ledd tilstrekkelig for regn-

skapsbrukeren til å vurdere risikoen for manipulasjon av regnskapene, forutsatt at opplysningene er tilstrekkelig detaljerte (noe som kan presiseres). Vi kan ikke se at det er grunn til at opplysningene må gis for de enkelte ledende ansatte / tillitsvalgte. Den delen av begrunnelsen som gjelder tilliten til selskapets ledelse tilsier ikke nødvendigvis at opplysningene må gis så spesifisert og på den måten Utvalget foreslår. Som et alternativ foreslår vi at slike opplysninger kan unnlates hvis aksjeeierne er enige om det, som i asl. § 13-10 fjerde ledd.»

NHO mener at opplysninger som svarer til regnskapsloven § 7-31 b fjerde ledd nr. 5 bør kunne utelates hvis aksjeeierne er enige om det. I høringsuttalelsen heter det blant annet:

«Utvalget viser til at aksjeverdibasert er en lite kapitalkrevende avlønningsform. Dette er tilfelle når det gjelder opsjoner og aksjer, men ikke i de tilfellene der selskapet utbetaler penger. Utvalgets videre vurderinger om «ukritisk» benyttelse av aksjeverdibaserte ordninger uten «forsvarlige vurderinger» antar vi ligger utenfor Utvalgets mandat, slik det selv har oppfattet det, jf. punkt 9.1. Utvalget legger blant annet til grunn at styret må «skaffe seg en oversikt over alle relevante betingelser» i en aksjeverdibasert ordning for å forstå konsekvensene fullt ut. Vi vil i denne sammenheng vise til at det er den effekten som kan insentivere til regnskapsmanipulasjon som bør være i fokus. Etter vår vurdering er det ikke et styres oppgave å ha full oversikt over alle konsekvensene av en aksjeverdibasert ordning. For eksempel må det være opp til styret å tillate ordninger uten at man kan forutse størrelsen på den endelige utbetalingen.

Vi peker også på at utstedelse av opsjoner og aksjer uansett alltid må forelegges generalforsamlingen.

Vi er enige i Utvalgets vurdering og konklusjon når det gjelder anvendelse av rskl. § 7-31 b gjeldende fjerde ledd nr. 3 for øvrige foretak.»

NHO støtter utvalgets forslag om et unntak for heleide datterselskaper som ikke er store.

NHO går imot en tilsvarende anvendelse av allmennaksjeloven § 5-6 tredje ledd og § 6-16 a. NHO mener at det uten en undersøkelse av om grunnfondsbevis (egenkapitalbevis) faktisk benyttes som insentivinstrumenter, og om faren for finansielle misligheter i tilfelle er til stede, ikke bør innføres et slikt krav for de aktuelle institusjonene.

NHO støtter utvalgets konklusjon om at opsjons-/opsjonslignende ordninger ikke bør forbys, og at mer restriktive reguleringer må være basert på et solid empirisk grunnlag.

Simonsen advokatfirma er enig med utvalget i at

det foreligger særlige utfordringer relatert til å identifisere effektive tiltak for å forhindre regnskapsmanipulasjon. Dette gjelder spesielt fordi det til grunn for et regnskap ligger skjønsmessige vurderinger hvor det er vanskelig å gi mer detaljerte føringer. Simonsen advokatfirma anfører imidlertid at det relatert til resultatbaserte lederlønninger kan være grunn til å vurdere et utvidet informasjonskrav om særlig usikre regnskapsmessige forhold som kan tenkes å ha innvirkning på den resultatbaserte lønnen. I høringsuttalelsen heter det om dette blant annet:

«Eksempelvis kunne man tenke seg at det måtte redegjøres for kontrakter hvor inntekten var bokført men hvor kontantstrømmen enda ikke hadde materialisert seg. Tilsvarende kunne gjelde ift salg av aktiva eller selskaper hvor oppgjøret ikke var kommet. Tankegangen måtte være at slike forhold vil påvirke resultatet – og dermed også verdien av den resultatbaserte lederlønnen – men har tilknyttet risiko som det ikke er godt nok informert om.

Det finnes vel eksempler i praksis på at regnskap nettopp har vært blåst opp basert på slike forhold. En slik reguleringsmekanisme er ikke uten betenkeligheter, og det bør foretas en nøye vurdering av eventuelle fordeler kontra ulemper.»

12.4 Departementets vurdering

Departementet har merket seg at utvalgets og NHOs understrekning av at aksjeverdibasert avlønning i mange tilfeller kan være både legitimt og hensiktsmessig. Det vises i NOU 2008:16 til at aksjeverdibasert avlønning typisk vil være en lite kapitalkrevende avlønningsform som for enkelte selskaper kan fremstå som en hensiktsmessig løsning i en presset kapital situasjon. Videre fremstår det for departementet som et prinsipielt utgangspunkt at det bør ligge innenfor eiernes autonomi å velge hvilke virkemidler som skal benyttes i virksomheten for å anspore medarbeidere til å arbeide for å oppnå eiernes målsetninger, og eventuelt til å velge hvordan de som har bidratt til at målsetningene oppfylles, skal belønnes. På denne bakgrunn er departementet enig med utvalget i at det ikke er dokumentert tilstrekkelig negative effekter ved slik avlønning til at det er grunnlag for å innføre et generelt forbud mot visse former for avlønning.

På den annen side er departementet enig med utvalget og de høringsinstansene som har pekt på at aksjeverdibaserte avlønningsordninger kan medføre uheldige insentiver dersom de ikke er utfor-

met med tilstrekkelig omhu. Departementet mener at det av den grunn er viktig at det gjelder åpenhet om slike ordninger. Økt åpenhet vil dessuten etter Finansdepartementets oppfatning gi aksjeeierne bedre mulighet til å vurdere hvilke indikatorer og faktorer som har betydning for ledende ansattes inntekter, og om de sånn sett er egnet til å sikre at foretaket blir drevet i samsvar med deres interesser.

På denne bakgrunn er departementet enig med utvalget i at det er ønskelig å presisere at gjeldende opplysningskrav etter regnskapsloven § 7-31 b fjerde ledd omfatter insentivordninger som bygger på utviklingen i aksjekursen, også i tilfeller hvor det ikke utdeles aksjer, opsjoner eller lignende. Ingen høringsinstanser har gått imot utvalgets forslag på dette punktet. I denne forbindelse mener departementet at det også vil være hensiktsmessig å endre systematikken i regnskapsloven slik utvalget har foreslått, slik at opplysningskravet om ytelse til ledende personer i store foretak fremgår i sin helhet i § 7-31 b.

Departementet er enig med utvalget i at det er nødvendig at opplysninger om aksjeverdibasert avlønning gjør det mulig for regnskapsbrukeren å forstå hvordan aksjenes kursutvikling påvirker grunnlaget for beregning av godtgjørelse. Gjeldende opplysningskrav vil ikke være tilstrekkelige til å sikre at regnskapsbrukerne får slike opplysninger i tilfeller hvor godtgjørelsen ikke bygger på direkte utdeling av aksjer, opsjoner e.l. På den bakgrunn fremstår tilleggskravet som utvalget har foreslått for slike ordninger etter departementets vurdering i hovedsak som hensiktsmessig. Ut fra formålet mener departementet, i motsetning til det NHO synes å forutsette, at opplysningskravet ut fra sitt formål ikke vil være vesentlig mer omfattende enn gjeldende opplysningskrav for opsjoner mv. Departementet viser til at opplysninger om hovedbetingelsene i et opsjonsprogram gjør det mulig for regnskapsbrukerne å forstå hvordan utviklingen i aksjenes verdi vil påvirke grunnlaget for godtgjørelsen til ledende ansatte som er omfattet av slik avlønning. Opplysningskravet som departementet foreslår for avlønning hvor det ikke direkte deles ut aksjer eller opsjoner innebærer at det skal gis en beskrivelse som gjør det mulig å forstå hvilke aksjeverdibaserte insentiver som ligger i et gitt insentivprogram. Beskrivelsen vil ut fra formålet kunne tilpasses insentivprogrammets art og kompleksitet. Selv om departementet antar at et mer komplisert insentivprogram i praksis vil kreve en mer komplisert, og dermed antagelig en mer omfattende beskrivelse, er det ikke forutsatt at det må gis redegjørelse for programmets mer detaljerte vilkår og beregningsme-

toder, når dette ikke er nødvendig å forstå hvordan godtgjørelsen til ledende ansatte er avhengig av aksjenes verdi.

Departementet er i tvil om det er nødvendig å fjerne alternativet i regnskapsloven § 7-31 b om at det kan opplyses om verdien av rettighetene i en aksjeinsentivordning ved regnskapsårets slutt. Som NFF påpeker, er det krav om å regnskapsføre aksjebasert betaling, og regnskapsprodusentene vil da uansett måtte beregne en verdi av opsjonene. På den annen side viser departementet til at det også idag er frivillig å gi slike opplysninger istedenfor opplysninger om antall opsjoner som er innløst og innløsningskursen. Det vil ut fra sistnevnte opplysninger uansett være tilstrekkelige opplysninger til å beregne verdien av insentivordningen ved regnskapsårets slutt. Ut fra en samlet vurdering mener departementet at det vil være hensiktsmessig å følge opp utvalgets forslag. Departementet viser til at ingen høringsinstanser har gått imot forslaget, og at foretakene fortsatt vil ha adgang til å gi slike opplysninger om det anses ønskelig.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at det også i foretak som ikke er store skal gis opplysninger om aksjeverdibaserte insentivordninger, og at det i den forbindelse også oppstilles opplysningskrav som svarer til opplysningskravene som gjelder etter regnskapsloven § 7-31 b fjerde ledd (femte ledd etter endringene som foreslås ovenfor). Departementet viser til utvalgets begrunnelse, som departementet i det vesentlige er enig i. Departementet deler utvalgets oppfatning av at det for slike avlønningsordninger bør gis opplysninger spesifisert for den enkelte ledende ansatte og tillitsvalgte. Samtidig er departementet enig med utvalget i at det å også utvide den delen av dagens opplysningskrav for slike foretak som gjelder bonuser og overskuddsdeling til også å omfatte styremedlemmer og ledende ansatte generelt, vil ramme for vidt. Departementet støtter utvalgets forslag om et unntak fra opplysningskravet for heleide datterselskaper som ikke er store, og kan også i det vesentlige slutte seg til begrunnelsen som utvalget har gitt.

Departementet støtter utvalgets forslag om at allmennaksjeloven § 5-6 tredje ledd og § 6-16 a skal gjelde tilsvarende for foretak som har utstedt egenkapitalbevis som er notert på regulert marked. Departementet viser til at det i regelverket for egenkapitalbevis er lagt til grunn at finansinstitusjoner som er organisert som egenkapitalbevisinstitusjoner i størst mulig utstrekning bør være underlagt samme rammebetingelser som finansinstitusjoner som er organisert som allmennaksjeselskaper. Etter departementets vurdering vil det kunne ha be-

tydning for potensielle investorer at det er etablert klare rammebetingelser for innsyn i, og eierinnflytelse på, institusjonenes lederlønsprogrammer. Departementet viser dessuten til at spørsmålet tidligere også er tatt opp av sparebankforeningen, og at FNH og Sparebankforeningen har støttet forslaget i sin felles høringsuttalelse.

Departementet er ikke enig med NHO i at det ikke er styrets oppgave å ha oversikten over konsekvensene av aksjeverdibaserte avlønningsordninger. Selv om etableringen av slike avlønningsprogrammer alltid skal behandles på generalforsamling i henhold til allmennaksjeloven § 5-6 tredje ledd, vil det være styret som må utarbeide og/eller vedta generalforsamlingens beslutningsgrunnlag. Videre peker departementet på at styret etter allmennaksjeloven § 6-12 har ansvaret for forvaltningen av selskapet, herunder for en forsvarlig organisering av virksomheten. Som det er pekt på av ut-

valget og en rekke høringsinstanser, og som fra flere hold er pekt på som en medvirkende årsak til finanskrisen, kan slike insentivordninger medføre økt risikotaking og fare for betydelige tap i foretakene. Både plikten til å sørge for en forsvarlig vurdering av virksomheten etter allmennaksjeloven § 6-12 første ledd, plikten til å påse at formuesforvaltningen er gjenstand for betryggende kontroll etter allmennaksjeloven § 6-12 tredje ledd og ansvaret for å føre tilsyn med den daglige ledelse og selskapets virksomhet for øvrig etter allmennaksjeloven § 6-13 første ledd, tilsier derfor at styret bør ha tilstrekkelig oversikt over konsekvensene av eventuelle aksjeverdibaserte avlønningsordninger som etableres, og et særlig ansvar for at de utformes på en måte som ikke oppmuntrer til uforsvarlig risikotaking eller gir insentiver til finansielle misligheter, i tråd med eiernes interesser og prinsippene for god foretaksstyring.

13 Regler om godtgjørelse i finansieringsvirksomhetsloven, verdipapirfondloven og verdipapirhandeloven

13.1 Innledning

EU-kommisjonen vedtok 30. april 2009 to rekommandasjoner (anbefalinger), hhv. om avlønning av ledelsen i børsnoterte selskaper (2009/385/EF) og om avlønningspraksis i finanssektoren (2009/384/EF). Sistnevnte anbefaling er gjort gjeldende for alle finansielle foretak. Anbefalingene bygger på EU-kommisjonens rekommandasjoner 2004/913/EF og 2005/162/EF, jf. utvalgets omtale i kapittel 9.3 i NOU 2008:16. Rekommandasjon 2009/385/EF ble innlemmet i EØS-avtalen ved EØS-komiteens beslutning 22. oktober 2009. Rekommandasjon 2009/384/EF forventes innlemmet i EØS-avtalen i april 2010. Deler av anbefalingene (særlig 2009/384/EF) er senere lagt inn i et forslag fra EU-kommisjonen om endringer i direktiv 2006/48/EF og direktiv 2006/49/EF, som Rådet og Parlamentet i EU for tiden har til behandling (det såkalte CRD III-direktivet). Utkast til direktivbestemmelser inneholder blant annet krav om generelle kvalitative regler for godtgjørelse i kredittinstitusjoner og verdipapirforetak, samt mer spesifikke regler om hvordan godtgjørelsespolitikken bør utformes. Dette endringsdirektivet vil være EØS-relevant.

Parallelt med EUs arbeid med regler om godtgjøring i finansnæringen pågår det flere prosesser på internasjonalt nivå om retningslinjer for godtgjøring og bonuser, blant annet i *Financial Stability Board* (FSB), som har nær tilknytning til G20.

Generelle krav om å gi opplysninger om godtgjørelse til styremedlemmer og ledende ansatte i regnskapet følger av regnskapsloven §§ 7-31 og 7-31 b, jf. nærmere omtale i kapittel 12. Videre gjelder det etter regnskapsloven § 5-9 a og 7-11 a krav til regnskapsføring, av og opplysninger om, bruk av aksjebasert avlønning, som også vil omfatte bruk av aksjebasert avlønning til ikke-ledende ansatte. Begrepet «aksjebasert» bygger på definisjonen av «share-based» etter IFRS, og vil i prinsippet omfatte alle aksjeverdibaserte ordninger, uavhengig av om det faktisk utdeles aksjer, opsjoner el. I samsvar med dette er begrepet «aksjebasert» for øvrig i disse bestemmelsene foreslått endret til «aksjeverdibasert», jf. omtalen i kapittel 12. Reglene gjelder også for finansinstitusjoner. Videre er det som nevnt i

kapittel 12 krav til at det i allmennaksjeselskaper fastsettes en erklæring om lederlønninger, jf. allmennaksjeloven § 6-16 a. I generalforsamlingen skal det avholdes en rådgivende avstemning om erklæringen, jf. allmennaksjeloven § 5-6 tredje ledd. Eventuelle retningslinjer om godtgjørelser som nevnt i allmennaksjeloven § 6-16 a (aksjeverdibaserte godtgjørelser) skal godkjennes av generalforsamlingen. Reglene gjelder i utgangspunktet for foretak som er organisert som allmennaksjeselskaper, herunder finansinstitusjoner som er slik organisert, men er i kapittel 12 foreslått å gjøres gjeldende tilsvarende for institusjoner som har utstedt egenkapitalbevis som er notert på regulert marked. De nevnte reglene i regnskapsloven og allmennaksjeloven bygger i vesentlig utstrekning på rekommandasjonene 2004/913/EF og 2005/162/EF, og bestemmelsene i regnskapsloven §§ 7-31 og 7-31 b gjennomfører dessuten krav etter direktiv 78/660/EØF.

I forbindelse med etableringen av Statens finansfond ble det fastsatt at Statens finansfond i avtale med banker om kjernekapitalinnskudd skulle stille vilkår om lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte. Det vises til omtale i Ot. prp nr. 35 (2008-2009) om lov om Statens finansfond og lov om Statens obligasjonsfond, avsnitt 6.6. Rammene for vilkår som fondet kan sette følger av forskrift 8. mai 2009 nr. 495 om Statens finansfond § 7.

Finanstilsynet har utarbeidet, og oversendt til Finansdepartementet, et utkast til forskrifter og forslag til rundskriv (med retningslinjer), med sikte på å kunne gjennomføre EØS-regler som svarer til det såkalte CRD III-direktivet. Departementet legger til grunn at reglene i direktivutkastet inneholder materiellrettslige krav som pålegger plikter for kredittinstitusjonene og verdipapirforetakene. Etter departementets syn bør derfor EØS-reglene som svarer til direktivutkastet gjennomføres ved lov og/eller forskrift. Departementet foreslår derfor i denne proposisjonen lovbestemmelser som gir departementet fullmakt til å fastsette nærmere angitte regler om godtgjøring i slike institusjoner i forskrift. Denne delen av lovforslaget har ikke vært på høring. Departementet tar sikte på å sende et utkast

til forskrift på høring samtidig med at lovforslaget legges frem for Stortinget.

Nedenfor følger en nærmere redegjørelse for forslaget til EU-direktiv, utkastet til forskrift fra Finanstilsynet (som i tilfellet skal fastsettes av Finansdepartementet), og departementets vurderinger og forslag til lovbestemmelser.

13.2 EU/EØS-rett

Som nevnt i innledningen vedtok EU-kommisjonen 30. april 2009 to rekommandasjoner, hhv. om avlønning av ledelsen i børsnoterte selskaper (2009/385/EF) og om avlønningspraksis i finanssektoren for alle finansielle foretak (2009/384/EF). I rekommandasjonen om avlønningspraksis i finanssektoren for alle finansielle foretak (2009/384/EF), er det i fortalen vist til at selv om uheldige avlønningsordninger ikke var hovedårsaken til finanskrisen, er det bred konsensus om at slike avlønningsordninger ga incitament til overdreven risikotaking og at de derigjennom bidro til betydelige tap i (systemviktige) finansinstitusjoner. Det pekes videre på at slike avlønningsordninger har hatt en tendens til å belønne kortsiktig profittmaksimering (som gir gode bonusuttellinger), men som eksponerer institusjonene til høyere potensielle (og faktiske) tap på lengre sikt.

EU-kommisjonen la 13. juli 2009 fram forslag til endringer i direktiv 2006/48/EF «*om adgang til optage og udøve virksomhed som kreditinstitut*» og direktiv 2006/49/EF «*om kravene til investeringsselskabers og kreditinstitutters kapitalgrundlag*». Dette endringsforslaget fra EU-kommisjonen omtales vanligvis som CRD III-direktivet. Forslaget er behandlet av EU-rådet, og det foreligger et utkast til kompromisstekst datert 28. oktober 2009. Denne teksten inneholder blant annet bestemmelser om godtgjøring i banker og andre kredittinstitusjoner.

Direktiv 2006/48/EF og direktiv 2006/49/EF er tatt inn i EØS-avtalen, og gjennomført i norsk rett. Direktivene er såkalte minimumsdirektiv, jf. fortalene til direktivene 2006/48/EF og 2006/49/EF.

Det fremgår av direktiv 2006/48/EF artikkel 22 om generelle krav til organisering av en kredittinstitusjon («kredittinstitutter» med den danske terminologien) at

«1. Hjemlandets kompetente myndigheter kræver, at der i alle kreditinstitutter findes effektive former for virksomhedsstyring, hvilket indebærer en klar organisatorisk struktur med en veldefineret, gennemskelig og konsekvent ansvarsfordeling og effektive procedurer til at identificere, forvalte, overvåge og rapportere

om de risici, kreditinstitutterne er eller kan blive udsat for, samt hensigtsmæssige interne kontrolmekanismer, herunder en god administrativ og regnskabsmæssig praksis og fyldestgørende interne kontrolprocedurer.

2. De i stk. 1 omhandlede former, procedurer og mekanismer skal omfatte hele virksomheden og være proportionale med arten, omfanget og kompleksitetsgraden af kreditinstituttets aktiviteter. Der tages hensyn til de tekniske kriterier, der er fastsat i bilag V.»

Det fremgår av direktiv 2006/49/EF for verdipapirforetak og kredittinstitusjoner artikkel 34 at:

«De kompetente myndigheder skal kræve, at alle investeringsselskaber ud over at opfylde kravene i artikel 13 i direktiv 2004/39/EF også opfylder kravene i artikel 22 og 123 i direktiv 2006/48/EF, med forbehold af bestemmelserne om anvendelsesomfang i sidstnævnte direktivs artikkel 68-73.»

I utkastet til kompromisstekst om CRD III fra Rådet 28. oktober 2009, er det foreslått å ta inn regler om godtgjøring i kredittinstitusjoner og verdipapirforetak. Forslagene er beskrevet i fortalen pkt. 1 til 13. Det foreslås blant annet endringer i direktiv 2006/48/EF artikkel 22 om generelle krav til organisering av en kredittinstitusjon, artikkel 54 om sanksjoner, artikkel 136 om tilsynsmyndighetenes påleggskompetanse, artikkel 145(3) om kredittinstitusjoners plikt til å offentliggjøre ulike typer informasjon. Videre foreslås endringer i vedlegg V i direktiv 2006/48/EF, hvor det er foreslått tatt inn to nye punkter, 23 og 23 a, med materiellrettslige regler som supplerer de foreslåtte endringer i direktivets artikkel 22.

Kommisjonens forslag er fortsatt til behandling i Rådet og Parlamentet. Fristen for å gjennomføre endringsdirektivet er etter forslaget 31. oktober 2010, og nasjonale regler skal ha virkning fra 1. januar 2011. Det er forventet at endringsdirektivet vil være ferdig behandlet sommeren 2010. Departementet legger opp til at det vedtatte endringsdirektivet vil bli tatt inn i EØS-avtalen på vanlig måte.

Fra Rådets forslag til endringer i direktiv 2006/48/EF og direktiv 2006/49/EF hitsettes følgende formålsparagrafer (dansk versjon, endringer i forhold til EU-kommisjonens forslag er kursivert og utgående tekst er markert med «(...)»):

«(1) Overdreven og uforsiktig risikotagning i banksektoren har resulteret i flere finansieringsinstitutters fallit og systemiske problemer i medlemsstaterne og globalt. Der er mange og komplekse årsager til denne risikotagning, men blandt tilsynsmyndigheder og reguleringsmyndigheder, herunder også G20 og Det Europæis-

ke Banktilsynsudvalg, er der bred enighet om, at nogle finansieringsinstitutters uhensigtsmæssige aflønningsstrukturer har været en medvirkende årsag. Aflønningssystemer, som ansporer til at tage risici, der overstiger det generelle risikoniveau, som tolereres af et institut, kan underminere en fornuftig og effektiv risikostyring og forsterke overdreven risikoadfærd. *I denne situation er de internationalt aftalte og godkendte principper, som Rådet for Finansiell Stabilitet har opstillet, særlig vigtige.*

(...)

(3) For at kunne afhjælpe uhensigtsmæssigt udformede aflønningsstrukturers potentielt negative indvirkning på sund risikostyring og kontrol med de enkelte medarbejderes risikoadfærd bør kravene i direktiv 2006/48/EF suppleres med en udtrykkelig bestemmelse om, at kreditinstitutter og investeringsselskaber for de medarbejderkategorier, hvis arbejde har væsentlig indflydelse på deres risikoprofil skal indføre og opretholde en aflønningspolitik og -praksis, som er i overensstemmelse med effektiv risikostyring. *Disse medarbejderkategorier bør mindst omfatte ledelsen, risikotagere og kontrolfunktioner.*

(4) Eftersom overdreven og uforsigtig risikotagning kan underminere finansieringsinstitutters finansielle soliditet og destabilisere banksystemet, er det af stor betydning, at den nye forpligtelse vedrørende aflønningspolitik og -praksis gennemføres konsekvent. Det er derfor hensigtsmæssigt at *opstille klare (...)* principper for en forsvarlig aflønning for at sikre, at aflønningsstrukturen ikke tilskynder de enkelte medarbejdere til overdreven risikotagning og er forenelig med instituttets risikovillighed, værdier og langsigtede interesser. *Principperne tilgodeser, at kreditinstitutter og investeringsselskaber kan anvende bestemmelserne forskelligt afhængigt af deres størrelse, interne organisation og deres aktiviteter art, omfang og kompleksitet. Specielt er det ikke nødvendigvis rimeligt at kræve, at investeringsselskaber, som omhandlet i artikel 20, stk. 2 og 3, i direktiv 2006/49/EF, skal overholde alle principperne.* For at aflønningspolitikken kan integreres i finansieringsinstituttets risikostyring, bør ledelsesorganet i sin egenskab af tilsynsførende instans (...) i hvert kreditinstitut eller investeringsselskab indføre og *jævnligt revurdere de generelle principper, der skal anvendes (...).* I denne forbindelse kunne ledelsesorganet i sin egenskab af tilsynsførende instans, hvor det er relevant og afhængigt af den nationale selskabsret, forstås som tilsynsrådet.

(4a) *Det bør kræves, at kreditinstitutter og investeringsselskaber, der er betydningsfulde i kraft af deres størrelse, interne organisation og deres aktiviteter art, omfang og kompleksitet, nedsæt-*

ter et løn- og vederlagsudvalg som en integrerende del af deres ledelsesstruktur og organisation.

(...)

(5a) *For at sikre en sammenhængende aflønningspraksis i hele sektoren, bør der opstilles en række klare krav. En garanteret variabel aflønning er ikke i overensstemmelse med sund risikostyring eller princippet om, at aflønningen skal være afstemt efter resultaterne, og bør som hovedregel forbydes.*

(5b) *En væsentlig del af de variable aflønningskomponenter, f.eks. 40-60 %, bør udskydes i en passende periode. Disse dele bør stige væsentligt sideløbende med ancienniteten og/eller ansvarsniveauet. Desuden bør en væsentlig del af de variable aflønningskomponenter tildeles i form af aktier eller aktielignende instrumenter i kreditinstituttet eller investeringsselskabet, når dette er muligt i henhold til det pågældende instituts juridiske struktur. Når der er tale om ikke-noterede kreditinstitutter eller investeringsselskaber, bør denne betaling om muligt ske på anden måde end som kontant udbetaling. I denne forbindelse er proportionalitetsprincippet meget vigtigt, eftersom det ikke altid vil være hensigtsmæssigt at stille sådanne krav i forbindelse med små kreditinstitutter og investeringsselskaber.*

(5c) *Kreditinstitutterne eller investeringsselskaberne bør sikre, at den samlede variable aflønning ikke begrænser deres evne til at udvide deres kapitalgrundlag. Hvor meget kapitalen skal bygges op bør afhænge af et instituts eller et selskabs nuværende kapitalposition. I denne forbindelse bør de kompetente nationale myndigheder have beføjelse til at begrænse den variable aflønning, f.eks. som en procentdel af den samlede nettoindkomst, når det er uforeneligt med opretholdelsen af et sundt kapitalgrundlag.*

(5d) *Kreditinstitutter eller investeringsselskaber bør kræve, at deres medarbejdere forpligter sig til ikke at benytte personlige afdækningsstrategier eller forsikringer til at underminere de risikotilpasningsvirkninger, der er indbygget i deres aflønningsvilkår.*

(...)

(8) *Med henblik på hurtig og effektiv håndhævelse bør de kompetente myndigheder også have beføjelser til at pålægge enten finansielle eller ikke-finansielle foranstaltninger eller sanktioner for overtrædelse af bestemmelserne i direktiv 2006/48/EF, herunder bestemmelserne om en aflønningspolitik, som er i overensstemmelse med en forsvarlig og effektiv risikostyring. Foranstaltningerne og sanktionerne bør være effektive, stå i rimeligt forhold til overtrædelseernes grovhed og have afskrækkende virkning.*

(...)

(11) *Eftersom uhensigtsmæssigt udformede aflønningspolitikker og incitamentsordninger kan bringe kreditinstitutternes og investeringsselska-*

bernes risikoeksponering op på et uacceptabelt niveau, bør der hurtigt træffes foranstaltninger til afhjælpning af problemerne og om nødvendig korrigerende foranstaltninger. Det bør derfor sikres, at de kompetente myndigheder har beføjelse til (...) at pålægge de relevante enheder kvalitative og kvantitative foranstaltninger til afhjælpning af problemer vedrørende aflønningspolitikken, som er blevet afdækket som led i tilsynsprocessen under søjle 2. De kvalitative foranstaltninger, som de kompetente myndigheder råder over, består i, at de kan pålægge kreditinstitutter og investeringselskaber et krav om, at de skal reducere den risiko, der er forbundet med deres aktiviteter, produkter og systemer, herunder aflønningsstrukturer, hvis de er uforenelige med effektiv risikostyring. De kvantitative foranstaltninger kan bestå i et krav om supplerende egenkapital.»

I direktiv 2006/48/EF artikkel 22, 54, 136 og 145(3) foreslås følgende endret:

«Artikel 22 ændres således:

a) Stk. 1 affattes således:

«1. Hjemlandets kompetente myndigheder kræver, at der i alle kreditinstitutter findes effektive former for virksomhedsstyring, hvilket indebærer en klar organisatorisk struktur med en veldefineret, gennemskuelig og konsekvent ansvarsfordeling og effektive procedurer til at identificere, forvalte, overvåge og rapportere om de risici, kreditinstitutterne er eller kan blive udsat for, samt hensigtsmæssige interne kontrolmekanismer, herunder en god administrativ og regnskabsmæssig praksis og fyldestgørende interne kontrolprocedurer og en aflønningspolitik og -praksis, som er i overensstemmelse med og fremmer en forsvarlig og effektiv risikostyring.»

b) Som stk. 3 indsættes:

«3. Det Europæiske Banktilsynsudvalg sikrer, at der findes retningslinjer for en forsvarlig aflønningspolitik, som er i overensstemmelse med principperne i punkt 23 og 23a i bilag V. *Retningslinjerne skal også tage hensyn til de principper for forsvarlige aflønningspolitikker, som er fastsat i Kommissionens henstilling af 30. april 2009 om aflønningspolitik i finanssektoren.* Det Europæiske Værdipapirtilsynsudvalg indgår i et tæt samarbejde med Det Europæiske Banktilsynsudvalg for at sikre, at der findes retningslinjer for en aflønningspolitik for de kategorier af medarbejdere, der yder investeringsservice og udfører investeringsaktiviteter som defineret i artikel 4, stk. 1, nr. 2, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/39/EF (...) om markeder for finansielle instrumenter.»

I artikel 54 indsættes som stk. 2:

«Med henblik på anvendelsen af stk. 1 sik-

rer medlemsstaterne, at deres respektive kompetente myndigheder har beføjelser til at pålægge finansielle og ikke-finansielle sanktioner eller foranstaltninger. Sanktionerne eller foranstaltningerne skal være effektive, stå i rimeligt forhold til overtrædelsernes grovhed og have afskrækkende virkning.»

Artikel 136 ændres således:

I stk. 1 indsættes som litra f):

«f) kræve, at kreditinstitutter (...) begrænser den variable aflønning som en procentdel af den samlede nettoindkomst, når det er uforeneligt med opretholdelsen af en sundt kapitalgrundlag.»

I artikel 136, stk. 2, indsættes følgende som andet afsnit:

«Når de kompetente myndigheder (...) på grundlag af det tilsyn og den evaluering, der gennemføres i henhold til artikel 124, skal fastslå, om egenkapitalen har et passende niveau, foretager de en vurdering af, om der skal indføres særlige egenkapitalkrav, der er større end minimumsniveauet, til dækning af risici, som et kreditinstitut *er eller* kan blive eksponeret for, idet der tages hensyn til følgende:

a) de kvantitative og kvalitative aspekter af kreditinstitutternes (...) vurderingsproces, der er omtalt i artikel 123

b) de former, processer og mekanismer, som er omtalt i artikel 22

c) resultaterne af det tilsyn og den evaluering, der er foretaget i overensstemmelse med artikel 124.»

Artikel 145, stk. 3, affattes således:

«3. Kreditinstitutter skal vedtage en formel politik for efterlevelse af den i stk. 1 og 2 omhandlede oplysningspligt og have en politik for vurdering af, om de offentliggjorte oplysninger er hensigtsmæssige, herunder for kontrol og offentliggørelsesintervaller. Kreditinstitutterne skal også råde over en politik til vurdering af, om deres oplysninger giver markedsdeltagerne et retvisende billede af deres risikoprofil. Såfremt disse oplysninger ikke giver markedsdeltagerne et retvisende billede af risikoprofilen, offentliggør kreditinstitutterne de oplysninger, der er nødvendige ud over de i stk. 1 krævede. Dog skal de kun offentliggøre oplysninger, som er væsentlige og ikke betragtes som instituttets ejendom eller som fortrolige i henhold til de tekniske kriterier i bilag XII, del 1.»

Det fremgår af direktiv 2006/48/EF artikkel 22 om generelle krav til organisering av en kredittinstitusjon pkt. 2 andre setning at «Der tages hensyn til de tekniske kriterier, der er fastsat i bilag V». Videre er det i direktiv 2006/48/EF vedlegg V nytt avsnitt 11 om «aflønningspolitik», pkt. 23 og 23 a, fastsatt

en rekke materiellrettslige prinsipper om godtgjørelse, som supplerer artikkel 22 (dansk versjon):

«11. AFLØNNINGSPOLITIKK

23. Når kreditinstitutterne udformer og anvender aflønningspolitikker for de kategorier af medarbejdere, herunder også ledelsen, hvis arbejde har væsentlig indflydelse på kreditinstitutternes risikoprofil, skal de overholde følgende principper på en måde og i et omfang, som svarer til deres størrelse, interne organisation og arten, omfanget og kompleksiteten af deres aktiviteter:

a) Aflønningspolitikken er i overensstemmelse med og fremmer en forsvarlig og effektiv risikostyring og tilskynder ikke til risikotagning, som overskrider kreditinstituttets risikotoleranceniveau.

b) Aflønningspolitikken er i overensstemmelse med kreditinstituttets forretningsstrategi, målsætninger, værdier og langsigtede interesser og omfatter foranstaltninger til undgåelse af interessekonflikter.

c) Kreditinstituttets ledelsesorgan (...) fastlægger og reviderer jævnligt i sin egenskab af tilsynsførende instans de generelle principper for aflønningspolitikken og er ansvarlig for dens gennemførelse.

d) Mindst en gang om året underkastes gennemførelsen af aflønningspolitikken en central og uafhængig intern kontrol for at fastslå, om den af ledelsesorganet i sin egenskab af tilsynsførende instans (...) fastlagte aflønningspolitik og procedurerne i tilknytning hertil er blevet overholdt.

da) Medarbejdere, der varetager kontrolfunktioner, er uafhængige af de afdelinger af virksomheden, som de fører tilsyn med, har en passende myndighed og kompenseres i overensstemmelse med, om de når de mål, der er fastsat for deres arbejdsopgaver, uafhængigt af resultaterne i de afdelinger af virksomheden, som de kontrollerer.

e) Når aflønningen er resultatafhængig, fastsættes den samlede aflønning på grundlag af en vurdering af den enkelte medarbejders og den pågældende afdelings resultater og kreditinstituttets samlede resultater, og ved vurderingen af den enkelte medarbejders resultater tages der hensyn til såvel finansielle som ikke-finansielle kriterier.

ea) Vurderingen af resultater sker inden for en flerårig ramme (...) for at sikre, at vurderingen kommer til at gå på resultaterne set over en længere periode, og at udbetalingen af resultatlønsdelen af aflønningen spredes over en periode, der tager hensyn til virksomhedens underliggende forretningsmæssige cyklus og dens forretningsrisici.

eb) Den samlede variable aflønning begrænses ikke kreditinstituttets evne til at udvide sit kapitalgrundlag.

ec) En garanteret variabel aflønning er undtagelsen og forekommer kun i forbindelse med nyansættelser og er begrænset til det første år.

f) Der er en passende balance mellem faste og variable aflønningskomponenter; den faste aflønningskomponent udgør en tilstrækkelig høj andel af den samlede løn til at gøre det muligt for virksomheden at føre en helt igennem fleksibel (...) politik for variable aflønningskomponenter, herunder eventuelt helt undlade at udbetale (...) variable aflønningskomponenter.

g) Godtgørelser, der kommer til udbetaling, hvis kontrakten opsiges før tiden, er afhængige af de resultater, der er opnået over en periode, og ordningen er således indrettet, at manglende resultater ikke belønnes.

h) Ved målingen af de resultater, som lægges til grund for (...) beregningen af variable aflønningskomponenter eller (...) puljer af variable aflønningskomponenter, tages der højde for alle former for aktuelle og fremtidige risici, og der bør tages hensyn til kapitalomkostningerne og den nødvendige likviditet.

ha) (...) En væsentlig del, hvilket vil sige mindst 50 % af enhver variabel aflønningskomponent, tildeles i form af aktier eller aktielignende instrumenter i kreditinstituttet, når dette er muligt i henhold til det pågældende instituts juridiske struktur, eller, for ikke-noterede kreditinstitutter, på anden måde end som kontant udbetaling. Disse aktier, aktielignende instrumenter og andre metoder end kontant udbetaling underlægges en passende tilbageholdelsespolitik, der er udformet således, at den tilgodeser kreditinstituttets mere langsigtede interesser.

ib) En væsentlig del, hvilket vil sige mindst 40 % af den variable aflønningskomponent, udskydes i mindst tre år og skal behørigt tilpasses virksomhedens karakter, dens risici og den pågældende medarbejders arbejdsopgaver. Aflønning, der skal udbetales i henhold til en udskydelsesordning, kan ikke modnes hurtigere end på proratabasis. Såfremt den variable aflønningskomponent udgør et meget stort beløb, skal mindst 60 % af beløbet udskydes.

ic) Den variable aflønning, inklusive den udskudte del, udbetales eller modnes kun, hvis det er forsvarligt set i forhold til kreditinstituttets samlede finansielle situation og berettiget i betragtning af afdelingens og den pågældende medarbejders resultater. Den samlede variable aflønning reduceres normalt betydeligt, når kreditinstituttets finansielle resultater har været beherskede eller negative.

id) Medarbejderne skal forpligte sig til ikke at benytte personlige afdækningsstrategier eller løn- og ansvarsrelaterede forsikringer til at underminere de risikotilpasningsvirkninger, der er indbygget i deres aflønningsvilkår.

23 a. Kreditinstitutter, der er betydningsfulde

i kraft af deres størrelse, interne organisation og deres aktiviteter art, omfang og kompleksitet, nedsætter et løn- og vederlagsudvalg. Løn- og vederlagsudvalget sammensættes på en sådan måde, at det bliver i stand til kompetent og uafhængigt at træffe afgørelse i sager om aflønningspolitikker og -praksis og de tilskyndelser, der skabes med henblik på risikostyring og forvaltning af kapital og likviditet.

Løn- og vederlagsudvalget skal forberede afgørelser vedrørende løn og vederlag, der skal træffes af ledelsesorganet i sin egenskab af tilsynsførende instans, herunder afgørelser, der har konsekvenser for den pågældende kreditinstitutions risici og risikostyring. Løn- og vederlagsudvalgets formand er et medlem af ledelsesorganet, som ikke udøver nogen ledelsesfunktion i det pågældende kreditinstitut.»»

Det vises også til EUs anbefalinger om godtgørelsesordninger i finansiell sektor 30. april 2009 og retningslinjer om godtgjørelse fastsatt av Committee of European Banking Supervisors (CEBS) 20. april 2009.

13.3 Finanstilsynets forslag

På bakgrunn av forslag til nye regler om godtgjørelse i EU-kommisjonens forslag til endring av direktiv 2006/48/EF og direktiv 2006/49/EF (CRD III), har Finanstilsynet utarbeidet et forskriftsutkast, og har i brev 2. mars 2010 til Finansdepartementet foreslått at bestemmelser om godtgjørelse tas inn i forskrift 14. desember 2006 nr. 1506 om kapitalkrav for forretningsbanker, sparebanker, finansieringsforetak, holdingselskaper i finanskonsern, verdipapirforetak og forvaltningsselskaper for verdipapirfond mv. (kapitalkravsforskriften) og rundskriv.

Finanstilsynet foreslår i hovedsak at de foreslåtte endringene i direktivet artikkel 22 om generelle krav til utforming av godtgørelsesordninger, som skal fremme god risikostyring, samt krav til offentliggjøring, reguleres i forskrift med hjemmel i finanstilsynsloven § 4 og finansieringsvirksomhetsloven § 2-9 b og § 2-9 c. Reglene foreslås å gjelde for alle banker, verdipapirforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond med rett til aktiv forvaltning uavhengig av størrelse og virksomhet. Videre foreslår Finanstilsynet at direktivutkastets vedlegg V avsnitt 11 tas inn i et rundskriv (med retningslinjer) som Finanstilsynet opplyser at det vil offentliggjøre når Finansdepartementet har fastsatt de foreslåtte forskriftsbestemmelsene. Disse retningslinjene i rundskrivet foreslås i hovedsak bare gjort gjeldende for banker som i mer enn 12 måneder har hatt en samlet forvaltningskapital på mer enn 30 milliarder kroner, og holdingselskaper for slike banker.

Finanstilsynet skriver blant annet følgende:

«Finanstilsynet foreslår at det i forskrift stilles generelle krav til utforming av godtgjøringsordninger som fremmer god risikostyring i alle banker uavhengig av størrelse og virksomhet. Det samme gjelder generelle krav til offentliggjøring av informasjon om godtgjøring til medarbeidere som har arbeidsoppgaver som påvirker institusjonens risikoprofil. Direktivets detaljerte retningslinjer om utforming av godtgjøringsordninger, det vil si prinsippene som er omtalt i avsnitt 5 bokstav a til m nedenfor, foreslås ikke tatt inn i forskrift. Finanstilsynet vil informere om disse retningslinjene i et rundskriv. Finanstilsynet legger til grunn at de detaljerte retningslinjene bør gjelde for banker som i mer enn 12 måneder har hatt en samlet forvaltningskapital på mer enn 30 milliarder kroner, og holdingselskaper for slike banker. Retningslinjene kan også være relevante for mindre banker. De konkrete vurderinger av hvordan tilpassing skal gjøres må i første rekke utføres av den enkelte institusjonen, med det mål å gjennomføre prinsippene for gode godtgjøringsordninger så langt de passer i den aktuelle virksomheten.

De norske verdipapirforetakene og forvaltningsselskapene for verdipapirfond med tillatelse til å yte aktiv forvaltning anses ikke som systemkritiske og forretningsrisikoen vurderes som vesentlig lavere enn hva som er tilfellet for de store bankene. Disse institusjonenes atferd har imidlertid betydning for den generelle tillit til det finansielle systemet. Finanstilsynet foreslår derfor at verdipapirforetakene og forvaltningsselskapene for verdipapirfond med rett til aktiv forvaltning omfattes av kravet til offentliggjøring av informasjon om godtgjøringsordninger, samt generell vurdering av risiko forbundet med godtgjøringsordninger. Det er Finanstilsynets siktemål at tilsvarende aktiviteter i verdipapirmarkedet, utenfor og innenfor bankvirksomhet i utgangspunktet må likebehandles ved anvendelse av reglene, for å begrense arbitrasje i markedet.

Finanstilsynet antar at det etter hvert som man har høstet erfaring med regelverket kan være hensiktsmessig å lage en supplerende veiledning til dette regelverket.

I fortalen til direktivet heter det at retningslinjene bør gjelde de kategorier av medarbeidere hvis arbeidsmessige aktiviteter har en reell påvirkning på risikoprofilen, for å hindre at uheldig utformede kompensasjonsstrukturer skal kunne motarbeide god risikostyring og kontroll av risikotakingsatferd hos enkeltpersoner. Retningslinjene bør derfor minst inkludere ledelsen, risikotakere og personer med kontrollfunksjoner. I forslaget til nye forskriftsbestemmelser er denne gruppen av personer betegnet som medarbeidere som i tjenesten kan

påvirke institusjonens risikoprofil. Det legges til grunn at det skal dreie seg om en ikke uvesentlig innflytelse på risikonivået. Finanstilsynet viser for øvrig til at begrensningene i adgangen til å motta resultatavhengig godtgjørelse kan følge av annet regelverk, eksempelvis verdipapirhandellovens regler om uavhengig kontrollfunksjon (compliance).

Forslaget reiser skattemessige spørsmål som ikke er vurdert i denne sammenheng. Dette gjelder særlig behandlingen av utsatt godtgjøring.

Det foreslås at forskriften trer i kraft 1. januar 2011. Dette innebærer at reglene og retningslinjene for godtgjøring til medarbeidere som kan påvirke institusjonens risikonivå, vil gjelde for godtgjørelse som besluttes basert på resultater fra og med regnskapsåret 2011. Tilsvarende vil gjelde godtgjørelse som besluttes i 2011, men som gjelder tiden før 1. januar 2011, såfremt disse forhold ikke er regulert i allerede bindende avtaler.»

13.4 Departementets vurdering

Internasjonalt har det, under og etter den internasjonale finanskrisen, vært økt oppmerksomhet om betydningen av at det fastsettes regler for godtgjørelse og godtgjørelsesstrukturer i finansinstitusjoner og verdipapirforetak for finansiell stabilitet. For stor risikotaking antas å være en viktig årsak til finansiell ustabilitet. Godtgjørelse til ledende ansatte har ofte vært strukturert slik at den gir sterke insentiver til høy risiko i foretaket, som først materialiserer seg etter en tid, og etter at bonusene er tatt ut. Det er derfor av betydning at det fastsettes regler for godtgjørelse og bonuser som fremmer god risikostyring og finansiell stabilitet, og som ikke gir insentiver til kortsiktig profitt og langsiktig høy risiko. For å oppnå dette forelås det krav til nasjonal regulering av etablering og utforming av godtgjørelsesordninger i finansinstitusjoner.

I EU-regelverket som er under utarbeidelse fokuseres det som nevnt på regler om godtgjørelse i kredittinstitusjoner og verdipapirforetak.

Finanstilsynet har i sitt utkast til forskrift foreslått generelle regler som skal gjelde for alle banker, verdipapirforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond med rett til aktiv forvaltning uavhengig av størrelse og virksomhet, samt rundskriv med retningslinjer for banker med forvaltningskapital over 30 milliarder kroner.

Finansdepartementet er enig med Finanstilsynet at nye regler om godtgjøring i CRD III-direktivet bør gjennomføres i norsk rett parallelt med gjennomføringen i EU. Departementet mener vide-

re at regler om godtgjørelse bør gjelde for alle norske finansinstitusjoner, forvaltningsselskap for verdipapirfond og verdipapirforetak, i tråd med at norske myndigheter har lagt vekt på å ha en finansmarkedsregulering som dekker hele finanssektoren, og som regulerer ulike deler av finansmarkedet på en konsistent og helhetlig måte.

De direktivendringene som foreligger i den nevnte kompromissteksten fra EU-rådet, jf. de foreslåtte endringene i direktivet artikkel 22 og i direktivets vedlegg V avsnitt 11, vil etter departementets vurdering kreve nasjonale materiellrettslige bestemmelser som ikke bare vil være av betydning for foretakene, men som også vil innebære et inngrep i lønnsdannelsen og i avlønningen til den enkelte ansatte. Ettersom finansieringsvirksomhetsloven, verdipapirfondloven og verdipapirhandelloven ikke har særskilte bestemmelser om godtgjøring for ansatte, må det etter departementets vurdering fastsettes en klar lovhjemmel for å kunne gi nærmere bestemmelser om dette.

Både reglernes tekniske karakter og det forhold at endringsdirektivet ennå ikke er endelig vedtatt, tilsier at de nærmere reglene om godtgjørelse fastsettes i forskrifts form.

På denne bakgrunn vil departementet foreslå nye regler i finansieringsvirksomhetsloven, verdipapirfondloven og verdipapirhandelloven som gir eksplisitt hjemmel til å fastsette nærmere regler om godtgjørelse i finansinstitusjoner, forvaltningsselskap for verdipapirfond og verdipapirforetak.

De foreslåtte lovreglene gir adgang til å fastsette forskrift som gjennomfører nye EØS-regler som svarer til forslaget til CRD III-direktiv slik det nå foreligger på bakgrunn av behandling i EU-rådet 28. oktober 2009. Lovreglene er utformet slik at de også gir noe fleksibilitet mht. utforming av forskrifter som nevnt. Konkrete regler vil bli fastsatt i forskrift på bakgrunn av forslaget fra Finanstilsynet 2. mars 2010, EU-kommisjonens anbefalinger om godtgjørelsesordninger 30. april 2009 og CEBS retningslinjer fastsatt 20. april 2009.

I finansieringsvirksomhetsloven vil bestemmelsene inngå i nytt kapittel 2 avsnitt III §§ 2-18, 2-19, 2-20, 2-21 og 2-22. Det vises til forslag til finansieringsvirksomhetsloven §§ 2-18 til 2-22. I verdipapirhandelloven vil bestemmelsene bli gjort gjeldende tilsvarende gjennom forslaget til henvisning i § 9-11 som et nytt syvende ledd. Det vises her til forslaget til verdipapirhandelloven § 9-11 syvende ledd. I verdipapirfondloven vil bestemmelsene bli gjort gjeldende tilsvarende gjennom forslaget til henvisning i § 2-5 nytt tredje ledd. Det vises her til forslaget til verdipapirfondloven § 2-5 tredje ledd.

14 Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslaget om at det skal gis en redegjørelse for foretaksstyring har sin bakgrunn i EØS-forpliktelser, hvor hensikten har vært å etablere hensiktsmessige rammebetingelser for foretaksstyring, herunder særlig å danne et grunnlag for økt tillit til finansiell rapportering og mer aktivt eierskap. Forslaget er således ment å skulle ivareta hensyn utover formålet om å motvirke finansielle misligheter.

Kravet til en redegjørelse for foretaksstyring er foreslått å omfatte selskaper med verdipapirer notert på regulert marked, og går således i hovedsak ikke utover det som følger av direktivet. De fleste slike foretak gir i dag en lignende redegjørelse etter NUES anbefaling. Etter NUES anbefaling kreves at hvert punkt i anbefalingen skal omtales i redegjørelsen. Opplysningskravene etter departementets forslag er mer begrensede enn det som følger av NUES anbefaling. På den annen side innebærer departementets forslag at enkelte opplysninger alltid må gis. Det vil for disse opplysningenes del ikke være tilstrekkelig å bare forklare hvorfor opplysningene ikke er gitt. Utvalget har imidlertid pekt på at det i praksis bare er få selskaper som er omfattet av anbefalingen, som ikke gir en omtale av de enkelte punktene i NUES anbefaling i dag. Departementet legger til grunn at merkostnadene for disse foretakenes del vil være ubetydelige.

På den annen side har utvalget pekt på at det særlig når det gjelder punktet om internkontroll og risikostyring knyttet til finansiell rapportering, i mange tilfeller har blitt gitt summariske og lite informative redegjørelser. Selv om departementets forslag til krav om opplysninger om internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen ikke i seg selv forutsettes å være mer omfattende enn det tilsvarende punktet i NUES anbefaling, antar departementet som utvalget har påpekt, at et lovfestet krav vil kunne innebære at styrene i praksis vil kreve at internkontroll- og risikostyringsprosessene blir dokumentert noe mer utførlig enn i dag. Dette vil i tilfelle kunne medføre en økt administrativ byrde for disse foretakene. Imidlertid må slik økt dokumentasjon forutsettes å også kunne gi styrene en bedre kontroll over hva som skjer i foretaket, og dermed et bedre grunnlag for å

vurdere risiko, samt til å redusere mulighetene for at det begås finansielle misligheter. Departementet viser dessuten til at utvalget har antatt at lovkravet vil kunne føre til at det blir gitt mer informative redegjørelser. Som utvalget påpeker, vil dette på sikt kunne føre til økt investortillit, og dermed legge et grunnlag for en lavere risikopremie på selskapets egenkapital.

I forslaget er det oppstilt adgang for Oslo Børs til å gi dispensasjon fra kravet til foretaksstyringserklæring til utenlandske utstedere som er omfattet av et likeverdig krav etter hjemstatens lovgivning eller i henhold til noteringsvilkårene til en børs utenfor EØS hvor utsteders verdipapirer også er notert. Departementet legger til grunn at praktiseringen av en slik dispensasjonsadgang ikke vil medføre noen vesentlig administrativ byrde for Oslo Børs. Departementet viser til at det ikke er forutsatt at Oslo Børs skal vurdere den enkelte redegjørelsen for foretaksstyring, men om utstederen er omfattet av et likeverdig krav i hjemstaten eller på en annen børs hvor utstederens verdipapirer er notert, slik at det ikke vil være behov for en resurskrevende vurdering hver gang det innkommer en søknad, men eventuelt bare dersom det innkommer en dispensasjonssøknad knyttet til et krav som ikke tidligere har blitt vurdert, eventuelt en vurdering av endringer i et krav som tidligere har blitt vurdert. Utvalget har dessuten vist til at det i praksis vil være få utstedere dispensasjonsmuligheten vil være aktuell for.

Det er vanskelig å tallfeste hvilke merkostnader kravet til å måtte avgi en redegjørelse for foretaksstyring vil medføre. Sett hen til at de fleste foretak som foreslås omfattet allerede i dag gir en lignende redegjørelse for foretaksstyring, antar departementet som utvalget at netto økonomiske og administrative konsekvenser knyttet til dette forslaget vil være svært beskjedne.

Forslaget om et forbud mot at daglig leder sitter i styret i allmennaksjeselskaper, kan i visse tilfeller medføre at et styremedlem vil måtte tre ut av styret for å fungere som daglig leder i en overgangsperiode. Departementet antar imidlertid at dette ikke vil innebære noen vesentlig administrativ byrde for selskapene.

Departementet foreslår i kapittel 5 en plikt for styret til å avholde et årlig møte med revisor uten at noen fra den daglige ledelsen er til stede. Forslaget er ment å skulle bidra til mer korrekte vurderinger og mer åpne diskusjoner om den administrative ledelsen av foretaket. Revisor vil dessuten gjennom sin sakkunnskap og sine kvalifikasjoner kunne tilføre styret nødvendig kompetanse om regnskaps- og revisjonsmessige forhold. Departementet anser imidlertid at de økonomiske og administrative konsekvensene vil være beskjedne når det ses hen til unntakene som er foreslått, herunder særlig for foretak som er små etter regnskapslovens definisjon, men også for datterselskaper av morselskap som avholder et slikt møte og for filialer av utenlandske foretak som driver virksomhet utenfor Norge. Departementet legger til grunn at Foretaksregisterets registrering av opplysninger om hvorvidt NUF-foretak driver virksomhet utenfor Norge i hovedsak vil bli behandlet elektronisk, og at forslaget derfor ikke vil innebære noen vesentlig administrativ byrde for Foretaksregisteret.

Forslaget i kapittel 6 om at revisors nummererte brev skal sendes styrets leder med kopi til samtlige styremedlemmer antas å ikke medføre vesentlige kostnader eller administrative byrder.

I kapittel 7 foreslås tiltak som skal legge bedre til rette for at det kan åpnes gransking dersom minoritetsaksjonærene har en beskyttelsesverdig interesse i å få informasjon gjennom en slik gransking. Det er dessuten foreslått tiltak som skal effektivisere gjennomføringen av granskinger, herunder en utvidet tilgang til opplysninger, og tilgang for granskeren til rettsmidler i tilfeller hvor arbeidet treneres eller motarbeides av personer i selskapet.

Når det gjennomføres gransking, vil dette påføre selskapet direkte og indirekte kostnader. De direkte kostnadene vil være knyttet til saksbehandling i selskapsorganene og i retten, samt granskerens salær og tilknyttede kostnader. For små foretak må det antas at de direkte kostnadene i seg selv kan representere en vesentlig byrde. For større foretak kan de indirekte kostnadene knyttet til konsekvensene av granskingen for den daglige driften være av vel så stor (hvis ikke større) betydning.

Departementet har foreslått en presisering av vilkårene for at retten skal beslutte åpning av gransking. Departementet antar at dette i enkelte tilfeller kan medføre at det kan åpnes en gransking som ikke kunne ha blitt åpnet etter gjeldende rett. Det er imidlertid lagt til grunn at terskelen for å få åpnet gransking i praksis ikke vil være vesentlig lavere enn etter gjeldende rett, og det er således ikke grunnlag for å forvente at antallet granskinger som

åpnes etter denne endringen vil øke vesentlig sammenlignet med gjeldende praksis.

Departementet antar dessuten at forslagene som skal effektivisere granskernes tilgang til opplysninger mv., kan føre til at granskinger i praksis blir gjennomført noe raskere enn i dag. Dette vil kunne redusere kostnadene knyttet til det å gjennomføre granskinger, både de direkte, ved at granskerne bruker kortere tid, og de indirekte ved at varigheten til eventuelle driftsforstyrrelser vil kunne reduseres noe. Departementet viser også til at det forutsetningsvis skal åpnes gransking i tilfeller hvor det kan vises til et saklig behov. I slike tilfeller vil regelendringene ha en nytteverdi som er vanskelig å måle. Departementet antar at forslagene samlet sett ikke medfører vesentlige økonomiske og administrative konsekvensene for foretakene.

I samsvar med Justisdepartementets forslag er det foreslått at krav om deponering skal gis ved kjennelse. Forslaget vil kunne bidra til fremdriften i en granskingssak, ved at kravet kan tvangsfullbyrdes når selskapet ikke frivillig stiller beløpet til disposisjon. På den annen side skal kjennelser begrunnes, og dette vil være noe mer byrdefullt for domstolene enn beslutningene som fattes uten begrunnelse idag. Etter departementets vurdering vil denne byrden imidlertid være beskjeden.

Forslaget i kapittel 9 om at dokumentasjon av den finansielle rapporteringen er nødvendig for å gi Finanstilsynet tilstrekkelig og sikker hjemmel til kontrollen av den finansielle rapporteringen vil ikke medføre nevneverdige administrative eller økonomiske konsekvenser for Finanstilsynet. Utstederforetakene vil bli påført økte kostnader i de tilfeller dokumentasjonen involverer uavhengige tredjeparter. De vil imidlertid bare bli påført slike økte kostnader dersom dette er nødvendig for å gjennomføre kontrollen på en forsvarlig måte. I de tilfeller Finanstilsynet krever bekreftelse fra tredjeparter antas det at de økonomiske og administrative konsekvenser vil være minimale.

Forslaget til ny bestemmelse om pålegg om avleggelse av nye delårsrapporter vil ikke medføre nevneverdige administrative eller økonomiske kostnader for Finanstilsynet. Utstederforetakene vil bli påført økte kostnader dersom slike pålegg blir gitt. Det er imidlertid forutsatt at slike pålegg bare vil bli gitt dersom det er nødvendig av hensyn til at regnskapsbrukerne skal ha et forsvarlig beslutningsgrunnlag. Slike kostnader vil således måtte anses for å stå i et rimelig forhold til nytteverdien i det enkelte tilfellet, jf. at Finanstilsynet også vil ta nytteverdien i betraktning når det vurderes om det er nødvendig å gi et slikt pålegg. Det er dessuten

fra Finanstilsynets side antatt at slike pålegg bare sjeldent vil bli gitt i praksis.

Departementet foreslår i kapittel 10 å innføre et nytt krav til noteopplysninger om transaksjoner med nærstående parter. Kravet medfører isolert sett en viss kostnad for regnskapsprodusentene knyttet til å fremskaffe og utarbeide noteinformasjonen. Imidlertid er det tale om opplysninger foretakene uansett må ha oversikt over, og kostnadene vil derfor ikke øke vesentlig som følge av forslaget. Opplysningskravet medfører imidlertid at regnskapsprodusentene må ha samlet oversikt over hvem de nærstående partene er og om transaksjonene foretaket har med disse. I komplekse strukturer kan kostnadene derfor bli noe større.

Departementet har foreslått at opplysningsplikten om transaksjoner med nærstående parter utvides sammenlignet med utvalgsflertallets forslag ved at foretak som er omfattet av dokumentasjonskravet etter ligningsloven § 4-12 også skal gi opplysninger om transaksjoner med heleide konsoliderte foretak. Departementet viser imidlertid til at mange av de største foretakene som er omfattet av kravet til opplysninger om transaksjoner mellom heleide konsernselskaper, uansett rapporterer etter IFRS ihht. regnskapsloven § 3-9, og dermed vil måtte oppfylle kravene etter IAS 24. Slike foretak vil uansett ikke være omfattet av kravet som departementet har foreslått. Departementet har lagt til grunn at foretakene som omfattes av kravet, uansett må ha opplysningene som kreves for å kunne

oppfylle kravene etter ligningsloven § 4-12 og være beredt på å måtte utlevere nødvendig dokumentasjon i henhold til de særlige dokumentasjonsreglene. Merkostnadene antas således å være beskjedne.

Departementet antar at forslaget om en presisering i regnskapsloven § 7-1 om at det skal gis opplysninger om aktiviteter som ikke er innregnet i balansen, ikke vil medføre vesentlige økonomiske og administrative konsekvenser. Det vises til at det er forutsatt at det allerede gjelder et krav til å gi slike opplysninger dersom det er nødvendig for at regnskapet skal gi et rettviseende bilde av foretakets eiendeler og gjeld, finansielle stilling og resultat. Departementet antar likevel at presiseringen av at opplysningene i tilfelle skal omfatte en beskrivelse av aktivitetenes finansielle virkning og formålet med dem, kan innebære at det i praksis vil bli gitt noe mer utførlige opplysninger enn idag. Dette vil eventuelt kunne medføre en viss tilleggs kostnad for de aktuelle foretakene.

I kapittel 12 foreslår utvalget å øke terskelverdien for små foretak, hvor to av følgende tre kriterier må være oppfylt: fra 60 til 70 mill. kroner i salgsinntekt, fra 30 til 35 mill. kroner i balansesum og 50 årsverk. Dette medfører at flere vil få mulighet til å benytte forenklingsreglene for små foretak. Reglene anses mindre byrdefulle å overholde for foretakene, både administrativt og økonomisk, enn regnskapslovens regler for «øvrige foretak».

15 Merknader til de enkelte bestemmelser

15.1 Til endringer i lov 12. juni 1981 nr. 52 om verdipapirfond

Til § 2-5 nytt tredje ledd

Bestemmelsen gir hjemmel til å fastsette nærmere regler i forskrift om godtgjørelsesordninger i forvaltningsselskap for verdipapirfond, jf. finansieringsvirksomhetsloven §§ 2-18 til 2-22. Forslaget er omtalt i kapittel 13.

15.2 Til endringer i lov 21. juni 1985 nr. 78 om registrering av foretak (foretaksregisterloven)

Til endringer i første ledd i § 3-8 (utenlandske foretak)

Forslaget svarer til utvalgets forslag. Det vises til omtalen i kapittel 5.5.

15.3 Til endringer i lov 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner (finansieringsvirksomhetsloven)

Til § 2-18 Etablering av godtgjørelsesordninger

Bestemmelsen gir hjemmel til å fastsette nærmere regler i forskrift om etablering av godtgjørelsesordninger i finansinstitusjoner. Slik godtgjørelsesordning skal gjelde for hele foretaket. Ordningen skal ha særskilte regler for ledende ansatte, for andre ansatte med arbeidsoppgaver av betydning for foretakets risikoeksponering, og for andre ansatte med kontrolloppgaver. Bestemmelsen gir også hjemmel til å fastsette forskjellige regler om gjennomføring av kravene til godtgjørelsesordninger avhengig av det enkelte foretaks størrelse, organisasjon og virksomhetsområde. Forslaget er omtalt i kapittel 13.

Til § 2-19 Krav til godtgjørelsesordninger

Bestemmelsen gir hjemmel til å fastsette nærmere krav i forskriften til godtgjørelsesordninger som

nevnt i § 2-18. Oppstillingen i første ledd bokstavene a til i, er ikke ment å være uttømmende. Forslaget er omtalt i kapittel 13.

Til § 2-20 Pålegg og sanksjoner

Bestemmelsen gir hjemmel til å fastsette nærmere regler i forskrift som gir myndighet til å treffe vedtak om 1) pålegg om endringer i godtgjørelsesordningen som ikke er i samsvar med kravene i forskriften, 2) en kvantitativ grense for foretakets omfang av prestasjonsbetinget godtgjørelse, og 3) sanksjoner for overtredelse av krav og regler i forskriften. Myndighet til å treffe vedtak som nevnt vil kunne legges til Finansdepartementet eller Finanstilsynet. Forslaget er omtalt i kapittel 13.

Til § 2-21 Styrets rolle, godtgjørelsesutvalg og intern kontroll

Bestemmelsen gir hjemmel til å fastsette nærmere regler i forskrift om styrets ansvar knyttet til godtgjørelsesordningen, om godtgjørelsesutvalg og interkontroll. Forslaget er omtalt i kapittel 13.

Til § 2-22 Informasjonsplikt

Bestemmelsen gir hjemmel til å fastsette nærmere krav i forskrift om offentliggjøring av informasjon vedrørende foretakets godtgjørelsesordning, om hvilke forhold det skal gis opplysninger om og hvordan denne informasjonen skal offentliggjøres. Forslaget er omtalt i kapittel 13.

Til § 2b-28 Erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte

Etter bestemmelsen gjøres allmennaksjeloven § 5-6 tredje ledd og § 6-16 a gjeldende tilsvarende for foretak med egenkapitalbevis notert på regulert marked. Forslaget er omtalt i kapittel 12. Det vises til merknadene til §§ 5-6 og 6-16 a i allmennaksjeloven i Ot.prp. nr. 55 (2005-2006).

15.4 Til endringer i lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven)

Til § 5-26 Tingrettens avgjørelse

I bestemmelsens *første ledd* foreslås det i samsvar med utvalgets forslag at vilkåret om «rimelig grunn» endres til «saklig grunn». Forslaget svarer i det vesentlige til utvalgets forslag. Det vises til omtalen av forslaget i kapittel 7.1.4.

Formålet med endringen er å markere at det kan åpnes gransking dersom granskingsrekvirenten har et beskyttelsesverdig behov for innsyn i, og eventuelt en uavhengig vurdering av, selskapets forhold. Utgangspunktet for saklighetsvurderingen vil således være aksjeeiernes behov for å få innblikk i selskapets forhold, veid mot hensynet til at selskapet vil måtte bære kostnader av økonomisk og annen art knyttet til granskingen. Generelt i denne vurderingen vil arten og omfanget av de forhold som ligger til grunn for kravet om gransking, være viktige momenter.

I utgangspunktet bør det ved vurderingen av om det foreligger saklig grunn, ikke stilles strenge krav til granskingsrekvirentens sannsynliggjøring av at bestemte kritikkverdige eller lovstridige forhold av faktisk art vil bli avdekket gjennom granskingen. Selv om en slik sannsynliggjøring normalt vil innebære at kravet til saklig grunn vil være oppfylt, kan det foreligge saklig grunn også i andre tilfeller, for eksempel der selskapet har nektet å besvare rimelige spørsmål, eller der selskapets handlemåte fremstår som uforståelig, og en gransking kan være nødvendig for å få nærmere innblikk i bakgrunnen for denne handlemåten.

Departementet legger til grunn at vurderingsnormen som Høyesteretts kjæremålsutvalg oppstilte i sin avgjørelse i Rt. 2006 s. 664 i tilknytning til vilkåret om «rimelig grunn», vil være relevant også ved vurderingen av om det kan anses å foreligge «saklig grunn». Som momenter i en samlet helhetsvurdering bør det dermed fortsatt kunne ses hen til arten av de forhold granskingen gjelder, herunder de involverte verdier, hvorvidt den kritikk som begrunner granskingen er begrunnet i tilstrekkelig konkrete forhold, kostnadene ved granskingen og hvor stor andel av aksjekapitalen som sto bak kravet. Samtidig bør det ved vurderingen av om en tilstrekkelig andel av aksjekapitalen eller tilstrekkelig mange aksjeeiere stod bak kravet også ses hen til sammensetningen til de eiergrupperingene som henholdsvis ønsker og ikke ønsker gransking åpnet. Dersom arten og omfanget av de forhold som begjæringen om gransking er begrunnet i, ellers

kan tilsi at gransking bør åpnes, bør det for eksempel ikke legges avgjørende vekt på at en stor andel av aksjekapitalen er imot åpning av gransking dersom andelen innehas av en dominerende eier eller eiergruppering som bruker sin innflytelse til å nekte en minoritet innsyn i forhold de har en beskyttelsesverdig interesse i å bli kjent med.

Tilsvarende vil det ved vurderingen av kostnadene ved granskingen måtte vurderes om selskapet må anses nærmere enn aksjeeierne til å bære kostnadene ved en gransking som det er påvist et saklig behov for. I vurderingen må det legges betydelig vekt på om selskapet kunne ha imøtekommet granskingsrekvirentenes behov for informasjon om selskapets forhold gjennom å besvare legitime anmodninger fra minoriteten om dokumentasjon eller andre opplysninger, men har valgt å ikke gjøre det. Dersom selskapet velger å ikke imøtekomme slike legitime anmodninger, uten å kunne påvise gode grunner for dette, bør selskapet normalt ikke kunne høres med at granskingen vil påføre selskapet store kostnader.

Endringene i bestemmelsens *tredje ledd* i henvisningene til revisorloven, svarer i det vesentlige til utvalgets forslag, og må ses i sammenheng med forslaget til en ny § 5-27 med bestemmelser om granskernes rett til opplysninger mv., som vil erstatte dagens henvisning til revisorloven § 5-2 tredje ledd. I stedet for en generell henvisning til «taushetsplikt etter samme regler som revisor», vises etter utvalgets forslag direkte til revisorloven § 6-1 første, fjerde og femte ledd. Det er ikke tilsiktet noen realitetsendring med denne endringen.

I bestemmelsens *fjerde ledd første punktum* foreslås det at granskerens krav på godtgjørelse fastsettes ved kjennelse. Dette innebærer at kjennelsen vil utgjøre alminnelig tvangsgrunnlag etter tvangsfullbyrdelsesloven § 4-1 når kravet på godtgjørelse faller. Det vises til omtalen av forslaget i kapittel 7.3.4. I *fjerde ledd tredje punktum* foreslås det at retten ved kjennelse bestemmer om granskeren kan kreve at selskapet på forhånd skal deponere et passende beløp til sikkerhet for sitt eventuelle senere krav på godtgjørelse. Forslaget tar utgangspunkt i at det etter gjeldende rett er en adgang, men ingen plikt, for retten til å fastsette at selskapet skal deponere et passende beløp. Forslaget er ikke ment å skulle innebære noen endring på dette punktet. Derimot medfører endringen at det er granskeren som etter rettens beslutning kan kreve at dette beløpet eventuelt deponeres, og dette vil gi granskeren alminnelig tvangsgrunnlag for slik deponering etter tvangsfullbyrdelsesloven § 4-1. *Fjerde ledd fjerde punktum* presiserer at retten bestemmer hvilken

sum som eventuelt skal deponeres, og er ment å skulle videreføre gjeldende rett.

Til § 5-27 Granskeres rett til opplysninger

Forslaget til ny § 5-27 svarer med visse endringer til utvalgets forslag. Etter bestemmelsens *første ledd* gis granskerens rett til opplysninger, som vil erstatte henvisningen i dagens § 5-26 tredje ledd til revisorloven § 5-2 tredje ledd. Det vises til omtalen av forslaget i kapittel 7.4.4.

Etter *første ledd første punktum* vil selskapets ledende ansatte, medlemmer av styre og bedriftsforsamling og eventuell ekstern autorisert regnskapsfører etter regnskapsførerloven, ha plikt til å gi granskerne alle opplysninger de har kjennskap til, som kan være av betydning for de temaene som granskes. Begrepet «ledende ansatte» er i utgangspunktet ment å skulle ha samme innhold som ellers i selskapslovgivningen. Begrepet vil etter omstendighetene kunne omfatte bestemte personer som reelt sett har en ledende stilling i selskapet, for eksempel på grunnlag av en såkalt «management-avtale». Hvorvidt en bestemt person reelt sett har en ledende stilling i selskapet, vil følgelig måtte bero på en konkret vurdering i det enkelte tilfellet. Ved vurderingen vil det måtte legges vekt på om vedkommende er medlem av selskapets ledergruppe, hvorvidt vedkommende øver vesentlig påvirkning på selskapets operasjonelle beslutninger eller om vedkommende leder et sentralt virksomhetsområde. Hvordan selskapet fremstiller vedkommendes posisjon utad vil dessuten være av betydning for vurderingen.

I utvalgets vurdering av hva opplysningsplikten omfatter, og som departementet slutter seg til, heter det blant annet:

«Det vil i utgangspunktet fremgå av granskerens mandat hvilke temaer granskningen – og derved opplysningsplikten – gjelder. I tillegg vil temaet kunne utdypes gjennom spørsmål som granskeren stiller i forbindelse med undersøkelser, innenfor mandatet. Bestemmelsen innebærer at det ikke gjelder noe krav om at granskeren stiller mer konkrete spørsmål. De som er omfattet av opplysningsplikten, plikter på eget initiativ å fremkomme med alt de er kjent med som vedrører temaet for granskningen, etter en helt generell anmodning fra granskeren.

Standarden for hvilke opplysninger som etter bestemmelsen «kan være av betydning for de temaene som granskes» bør ikke være streng. Utvalget viser til at det i utgangspunktet er granskerne som skal vurdere de forholdene som følger av granskingsmandatet, og at gran-

skingens kvalitet i minst mulig grad bør være avhengig av om personer i selskapet anså opplysninger for å være av betydning for disse vurderingene. Dersom en person med opplysningsplikt etter første punktum er i tvil om en opplysning er av betydning eller ikke, skal opplysningene gis. Etter ordlyden er det tilstrekkelig at opplysningen «kan» være av betydning. Det skal være granskeren, og ikke de som sitter inne med slike opplysninger, som skal vurdere om en opplysning som kan være av betydning, faktisk er det.»

I utgangspunktet gjelder det ikke noen særlige begrensninger i opplysningsplikten knyttet til grunnlaget for den opplysningspliktiges kjennskap til opplysningene. Dersom personer som er ledende ansatte, medlemmer av styre eller bedriftsforsamling eller selskapets regnskapsfører på annet grunnlag, for eksempel gjennom andre verv, har fått kjennskap til forhold som kan være av betydning for temaene som granskes, er det derfor hovedregelen at opplysningene i utgangspunktet skal gis til granskeren. Når det ses hen til at granskeren vil ha taushetsplikt etter revisorloven § 6-1 fremstår det etter Finansdepartementets vurdering som ubetenkelig å kreve at alle opplysninger som kan være av betydning for granskningen må gis, så fremt opplysningene ikke er omfattet av lovbestemt taushetsplikt som klart er forutsatt å gå foran opplysningsplikter overfor granskere, eksempelvis legers og advokaters taushetsplikt.

Departementet har foreslått at utvalgets forslag til første ledd annet punktum ikke følges opp. Departementet viser til at det uansett foreligger opplysningsplikt etter første punktum om forhold knyttet til andre konsernselskaper som de opplysningspliktige måtte ha kjennskap til, i den utstrekning opplysninger om forholdene «kan være av betydning for de temaene som granskes.» Opplysninger om slike forhold vil blant annet kunne være relevante dersom de gjelder transaksjoner og mellomværender med andre konsernselskaper, for eksempel dersom en gransking gjelder spørsmålet om slike transaksjoner og mellomværender er inngått på markedsmessige vilkår.

Første ledd annet punktum svarer delvis til utvalgets forslag til første ledd tredje punktum, slik at personer som tidligere hadde stilling som nevnt i første punktum, har opplysningsplikt tilsvarende som personene etter første punktum. Departementet har foreslått at den delen av utvalgets forslag som gjelder opplysningsplikt for visse personer utenfor selskapet ikke følges opp. Imidlertid er eventuell autorisert regnskapsfører foreslått omfattet av første punktum, og det vises videre til vurde-

ringen ovenfor om at enkelte personer utenfor selskapet etter en konkret vurdering vil kunne anses omfattet av begrepet «ledende ansatt».

Bestemmelsens *annet ledd* regulerer plikten for selskapet til å gi granskeren adgang til opplysninger og til å gjøre undersøkelser. Bestemmelsen svarer til utvalgets forslag. I utvalgets merknader til bestemmelsen, som departementet slutter seg til, heter det blant annet:

«Bestemmelsen i annet ledd første punktum erstatte henvisningen til § 5-2 tredje ledd i revisorloven i dagens § 5-26 tredje ledd i aksjelovene. Det er med denne endringen ikke tilsiktet noen realitetsendring. I annet punktum foreslås en ny regel om at krav om utlevering av opplysninger må fremsettes skriftlig overfor selskapet med en oppfyllelsesfrist på minst en uke. Bakgrunnen for dette forslaget, er at en slik regel anses hensiktsmessig i tilfelle der det blir nødvendig med tvangsfullbyrdelse av kravet.

Forslaget er ment å skulle gi granskeren en reell adgang til opplysninger. Hvordan dette skal skje vil variere etter omstendighetene. I noen tilfelle vil det være behov for at originaldokumenter utleveres granskeren, mens det i andre tilfelle er tilstrekkelig at granskeren gis anledning til å kopiere bare originaldokumentene i selskapets lokaler. Det vil etter bestemmelsen være tilstrekkelig oppfyllelse av plikten at granskeren får tilgang til dokumentet på den ene eller den andre måten. Å bare gis tilgang til å få utlevert en kopi der granskeren ber om å få tilgang til originaldokumentet vil imidlertid ikke være tilstrekkelig.

Bestemmelsen innebærer også en plikt for selskapet til å sørge for at granskeren får mulighet til å oppta forklaring fra personer i selskapet. Også dette vil kunne organiseres på forskjellige måter.

Generelt vil det måtte legges betydelig vekt på granskerens vurdering av hvordan det vil være mest hensiktsmessig å gjennomføre undersøkelsene.»

Forslaget til *tredje ledd* representerer en presisering av utvalgets forslag om at krav om utlevering av opplysninger som selskapet ved lov er pålagt å utarbeide eller å oppbevare utgjør særlig tvangsgrunnlag etter tvangsfullbyrdsloven § 13-2. Etter bestemmelsen gis det tvangsgrunnlag for granskerens krav om utlevering av dokumenter eller andre gjensander som kan inneholde informasjon av betydning for granskingen. Som det er vist til i kapittel 7.4.4, vil «andre gjenstander som kan inneholde informasjon» blant annet kunne omfatte lydopptak som selskapet ved lov har plikt til å oppbevare. Vurderingen av hvorvidt dokumenter eller andre gjenstander «kan inneholde informasjon av betydning for granskingen», forutsettes å svare til

vurderingen av omfanget av opplysningsplikten for ledende ansatte mv. om forhold de er kjent med etter første ledd første punktum. Det vises til drøftelsen av innholdet i denne vurderingsnormen i sitatet fra utvalgets merknader ovenfor.

Forslaget til *fjerde ledd* gir selskapets bankforbindelser opplysningsplikt om selskapets kundeforhold i banken.

15.5 Til endringer i lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven)

Til endringer i fjerde ledd i § 5-6 Ordinær generalforsamling

Endringen svarer til utvalgets forslag, og gjennomfører EØS-forpliktelser som svarer til 2004/25/EF artikkel 10 nr. 3.

Til endringer i § 5-26 Tingrettens avgjørelse

Forslaget svarer til de tilsvarende endringene i aksjeloven § 5-26. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

Til § 5-27 Granskeres rett til opplysninger

Forslaget svarer til de tilsvarende endringene i aksjeloven § 5-27. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

Til endringer i tredje ledd i § 6-1 Styret

Forslaget til endringer i tredje ledd svarer til mindretallets forslag, og oppstiller et forbud mot at daglig leder er medlem av styret i selskapet. Det vises til omtalen av forslaget i kapittel 4.6.

15.6 Til endringer i lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven)

Til endring i første ledd i § 1-6 Små foretak

Etter forslaget til endring i *første ledd* skal terskelverdiene for henholdsvis salgsinntekt og balanse sum for små foretak, økes fra 60 til 70 millioner kroner og fra 30 til 35 millioner kroner. Endringen svarer til den tilsvarende økningen av terskelverdiene som det er åpnet for i henhold til EØS-regler som svarer til direktiv 2006/46/EF artikkel 1(1). Forslaget er omtalt i kapittel 11.4.

Til endringer i tredje ledd i § 3-1 Plikt til å utarbeide årsregnskap og årsberetning

Endringene i bestemmelsens *tredje ledd* er nye i forhold til utvalgets forslag, og presiserer at forslaget til ny § 7-30 b ikke vil gjelde for foretak som rapporterer i henhold til internasjonale regnskapsstandarder i medhold av regnskapsloven § 3-9.

Til nytt fjortende ledd i § 3-3 a Årsberetningens innhold for regnskapspliktige som ikke er små foretak

Bestemmelsen er ny i forhold til utvalgets forslag, og gir en henvisning til rapporteringspliktene etter forslaget til ny § 5-8 a i verdipapirhandelloven som gjennomfører rapporteringsplikter etter artikkel 10 (1 i oppkjøpsdirektivet.

Til § 3-3 b Redegjørelse om foretaksstyring

Bestemmelsen svarer i hovedsak til utvalgets forslag, og oppstiller plikt til å avgi en redegjørelse for foretaksstyring i samsvar med EØS-forpliktelser som svarer til direktiv 78/660/EØF artikkel 46 a(1) og direktiv 83/349/EØF artikkel 36(2) bokstav f.

Av bestemmelsens *første ledd første punktum* følger at årsberetningen skal inneholde et eget kapittel hvor det redegjøres for foretakets prinsipper og praksis vedrørende foretaksstyring. Alternativt kan årsberetningen inneholde en henvisning til en redegjørelse om foretaksstyring gitt som eget dokument. Bestemmelsens dokumentbegrep omfatter redegjørelse som er gitt i elektronisk format på selskapets hjemmeside. Plikten gjelder regnskapspliktige som er utstedere med verdipapirer notert på regulert marked som har Norge som hjemstat etter verdipapirhandelloven § 5-4. Etter *annet punktum* gjelder plikten tilsvarende for allmennaksjeselskaper som bare har aksjer notert på en autorisert markeds plass utenfor EØS-området, og som ikke faller inn under definisjonen av regulerte markeder etter direktiv 2004/39/EF. I bestemmelsen er dette markert ved at begrepet «autorisert markeds plass» er benyttet istedenfor «regulert marked».

I bestemmelsens *annet ledd* er det inntatt en presisering i forhold til utvalgets forslag som skal klargjøre at angivelsen av konkrete opplysninger som redegjørelsen skal omfatte i henhold til bestemmelsens nr. 1 til 8 er minstekrav. Det ligger i dette at foretakene kan gi opplysninger om prinsipper og praksis vedrørende foretaksstyring utover opplistingen i nr. 1 til 8 dersom dette anses ønskelig, men det gjelder i utgangspunktet ingen plikt til å gi tilleggsopplysninger (med mindre en slik plikt

skulle følge av anbefalinger eller regelverk som foretaket angir å være omfattet av eller følge etter bestemmelsens nr. 1, i hvilket tilfelle eventuelle avvik vil måtte forklares). Det kan for eksempel gis utfyllende informasjon om forhold knyttet til punkter i en «beste praksis»-anbefaling som er oppfylt, og som dermed ikke er omfattet av forklaringsplikten etter bestemmelsens nr. 3.

Annet ledd nr. 1 til 3 svarer i det vesentlige til utvalgets forslag, og gjennomfører EØS-forpliktelser som svarer til direktiv 78/660/EØF artikkel 46 a(1) bokstavene a og b. Etter direktivet skal det gis opplysninger om «kodekser» som foretaket helt eller delvis følger eller fraviker. «Kodekser» kan i prinsippet omfatte både regelverk fastsatt ved lovgivning og «beste praksis»-anbefalinger. Av ordlyden følger imidlertid forutsetningsvis at det ikke tas sikte på lovgivning, men derimot «beste praksis»-anbefalinger som selskapene gjennom lovgivning eller noteringsvilkårene til et regulert marked, er pålagt å følge (eventuelt etter et «oppfyll eller forklar»-prinsipp).

I bestemmelsens *nr. 1* angis at det skal gis opplysninger om anbefalinger og regelverk som foretaket er omfattet av eller for øvrig velger å følge. Foretaket vil være «omfattet» av en anbefaling dersom det er oppstilt krav om at anbefalingen skal følges (eventuelt etter et «oppfyll eller forklar»-prinsipp) i henhold til noteringsvilkårene til et regulert marked eller en multilateral handelsfasilitet hvor selskapets finansielle instrumenter omsettes. For eksempel vil foretak som har verdipapirer notert på Oslo Børs eller Oslo Axess være omfattet av NUES anbefaling om eierstyring og selskapsledelse. Foretak hjemmehørende i Norge som har verdipapirer notert på en børs eller et regulert marked utenfor Norge må opplyse om anbefalinger eller regelverk som foretaket er omfattet av på grunnlag av markedets/børsens noteringsvilkår eller som følge av lovkrav som selskapet er omfattet av i dette landet.

Etter bestemmelsens *nr. 2* skal det opplyses om hvor regelverk eller anbefaling som nevnt i bestemmelsens nr. 1 finnes offentlig tilgjengelig.

Bestemmelsens *nr. 3* medfører at det må angis hvilke eventuelle deler av anbefaling/regelverk som nevnt i bestemmelsens nr. 1 foretaket ikke følger. De enkelte avvik må i tilfelle begrunnes.

Annet ledd nr. 4 svarer i det vesentlige til utvalgets forslag, men det er gjort en presisering hvor «regnskapsrapporteringsprosessen» er endret til «regnskapsrapporteringsprosesser» for å markere at opplysningskravet ikke er avgrenset til prosessen med å utarbeide et bestemt regnskap, men omfatter alle prosesser med å utarbeide og avgi regnskapsopplysninger.

Etter bestemmelsen skal det gis en beskrivelse av hovedelementene i foretakets systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosesser. Bestemmelsen gjennomfører EØS-forpliktelser tilsvarende direktiv 78/660/EØF artikkel 46 a(1) bokstav c og direktiv 83/349/EØF artikkel 36(2) bokstav f. I utvalgets merknader til bestemmelsen heter det blant annet:

«Opplysningskravet utvalget foreslår, skiller seg fra eksisterende krav til opplysninger om risikostyring og risikofaktorer etter regnskapsloven § 3-3 a og verdipapirhandelloven § 5-5 annet ledd nr. 3 bokstav b, ved at det bare er de sider ved foretakets internkontroll og risikostyring som vedrører regnskapsrapporteringsprosessen det kreves opplyst om. I utgangspunktet kreves således ikke at det opplyses om foretakets systemer for internkontroll og risikostyring slik disse generelt knytter seg til det å drive virksomhet.

På den annen side vil systemer for internkontroll og risikostyring ofte være helhetlige, og ikke innrettet særskilt for å håndtere regnskapsrapporteringsprosessen. På grunnlag av praksis etter NUES anbefaling kan det ha festet seg et inntrykk av at det er tilstrekkelig å gi generelle opplysninger om slike systemer. Etter utvalgets forslag vil dette ikke være tilstrekkelig uten at det fremgår hvordan systemene vedrører regnskapsrapporteringsprosessen.

Med «regnskapsrapporteringsprosessen» menes foretakets samlede aktiviteter med regnskapsbehandling som leder opp til (og inkluderer) avleggelsen av årsregnskapet. For selskaper som plikter å utarbeide konsernregnskap vil regnskapsrapporteringsprosessen også omfatte prosessen med å utarbeide konsernregnskapet.

I utgangspunktet kreves ikke opplysninger om regnskapsbehandlingen i seg selv, men derimot opplysninger om hovedelementene i kontrollen med at regnskapsbehandlingen skjer på en forsvarlig måte. Dette innebærer at det må opplyses om hvordan styret og ledelsen løpende identifiserer og styrer risiko for vesentlige feil i regnskapsavleggelsen, og interne kontrollsystemer som skal sikre at vesentlige feil i foretakets regnskaper, herunder eventuelt konsernregnskap, blir oppdaget og korrigert.

Etter bestemmelsen er det «hovedelementene» som skal beskrives. Dette betyr at det i utgangspunktet ikke kreves opplysninger av mer detaljpreget art. Beskrivelsen må imidlertid gjenspeile de faktiske forhold og være tilpasset det enkelte foretaks (konserns) konkrete situasjon og karakteristika, f.eks størrelse, kompleksitet og struktur.

«Hovedelementer» vil særlig omfatte foretakets styringsredskaper knyttet til regnskapsrap-

porteringsprosessen. Foretakets styringsredskaper vil blant annet omfatte de retningslinjer, instruksjoner og prosedyrer som er fastsatt av styret som ledd i å oppfylle plikten til å påse at regnskapet og formuesforvaltningen er gjenstand for betryggende kontroll etter aksjeloven og allmennaksjeloven § 6-12. Eventuelle retningslinjer som er vedtatt av styret for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen, vil normalt være et hovedelement. Beskrivelsen må gi en overordnet oversikt over slike retningslinjer. Tilsvarende gjelder for et hvilket som helst sett med mer formaliserte skriftlige eller muntlige veiledninger, prinsipper, rutiner, anbefalinger el. som foretaket måtte ha distribuert til aktuelle enheter involvert i kontrollen med regnskapsbehandlingen. Det vesentlige er etter utvalgets oppfatning ikke hva bedriften har valgt å kalle sine styringsredskaper, men at det generelt opplyses om foretakets vedtatte og/eller faktiske tilnærming til internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen.

Et hovedelement i foretakets system for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen er fordelingen mellom forskjellige enheter i virksomheten av arbeidsoppgaver knyttet til kontrollarbeidet, herunder delegert ansvar og organisering/arbeidsdeling nedover i virksomheten. Dersom det for eksempel er etablert revisjonsutvalg, internrevisjon eller lignende som har blitt delegert særlige kontrolloppgaver knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen, vil dette være et hovedelement som beskrivelsen skal omfatte. Tilsvarende gjelder dersom det er utpekt enheter (avdelinger eller tilsvarende) i foretaket som særlig skal overvåke at retningslinjene etterleves, eller som skal følge opp mulige brudd (typisk: «compliance»). Utvalget legger til grunn at forskjellige personer og/eller enheter i foretaket kan ha ansvar for forskjellige deler av retningslinjene, eventuelt ha oppfølgingsansvar på forskjellige (forretnings-) områder. Beskrivelse bør i tilfelle være tilstrekkelig presis til at regnskapsbrukeren kan forstå hvordan foretakets internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen er organisert.

Dersom foretaket benytter et formalisert rammeverk (eksempelvis COSO-rammeverket) som støtte for implementering og vurdering av internkontroll knyttet til finansiell rapportering, vil de ulike hovedkomponentene i dette rammeverket utgjøre hovedelementer i foretakets system for internkontroll og risikostyring og som beskrivelsen derfor skal omfatte i den grad systemet er innrettet for å føre kontroll med regnskapsrapporteringsprosessen.»

Departementet kan i det vesentlige slutte seg til utvalgets merknader, men finner grunn til presisere at regnskapsrapporteringsprosesser som nevnt vil omfatte alle prosesser knyttet til å utarbeide og avgi regnskapsopplysninger. Eksempelvis vil også opplysninger om internkontroll og risikostyring knyttet til prosesser med å avgi delårsregnskap være omfattet av kravet. Hvorvidt prosesser knyttet til det å utarbeide eller avgi annen finansiell rapportering kan anses for å være en del av regnskapsrapporteringsprosesser, vil måtte vurderes konkret. Departementet antar for eksempel at prosesser knyttet til utarbeidelse og avgivelse av børsmeldinger og prospekter ikke generelt kan anses for å være en del av foretakets regnskapsrapporteringsprosesser, men det kan ikke utelukkes at enkelte opplysninger om slike prosesser likevel kan være omfattet av kravet når rapporteringen omfatter særlige regnskapsmessige oppstillinger. For øvrig presiseres det at de generelle systemene for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapportering i mange tilfeller vil kunne omfatte utarbeidelse og avgivelse av regnskapsmessige oppstillinger som ikke særskilt er knyttet til avgivelse av årsregnskap eller delårsregnskaper. Dersom det er etablert slike generelle systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapportering vil det naturligvis være tilstrekkelig å opplyse om hvordan disse systemene knytter seg til regnskapsrapportering. Som det fremgår av utvalgets merknader er det imidlertid ikke tilstrekkelig å opplyse om slike systemer generelt uten at det beskrives hvordan systemene knytter seg til foretakets regnskapsrapportering. Kravet innebærer for øvrig ikke at det må gis en omfattende og presis angivelse av hvordan internkontrollen og risikostyringen knytter seg til de enkelte bestanddelene i foretakets samlede finansielle rapportering. Det er tilstrekkelig å gi de opplysninger som er nødvendige for at regnskapsbrukeren skal kunne forstå hovedelementene i foretakets systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosesser mer generelt.

Annet ledd nr. 5 svarer til utvalgets forslag. Etter bestemmelsen skal det gis opplysninger om eventuelle vedtektsbestemmelser som utvider eller trer istedenfor deklarasjonsbestemmelser i allmennaksjeloven kapittel 5 om generalforsamlingen. Bestemmelsen gjennomfører EØS-forpliktelser som svarer til direktiv 78/660/EF artikkel 46 a(1) bokstav e, og samler dessuten en rekke forpliktelser etter direktiv 2004/25/EF, herunder etter artikkel 10(1) bokstav f og deler av artikkel 10(1) bokstav h når det gjelder eventuelle særlige prosedyrer for vedtektsendringer, jf. direktiv 78/

660/EF artikkel 46 a(1) bokstav d. I utvalgets merknader som departementet slutter seg til heter det blant annet:

«Direktivkravene omfatter opplysninger om vedtektsfestede regler for gjennomføring av generalforsamling, generalforsamlingens myndighet og vedtektsfestede regler om utøvelse av aksjeeierbeføyelser. Opplysningskravet vil således for eksempel kunne omfatte særlige fristanngivelser (eksempelvis for å få (visse typer) saker brakt på dagsorden) særlige flertallskrav mv. Det kan også omfatte vedtektsbestemmelser for valg av møteleder, møteleders myndighet, saker som særskilt skal behandles på generalforsamling osv.»

Annet ledd nr. 6 svarer i hovedsak til utvalgets forslag. Etter bestemmelsen skal det opplyses om sammensetningen av selskapets styre, representantskap, kontrollkomité og bedriftsforsamling samt eventuelle arbeidsutvalg (kompensasjonskomité, revisjonsutvalg e.l.) for disse organene. Dette vil blant annet si at det skal opplyses om navnene til organenes medlemmer, eventuelle særlige roller personene måtte ha i organet (for eksempel leder, nestleder, ansattrepresentant, vara mv.) og hvilke av medlemmene som sitter i eventuelle arbeidsutvalg, samt eventuelle særlige roller i disse arbeidsutvalgene. Det gjelder ikke noe særskilte krav til hvilke arbeidsutvalg det skal opplyses om. Avgjørende for opplysningsplikten om slike utvalg er at de er etablert som arbeidsutvalg for et av organene som er nevnt. Det vil for eksempel kunne omfatte revisjonsutvalg i henhold til allmennaksjeloven § 6-41. Opplysninger om eventuelle valgkomiteer vil likeledes være omfattet av bestemmelsen dersom de er etablert som arbeidsutvalg for et av de nevnte organene. Bestemmelsen er ikke til hinder for at det frivillig gis opplysninger om utvalg mv. som anses for å utgjøre en del av foretakets prinsipper og praksis for foretaksstyring selv om de ikke formelt er etablert som arbeidsutvalg for et av de organene som er nevnt i bestemmelsen.

Etter bestemmelsen skal det videre gis en beskrivelse av hovedelementene i eventuelle instruksjoner og retningslinjer for organenes arbeid. Dette er en presisering i forhold til utvalgets forslag, og klargjør at det ikke gjelder noe krav om at slike instruksjoner og retningslinjer må gjengis eller inntas i redegjørelsen for foretaksstyring i sin helhet. Det vil være tilstrekkelig at beskrivelsen omfatter opplysninger som er nødvendige for å forstå foretakets beslutningsprosesser, herunder hvordan organene settes sammen og organiserer sitt arbeid og hvilken kompetanse de eventuelt måtte være tildelt utover det som følger av lov og forskrifter.

Annet ledd nr. 7 svarer i det vesentlige til utvalgets forslag, men det er foretatt en endring i ordlyden for å markere at opplysningskravet både gjelder foretakets eventuelle reguleringer av situasjoner hvor eksisterende styremedlemmer skal erstattes med andre og situasjoner hvor det må oppnevnes nye styremedlemmer fordi styret har blitt utvidet.

Annet ledd nr. 8 svarer til utvalgets forslag, og gjennomfører EØS-forpliktelse som svarer til direktiv 2004/25/EF artikkel 10(1) bokstav i, jf. direktiv 78/660/EF artikkel 46 a(1) bokstav d. Etter bestemmelsen skal det gis opplysninger om styrets adgang til på vegne av selskapet å kjøpe tilbake eller utstede selskapets aksjer i henhold til særlige vedtektsbestemmelser eller på grunnlag av eventuelle fullmakter gitt av generalforsamlingen som er gjeldende når redegjørelsen avgis. Generelt vil det ikke være adgang til å vedtektsfeste at styret i allmennaksjeselskaper kan kjøpe tilbake egne aksjer, jf. allmennaksjeloven § 9-4 første ledd og kapittel 10 delkapittel II, og opplysningskravet om vedtektsbestemmelser antas sånn sett å ikke være særlig aktuelt i praksis for slike selskaper. Departementet antar imidlertid at det for foretak omfattet av bestemmelsen som er organisert på annen måte enn som allmennaksjeselskap, kan være adgang til å fastsette vedtektsbestemmelser om styrets tilbakekjøp av egne aksjer. Dette vil for eksempel kunne gjelde for enkelte utenlandske utstedere med verdipapirer notert på regulert marked i Norge. Opplysningskravet kan også tenkes å være aktuelt i situasjoner hvor det i vedtektene er fastsatt særlige regler for generalforsamlingens beslutninger om å gi fullmakter som nevnt.

Bestemmelsens *tredje ledd* svarer til utvalgets forslag, og gjennomfører unntaksadgangen etter direktiv 78/660/EF artikkel 46 a(3). Det vises til kapittel 3.1.6 og pkt. 3.4.3.3 i NOU 2008: 16.

Til nytt tredje ledd i § 3-5 Undertegning av årsregnskapet og årsberetningen

Det nye *tredje leddet* svarer til utvalgets forslag, og gjennomfører EØS forpliktelser som svarer til direktiv 78/660/EØF artikkel 50 c og direktiv 83/349/EØF artikkel 36 a. Det vises til pkt. 3.3.6.

Til endringer i § 5-9 a Aksjeverdibasert betaling

Endringene i bestemmelsen svarer i det vesentlige til utvalgets forslag, hvor det i merknadene angis at det ikke er tilsiktet noen realitetsendring sammenlignet med gjeldende rett. I utvalgets forslag var det imidlertid gjort en endring i forhold til gjeldende

rett i bestemmelsens annet ledd, slik at «avlønning» var erstattet med «betaling». Departementet har lagt til grunn at dette skyldes en inkurie, og har derfor ikke fulgt opp ordlyden i utvalgets forslag på dette punktet.

Til nytt femte ledd i § 7-1 Opplysningsplikt

Forslaget til nytt *femte ledd* gjennomfører EØS-forpliktelser som svarer til artikkel 43(1) nytt nr 7 a i direktiv 78/660/EØF. Bestemmelsen er ny i forhold til utvalgets forslag. Det vises til omtalen i punkt 10.6 ovenfor.

Bestemmelsen gjelder i henhold til § 3-1 tredje ledd ikke for foretak som rapporterer etter internasjonale regnskapsstandarder i medhold av § 3-9.

Det nye femte leddet presiserer at foretak som ikke er små skal gi tilleggsopplysninger om vesentlige aktiviteter som ikke er innregnet i balansen dersom aktivitetene medfører vesentlig risiko eller vesentlige fordeler, og opplysningene ikke kreves etter andre bestemmelser i eller i medhold av regnskapsloven. Av bestemmelsen følger at slike opplysninger i tilfelle skal omfatte en beskrivelse av aktivitetenes finansielle virkning og formålet med dem.

Departementet bemerker at bestemmelsen som foreslås i hovedsak er ment å skulle representere en utfylling av prinsippet om at regnskapet skal gi et rettviseende bilde, og at et utslag av dette prinsippet vil være at det må gis opplysninger som er nødvendige for at regnskapsbrukerne skal kunne bedømme foretakets finansielle stilling. I tråd med utvalgets vurdering, og tilsvarende vurdering i Danmark, antar departementet at de fleste eksempler i direktivet på opplysninger som må gis, antagelig kreves etter andre bestemmelser i regnskapsloven, slik at presiseringen som foreslås i bestemmelsen neppe medfører vesentlige nye krav til opplysninger i regnskapene.

Plikten til å gi tilleggsopplysninger må i utgangspunktet knyttes til om aktiviteten innebærer vesentlig risiko eller vesentlige fordeler for foretaket. Det vil således ikke være avgjørende for om det foreligger opplysningsplikt, om aktivitetene er knyttet til det å drive virksomheten, eller om det gjelder avtaler eller andre juridiske konstruksjoner som kan medføre vesentlig risiko eller vesentlige fordeler for foretaket.

Departementet viser i den forbindelse også til at det i de alminnelige merknadene i punkt 10.6, er pekt på at det vil kunne etableres enkelte typer selskapskonstruksjoner eller andre selskapslignende arrangementer som ikke nødvendigvis vil være dekket av gjeldende bestemmelser om konsern og

tilknyttet selskap, jf. regnskapsloven §§ 1-3 og 1-4. Begrepet «aktiviteter» vil kunne omfatte slike selskapskonstruksjoner også i tilfeller hvor «faktisk kontroll»-kriteriet etter den foreløpige norske regnskapsstandard NRS(F) Konsernregnskap ikke er oppfylt. Av bestemmelsen følger at det uansett vil måtte gis opplysninger om slike selskapskonstruksjoner dersom de medfører vesentlig risiko eller vesentlige fordeler.

Hvilke risikofaktorer eller fordeler som skal anses for vesentlige vil måtte vurderes konkret med utgangspunkt i om nærmere opplysninger vil kunne være av betydning for regnskapsbrukernes beslutningsgrunnlag. Et viktig moment i vurderingen vil være om den økonomiske verdien av potensielle fordeler eller tap forbundet med aktivitetene, vil utgjøre en ikke ubetydelig andel av foretakets samlede aktiviteter på tidspunktet hvor fordelene eller tapene vil kunne materialiseres.

Risiko eller fordeler vil isolert sett kunne være vesentlige i bestemmelsens forstand selv om det ikke foreligger sannsynlighetsovervekt for at tap eller gevinst faktisk materialiseres. Departementet antar likevel at det må kunne trekkes en grense mot upåregnelige utfall. Avgjørende for grensedragningen vil i så måte være om en aktivitet med en relativt lav sannsynlighet for gevinst/tap i det vesentlige er begrundet i forretningsmessige formål og om sannsynlighetens størrelse har en nær tilknytning til det forretningsmessige formålet. Dersom foretaket er engasjert i aktiviteter med utgangspunkt i slike forretningsmessige formål, antar departementet at det som hovedregel vil måtte opplyses om dem etter bestemmelsen selv når utfallet vurderes som temmelig usannsynlig, forutsatt at størrelsen på eventuelle gevinster eller tap kan ha betydelige konsekvenser for foretaket om de skulle inntreffe. En betinget forpliktelse eller eiendel som har en beskjeden nåverdi, på tross av potensielt stor gevinst eller stort tap, på grunn av lav sannsynlighet, vil eksempelvis kunne være omfattet av opplysningskravet dersom det eventuelt skulle falle utenfor regnskapslovens øvrige opplysningskrav.

Til endringer i § 7-11 a Aksjeverdibasert betaling

Endringene i bestemmelsen svarer i det vesentlige til utvalgets forslag. Det er ikke tilsiktet noen realitetsendring sammenlignet med gjeldende rett.

Til nytt femte ledd i § 7-26 Antall aksjer, aksjeeiere m.v.

Det nye femte leddet svarer til utvalgets forslag, og gjennomfører EØS-forpliktelser som svarer til di-

rektiv 2004/25/EF artikkel 10(1) bokstav c. I utvalgets merknader til bestemmelsen, som departementet i det vesentlige er enig i, heter det blant annet:

«Indirekte aksjebesittelser skal blant annet omfatte vertikale strukturer og krysseierskap mellom konsernforetak, og skal generelt fortolkes på grunnlag av artikkel 85 i direktiv 2001/34/EF. Den grunnleggende forutsetningen etter dette direktivet er at en aksjebesittelse er vesentlig om den representerer minst 10 % av stemmerettene i selskapet. Det skal med andre ord opplyses om en aksjebesittelse dersom eide aksjer sammen med stemmeretter som kontrolleres på den måten som er angitt i direktiv 2001/34/EF artikkel 92 utgjør minst 10 %. Slike kontrollerte stemmeretter omfatter blant annet stemmer som en annen på vegne av den som har aksjebesittelsen eier i eget navn, stemmer som innehas av juridiske personer som aksjebesitteren kontrollerer, stemmeretter som en annen utøver i henhold til avtale med aksjebesitteren, stemmeretter som aksjebesitteren kan utøve selv om aksjene er pantsatt eller stilt som sikkerhet, stemmeretter aksjebesitteren kontrollerer som følge av bruksrett til aksjer og stemmeretter som aksjebesitteren ensidig kan kreve å få utøvd i fremtiden på samme vis som etter opplistingen i det foregående på grunnlag av bindende avtale. I sistnevnte tilfelle skal tidspunktet for inngåelsen av den bindende avtalen være avgjørende for når det må opplyses om den indirekte aksjebesittelsen.»

Til § 7-30 b Transaksjoner med nærstående parter

Bestemmelsen svarer i hovedsak til utvalgets forslag, og gjennomfører kravet i siste del av artikkel 1(6) i direktiv 2006/46/EF om å tilføye nytt punkt 7 b i artikkel 43(1) i regnskapsdirektivet og siste del av artikkel 2(1) i direktiv 2006/46/EF om å tilføye nytt punkt 7 b i artikkel 34 i konsernregnskapsdirektivet. Det vises til kapittel 9.7.

Bestemmelsen gjelder i henhold til forslaget til endringer i § 3-1 tredje ledd ikke for foretak som rapporterer etter internasjonale regnskapsstandarder i medhold av § 3-9.

Første ledd svarer til utvalgets forslag. Etter bestemmelsen skal det opplyses om vesentlige transaksjoner med nærstående parter. Opplysningene om transaksjonene skal omfatte transaksjonenes beløp og karakteren av forholdet til den nærstående parten. Andre opplysninger må bare gis hvis slike andre opplysninger er nødvendige for å forstå den regnskapspliktiges og konsernets stilling. Utvalget har lagt til grunn at hvilke transaksjoner som

skal anses for vesentlige, vil måtte bygge på samme forutsetninger som i IFRS-regelverket. I utvalgets vurdering, som departementet slutter seg til, heter det om vesentlighetskriteriet blant annet:

«Direktivkravet omfatter bare transaksjoner som er vesentlige. IFRS-regelverket har tilsvarende som direktivet en avgrensning av opplysningskravet til vesentlige transaksjoner med nærstående parter, jf. det generelle vesentlighetskonseptet i IAS 1 og IAS 8. Utelatelser eller feilaktige opplysninger om poster anses, jf. definisjonen i IAS 1.11, som vesentlige:

«[...] dersom de hver for seg eller samlet kan påvirke økonomiske beslutninger som tas av brukere på grunnlag av finansregnskapet. Vesentlighet avhenger av utelatelsens eller feilens størrelse og art vurdert ut fra de rådende omstendigheter. Postens størrelse eller art, eller en kombinasjon av disse, kan være den avgjørende faktor.»

I omtalen av definisjonen i boken International GAAP 2008 uttales det:

«This may have the effect that any related party transaction whose disclosure is considered sensitive (for tax reasons perhaps) is by definition material, because it is expected by the reporting entity to influence a user of the financial statements. It may, therefore, not be possible to avoid disclosing such items on the grounds that they are financially immaterial. Also, the fact that IAS 24 requires disclosure of related party transactions, irrespective of whether or not a price is charged, means that, even if the materiality judgement was based on the financial size of the transaction, disclosure cannot be avoided by arguing that if the amount charged is nil it therefore must be immaterial.»

Utvalget slutter seg til denne vurderingen.

I et diskusjonsnotat som IASB utga i juni 2006 i tilknytning til prosjektet for å utvikle et nytt konseptuelt rammeverk, omtales blant annet vesentlighet. Der nevnes nærstående parter som eksempel på momenter av betydning for hva som er å anse som vesentlig:

«Amounts too small to warrant disclosure or correction in normal circumstances may be considered material if they arise from abnormal or unusual transactions or events or if they involve related parties. Similarly, the amount of a misstatement that would be immaterial if it results from an unintentional error might be considered material if it results from an intentional misstatement.»»

Som utvalget påpeker, vil § 7-30 b omfattes av opplystingen i § 7-1 tredje ledd annet punktum. Opplysninger om vesentlige transaksjoner med

nærstående parter vil følgelig ikke kunne utelates med henvisning til at de ikke er av betydning for å bedømme den regnskapspliktiges, eller i tilfelle konsernets stilling eller resultat.

Annet ledd første punktum svarer til utvalgets forslag. Etter bestemmelsen gis det unntak fra opplysningskravet i første ledd for konsernregnskapet når det gjelder transaksjoner inngått mellom konsoliderte foretak. I utvalgets merknader til bestemmelsen, som departementet slutter seg til, heter det blant annet:

««Konsoliderte foretak» omfatter morselskap og alle konsoliderte datterselskaper, men ikke tilknyttede selskaper og felleskontrollerte virksomheter, jf. § 3-2 tredje ledd annet punktum. Datterselskaper som er utelatt fra konsolidering (på grunn av midlertidig eie mv.), jf. regnskapsloven § 3-8, er ikke omfattet av unntaket. Datterselskaper omfattes enten de er direkte eller indirekte eid (tilsvarende som i regnskapslovens øvrige bestemmelser), vilkåret er at selskapene er konsolidert i samme konsernregnskap.»

Annet ledd annet punktum representerer en endring i forhold til utvalgets forslag ved at unntaket for selskapsregnskapene når det gjelder transaksjoner mellom heleide konsoliderte foretak, bare omfatter selskaper som ikke har dokumentasjonsplikt etter ligningsloven § 4-12 og forskrifter fastsatt i medhold av denne bestemmelsen. Dette innebærer at det ved vurderingen av om unntaket kommer til anvendelse må ses hen til reglene om dokumentasjonsplikt etter ligningsloven § 4-12 og forskrifter fastsatt i medhold av bestemmelsen. Et vilkår for at foretaket skal ha slik dokumentasjonsplikt vil således være at det i løpet av inntektsåret er gjennomført «kontrollerte transaksjoner» med en samlet virkelig verdi på minst 10 millioner kroner eller at det ved utgangen av inntektsåret har mellomværender med nærstående selskaper eller innretninger på minst 25 millioner kroner. Dette betyr at verdien av selskapets nærståendetransaksjoner i seg selv ikke vil være avgjørende for om unntaket kommer til anvendelse. Avgjørende vil være om det er foretatt «kontrollerte transaksjoner» eller foreligger «mellomværender» i ligningslovens forstand som overstiger terskelverdiene fastsatt i forskrift om dokumentasjon av prisfastsettelsen ved kontrollerte transaksjoner og overføringer. Det kan normalt legges til grunn at inntektsåret svarer til regnskapsåret. Dersom dette unntaksvis ikke skulle være tilfellet vil det måtte ses hen til inntektsåret som sist er avsluttet innen regnskapsårets utgang ved vurderingen av om terskelverdiene er overskredet. I slike tilfeller bør forskjellen mellom inntektsåret og

regnskapsåret fremgå av notene til årsregnskapet dersom avviket er avgjørende for at foretaket ikke anses omfattet av kravet til opplysninger om transaksjoner mellom heleide konsoliderte foretak. Det presiseres at unntaket etter annet ledd annet punktum er knyttet til om vilkårene for plikt til å utarbeide dokumentasjon etter ligningsloven § 4-12 eller forskrifter fastsatt i medhold av bestemmelsen er oppfylt. Det er således ikke avgjørende for opplysningsplikten etter § 7-30 b om foretaket faktisk har utarbeidet dokumentasjon etter ligningsloven § 4-12, om ligningsmyndighetene har fremsatt krav om fremleggelse av slik dokumentasjon eller om fristen på 45 dager for fremleggelse av dokumentasjonen har utløpt. Foretaket vil i henhold til ligningsloven § 4-12 tredje ledd være unntatt fra dokumentasjonsplikten dersom foretaket med nærstående til sammen hadde færre enn 250 ansatte i regnskapsåret og enten hadde en salgsinntekt på maksimalt 400 millioner kroner eller en balansesum på maksimalt 350 millioner kroner i løpet av regnskapsåret, forutsatt at foretaket heller ikke er omfattet av noen av unntakene i ligningsloven § 4-12 tredje ledd annet punktum. Det bemerkes at «nærstående» i relasjon til om foretaket er omfattet av unntaket fra kravet til opplysninger om transaksjoner med heleide konsoliderte foretak på grunnlag av unntak fra dokumentasjonsplikt etter ligningsregelverket etter annet ledd annet punktum, må forstås slik dette begrepet defineres etter ligningsregelverket. Dersom foretaket ikke er omfattet av unntaket fra plikten til å opplyse om transaksjoner med heleide konsoliderte foretak i selskapsregnskapet, er det opplysningskravet etter § 7-30 b første ledd som skal oppfylles. Det nærmere innholdet i oppgave- og dokumentasjonsplikten som gjelder etter ligningsloven § 4-12 og forskrifter fastsatt i medhold av denne bestemmelsen, er således uten betydning for hvilke opplysninger det skal gis om slike transaksjoner i årsregnskapet.

Bestemmelsens *tredje ledd* svarer til utvalgets forslag. Etter bestemmelsen kan opplysningene om individuelle transaksjoner grupperes etter deres karakter, med mindre særskilte opplysninger er nødvendige for å forstå virkningene av transaksjoner med nærstående parter for den regnskapspliktige og konsernets stilling. Det bemerkes at adgangen til å gruppere transaksjoner etter type også vil omfatte transaksjoner med heleide konsoliderte foretak i selskapsregnskapet dersom det må opplyses om slike transaksjoner fordi foretaket ikke er omfattet av unntaket i annet ledd annet punktum.

Fjerde ledd svarer til utvalgets forslag. Etter bestemmelsen kan departementet gi nærmere bestemmelser om definisjonen av nærstående part i

forskrift. I samsvar med EØS-forpliktelsene som svarer til artikkel 1(6) i direktiv 2006/46/EF, er det forutsatt at en eventuell definisjon fastsatt i slik forskrift vil svare til definisjonen etter IAS 24.

Til endringer i § 7-31 Ytelser til ledende personer m.v. i foretak som ikke er store

Bestemmelsen svarer i det vesentlige til utvalgets forslag. Etter forslaget er lovens oppbygning når det gjelder opplysningskrav om ytelser til ledende ansatte endret slik at § 7-31 nå bare gjelder foretak som ikke er store, mens opplysningskravene for foretak som er store gis samlet i § 7-31 b, jf merkningene til denne bestemmelsen.

Endringene i bestemmelsens *første og annet ledd* svarer til utvalgets forslag, og er av rent språklig art. Det er ikke tilsiktet noen realitetsendring bortsett fra at bestemmelsen som nevnt er foreslått å bare gjelde regnskapspliktige som ikke er store. I samsvar med utvalgets forslag er det forutsatt at kravet til opplysninger om opsjoner etter dagens annet ledd er unødvendig som følge av det foreslåtte opplysningskravet om aksjeverdibaserte godtgjørelser i forslaget til nye fjerde og femte ledd.

Forslaget til nytt *tredje ledd* svarer til dagens fjerde ledd. Det er ikke tilsiktet noen realitetsendring.

Fjerde ledd første og annet punktum svarer til utvalgets forslag. *Første punktum* er forutsatt å tilsvare dagens tredje ledd. Det er ikke tilsiktet noen realitetsendring. *Annet punktum* svarer i hovedsak til plikten til å gi opplysninger om forpliktelser knyttet til opsjoner og lignende etter dagens annet ledd, men slik at kravet nå gjelder de enkelte ledende ansatte og de enkelte medlemmer av selskapets organer unntatt bedriftsforamlingen. I tråd med utvalgets vurderinger er det dessuten presisert at opplysningskravet gjelder alle aksjeverdibaserte godtgjørelser, og ikke utelukkende aksjeverdibaserte godtgjørelser som er basert på utdeling av aksjer eller opsjoner eller tilsvarende. Typisk vil dette kunne omfatte bonuser der aksjekursen inngår som en del av beregningsgrunnlaget for bonusgodtgjørelsen. Såkalte «syntetiske opsjoner» vil også være omfattet av begrepet. Innholdsmessig er begrepet «aksjeverdibaserte» dessuten ment å svare til begrepet «aksjebaserte» som benyttes i dagens §§ 5-9 a og 7-11 a. (Disse bestemmelsene foreslås endret tilsvarende, jf. departementets forslag nedenfor.) Opplysningskravet vil dermed gjelde den typen godtgjørelser til ledende ansatte mv. som vil være omfattet av IFRS 2, jf. Ot.prp. nr. 89 (2003-2004) punkt 6.6, hvor det er lagt til grunn at dette vil omfatte godtgjørelser i form av aksjer, grunn-

fondsbevis (egenkapitalbevis), opsjoner, bonuser og andre former for godtgjørelse som helt eller delvis er knyttet til aksjer eller grunnfondsbevis eller utviklingen i verdien til aksjene eller grunnfondsbevisene i selskapet eller i andre selskaper i samme konsern. Det kan dessuten legges til grunn at de «aksjeverdibaserte godtgjørelsene» svarer til de godtgjørelsene som allmennaksjeloven § 6-16 a første ledd nr. 3 omhandler.

Fjerde ledd tredje og fjerde punktum er endret i forhold til utvalgets forslag, men svarer i det vesentlige til innholdet i utvalgets forslag til fjerde ledd nr. 4 og 5. Utgangspunktet for opplysningskravet er at beskrivelsen skal gjøre det mulig å forstå hvordan utviklingen i aksjenes eller egenkapitalbevisenes verdi har påvirket utbetalingen av godtgjørelse til ledende ansatte, og hvordan fremtidig kursutvikling vil påvirke fremtidige utbetalinger av godtgjørelse. Det forutsettes således ingen omfattende redegjørelse for vilkår og beregninger, så lenge det gis opplysninger som er tilstrekkelige til å forstå virkningen av de aksjeverdibaserte ordningene som er benyttet.

«Verdi» vil for selskaper med noterte aksjer eller egenkapitalbevis normalt si børskursen. For de unoterte kan det legges til grunn at ordningens spesifikasjon normalt vil angi grunnlaget for beregningen. I samsvar med utvalgets vurderinger er det i så tilfelle forutsatt at det da normalt vil være dette grunnlaget som må beskrives. Dersom det ikke er angitt et grunnlag eller den faktiske utbetalingen avviker fra det avtalte grunnlaget, forutsettes at det forklares hvordan verdivurderingen har skjedd.

Etter *femte ledd fjerde punktum* skal det opplyses om ordninger som fortsatt er i kraft ved regnskapsårets slutt. Det skal opplyses om løpetid, hvilket vil si perioden de ledende ansatte mv. har rett til å få utbetalt slik godtgjørelse (om vilkårene ellers er oppfylt). Det skal videre gis en beskrivelse som gjør det mulig å forstå hvordan utviklingen i aksjens eller egenkapitalbevisets verdi vil påvirke beregningen av fremtidige utbetalinger.

I forslaget til nytt *femte ledd* er det forutsatt at opplysninger som nevnt i bestemmelsens nr. 1 til 4 vil være tilstrekkelige til å gjøre det mulig for regnskapsbrukerne å forstå hvordan utviklingen i aksjenes eller egenkapitalbevisenes verdi har påvirket utbetalingen av aksjeverdibaserte godtgjørelser når det er etablert ordninger som utelukkende omfatter utdeling av aksjer eller opsjoner. For slike ordninger vil det dermed bare være nødvendig å gi de konkrete opplysningene som er opplistet i bestemmelsens nr. 1 til 4. Bestemmelsen gjelder aksjeverdibaserte ordninger som utelukkende gjelder utdeling av aksjer og/eller opsjoner. Ved vurderingen

av om en ordning utelukkende gjelder utdeling av aksjer og/eller opsjoner kan det ses bort fra eventuelle variable komponenter i godtgjørelsen som ikke er aksjeverdibaserte i det hele tatt. For eksempel vil det ikke være av betydning for opplysningskravet dersom det ved siden av utdeling av aksjer eller opsjoner også er vedtatt ordninger med bonus eller overskuddsdeling som ikke bygger på aksjekursutvikling. De nærmere opplysningskravene etter nr. 1 til 4 svarer i det vesentlige til opplysningskravene etter forslaget til § 7-31 b sjette ledd nr. 1 til 4. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen nedenfor.

Bestemmelsens *sjette ledd* svarer i det vesentlige til utvalgets forslag. Etter bestemmelsen fritas heleide datterselskaper som ikke er store fra å måtte opplyse om aksjeverdibaserte ordninger til fordel for de enkelte ledende ansatte og de enkelte til-litsvalgte. Bestemmelsen forutsettes å gjelde tilsvarende for ikke-store regnskapspliktige som ikke er organisert som aksjeselskaper. Det presiseres at unntaket ikke vil omfatte datterselskaper som selv er store, da slike selskaper vil ha en selvstendig plikt til å rapportere i henhold til § 7-31 b.

Til § 7-31 b Ytelser til ledende personer m.v. i store foretak

Bestemmelsen svarer i det vesentlige til utvalgets forslag. Endringene sammenlignet med gjeldende § 7-31 b er i hovedsak et utslag av at opplysningskravene om ytelser til ledende ansatte mv. for store foretak, er foreslått samlet i én bestemmelse. Det er i den forbindelse også foreslått enkelte andre endringer som er nærmere omtalt nedenfor. I tillegg er det inntatt en presisering som gjør det klart at nåværende fjerde ledd, femte og sjette ledd i departementets forslag, omfatter alle typer aksjeverdibaserte godtgjørelser der aksjeverdien inngår som en del av beregningsgrunnlaget for godtgjørelsen helt eller delvis, ikke bare opsjoner og andre aksjebaserte ordninger. For øvrig, bortsett fra som nevnt nedenfor, er det ikke tilsiktet noen realitetsendringer.

Nye *annet, åttende og tolvte ledd* representerer de delene av opplysningskravet som store foretak før var omfattet av på grunnlag av § 7-31. *Åttende ledd* representerer imidlertid en utvidelse i forhold til dagens annet ledd første punktum i § 7-31, ved at opplysningene etter utvalgets forslag skal omfatte alle ledende ansatte og alle styremedlemmer. Utvidelsen svarer til utvalgets forslag, og gjennomfører EØS-forpliktelser som svarer til direktiv 2004/25/EF artikkel 10 nr. 1 bokstav k.

Annet ledd svarer til tredje ledd i dagens § 7-31.

Det er presisert at opplysningskravet omfatter alle aksjeverdibaserte godtgjørelser. For det nærmere innholdet i begrepet aksjeverdibaserte godtgjørelser vises det til merknadene til § 7-31. For øvrig er det ikke tilsiktet noen realitetsendring.

Tredje ledd svarer til dagens annet ledd. Endringen reflekterer omorganiseringen av bestemmelsen, og det er ikke tilsiktet noen realitetsendring.

Fjerde ledd er identisk med dagens tredje ledd.

Femte ledd svarer i det vesentlige til forslaget til nytt fjerde ledd tredje og fjerde punktum til § 7-31. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Sjette ledd svarer til forslaget til nytt femte ledd til § 7-31, og er i det vesentlige likt dagens § 7-31 b fjerde ledd. Det er likevel inntatt en presisering som gjør det klart at alle aksjeverdibaserte godtgjørelser omfattes av opplysningskravet. Endringen fra «aksjeopsjoner» til «opsjoner» i bestemmelsens nr. 1 til 3 gjør det klart at også opsjoner med egenkapitalbevis som underliggende omfattes av opplysningskravet. Opsjonsbegrepet omfatter både rettigheter til å kjøpe eksisterende aksjer/egenkapitalbevis og tegningsretter. I prinsippet omfatter opplysningskravet også andre typer opsjoner enn kjøpsopsjoner, men dette antas å være lite aktuelt som avlønningsinstrument i praksis.

Opplysningskravet i *nr. 1* svarer til nr. 1 i dagens fjerde ledd.

Opplysningskravet i *nr. 2* svarer til nr. 2 i dagens fjerde ledd. Kravet til opplysninger om «antall aksjer som er innløst» er som foreslått av utvalget endret til å gjelde antall aksjer eller egenkapitalbevis «som eventuelt er utdelt». Bortsett fra at kravet også er presisert å også skulle omfatte egenkapitalbevis, er det ikke tilsiktet noen realitetsendring ved endringen i begrepsbruk. Adgangen til å velge om det skal opplyses om «antall aksjer som er innløst og om innløsningskursen» eller om «verdien av rettighetene i aksjeinsentivordningen ved regnskapsårets slutt», er i samsvar med utvalgets forslag fjernet. Det foreslås at det nå alltid skal opplyses om antall aksjer/egenkapitalbevis som er utdelt og om innløsningskursen. Bestemmelsen er imidlertid ikke til hinder for at foretakene frivillig opplyser om verdien dersom dette anses ønskelig.

Opplysningskravet i *nr. 3* svarer i det vesentlige til nr. 3 i dagens fjerde ledd.

Opplysningskravet i *nr. 4* svarer til nr. 4 i dagens fjerde ledd. Bortsett fra at opplysningskravet etter forslaget gjelder alle aksjeverdibaserte godtgjørelser, er endringen av språklig karakter, og det er ikke tilsiktet noen realitetsendring i forhold til dagens nr. 4.

Syvende, niende, tiende ledd og ellefte ledd svarer innholdsmessig til dagens femte til åttende ledd.

15.7 Til endringer lov 15. januar 1999 nr. 2 om revisjon og revisorer (revisorloven)

Til § 2-3 Møte med revisor

Bestemmelsen svarer i det vesentlige til utvalgsflertallets forslag. I utvalgets merknader til bestemmelsen, som departementet i det vesentlige slutter seg til, heter det blant annet:

«Etter den foreslåtte bestemmelsens første ledd skal styret hvert år ha et møte med revisor uten at daglig leder eller andre fra den daglige ledelsen er til stede.

Det følger av utvalgets forslag at daglig leder eller andre fra den daglige ledelsen som også er styremedlem skal ikke delta i møtet. Styremedlemmer valgt av de ansatte kan likevel delta dersom de ikke inngår i selskapets daglige ledelse. Dersom et flertall av styrets medlemmer også inngår i selskapets daglige ledelse, skal likevel hele styret, med unntak av daglig leder, delta i møtet. Hvis styret bare består av daglig (e) leder(e), innebærer dette at det ikke vil bli avholdt et møte med revisor. Med størrelsesbegrensningen utvalgets flertall har foreslått (unntak for små foretak, jf. regnskapsloven § 1-6), vil det antakelig være få slike tilfeller i praksis.

For enkelte selskapsformer, f.eks. enkeltpersonforetak, ansvarlige selskap og kommandittselskap, oppstiller ikke lovgivningen krav om at selskapet har et styre. Hvis slike revisjonspliktige har valgt å ikke ha styre, innebærer dette at kravet til møte med revisor faller bort. Med størrelsesbegrensningen utvalgets flertall har foreslått (unntak for små foretak, jf. regnskapsloven § 1-6), vil det antakelig være få slike tilfeller i praksis.

Etter bestemmelsens annet ledd skal formålet med møtet være at styret og revisor drøfter regnskapsmessige forhold der revisor ser vesentlige svakheter og mangler ved de vurderingene den daglige ledelsen har gjort, samt andre forhold som revisor mener styret bør informeres om i et slikt møte.

I relasjon til regnskapsmanipulasjon og finansielle misligheter vil det være et siktemål med gjennomgangen å avdekke eventuell mangelfull eller misvisende kommunikasjon fra administrasjonen til styret om forhold av interesse for styring og kontroll.

Etter tredje ledd nr. 1 er små foretak, jf. regnskapsloven § 1-6, foreslått unntatt fra plikten til å avholde et slikt møte.

Etter tredje ledd nr. 2 er revisjonspliktige datterselskaper med samme revisor som morselskapet foreslått unntatt fra kravet, dersom morselskapet er omfattet av plikten etter første

ledd til å avholde et slikt møte. Etter tredje ledd nr. 3 er revisjonspliktige datterselskaper med samme revisor som morselskapet foreslått unntatt fra kravet, dersom morselskapet, uten å være omfattet av kravet etter første ledd, avholder et slikt møte.

Med datterselskap menes, i tråd med hvordan begrepet er brukt i regnskapslovens bestemmelser, alle konsoliderte selskaper, enten de er direkte eller indirekte eid av morselskapet.

Det er en forutsetning for unntakene i nr. 2 og 3 at datterselskapet har samme revisor som morselskapet. Når revisor er den samme antas det at viktige forhold i konsernet bør kunne drøftes med morselskapets styre. Utvalget legger til grunn at for at datterselskapet skal regnes å ha samme revisor som morselskapet er det tilstrekkelig at revisjonen utføres av samme revisjonsselskap, jf. revisorloven § 4-2 eller av samarbeidende revisorer som fremstår utad som de var et revisjonsselskap, jf. revisorloven § 4-7 første ledd.

Unntaket i tredje ledd nr. 3 er rettet mot datterselskaper av utenlandske morselskap. Morselskapsbegrepet, slik dette er brukt i regnskapslovens bestemmelser, er i utgangspunktet ikke begrenset til norske morselskap. Likebehandlingshensyn innen EU/EØS-området tilsier at unntak for datterselskaper bør gjelde tilsvarende enten morselskapet er registrert i Norge eller i et annet EU/EØS-land. Dette hensynet ivaretas etter utvalgets syn ved at det ikke er en forutsetning om at morselskapet skal være norsk, samtidig som det oppstilles som en forutsetning at morselskapet avholder et slikt møte. Etter det utvalget kjenner til, er det ikke andre land som oppstiller et slikt krav til møte mellom styret og revisor i sin lovgivning, men det kan være utenlandske morselskap som velger å avholde et slikt årlig møte med revisor. Slike tilfeller er ment å omfattes av unntaket, forutsatt at datterselskapet får tilgang til opplysninger fra morselskapet om at møtet avholdes.

For å være omfattet av unntaket i tredje ledd nr. 2, er det derimot ikke nødvendig at datterselskapet påser at morselskapets styre har avholdt møte med revisor. Det er tilstrekkelig at morselskapet er omfattet av plikten i revisorloven § 2-3.

I tredje ledd nr. 4 foreslår utvalget at kravet ikke skal gjelde for norskregistrerte utenlandske foretak (NUF) som driver virksomhet utenfor Norge.»

Utover utvalgets forslag har departementet foreslått at det i et nytt *fjerde ledd* inntas hjemmel til å bestemme i forskrift at visse regnskapsmessige forhold alltid skal behandles på møtet etter første ledd. Det vises til omtalen av forslaget i kapittel 5.5.

Til endringer i første ledd i § 5-1 Revisjonens innhold

Bestemmelsen svarer i innhold til utvalgets forslag, og gjennomfører EØS-forpliktelser som svarer til direktiv 78/660/EØF artikkel 46 a(2). Etter direktivet skal kravene etter direktiv 78/660/EF artikkel 51(1) bokstav b omfatte opplysninger som angitt i artikkel 46 a(1) bokstavene c og d dersom redegjørelsen for foretaksstyring gis som et eget dokument, eventuelt elektronisk.

Departementet har imidlertid foreslått at henvisningen til redegjørelsen for foretaksstyring inntas i bestemmelsens *annet punktum* istedenfor at det innsettes et nytt tredje punktum. Formålet med denne rent redaksjonelle endringen sammenlignet med utvalgets forslag er å markere at det ikke oppstilles nye eller mer omfattende krav til revisjonen av årsregnskapet, og at kravet således bare innebærer at revisor skal bruke den kunnskapen han har tilegnet seg ved årsregnskapsrevisjonen når han gjennomgår redegjørelsen for foretaksstyring. Det presiseres at kravet til revisors konsistenssjekk gjelder hele redegjørelsen også når den er avgitt som eget dokument i medhold av regnskapsloven § 3-3 b første ledd.

Til endringer i fjerde ledd i § 5-2 Revisors plikter

Endringene i første ledd svarer til utvalgets forslag. Det vises til merknadene til § 5-4.

Til endringer i § 5-4 Nummererte brev

Forslaget til nye *annet og fjerde punktum* i bestemmelsen svarer i det vesentlige til utvalgsflertallets forslag, men departementet har i et nytt tredje punktum foreslått at samtlige nummererte brev etter § 5-4 skal sendes i kopi til alle styremedlemmer dersom daglig leder også er styreleder. Det vises til omtalen av forslaget i kapittel 6.4. I utvalgets merknader til bestemmelsen, som departementet i det vesentlige er enig i, heter det blant annet:

«Etter flertallets forslag til nytt tredje punktum [fjerde punktum etter departementets forslag] skal revisor i tillegg sende kopi til samtlige av styrets medlemmer i de tilfeller brevet inneholder påpekninger om forhold som kan føre til ansvar for styremedlemmene, jf. § 5-2 fjerde ledd nr. 4. Selv om flertallets forslag bare henviser til § 5-2 fjerde ledd nr. 4, vil flertallet bemerke at alvorlige brudd på nr. 1 og 2 i mange tilfeller vil kunne medføre ansvar for styret, og derfor være omfattet av kravet om å sende kopi til samtlige av styrets medlemmer.

Det fremgår av nåværende § 5-2 fjerde ledd at revisor skal påpeke forholdene nevnt i bestemmelsen «overfor den revisjonspliktiges leddelse». For å tydeliggjøre sammenhengen mellom bestemmelsene, foreslår utvalget at det tas inn en henvisning i § 5-2 fjerde ledd til § 5-4.»

Til nytt fjerde ledd nr. 5 i § 5-6 Revisjonsberetning

Forslaget til nytt nr. 5 i bestemmelsens fjerde ledd er nytt i forhold til utvalgets forslag, og oppstiller plikt for revisor til å opplyse i årsberetningen om hvorvidt møte som nevnt i § 2-3 er avholdt i løpet av siste år, forutsatt at den revisjonspliktige plikter å avholde et slikt møte. Siste år skal beregnes som kalenderåret før revisjonsberetningen avgis.

15.8 Til endringer i lov 29. juni 2007 om verdipapirhandel (verdipapirhandelloven)

Til endringer i sjetten ledd i § 5-5 Årsrapport

Endringen i *sjetten ledd* svarer til utvalgets forslag, og presiserer at rapporteringskravet til utstedere etter verdipapirhandelloven omfatter det nye kravet til årsberetningen etter direktiv 78/660/EØF artikkel 46 a. Endringen medfører ikke krav utover de som følger av annen lovgivning om årsberetningen og redegjørelsen for foretaksstyring gitt som eget dokument, eventuelt elektronisk.

Til nytt annet ledd i § 5-7 Utstedere fra land utenfor EØS

Forslaget til nytt *annet punktum* svarer til utvalgets forslag, og oppstiller hjemmel til å gjøre opplysningskrav etter direktiv 2004/25/EF og direktiv 2006/46/EF gjeldende tilsvarende for utstedere hjemmehørende utenfor EØS som har valgt Norge som hjemstat.

Til § 5-8 a Opplysninger om aksjeeierforhold i årsberetningen

Bestemmelsen er ny i forhold til utvalgets forslag, men svarer innholdsmessig til utvalgets forslag til ny § 5-3 b i verdipapirforskriften. Utover at departementet foreslår at rapporteringspliktene lovfestes, er det ikke tilsiktet noen realitetsendring sammenlignet med utvalgets forslag.

Bestemmelsens *første ledd* angir at opplysninger som nevnt i nr. 1 til 4 må inntas i utstederens årsberetning. Bestemmelsens første ledd nr. 1 til 4 gjen-

nomfører EØS-forpliktelser som svarer til direktiv 2004/25/EF artikkel 10 nr. 1 bokstavene b, e, g og j. I utvalgets merknader, som departementet slutter seg til, til det likelydende forslaget til § 5-3 b i verdipapirforskriften heter det blant annet følgende:

«Etter bestemmelsens nr. 1 skal det opplyses om eventuelle vedtektsfestede begrensninger i retten til å omsette selskapets verdipapirer, jf. for eksempel allmennaksjeloven §§ 4-15, 4-18 og 4-19. Det vil således måtte opplyses om eventuelle samtykkeklausuler, forkjøpsretter, andelstak, begrensninger knyttet til hvem som kan eie selskapets aksjer mv.

Etter bestemmelsens nr. 2 skal det gis opplysninger om eventuelle ansatteaksjeordninger når aksjeeierrettighetene ikke utøves direkte av de ansatte som omfattes av ordningene. Dette vil blant annet si at det må gis opplysninger om hvilke prosedyrer som gjelder for utøvelse av aksjeeierbeføyelser knyttet til aksjene ordningen omfatter, og hvem som har myndighet til å fatte beslutninger. Utvalget antar at slike ordninger stort sett gjelder aksjer selskapet eier selv eller som ennå ikke er utstedt, og som det derfor uansett ikke vil være adgang til å utøve aksjeeierbeføyelser for, jf. allmennaksjeloven § 5-4 tredje ledd. Opplysningskravet vil imidlertid være aktuelt dersom aksjene er lagt til et selvstendig selskap, fond, stiftelse eller lignende. At et antall aksjer ikke er i sirkulasjon vil dessuten kunne være viktig informasjon for en potensiell oppkjøper, og derfor må det når aksjene eies av selskapet uansett opplyses at ingen utøver aksjeeierbeføyelser for disse aksjene

Etter bestemmelsens nr. 3 skal det opplyses om eventuelle aksjonæravtaler som foretaket er kjent med som begrenser mulighetene til å omsette selskapets aksjer eller til å utøve aksjenes stemmeretter. Forutsetningen for hvilke typer aksjonæravtaler som omfattes av opplysningskravet gis i direktiv 2001/34/EF, jf. særlig artikkel 92. Opplysningskravet vil således omfatte alle fullmaktsavtaler. Slike fullmakter kan for eksempel ha bakgrunn i pant, bruksretter eller finansiell sikkerhetsstillelse eller være knyttet til opsjoner eller tegningsretter. Opplysningskravet vil også omfatte avtaler aksjeeiere har inngått som forplikter dem til å stemme i henhold til en felles politikk for forvaltningen av selskapet. Det vil videre omfatte stemmeretter som innehas av en annen når stemmegivningen på grunnlag av avtalen må foregå i henhold til den andre partens ønske. Dersom det er inngått avtale som medfører at forhold som nevnt ikke skal tre i kraft før i fremtiden, gjelder opplysningskravet fra tidspunktet for avtaleinngåelsen, dersom den som har krav på å få utøve stemmerettene eller til å få dem utøvd på eget

initiativ kan bestemme når ikrafttredelsen skal skje.

Etter bestemmelsens nr. 4 skal det opplyses om avtaler selskaper er part i, dersom det er avtalt særlige vilkår knyttet til eventuelle tilbud som måtte bli fremsatt om overtakelse av selskapets aksjer. I så fall skal det redegjøres for vilkårene. I bestemmelsens annet punktum angis at foretaket kan la være å opplyse om slike avtaler i den grad det ville medføre urimelig forretningsmessig ulempe for foretaket dersom avtalen ble kjent. Den forretningsmessige ulempen må være av driftsmessig karakter, og knyttet til det å drive virksomhet. Dette kan for eksempel gjelde avtaler om patenter, strategiske samarbeidsavtaler mv. Imidlertid vil for eksempel ikke muligheten for at overtakelsestilbud (et) avslås eller godtas være en forretningsmessig ulempe i bestemmelsens forstand. Heller ikke konsekvenser for verdsettelsen av selskapets finansielle instrumenter vil i utgangspunktet være vesentlig forretningsmessig ulempe, med mindre konsekvensene klart (og i hovedsak) kan forklares i driftsmessige forhold. I tredje punktum presiseres at unntaket fra opplysningskravet ikke kommer til anvendelse dersom plikt til å offentliggjøre opplysningene følger av annen lovgivning.»

Til nytt syvende ledd i § 9-11 Organisering av virksomheten

Bestemmelsen gir hjemmel til å fastsette nærmere regler i forskrift om godtgjørelsesordninger i verdipapirforetak som ikke er finansinstitusjon, jf. finansieringsvirksomhetsloven §§ 2-18 til 2-22. Forslaget er omtalt i kapittel 13.

Til nytt åttende ledd i § 15-7 Pålegg mv.

Forslaget til nytt åttende ledd svarer til Kredittilsynets forslag i høringsnotat 21. januar 2009. I Kredit-

tilsynets merknader til bestemmelsen, som departementet i det vesentlige slutter seg til, heter det blant annet:

«Bestemmelsen er utformet slik at kun utstederforetaket er pliktsubjekt. All innhenting av dokumentasjon vil skje gjennom foretaket.

Vilkår for å pålegge slik informasjon er at regnskapskontrollen trenger dokumentasjonen for å utføre sine gjøremål etter loven. Det er således opp til Kredittilsynets [nå Finanstilsynet] skjønn å avgjøre hvilken informasjon som skal innhentes og på hvilken måte.

Etter ordlyden inntreer opplysningsplikten først når Kredittilsynet gir pålegg om det. Det skal fastsettes en frist for å gi dokumentasjon til Kredittilsynet, og oversittelse av fristen kan utløse dagbøter etter Kredittilsynsloven [nå finanstilsynsloven] § 10 annet ledd. Pålegg om dokumentasjonsplikt vil være et enkeltvedtak som omfattes av forvaltningsloven § 2 første ledd bokstavene a) og b). Pålegget kan påklages til Finansdepartementet etter reglene i forvaltningsloven kapittel VI om klage og omgjøring, se også fvl. § 14.

Etter verdipapirhandeloven § 17-3 annet ledd nr. 5 kan forsettlig eller uaktsomt brudd på pålegg etter § 15-7 straffes med bøter eller fengsel inntil 1 år. Bestemmelsen vil gjelde tilsvarende for pålegg om å innhente dokumentasjon.

Pålegget skal angi den konkrete dokumentasjonen som kreves.»

Finansdepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover (foretaksstyring og tiltak mot manipulering av finansiell informasjon).

Vi HARALD, Norges Konge,

st a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover

I

I lov 12. juni 1981 nr. 52 om verdipapirfond gjøres følgende endringer:

§ 2-5 nytt tredje ledd skal lyde:

Departementet kan ved forskrift fastsette nærmere regler om godtgjørelsesordninger i forvaltningsselskap for verdipapirfond. Bestemmelsene i finansieringsvirksomhetsloven §§ 2-18 til 2-22 gjelder tilsvarende.

II

I lov 21. juni 1985 nr. 78 om registrering av foretak gjøres følgende endringer:

§ 3-8 første ledd nytt nr. 8 skal lyde:

8. Om foretaket utelukkende driver virksomhet i Norge.

Nåværende nr. 8 til 11, blir nye nr. 9 til 12.

III

I lov 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner (finansieringsvirksomhetsloven) gjøres følgende endringer:

Kapittel 2 nytt avsnitt III skal lyde:

III. Godtgjørelsesordninger i finansinstitusjoner
§ 2-18. Etablering av godtgjørelsesordning

Departementet kan ved forskrift fastsette nærmere regler for å sikre at finansinstitusjoner fastsetter og til enhver tid har og praktiserer en godtgjørelsesordning for hele foretaket. Slik godtgjørelsesordning skal ha særskilte regler for ledende ansatte, for andre ansatte med arbeidsoppgaver av betydning for foretakets risikoeksponering, og for andre ansatte med kontrolloppgaver. Godtgjørelsesordningen skal være i samsvar med foretakets overordnede mål, risikotoleranse og langsiktige interesser. Godtgjørelsesordningen skal bidra til å fremme god styring av og kontroll med foretakets risiko, og ikke oppfordre til å ta for høy risiko.

Forskriften kan inneholde forskjellige regler om gjennomføring av kravene til godtgjørelsesordninger

avhengig av det enkelte foretaks størrelse, organisasjon og virksomhetsområde.

§ 2-19. Krav til godtgjørelsesordninger

I forskrift gitt med hjemmel i § 2-18 kan det fastsettes nærmere krav til godtgjørelsesordning for ledende ansatte, for andre ansatte med arbeidsoppgaver av betydning for foretakets risikoeksponering, og for andre ansatte med kontrolloppgaver, som blant annet omfatter:

- a) hvilke grupper av ansatte i foretaket som skal omfattes av ordningen,*
- b) forholdet mellom fast godtgjørelse og prestasjonsbetinget godtgjørelse,*
- c) kriterier for fastsettelse av prestasjonsbetinget godtgjørelse som bygger på en kombinasjon av resultater oppnådd over tid av den enkelte ansatte, det forretningsområdet denne er tilknyttet, og foretakets samlede resultater,*
- d) forholdsmessig opptjening av prestasjonsbetinget godtgjørelse over et fastsatt antall år,*
- e) hvor stor del av prestasjonsbetinget godtgjørelse som skal kunne bestå av aksjer, egenkapitalbevis eller rett til annen godtgjørelse som ikke utbetales kontant,*
- f) vilkår om at prestasjonsbetinget godtgjørelse bare opptjenes eller utbetales for så vidt dette er forsvarlig ut fra foretakets finansielle stilling, og vil bli redusert eller bortfalle dersom foretakets økonomiske stilling vesentlig forverres,*
- g) at garantert prestasjonsbetinget godtgjørelse kan bare benyttes i særlige tilfelle,*
- h) ansattes plikt til å avstå fra transaksjoner til sikring av prestasjonsbetinget godtgjørelse,*
- i) at sluttvederlag ved opphør av arbeidsforholdet skal tilpasses de resultater som er oppnådd over tid, og utformes slik at utilfredsstillende resultater ikke blir belønnet.*

§ 2-20. Pålegg og sanksjoner

I forskrift gitt med hjemmel i § 2-18 kan det fastsettes regler som gir myndighet til å treffe vedtak om:

- a) pålegg om endringer i godtgjørelsesordninger som ikke er i samsvar med kravene i forskriften, jf. § 5-2 første og annet ledd,*

- b) grense for foretakets omfang av prestasjonsbetinget godtgjørelse fastsatt i prosent av nettoresultatet, for å sikre at foretaket har et forsvarlig kapitalgrunnlag,
- c) sanksjoner for overtredelse av bestemmelsene i forskriften.

§ 2-21. Styrets rolle, godtgjørelsesutvalg, intern kontroll

Det kan i forskrift gitt med hjemmel i § 2-18 fastsettes regler om styrets plikt til å fastsette og reglemente gjennomgå godtgjørelsesordningen og overvåke praktiseringen og virkningene av ordningen.

I forskrift gitt med hjemmel i § 2-18 kan det fastsettes krav om at styret i foretak som ut fra størrelse og virksomhetsområder har en vesentlig betydning på finansområdet, oppnevner et utvalg som på fritt grunnlag kan vurdere foretakets godtgjørelsesordning, og som skal forberede alle saker om godtgjørelsesordningen som skal behandles av styret.

Det kan i forskrift gitt med hjemmel i § 2-18 også fastsettes regler om uavhengig intern kontroll med overholdelsen av regelverket.

§ 2-22. Informasjonsplikt

I forskrift gitt med hjemmel i § 2-18 kan det fastsettes regler om plikt for foretaket til å offentliggjøre informasjon om foretakets godtgjørelsesordning, om hvilke forhold det skal gis opplysninger om, og om hvordan informasjonen skal offentliggjøres.

Ny § 2b-28 skal lyde:

§ 2b-28. Erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte

Allmennaksjeloven § 5-6 tredje ledd og § 6-16 a gjelder tilsvarende for institusjoner som ikke er organisert i aksjeselskaps form og som har utstedt egenkapitalbevis som er notert på regulert marked.

IV

I lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven) gjøres følgende endringer:

§ 5-26 skal lyde:

§ 5-26. Tingrettens avgjørelse

(1) Tingretten skal ta til følge et krav om gransking etter § 5-25 annet ledd, dersom retten finner at det har saklig grunn.

(2) Før avgjørelsen treffes, skal retten gi selskapet og i tilfelle den som granskingen ellers vil omfatte, anledning til å uttale seg.

(3) Retten oppnevner én eller flere granskere. Det som er bestemt om revisor i revisorloven §§ 4-1

til 4-7 og § 6-1 første, fjerde og femte ledd, gjelder tilsvarende for granskere.

(4) Retten fastsetter godtgjørelse for granskerne ved kjennelse. Kostnadene ved granskingen bæres av selskapet. Retten bestemmer ved kjennelse om granskeren kan kreve at selskapet på forhånd skal deponere et passende beløp. Retten bestemmer i tilfelle også beløpets størrelse.

Ny § 5-27 skal lyde:

§ 5-27. Granskeres rett til opplysninger

(1) Selskapets ledende ansatte, medlemmer av styre og bedriftsforsamling og eventuelle autoriserte regnskapsførere etter regnskapsførerloven skal på forespørsel gi granskeren alle opplysninger de er kjent med, som kan være av betydning for de temaene som granskes. Opplysningsplikten etter denne bestemmelsen gjelder tilsvarende for personer som tidligere har hatt stillinger eller verv som nevnt i første punktum.

(2) Selskapet skal gi granskeren adgang til å foreta de undersøkelser granskeren finner nødvendig, og skal utlevere de opplysninger denne krever for utførelsen av sitt oppdrag. Krav om utlevering av opplysninger skal fremsettes skriftlig overfor selskapet, og selskapet skal gis en oppfyllesfrist på minst en uke.

(3) Granskerens krav etter annet ledd som gjelder dokumenter eller andre gjenstander som kan inneholde informasjon av betydning for granskingen, og som selskapet ved lov er pålagt å utarbeide eller oppbevare, er særlig tvangsgrunnlag etter tvangsfullbyrdelsesloven § 13-2 første ledd.

(4) Selskapets bankforbindelser skal uten hinder av taushetsplikt gi granskeren adgang til opplysninger om selskapets kundeforhold i banken.

Nåværende § 5-27 blir ny § 5-28.

V

I lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven) gjøres følgende endringer:

§ 5-6 nytt fjerde ledd skal lyde:

(4) I allmennaksjeselskaper som plikter å gi en redegjørelse for foretaksstyring etter regnskapsloven § 3-3 b, skal den ordinære generalforsamlingen også behandle denne redegjørelsen.

Nåværende fjerde ledd blir nytt femte ledd.

§ 5-26 skal lyde:

§ 5-26. Tingrettens avgjørelse

(1) Tingretten skal ta til følge et krav om gran-

sking etter § 5-25 annet ledd, dersom retten finner at det har *saklig* grunn.

(2) Før avgjørelsen treffes, skal retten gi selskapet og i tilfelle den som granskingen ellers vil omfatte, anledning til å uttale seg.

(3) Retten oppnevner én eller flere granskere. Det som er bestemt om revisor i revisorloven §§ 4-1 til 4-7 og § 6-1 første, fjerde og femte ledd, gjelder tilsvarende for *granskere*.

(4) Retten fastsetter godtgjørelse for granskerne ved *kjennelse*. Kostnadene ved granskingen bæres av selskapet. Retten *bestemmer ved kjennelse om granskeren kan kreve* at selskapet på forhånd skal deponere et passende beløp. *Retten bestemmer i tilfelle også beløpets størrelse.*

Ny § 5-27 skal lyde:

§ 5-27. Granskeres rett til opplysninger

(1) *Selskapets ledende ansatte, medlemmer av styre og bedriftsforsamling og eventuelle autoriserte regnskapsførere etter regnskapsførerloven skal på forespørsel gi granskeren alle opplysninger de er kjent med, som kan være av betydning for de temaene som granskes. Opplysningsplikten etter denne bestemmelsen gjelder tilsvarende for personer som tidligere har hatt stillinger eller verv som nevnt i første punktum.*

(2) *Selskapet skal videre gi granskeren adgang til å foreta de undersøkelser granskeren finner nødvendig, og skal utlevere de opplysninger denne krever for utførelsen av sitt oppdrag. Krav om utlevering av opplysninger skal fremsettes skriftlig overfor selskapet, og selskapet skal gis en oppfyllelsesfrist på minst én uke.*

(3) *Granskerens krav etter annet ledd som gjelder dokumenter eller andre gjenstander som kan inneholde informasjon av betydning for granskingen, og som selskapet ved lov er pålagt å utarbeide eller oppbevare, er særlig tvangsgrunnlag etter tvangsfullbyrdsloven § 13-2 første ledd.*

(4) *Selskapets bankforbindelser skal uten hinder av taushetsplikt gi granskeren adgang til opplysninger om selskapets kundeforhold i banken.*

Nåværende § 5-27 blir ny § 5-28.

§ 6-1 tredje ledd skal lyde:

(3) *Daglig leder kan ikke være medlem av styret.*

VI

I lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) gjøres følgende endringer:

§ 1-6 første ledd skal lyde:

Som små foretak regnes regnskapspliktige som ikke faller inn under § 1-5 og som på balansedagen

ikke overskrider grensene for to av følgende tre vilkår:

1. salgsinntekt: 70 millioner kroner,
2. balansesum: 35 millioner kroner,
3. gjennomsnittlig antall ansatte i regnskapsåret: 50 årsverk.

§ 3-1 tredje ledd skal lyde:

For konsernregnskap eller selskapsregnskap utarbeidet i samsvar med § 3-9, gjelder ikke bestemmelsene i denne lov § 1-4, § 1-9, § 3-2 første, annet og fjerde ledd samt tredje ledd annet og tredje punktum, § 3-2 a, § 3-4 første og annet ledd, § 3-6, § 3-8, kapittel 4, kapittel 5, kapittel 6, §§ 7-1 til 7-14, § 7-15 fjerde og femte ledd, § 7-16, § 7-17, §§ 7-19 til 7-25, § 7-28, § 7-29, § 7-30 b, § 7-33, § 7-34, § 7-35, § 7-36 fjerde til niende ledd og §§ 7-37 til 7-41.

§ 3-3 a nytt fjortende ledd skal lyde:

Regnskapspliktige som er utstedere med verdipapirer notert på regulert marked skal gi opplysninger som nevnt i verdipapirhandelloven § 5-8 a.

Ny § 3-3 b skal lyde:

§ 3-3 b. Redegjørelse om foretaksstyring

Regnskapspliktige som er utstedere med Norge som hjemstat etter verdipapirhandelloven § 5-4 og med verdipapirer notert på regulert marked, skal i årsberetningen eller i dokument det er henvist til i årsberetningen, redegjøre for sine prinsipper og praksis vedrørende foretaksstyring. Plikten til å redegjøre for foretaksstyring gjelder tilsvarende for allmennaksjeselskaper hvis aksjer bare er notert på en autorisert markeds plass utenfor EØS-området.

Redegjørelsen for prinsipper og praksis vedrørende foretaksstyring etter første ledd skal minst inneholde følgende opplysninger:

1. *en angivelse av anbefalinger og regelverk om foretaksstyring som foretaket er omfattet av eller for øvrig velger å følge,*
2. *opplysninger om hvor anbefalinger og regelverk som nevnt i nr. 1 er offentlig tilgjengelige,*
3. *en begrunnelse for eventuelle avvik fra anbefalinger og regelverk som nevnt i nr. 1,*
4. *en beskrivelse av hovedelementene i foretakets, og for regnskapspliktige som utarbeider konsernregnskap eventuelt også konsernets, systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen,*
5. *vedtektsbestemmelser som helt eller delvis utvider eller fraviker bestemmelser i allmennaksjeloven kapittel 5,*
6. *sammensetningen til styre, bedriftsforsamling, representantskap og kontrollkomité; eventuelle arbeidsutvalg for disse organene, samt en beskrivel-*

se av hovedelementene i gjeldende instruksjer og retningslinjer for organenes og eventuelle utvalgs arbeid,

7. vedtektsbestemmelser som regulerer oppnevning og utskifting av styremedlemmer,
8. vedtektsbestemmelser og fullmakter som gir styret adgang til å beslutte at foretaket skal kjøpe tilbake eller utstede egne aksjer eller egenkapitalbevis.

Annet ledd nr. 1, 2, 3, 5 og 6 gjelder ikke for regnskapspliktige som ikke har utstedt aksjer eller egenkapitalbevis som er notert på et regulert marked eller på en multilateral handelsfasilitet, jf. verdipapirhandelloven § 2-3 fjerde ledd.

§ 3-5 nytt tredje ledd skal lyde:

Underskrift på årsberetningen etter bestemmelsens første ledd og påtegnet forbehold etter bestemmelsens annet ledd skal anses å omfatte redegjørelsen for foretaksstyring, jf. § 3-3 b, når det er henvist til redegjørelsen i årsberetningen.

§ 5-9 a skal lyde:

§ 5-9 a. Aksjeverdibasert betaling

Aksjeverdibasert betaling skal regnskapsføres til virkelig verdi på transaksjonstidspunktet.

Små foretak kan unnlate å kostnadsføre aksjeverdibasert avlønning.

§ 7-1 nytt femte ledd skal lyde:

Dersom foretak som ikke er små er engasjert i aktiviteter med vesentlig risiko eller vesentlige fordeler som ikke er innregnet i balansen, skal tilleggsopplysningene etter fjerde ledd omfatte en beskrivelse av aktivitetenes finansielle virkning og formålet med dem.

§ 7-1 nåværende femte ledd blir nytt sjette ledd.

§ 7-11 a skal lyde:

§ 7-11 a. Aksjeverdibasert betaling

Det skal redegjøres for bruken av aksjeverdibasert betaling. Det skal opplyses om kostnadsført aksjeverdibasert betaling minst spesifisert på de aktuelle postene i resultatregnskapet. Det skal opplyses hvordan kostnadene er beregnet, herunder de forutsetningene som er lagt til grunn for beregningen.

§ 7-26 nytt femte ledd skal lyde:

Regnskapspliktige som er utstedere med Norge som hjemstat etter verdipapirhandelloven § 5-4, skal opplyse om vesentlige indirekte aksjebesittelser i selskapet. Aksjebesittelser som representerer minst 10 prosent av stemmerettene i selskapet, regnes som vesentlige etter første punktum.

Ny § 7-30 b skal lyde:

§ 7-30 b. Transaksjoner med nærstående parter

Det skal opplyses om vesentlige transaksjoner med nærstående parter. Opplysningene skal omfatte transaksjonenes beløp, en beskrivelse av hva slags forhold det er mellom selskapet og den nærstående part, samt andre opplysninger om transaksjonene som er nødvendige for å forstå den regnskapspliktiges og konsernets stilling.

Transaksjoner mellom konsoliderte foretak kan unnlates opplyst i konsernregnskapet. Transaksjoner mellom heleide konsoliderte foretak kan unnlates opplyst i selskapsregnskapet dersom selskapet er unntatt fra dokumentasjonsplikten etter ligningsloven § 4-12 annet ledd.

Opplysninger om individuelle transaksjoner etter første ledd kan grupperes etter typen av transaksjoner, med mindre særskilte opplysninger er nødvendige for å forstå virkningene av transaksjonene for den regnskapspliktiges og konsernets stilling.

Departementet kan i forskrift gi nærmere bestemmelser om definisjonen av nærstående parter.

§ 7-31 skal lyde:

§ 7-31. Ytelser til ledende personer m.v. i foretak som ikke er store

Regnskapspliktige som ikke er store foretak skal opplyse om samlede utgifter til henholdsvis lønn, pensjonsforpliktelser og annen godtgjørelse til daglig leder og medlemmer av styret og bedriftsforsamlingen.

Det skal opplyses om arten og omfanget av forpliktelser til å gi daglig leder eller leder av styret særskilt vederlag ved opphør eller endring av ansettelsesforholdet eller vervet. Tilsvarende gjelder avtaler om bonuser, overskuddsdelinger og lignende til fordel for daglig leder eller leder av styret.

Når en eller flere opplysninger som nevnt i første eller annet ledd ikke gis fordi den regnskapspliktige ikke har hatt slike utgifter eller forpliktelser skal det opplyses særskilt om dette.

Det skal opplyses om forpliktelser knyttet til aksjeverdibaserte godtgjørelser til fordel for ansatte og til-litsvalgte. Det skal opplyses om arten og omfanget av de enkelte avtaler om aksjeverdibaserte godtgjørelser til fordel for de enkelte ledende ansatte og de enkelte medlemmer av styre, kontrollkomité og andre valgte selskapsorganer med unntak av bedriftsforsamlingen. Opplysningene om avtaler som nevnt i annet punktum skal minst omfatte en beskrivelse av på hvilken måte utviklingen av verdien til aksjene eller egenkapitalbevisene i selskapet eller i andre selskaper i samme konsern, har påvirket beregningen av den godtgjørelsen som er utbetalt i regnskapsåret. For avtaler om aksjeverdibaserte godtgjørelser som ikke er avsluttet

ved regnskapsårets slutt skal det opplyses om avtalens løpetid og det skal gis en beskrivelse av på hvilken måte det er avtalt at utviklingen i aksjenes verdi vil påvirke beregningen av fremtidige utbetalinger.

For aksjeverdibaserte godtgjørelser som utelukkende gjelder utdeling av aksjer, egenkapitalbevis eller opsjoner, skal det istedenfor opplysninger som nevnt i fjerde ledd tredje og fjerde punktum, gis følgende opplysninger:

1. antall opsjoner som er tildelt samt aksjer eller egenkapitalbevis som er gitt av foretaket i løpet av regnskapsåret, og vilkårene for å benytte disse,
2. antall opsjoner som er innløst i løpet av regnskapsåret. For hver av disse skal det opplyses om antall aksjer eller egenkapitalbevis som eventuelt er utdelt, innløsningskursen og eventuelle utbetalinger fra selskapet knyttet til innløsningen,
3. antall opsjoner som ikke er innløst ved regnskapsårets slutt, innløsningskursen, forfallstidspunktet og hovedbetingelsene for å utøve rettighetene,
4. endringer i vilkår knyttet til eksisterende aksjeverdibaserte godtgjørelser i løpet av regnskapsåret.

Fjerde ledd annet til fjerde punktum og femte ledd gjelder ikke heleide datterselskaper i konsern.

§ 7-31 b skal lyde:

§ 7-31 b. Ytelser til ledende personer mv. i store foretak

Store foretak skal opplyse om samlet godtgjørelse og andre fordeler som er gitt til de enkelte ledende ansatte og de enkelte medlemmene av henholdsvis styret, kontrollkomiteen og andre valgte selskapsorganer med unntak av bedriftsforsamlingen.

Det skal opplyses om forpliktelser knyttet til aksjeverdibaserte godtgjørelser til fordel for ansatte og til-litsvalgte.

Det skal videre gis opplysninger for hver person omfattet av første ledd som har hatt ansettelsesforhold eller verv for selskapet i løpet av regnskapsåret spesifisert i samsvar med fjerde til niende ledd.

Opplysninger om godtgjørelse eller honorarer skal minst omfatte:

1. den totale lønn vedkommende har mottatt eller opptjent for tjenester ytt i løpet av regnskapsåret, herunder eventuelle møtehonorarer vedtatt av generalforsamlingen,
2. godtgjørelse og fordeler vedkommende har mottatt fra foretak i samme konsern,
3. godtgjørelse i form av overskuddsdeling eller bonusutbetalinger og grunnen til at slike ytelser er gitt,
4. betydelig eller vesentlig tilleggsgodtgjørelse for

spesielle tjenester utenfor de normale funksjoner for en leder,

5. betalt eller skyldig vederlag til hver tidligere administrerende direktør og styreleder i regnskapsåret i forbindelse med avslutning av vedkommendes ansettelsesforhold eller verv, og
6. beregnet verdi av totale fordeler i annet enn kontanter som anses som godtgjørelse.

Opplysninger om aksjeverdibaserte godtgjørelser skal minst omfatte en beskrivelse av på hvilken måte utviklingen av verdien til aksjene eller egenkapitalbevisene i selskapet eller i andre selskaper i samme konsern, har påvirket beregningen av den godtgjørelsen som er utbetalt i regnskapsåret. For avtaler om aksjeverdibaserte godtgjørelser som ikke er avsluttet ved regnskapsårets slutt skal det opplyses om avtalens løpetid og det skal gis en beskrivelse av på hvilken måte det er avtalt at utviklingen i aksjenes verdi vil påvirke beregningen av fremtidige utbetalinger.

For aksjeverdibaserte godtgjørelser som utelukkende gjelder utdeling av aksjer, egenkapitalbevis eller opsjoner, skal det istedenfor opplysninger som nevnt i femte ledd, gis opplysninger om:

1. antall opsjoner som er tildelt samt aksjer eller egenkapitalbevis som er gitt av foretaket i løpet av regnskapsåret, og vilkårene for å benytte disse,
2. antall opsjoner som er innløst i løpet av regnskapsåret. For hver av disse skal det opplyses om antall aksjer eller egenkapitalbevis som eventuelt er utdelt, innløsningskursen og eventuelle utbetalinger fra selskapet knyttet til innløsningen,
3. antall opsjoner som ikke er innløst ved regnskapsårets slutt, innløsningskursen, forfallstidspunktet og hovedbetingelsene for å utøve rettighetene,
4. endringer i vilkår knyttet til eksisterende aksjeverdibaserte godtgjørelser i løpet av regnskapsåret.

For ytelsesbaserte pensjonsordninger skal det minst opplyses om endringer i den enkeltes opptjente rettigheter etter ordningen i løpet av regnskapsåret. For innskuddsbaserte pensjonsordninger skal det minst gis opplysninger om innskudd i ordningen som foretaket i løpet av regnskapsåret har betalt eller er blitt skyldig for hver person som er omfattet av første ledd.

Det skal opplyses om arten og omfanget av forpliktelser til å gi særskilt vederlag ved fratredelse, opphør eller endring av ansettelsesforholdet eller vervet.

Det skal opplyses om lån, forskuddsbetalinger og sikkerhetsstillelser selskapet eller andre selskaper i konsernet har gitt til personer som omfattet av første ledd, herunder hvilke vilkår som gjelder, avdragsplan, utestående beløp og rentesatsen.

Allmennaksjeselskaper skal opplyse om innhol-

det i erklæringen om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte, jf. allmennaksjeloven § 6-16 a.

Opplysningene etter paragrafen her og i tilfelle også opplysningene *etter § 7-32 første ledd*, kan i stedet for i noter gis i en rapport om godtgjørelse til ledende personer. Rapporten skal inngå i årsberetningen.

Når en eller flere opplysninger som nevnt i femte eller niende ledd ikke gis fordi den regnskapspliktige ikke har hatt slike utgifter eller forpliktelser, skal det opplyses særskilt om dette.

VII

I lov 15. januar 1999 nr. 2 om revisjon og revisorer (revisorloven) gjøres følgende endringer:

Ny § 2-3 skal lyde:

§ 2-3. Møte med revisor

Styret i revisjonspliktige skal hvert år ha et møte med revisor uten at daglig leder eller andre fra den daglige ledelsen er til stede. Dersom et flertall av styrets medlemmer også inngår i selskapets daglige ledelse, skal likevel hele styret, med unntak av daglig leder, delta i møtet.

Formålet med møtet skal være at styret og revisor drøfter regnskapsmessige forhold der revisor ser vesentlige svakheter og mangler ved de vurderingene den daglige ledelsen har gjort, samt andre forhold som revisor mener styret bør informeres om.

Kravet etter første ledd gjelder ikke for:

- 1. revisjonspliktige som er omfattet av regnskapsloven § 1-6,*
- 2. revisjonspliktige datterselskaper som har samme revisor som morselskapet dersom morselskapet er omfattet av kravet i første ledd,*
- 3. revisjonspliktige datterselskaper som har samme revisor som morselskapet, dersom morselskapet uten å være omfattet av kravet i første ledd likevel avholder et slikt møte med revisor som nevnt der,*
- 4. foretak som er revisjonspliktig på grunnlag av regnskapsplikt etter regnskapsloven § 1-2 første ledd nr. 13 (filialregnskapsplikt for utenlandsk foretak) dersom foretaket driver virksomhet utenfor Norge.*

Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om at enkelte regnskapsmessige forhold alltid skal behandles i møte som nevnt i første, jf. annet ledd.

§ 5-1 første ledd skal lyde:

Revisor skal vurdere om årsregnskapet er utarbeidet og fastsatt i samsvar med lov og forskrifter, og om den revisjonspliktiges ledelse har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registre-

ring og dokumentasjon av regnskapsopplysninger i samsvar med lov og forskrifter. Revisor skal vurdere om opplysninger i årsberetningen og i *eventuell redegjørelse for foretaksstyring etter regnskapsloven § 3-3 b* om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift, og forslag til anvendelse av overskudd eller dekning av tap er i samsvar med lov og forskrifter, og om opplysningene er konsistent med årsregnskapet.

§ 5-2 fjerde ledd skal lyde:

Revisor skal skriftlig påpeke følgende forhold overfor den revisjonspliktiges ledelse (*jf. § 5-4*):

- 1. mangler ved plikten til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger,*
- 2. feil og mangler ved organiseringen av og kontrollen med formuesforvaltningen,*
- 3. misligheter og feil som kan medføre feilinformasjon i årsregnskapet,*
- 4. forhold som kan føre til ansvar for medlem av styret, bedriftsforsamlingen, representantskapet eller daglig leder,*
- 5. begrunnelse for manglende underskrift ved bekreftelser overfor offentlige myndigheter som gis i henhold til lov eller forskrift, og*
- 6. begrunnelse for å si fra seg oppdrag etter § 7-1.*

§ 5-4 skal lyde:

Brev med påpekninger som nevnt i § 5-2 fjerde ledd, skal nummereres fortløpende. *For revisjonspliktige som har styre, skal brevet sendes styreleder. Dersom daglig leder også er styreleder, skal brevet samtidig sendes i kopi til samtlige av styrets medlemmer. Brev som gjelder forhold som kan føre til ansvar for medlem av styret, jf. § 5-2 fjerde ledd nr. 4, skal alltid sendes i kopi til samtlige av styrets medlemmer.* Brev kan sendes elektronisk når det er benyttet en betryggende metode som autentiserer avsender og sikrer dokumentets innhold i lang tid.

§ 5-6 fjerde ledd nytt nr. 5 skal lyde

- 5. dersom revisjonspliktige plikter å avholde møte som nevnt i § 2-3 skal det opplyses om møtet er avholdt i løpet av siste år.*

VIII

I lov 29. juni 2007 nr. 75 om verdipapirhandel (verdipapirhandelloven) gjøres følgende endringer:

§ 5-5 sjette ledd skal lyde:

(6) Årsberetningen skal utarbeides etter regnskapsloven § 3-3 a, etter nasjonal lovgivning som

gjennomfører *artiklene 46 og 46 a* i direktiv 78/660/EØF eller tilsvarende regler i land utenfor EØS og, dersom det kreves at utstederen utarbeider konsernregnskap, etter nasjonal lovgivning som gjennomfører artikkel 36 i direktiv 83/349/EØF eller tilsvarende regler i land utenfor EØS.

§ 5-7 skal lyde:

§ 5-7. Utstedere fra land utenfor EØS

Departementet fastsetter forskrift til gjennomføring av direktiv 2004/109/EF artikkel 23. *Departementet kan dessuten bestemme at nasjonal lovgivning som gjennomfører artikkel 10 i direktiv 2004/25/EF og artikkel 1 og 2 i direktiv 2006/46/EF skal gjelde tilsvarende for utstedere fra land utenfor EØS.*

Ny § 5-8 a skal lyde:

§ 5-8 a. *Opplysninger om aksjeeierforhold i årsberetningen*

Utstedere med verdipapirer notert på regulert marked som har regnskapsplikt etter regnskapsloven skal i årsberetningen gi følgende opplysninger om aksjeeierforhold i selskapet:

- 1. en beskrivelse av vedtektsbestemmelser som begrenser retten til å omsette selskapets aksjer,*
- 2. en beskrivelse av hvem som utøver rettighetene til aksjer i eventuelle ansatteaksjeordninger når myndigheten ikke utøves direkte av de ansatte som er omfattet av ordningen,*
- 3. avtaler mellom aksjeeiere selskapet er kjent med som begrenser mulighetene til å omsette eller utøve stemmerett for aksjer,*

- 4. vesentlige avtaler selskapet er part i hvis vilkår trer i kraft, endres eller opphører som følge av et overtakelsestilbud, samt en redegjørelse for vilkårene. I den grad det vil medføre urimelig forretningsmessig ulempe at en avtale blir kjent kan foretaket la være å opplyse om avtalen. Unntaket kommer ikke til anvendelse dersom selskapet er forpliktet til å offentliggjøre opplysninger om avtalen i henhold til annen lovgivning.*

§ 9-11 nytt syvende ledd skal lyde:

(7) Departementet kan ved forskrift fastsette nærmere regler om godtgjørelsesordninger i verdipapirforetak som ikke er finansinstitusjon. Bestemmelsene i finansieringsvirksomhetsloven §§ 2-18 til 2-22 gjelder tilsvarende.

§ 15-7 nytt åttende ledd skal lyde:

Finanstilsynet kan pålegge foretak som nevnt i § 15-1 tredje ledd å innhente den dokumentasjon som Finanstilsynet krever til gjennomføring av kontroll etter § 15-1 tredje ledd. Finanstilsynsloven § 10 annet ledd gjelder tilsvarende.

IX

Loven gjelder fra den tid kongen bestemmer. Kongen kan sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid. Kongen kan fastsette nærmere overgangsregler.

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Faks: 22 24 27 86

Opplysninger om abonnement, løssalg og
pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: OFA - 4/2010

